

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARI UYUŞMAZLIĞI
SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zübeyde TUĞ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Umut KEDİKLİ

Karabük

Eylül/2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI.....	5
ÖNSÖZ.....	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION.....	10
KISALTMALAR.....	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	12
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM.....	13
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	13
GİRİŞ.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNUN GELİŞİM SÜRECİ.....	18
1.1. TARİHSEL GELİŞİMİ.....	18
1.1.1. Birleşmiş Milletler Birinci ve İkinci Deniz Hukuku Konferansları.....	21
1.1.2. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı.....	22
1.2. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARI.....	23
1.2.1. Devletin Kıyısının Dış Sınırlarını Belirleme Yöntemleri.....	24
1.2.1.1. Esas Hat Yöntemi.....	24
1.2.1.2. Orta Hat Yöntemi.....	25
1.3. DENİZ YETKİ ALANLARI.....	26
1.3.1. BİTİŞİK BÖLGE.....	26
1.3.2. BALIKÇILIK BÖLGESİ.....	27
1.3.3. KITA SAHANLIĞI.....	28
1.3.3.1. Kıta Sahaneliği Kavramı ve Gelişimi.....	28
1.3.4. MÜNHASİR EKONOMİK BÖLGE.....	33

1.3.4.1.Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı Ve Gelişimi.....	33
1.4.DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA BAŞVURULAN HUKUK KAYNAKLARI.....	36
1.4.1. ULUSLARARASI HUKUKUN ASLİ VE YARDIMCI KAYNAKLARI.....	36
1.4.1.1. Uluslararası Andlaşmalar.....	36
1.4.1.1.1. Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması.....	36
1.4.1.1.2. Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması.....	38
1.4.1.2.Uluslararası Örf-Adet Hukuku Kuralları.....	41
1.4.1.3.Hukukun Genel İlkeleri.....	42
1.4.1.3.1. Hakkaniyet İlkesi.....	44
1.4.1.3.2. Eşit Uzaklık İlkesi.....	48
1.4.1.3.3. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi.....	51
1.4.1.3.4. Orantılılık İlkesi.....	52
1.4.1.3.5. Kapatmama İlkesi.....	56
1.4.1.4. Uluslararası Yargı Organlarının Kararları Ve Doktrin.....	57
1.5. DİĞER FAKTÖRLERİN DİKKATE ALINMASINA İLİŞKİN PRENSİPLER.....	58
1.5.1. Sınırlandırmada İlgili/Özel Koşullar.....	58
1.5.1.1.Jeoloji.....	58
1.5.1.2.Doğal Kaynakların Varlığı.....	59
1.5.1.3.Adaların Varlığı.....	60
1.5.1.4.Bölgesel Sınırlar.....	64
1.5.1.5.Savunma ve Güvenlik.....	64
1.6. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA ÖNEMLİ DAVALAR.....	65
1.6.1. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Davaları.....	66
1.6.2. İngiltere ve Fransa Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası.....	69
1.7. Önemli Uluslararası Yargı Kararlarının Yorumu	74
İKİNCİ BÖLÜM	
2. DOĞU AKDENİZ HAVZASI.....	76
2.1. COĞRAFİ KONUM.....	76
2.2. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK VE JEOKONOMİK ÖNEMİ.....	77

2.3. KIBRIS'IN TARİHİ VE STRATEJİK ÖNEMİ.....	85
2.4. KIBRIS'IN İNGİLTERE AÇISINDAN ÖNEMİ.....	91
2.5. KIBRIS'IN TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ.....	93
2.6. DOĞU AKDENİZ'DE KRİZİN GELİŞİ: ENERJİ KAYNAKLARININ KEŞFİ.....	98
2.7.BÖLGEDE VAR OLAN DEVLETLERİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKALARI VE DENİZ YETKİ ALANLARININ PAYLAŞIMINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARI.....	105
2.7.1. Türkiye Cumhuriyeti.....	106
2.7.1.1. Türkiye'nin Uygulamaları ve Faaliyetleri.....	109
2.7.1.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesi.....	114
2.7.2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC).....	130
2.7.3. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY).....	134
2.7.3.1. GKRY'nin Faaliyetleri ve Sorunun Ortaya Çıkması.....	136
2.7.3.2. GKRY'nin Tezleri.....	141
2.7.4. Mısır.....	144
2.7.5. Yunanistan.....	148
2.7.6. İsrail.....	153
2.7.7. Lübnan.....	158
2.7.8. Suriye.....	163
2.7.9. İngiltere.....	165
SONUÇ.....	167
KAYNAKÇA.....	174
ŞEKİLLER TABLOSU.....	181
HARİTALAR LİSTESİ.....	182
TABLolar LİSTESİ.....	184
EKLER.....	185
ÖZGEÇMİŞ.....	189

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Zübeyde Tuğ'a ait "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	:Dr. Öğr.Üy Marziye MEMMEDLİ	
Danışman Üye	: Doç. Dr. Umut KEDİKLİ	
Üye	:Dr.Öğr.Üy. Ali Samir MERDAN	

Tez Sınavı Tarihi:

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Zübeyde Tuğ

İmza

ÖNSÖZ

Bu yüksek lisans tezinin araştırma, yönlendirme ve sonuca ulaştırma sürecinde desteğini esirgemeyen çok kıymetli hocam Doç. Dr. Umut KEDİKLİ'ye, her zaman yanımda olan sevgili ailem ve arkadaşlarıma saygılarımla, teşekkür ederim.

ÖZ

Bu tez çalışması, Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları uyuşmazlığını, uluslararası deniz hukukunun gelişimi ve kapsamı ile getirdiği yenilikler bağlamında ortaya atılan pek çok kavram temelinde analiz etmeyi amaçlayarak, Doğu Akdeniz’e kıyıdaş olan devletlerin gelişen kavramlar adına ne gibi politikalar ele aldığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle uluslararası deniz hukukunun gelişiminde tarihsel sürecini, bu tarihi süreç içinde ortaya çıkan önemli kavramların, devletlerin Doğu Akdeniz’de denizdeki yetki alanlarını nasıl kullanmaya çalıştıkları ve bu konu üzerinde hangi uyuşmazlıkların ortaya çıktığına örneklerle yer verilmeye çalışılmıştır.

Doğu Akdeniz doğu ve batı arasındaki ticaret yolu üzerinde olması, Kıbrıs Adası’nı kendi coğrafyasında barındırması, dünya enerji kaynağının çoğunluğunu bünyesinde içermesi ve stratejik ve jeopolitik anlamda dünyanın merkezi konumunda olması bakımından devletlerin ilgisini çekmektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) 2001 yılından itibaren Doğu Akdeniz’de tek taraflı arama ve sondaj çalışmaları yapmaktadır. Bu durum bağlamında Kıbrıs adası etrafında Münhasır Ekonomik Bölge ilan etmiş ve Mısır, Lübnan ve İsrail ile de sınırlandırma anlaşmaları yapmıştır. Aynı zamanda GKRY ilan ettiği MEB alanlarında sondaj için arama ruhsatları çıkarması ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli Noble Enerji Şirketi ile anlaşması ile bölgede fiili bir uyuşmazlık hali yaratmıştır. Bu durum zaten kronik olan Kıbrıs meselesini daha derinleştirerek pek çok aktörün burada söz sahibi olmasına neden olmuştur.

Bu çalışmada; Doğu Akdeniz bölgesinin coğrafi nitelikleri incelenmiş, içinde bulunduğu konum sebebiyle Kıbrıs’ta hakimiyet mücadelesine yer verildikten sonra bölgede başlayan uyuşmazlığın sebeplerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Doğu Akdeniz’e sahildar devletlerin deniz yetki alanlarına yönelik tutum ve davranışları anlatılarak son bölümde bu bölgedeki anlaşmazlıkların nasıl çözümleneceği konusunda çeşitli öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz; Deniz Yetki Alanları; Kıbrıs; Uyuşmazlık; Kıta Sahanlığı; Münhasır Ekonomik Bölge

ABSTRACT

This study aims to analyze the maritime jurisdiction disputes in the Eastern Mediterranean on the basis of many concepts brought about by the development and scope of international maritime law. It also aims to evaluate what kind of policies that the countries with coasts in the Eastern Mediterranean are dealing with about the developing concepts. In line with this purpose, firstly, the historical process in the development of international maritime law, the important concepts that emerged in this historical process, how the states tried to use the areas of jurisdiction in the Eastern Mediterranean and what disputes emerged on this subject have been tried to be presented with examples.

Eastern Mediterranean attracts the attention of the states in terms of being on the trade route between the east and west, hosting Cyprus in its own geography, including the majority of the world energy source and being in the center of the world strategically and geopolitically. The Greek Administration of Southern Cyprus (GASC) has been conducting unilateral exploring and drilling operations in the Eastern Mediterranean since 2001. In this concept, the Exclusive Economic Zone (EEZ) has been declared around Cyprus and restriction agreements have been made with Egypt, Lebanon and Israel. At the same time, GASC has created a dispute by publishing exploration licenses for drilling in EEZ areas and signing an agreement with the Noble Energy Company that is United States (USA) based. This situation has deepened the issue of Cyprus, which is already chronic, and caused many participants to have a voice here.

In this study, the geographical characteristics of the Eastern Mediterranean region were examined in the third chapter. The reasons for the dispute that started in the region after the struggle for domination in Cyprus due to its location were dealt in detail. In the last chapter, various recommendations were made on how to resolve the disputes in this region after explaining the attitudes and behaviors of the coastal states towards the maritime jurisdictions of the Eastern Mediterranean.

Keywords: Eastern Mediterranean; Cyprus, Dispute, Continental Shelf, Zone Economic Exclusive, Maritime Jurisdictions Areas

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı
Tezin Yazarı	Zübeyde TUĞ
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Umut KEDİKLİ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	13 Eylül 2019
Tezin Alanı	Uluslararası Politik Ekonomi
Tezin Yeri	KBÜ/SBE
Tezin Sayfa Sayısı	190
Anahtar Kelimeler	Doğu Akdeniz, Deniz Yetki Alanları, Kıbrıs, Uyuşmazlık, Kıta Sahanelığı, Mühnasır Ekonomik Bölge

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Disputes Over Eastern Mediterranean Maritime Jurisdiction Areas
Author of the Thesis	Zübeyde TUĞ
Advisor of the Thesis	Doç. Dr. Umut KEDİKLİ
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	13 Eylül 2019
Field of the Thesis	International Political Economy
Place of the Thesis	KBU/SBE
Total Page Number	190
Keywords	Eastern Mediterranean, Cyprus, Dispute, Continental Shelf, Zone Economic Exclusive, Maritime Jurisdictions Areas

KISALTMALAR

- Age :** Adı Geçen Eser
- Agm:** Adı Geçen Makale
- AB:** Avrupa Birliği
- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- Bknz :** Bakınız
- BM:** Birleşmiş Milletler
- BMDHS:** Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
- BTC:** Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı
- CKSS:** Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
- GKRY:** Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
- KKTC:** Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
- MC :** Milletler Cemiyeti
- MEB:** Münhasır Ekonomik Bölge
- NATO:** North Atlantic Treaty Organization(Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
- TPOA:** Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı
- SSCB :** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- UAD:** Uluslararası Adalet Divanı
- USGS:** United States Geological Survey(Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Merkezi)
- Vol :** Cilt

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Doğu Akdeniz’de son yıllarda keşfedilmeye devam edilen enerji kaynakları, kıyıdaş devletler arasında özellikle Kıbrıs güneyindeki hidrokarbon alanları için bir paylaşılama durumu söz konusudur. Bu durum neticesinde kıyıdaşların ve orada söz sahibi olmak isteyen devletlerin bu bölgeye yönelik hukuka aykırı veya hukuka uygun tutum ve davranışlarının araştırılması çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Ortadoğu gibi çalkantılı bir süreç geçiren bir coğrafyanın ve dünyanın önemli petrol ve doğalgaz ulaşımının stratejik kanallarını birbirine bağlayan bir hatta bulunması sebebiyle Doğu Akdeniz, tüm dünya ülkeleri bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Bu araştırma Doğu Akdeniz’e kıyı olan devletlerin davranışlarının deniz alanlarında hukuka uygun sınırlandırma yapabilmeleri bakımından, uluslararası deniz hukuku kapsamında yargı kararları örnek verilerek analiz edilmeye çalışılmıştır.

Doğu Akdeniz Kıbrıs Adası’nı da kapsamı sebebiyle özellikle Türkiye ile arasındaki bağ ve günümüze kadar çözülememiş siyasi bir mesele olması sebebiyle önemini ve güncelliğini korumakta olan bir konudur. Sonuç olarak Doğu Akdeniz’in dünyanın merkezi konumunda olması ve doğal kaynakların rezervlerinin büyüklüğü de devletler açısından anlaşma sağlanamazsa sonu belli olmayan bir çözümsüzlüğe yol açabileceği söylenebilir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada konuya ilişkin kitaplar, bilimsel makaleler, çeşitli sosyal bilim dergileri ve istatistiksel bilgiler ve özellikle harita ağırlıklı görsellerden faydalanılarak bir analiz sunulmaya çalışılmıştır. Konu bağlamında, sonuçlanmış yargı kararlarına yer

verilmiş ve konuyla bağdaştırılarak irdelenmiştir. Özellikle bilimsel makaleler araştırma açısından oldukça yol gösterici olmuştur.

Araştırmada uluslararası deniz hukuku kapsamında yazılan pek çok hukuk kitabından ve yapılan çok taraflı sözleşmeler açık bir şekilde yol gösterici olarak sağlıklı yorumlar yapılmasını sağlamıştır. Mevcut bilgilerin çokluğu karşısında, edinilen bilgiler karşılaştırılarak araştırmaya aktarılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Çalışma içerisinde, Doğu Akdeniz’de keşfedilen kaynaklara ve rezervlerin yüzdelere dikkat edilmiştir. Bu dikkat çekmenin sebebi bugün bu bölgede meydana gelen güvenlik ve siyasi faaliyetlerin bir sonucudur. Bu durum kıyıdaş devletlerin bu rezervlerden yararlanmayı ne kadar çok istediğini açıkça önümüzdeki yıllarda da gösterecektir.

Uluslararası hukuk ve yapılageliş ilkelerinin ortaya koyduğu kurallar, geçmişte de günümüzde de bazı ülkeler için herhangi bir kısıtlama getirememektedir. Bu bağlamda özellikle anlaşma dışı kalan devletlerin ve uluslararası örgütlerin bir araya gelerek, anlaşan devletleri hukuka aykırı şekilde olan politikalarını uyaran bir tutum sergilemesi büyük önem arz etmektedir. Kıyıdaş devletler arasında anlaşma sağlandıktan sonra ortak bir uzlaşa ile ve hakkaniyete uygun şekilde deniz alanlarının sınırlandırılması gerekmektedir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmada Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları üzerinde devletlerin sınırlandırma politikalarındaki sorunları ve uluslararası hukukun bu uyuşmazlıklara ne gibi çözümler ürettiğinden söz edilmiştir.

Araştırma sırasında herhangi bir sınırlılık yaşanmamasına rağmen bilginin ve yorumun fazlalığı ortaya çıkan sonuçların sağlıklı bir şekilde analizini zorlaştırması ve

etkilemesi olmuştur. Ancak bu süreçte edinilen bilgiler birbirleriyle karşılaştırılarak ortaya en doğru yorum aktarılmaya çalışılmıştır.

Güncel ve gelişmeye uygun bir konu olması ve pek çok devletin bu bölge üzerinde araştırma yapmak istemesi yabancı kaynak çeşitliliğini arttırmış fakat erişilebilirliği konusunda sınırlı kalmıştır.

Doğu Akdeniz gelişmiş ve gelişmekte olan devletler açısından özellikle gemi taşımacılığında oldukça jeopolitik bir konumda olması sebebiyle ilgi odağı olmuştur. Bu da Doğu Akdeniz bölgesinin incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

GİRİŞ

Günümüzde enerjinin giderek kıymeti artmakta ve buna tüm dünya şahit olmaktadır. Enerji küreselleşen bugünümüzde vazgeçilmez bir nitelik taşımaktadır. Bu anlamda devletler açısından sürdürülebilirliği de sorgulanmaktadır. Devletlerin varlığını devam ettirme ve buna bağlı olarak güvenlik olgusu her dem güncelliğini korumaktadır.

Dünyanın yaklaşık dörtte üçünü oluşturan su alanları, daima insanları etkilemiş ve yönlerini bu alanlara doğrultmuştur. Eski dönemlerden beri her imparatorluk her devlet bu alanlar üzerinde savaşa girişmiş ve mücadele etmişlerdir. Günümüzde de teknolojik faaliyetlerin her geçen zaman da yeni boyutlara ulaşması devletleri daha çok zenginlik sahibi olmaya itmektedir. Bu durum güçlü devlet zayıf devlet ayırımına yol açarak özellikle bu alanlara kıyası olan ülkeler açısından maalesef “güç kimde ise yaşama hakkı ondadır”¹ anlayışının hala geçerliliğini korumakta olduğunu göstermekte ve hegemonik bir soruna dönüşmektedir. Son dönemlerde enerji kaynaklarına ihtiyacın artması da devletleri araştırmaya sevk ederek *dünyanın merkezi* veya *kalpgâhi*² olarak adlandırılan Akdeniz’i ortaya çıkarmaktadır. Jeopolitik açıdan önemini tarih boyu koruyan Doğu Akdeniz son dönemlerdeki petrol-doğalgaz keşifleri ile gündeme gelmektedir. Bu bölge geçmişten süregelen bazı sorunları zaten bünyesinde barındırmaktaydı ancak keşiflerle beraber sorun artarak devam etmiştir. Semavi dinlerin buradan doğup yayılması ve mücadelesi, Akdeniz’in konumu gereği Afrika kıtasına kıyası olması ve buranın Basra Körfezi’ne geçişi ile tüm bunlar büyük bir hinterlant da sağlayarak ayrıca ne kadar önemli bir coğrafi bölge olduğunu göstermektedir.

Ekonomik altyapının daha da değerlendirildiği son yıllarda deniz altı kaynaklar, petrol, doğalgaz, canlı ve cansız kaynakların varlığı ile aynı zamanda stratejik, ticaret ve güvenlik önemi dolayısıyla kıyı devletleri denizlere daha çok yönelmişlerdir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda büyük soru işaretleri bırakan durumlar ortaya çıkmaktadır. Denizlerin bu önemi, kıyıdaş devletlerin hidrokarbon

¹ Gökhan Ak; Ulvi Keser, “Kıbrıs Sorunu ve Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz’de Yapılması Gerekenler”, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2018, s.97.

² Dursun Yıldız; Doğan Yaşar, *Doğu Akdeniz’de Küresel Satranç*, Truva Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.38

kaynaklarının bulunduğu alanlarda söz sahibi olma isteği sonucunda Doğu Akdeniz bölgesini rekabet alanı olarak ortaya çıkarmaktadır.

Devletlerin denizlerde egemenlik iddiaları yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Daha önceleri sadece güvenlik maksatlı talepleri varken sonraları bu talepler canlı kaynaklardan yararlanma isteğine dönüşerek devletin tam egemenlik alanı olan suların dışına çıkmıştır.³ Doğu Akdeniz etrafında Türkiye, Suriye, İsrail, Filistin, Lübnan, Mısır, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile çevrili alandır. Bu alanda 2000’li yılların başlarından itibaren Kıbrıs Adası açıklarında keşfedilen hidrokarbon kaynakları bölgeyi tam bir gözbebeği haline getirmiştir. Bu bağlamda bu kaynaklardan faydalanma amacıyla devletlerin deniz yetki alanlarını belirlemeye ve sınırlandırmaya gittiği görülmektedir. Uluslararası Deniz Hukuku’nda iç sular, karasular, takımda suları, boğazlar devletin tam egemenlik yetkisi kullandığı ve devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanları ile belirli münhasır egemen haklara sahip olduğu bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi uluslararası teamül kuralı haline gelmiş ve uluslararası hukuk çerçevesinde sınırları antlaşmalarla belirlenmiş deniz alanlarına deniz yetki alanları denmektedir. Dolayısıyla artık karadaki paylaşım mücadelelerinin denizlere yayıldığını söylenebilmektedir. Doğu Akdeniz’de kıyıdaş devletler arasında deniz yetki alanlarının birbiriyle örtüşmesi veya çakışması antlaşma sağlanamamasına yol açarak Akdeniz’deki siyasal sorunlara ekonomik boyuttaki sorunları da eklemiştir. Bu bağlamda sınırlandırma hukuku deniz hukuku sözleşmeleri, devletlerarası antlaşmalar ve uluslararası yargı kararlarından oluşmaktadır.

Doğu Akdeniz 2000’li yıllardan sonra GKRY ve İsrail’in başlattığı enerji kaynağı arama faaliyetleri neticesinde kıyı devletlerinin kendi aralarında uluslararası hukuka aykırı politikalarla sınırlandırma antlaşmaları yapmaları ve diğer kıyıdaş devletlerin haklarını ihlal etmesi bu bölgede uzun vadeli sorunları gün yüzüne çıkarmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde uluslararası deniz hukukunun gelişim süreci ve bu kapsamda düzenlenen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansları konusuna değinilerek deniz yetki alanlarına yönelik hukuki anlayışların ortaya çıkışı anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu konferansların sonunda ortaya çıkan deniz alanları kavramları, uluslararası hukukunun da gelişimine ortak olmuştur. Deniz yetki alanlarının

³ Enver Bozkurt, “Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2006, s.57.

sınırlandırma sürecinde karasularından ötesinin sınırının belirlenmesinde uygun yöntemlere değinilmiştir. Deniz yetki alanlarına yönelik kavramlar, kavramların gelişimi ve getirdiği sınırlandırma kuralları anlatılarak konunun temel boyutu ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde başvurulacak hukuk kaynaklarına yer verilmiştir. Bu kapsamda en önemli üç hukuk kaynağı konu edinilmiş ve uluslararası yargı organlarının sınırlandırmaya konu uyuşmazlıklarda ortaya koyduğu önemli ilkelere ve aldığı önemli kararlara atıflar yapılarak konunun hukuki boyutu açısından temel oluşturulmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise Doğu Akdeniz Havzasının coğrafi konumuna ve bu çerçevede bulunduğu konum itibariyle jeopolitik ve jeoekonomik önemine anlatılmıştır. Havzada bulunan en önemli adalardan biri olan Kıbrıs Adası'nın tarihine ve stratejik anlamda değeri aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda tarihi bağlarının bulunduğu Türkiye için önemine yer verilmiştir. Adada üsler aracılığıyla varlığını kaybetmeyen İngiltere açısından Kıbrıs'ın tarihi önemi anlatılmıştır. Son yıllarda Doğu Akdeniz'de keşfi yapılan hidrokarbon yataklarının değerlerine ve keşifler ile yaşanan gelişmelere yer verildikten sonra Doğu Akdeniz'de var olan devletlerin Doğu Akdeniz politikalarına ve deniz yetki alanlarının paylaşımına ilişkin yaklaşımları değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise Türkiye'nin içinde bulunduğu durum çerçevesinde önerilerde bulunulmuştur. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin gayri resmi faaliyetlerinin uluslararası hukuka aykırı şekilde devam etmesi, Türkiye için ne tür sonuçlar doğurabileceğine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNUN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanoğlu asırlar boyunca kara ülkelerinde yaşayıp gezintilerini tamamladıktan sonra denizlere ulaşabileceklerini fark ettiklerinde buraya yönelmeye başlamışlardır. Bu alanları keşfetme ve maksimum düzeyde yararlanma amacı her zaman var olmuştur. Özellikle 20. yüzyıl itibariyle gelişen toplum ve bilim ile kıyı devletlerinin karasularının ötesinde tespit edilen deniz yatağı, toprak altı keşifleri ve en önemlisi petrol ve doğalgaz kaynaklarının varlığının duyulması insanlık açısından geleceğe yönelik çıkarların önem kazanmasına yol açmıştır.⁴ Toplumun ve onun ihtiyaçlarının göz önüne alınması Denizcilik ve Deniz Hukukunun tarihçesi açısından da gerekmektedir. Geçmişe bakıldığında, denizciliğin toplumların ihtiyaçları paralelinde geliştiği ve bu gelişmelere bağlantılı olarak kuralların çoğu defa örf ve adet kuralı şeklinde ortaya çıkarak yazılı hale dönüştürülmüş oldukları görülmektedir. Denizlerdeki faaliyetlere ilişkin olarak tarihin ilk dönemlerinden beri gelişmelerin çoğu gemiler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Deniz alanlarında gerçekleştirilen faaliyetlerin ağırlıklı olarak taşımacılık oluşturmaktadır. Deniz taşımacılığının diğer taşıma türlerine göre maliyet açısından uygun olması dünya ticaretini de gittikçe arttırmaktadır. Taşımacılık alanında olduğu gibi, denizlerde en eski gerçekleştirilen faaliyet balıkçılık konusundadır. İkinci Dünya Savaşı'na yaklaşılana süreçte on beş milyona yakın olan dünya toplam avlanan balık miktarının yaklaşık kırk yıl içinde artması balıkçılık ve canlı kaynaklar açısından da gerçeği ortaya koymuştur. Özellikle sahil devletlerin kendi sahillerine bitişik alanlarda özel balıkçılık bölgeleri ilan yoluyla birtakım düzenlemelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁵ Denizlerde artan ticaretin ve taşımacılığın da ortaya çıkan değişimler önce gemiciliğin ortaya çıkmasına sonrada bu araçlardan yararlanılması ile bu faaliyetleri düzenleme yönelik bir takım kurallar kabul edilmiştir.⁶ Bu amacı ulaşım, iletişim, denizdeki doğal kaynakların elde edilmesi ve

⁴ Malcolm D. Evans, "International Law" Oxford University Press, Oxford, 2006, s.64.

⁵ Aydoğan Özman, "Deniz Hukuku I: Kaynaklar, Kişiler, Nesnelere, Ulusal Deniz Alanları", Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s.14.

⁶ Özman, *age*, s.15.

kullanılmak istenmesi alanların büyüklüğüne orantılı olarak birtakım hukuki rejimlerin varlığını ortaya konmasını zorunlu hale getirmiştir.

Orta Çağlarda, İlk Çağların denizci devletlerine, Roma İmparatorluğu, Venedik ve Cenova da katılmışlardır. Gelecek yüzyıllarda İspanya Portekiz, Hollanda, İngiltere gibi devletler denizcilikte söz sahibi olmaya başlamış, deniz ticareti ve deniz alanlarına yönelik ilke ve uygulamaların ortaya çıkmasında ve yerleşmesinde önemli roller üstlenmişlerdir.⁷ İlk defa Romalı hukukçu Marcianus deniz ve içerisindeki balıkların doğal hukuk gereği bütün insanların ortak mirası olduğunu vurgulamıştır. Aslında, Doğu Akdeniz’de Roma İmparatorluğu’nun hakimiyeti altında bulunduğu için, Romalılar deniz alanları üzerinde herhangi bir özel egemenlik isteğinde bulunmamışlardır. Ancak ardından gelen Fenikeliler, Giritliler ve Yunanlılar kendi gemilerinin seyrüsefer yaptığı sular üzerinde bu iddiada bulunmuşlardır.⁸ Denizlerin Serbestliği ilkesi yaklaşık olarak beş yüzyıldır deniz hukukunun en temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ünlü Hollandalı hukukçu Grotius 1609 yılında denizlerin, doğal durumları nedeniyle herhangi bir devlet tarafından işgal edilemeyeceğini ve egemenliğe konu olamayacağını aynı zaman da herkese yeteceği düşünülen şeyler üzerindeki mülkiyet hakkının kimseye devrinin yapılamayacağını iddia etmiştir.⁹ Bu iddia tepki çekse de coğrafi keşifler sonrasında devletlerin çıkarlarının daha önemli hale gelmesi ve tüccarların baskıları ile açık denizlerde seyrüsefer serbestliği ilkesi yer edinmiştir. Açık denizlerin serbestliği ilkesi, kara ülkesi üzerinde münhasıran egemen devletin, deniz alanları üzerinde de aynı şekilde egemen olmasını engellemiştir. Çünkü devletlerin, anakaralarının aksine, son derece geniş deniz alanlarının kontrolü o zamanın teknolojik yetersizlikleri sebebiyle mümkün değildir.

Deniz hukukunu aslına asırlar boyu yapılageliş kuralları oluşturmuştur. Denizlerdeki hak iddialarının artması ile deniz alanlarının paylaşımına yönelik olarak örf ve adet kurallarının kodifikasyonu gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Buna bağlamda yüzyıllar boyu örf ve adet hukuku biçiminde gelişen deniz hukuku kurallarının düzenlenmesine yönelik ilk özel girişimler 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamıştır. Bu yöndeki çalışmaların ilk örneği, 1873 yılında bu amaca yönelik olarak kurulan Uluslararası Hukuk Derneği ve Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiştir. Uluslararası Hukuk Derneği’nin; karasuları, deniz kirliliği, deniz dibi ve kaynakları, uluslararası su yolları, deniz haydutluğu ve liman devletinin yetkilerine

⁷ Özman, *age*, s.23.

⁸ Özman, *age*, s.23.

⁹Berat Lale Akkutay, “1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözümü”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2006, s.15.

yönelik raporları bulunmaktadır. Yine Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün uluslararası su yolları, açık denizlerin rejimi, deniz kaynaklarına yönelik çalışmaları çoğu kez temel çalışma belgeleri olarak kullanılmıştır.¹⁰ Erken derleme çalışmalarının etkisiyle, deniz hukuku alanında örf ve adet hukuku kurallarının yanı sıra andlaşmalar hukuku kuralları da kendine önemli bir yer bulmaya başlamıştır. Yirminci yüzyıla gelindiğinde deniz hukukunun derlenmesi ve yenilenmesi açısından 1939 yılında Milletler Cemiyeti(MC) bünyesinde gerçekleştirilen La Haye Kodifikasyon Konferansı önemlidir. Bu konferansta karasularının genişliği ve bitişik bölge konuları müzakere edilmiş ancak bir sonuca varılamamıştır. Bu konferansta uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümüne ve savaşı sırasında uygulanacak ilklere ilişkin bazı sözleşmeler kabul edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte devletler, karasuları dışındaki denizler üzerinde hak iddia etmeye başlamışlardır. Özellikle savaş sonrası bir güç olarak ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletleri(ABD) sahillerinde içki kaçakçılığını önlemek için ibistik bölge uygulamasına ağırlık vermiş ve kontrolüne tabi olan alanları genişletmiştir.¹¹ Yine savaştan sonra denizlerin öneminin askeri açıdan artması ve bağımsızlığına kavuşan pek çok devlet dar bir sahil şeridi üzerinde egemen olmak istemedikleri için açık deniz alanlarından sahillere bitişik alanlarının genişletilmesine doğru evrimleşmiştir. Buna bağlı olarak deniz alanları kıyı devletlerin yetkilerinin lehine olacak şekilde genişleme göstermiştir. Savaş sonrası uluslararası barışı korumak için kurulan MC, deniz hukukuyla ilgili de çalışmalar yaparak Cemiyet'i Misak'ın 23. maddesi ile cemiyet üyelerinin seyrüsefer ve transit geçiş serbestliği ile ticari faaliyetlerden eşit yararlanmalarını sağlanmalı ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır kuralı uyarınca Transit Geçiş Serbestliği ve Uluslararası Seyrüsefere Elverişli Su Yollarını Rejimi konularında sözleşme imzalanmıştır.¹² Yine MC bünyesinde kodifikasyon için 22 Eylül 1924 tarihinde bir Uzmanlar Komitesi kurulmuştur. Karasuları, deniz haydutluğu, deniz kaynaklarının işletilmesi konularında çalışmalar yapması üzerinde karar alınmıştır fakat çok etkili olamamıştır. Bunu yanında Birleşmiş Milletler Teşkilatı öncülüğünde düzenlenen Deniz hukuku Konferansları önem teşkil etmektedir. Bu konferans 24 Şubat-28 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de toplanmıştır.¹³ Ekonomik, teknolojik, bilimsel ve güvenlik alandaki gelişmelerle orantılı olarak uluslararası toplum açısından da keşfedilmemiş olanın önemi daha çok artmıştır.

¹⁰ Özman, *age*, s. 30.

¹¹ Özman, *age*, s.34.

¹² Akkutay, *age*, s. 16.

¹³ Şule Güneş Anlar, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Ve Deniz Çevresinin Korunması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, s. 3.

Bu bağlamda deniz alanlarının araştırılması, işletilmesi ve deniz taşımacılığının artması da ulusal boyuttan çıkarak küresel çaplı bir kodifikasyon işlemi zorunlu kılmıştır. 20. yüzyıl boyunca düzenleme faaliyetleri aktif kılınmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş Milletler(BM) bünyesinde toplanan konferanslarla belli bir yol kat edilmiştir.

1.1.1. Birleşmiş Milletler Birinci ve İkinci Deniz Hukuku Konferansları

Konferansın yapıldığı bu dönem, teknolojik ve askeri gelişmelerin artarak büyüdüğü ve devletlerinde denizler üzerinde daha geniş alanlara sahip olma isteklerinin olduğu bir Soğuk Savaş dönemidir. Bu konferans bir taraftan bu alanda mevcut olan örf ve adet hukuku kurallarının derlenmesini sağlarken, aynı zamanda yeni kavram ve kurallar kazandırma yoluyla, uluslararası deniz hukukuna hizmet etmiştir. 24 Şubat 1958 yılında BM bünyesinde Cenevre’de toplanan konferansa Türkiye Cumhuriyeti dâhil 86 devlet katılım sağlamıştır.¹⁴ Konferans 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile sonuçlanmıştır. Sözleşme dört ayrı sözleşmeden ve bir protokolden oluşmuştur:

- Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi,
- Kıta Sahaneliği Sözleşmesi(CKSS),
- Açık Deniz Sözleşmesi,
- Açık Denizde Balıkçılık ve Biyolojik Kaynakların Korunması Sözleşmesi,
- Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin İhtiyari Protokol.¹⁵

1958 Cenevre Sözleşmeleri ile deniz hukukuna ait örf ve adet hukuku kurallarının düzenlemesine gidilmiş ancak karasuları¹⁶ ve balıkçılık bölgelerinin genişliği konusunda bir uzlaşma sağlanamaması sebebiyle başarısız bir sonuç elde edilmiştir.¹⁷ 1960 yılında Cenevre’de toplanan Birleşmiş Milletler İkinci Deniz Hukuku Konferansı sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler sonucu daha önce sömürge yönetimi altında olan birçok ülke bağımsızlığını kazanarak, okyanus kaynaklarının kullanımı ve adil paylaşımı konusunda köklü değişiklikler talep etmişlerdir.

¹⁴ Özman, *age*, s.35.

¹⁵ Melda Sur, “*Uluslararası Hukukun Esasları*”, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.336.

¹⁶ Bu konferansta karasuları genişliği 6 mil olması dile getirilmiştir.

¹⁷ İslam Safa Kaya, “*Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.7.

Bu konferansa katılan pek çok devlet, Kıta Sahanelığı Sözlşmesi'nde, uyuşmazlıkların çözümlüne ilişkin kanunların bulunması gerektiğini savunmuştur. Burada amaç, kurallarda bazı belirsiz ifadelerin anlaşmazlıklara yol açabileceğine olan iddiadır. Diğer bir neden de yargısal çözüml yollarına başvurmayı gereklilik haline getirmek istemelerinde ekonomik yapı açısından zayıf olan ülkelerin korunmasının istenmesi olduğu savunulmaktadır.¹⁸

1.1.2. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı

Deniz hukuku alanındaki konuları en ayrıntılı şekilde düzenleyen konferans olması sebebiyle önemlidir. Önceki konferansta açıklığa kavuşturulamayan hukuki boşlukları doldurma ve ara dönemde kıyı devletler tarafından ekonomik tabanlı farklı kavramların ve kuralların ortaya çıkması amacı ile 1973 yılında Venezuela'da konferans çalışmaları başlamıştır.¹⁹

Konferans boyunca yapılan toplantılara genellikle çıkar çatışmaları sahne olmuştur. Gelişmiş ülkeler ile sömürgelerden kurtulmuş pek çok ülkenin ortaya çıkardığı Üçüncü Dünya ülkeleri arasında aynı zamanda doğal kaynak bakımından zengin olan devletlerin de karşıtlığı sorun oluşturmuştur. Özellikle uluslararası anlamda toplumsal yapının değişmesi ve 1960'da BM tarafından kabul edilen Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere Ve Halklara Bağımsızlık Verilmesi Hakkında Bildiri'nin²⁰ kabulü ile bağımsız olan devletlerin talepleri de söylemlere eklenmiştir. Yeni devletler için de ekonomik açıdan da kendi geleceklerini tayin edebilme isteğı sonucu ortaya yeni bir uluslararası ekonomi düzeni oluşturulması istenmiştir. Özellikle kıyı devletlerinin ve yeni devletlerin deniz alanlarındaki doğal kaynaklar üstünde münhasır ekonomik hak talepleri ve aynı zamanda bu alanlardaki yanlış avlanmayı önleme adına bu alanlara ilişkin kuralları gerekli kılmıştır.²¹ Cenevre Sözlşmeleri yapılırken deniz yatağının işletilebilmesi olanağı teknolojik elverişsizlik nedeniyle ve doğal kaynak çeşitliliğinin bilinmemesi ile göz ardı edilmiştir. Ancak deniz yatağının doğal kaynaklar bakımından verimli olduğunun ortaya çıkması ile sadece gelişmiş devletlerin değil, uluslararası toplumun faydalanması gerektiğı düşünölmüştür. En

¹⁸ Akkutay, *age*, s.20.

¹⁹ Selami Kuran, "Uluslararası Deniz Hukuku", Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.3.

²⁰ Özman, *age*, s.35.

²¹ Akkutay, *age*, s.23.

nihayetinde BM'de Malta delegesi Dr. Arvid Pardo tarafından konunun güncel hale getirilmesi ile Deniz Hukuku Sözleşmesi hazırlamaya karar verilmiştir.²²

1973 yılında başlayan çalışmalar on yıl süren bir çalışmanın ürünü olarak 10 Aralık 1982 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi(BMDHS) olarak kabul edilmiştir. 2017 yılı ile beraber 168 devlet ve Avrupa Birliği(AB) taraf olmakla beraber Türkiye Cumhuriyeti bu sözleşmeye taraf değildir.²³ Sözleşme'de karasuları sorunu çözüme kavuşturularak devletlerin karasularının genişliğini esas çizgiden itibaren 12 mil ötesine geçmeme hükmü getirilmiştir. Kıta sahanlığı sınırları yeniden düzenlenmiş ve yeni olarak münhasır ekonomik bölge, uluslararası deniz yatağı ile ilgili ilk düzenleme yapılmıştır.²⁴ Bu Sözleşme'nin en önemli niteliği denizlerin barış amacıyla kullanımını benimserken aynı zamanda uyuşmazlıklar için yargısal çözüm yolları öngörerek bağlayıcılığı arttırmasıdır. Dolayısıyla bu Sözleşme sadece teamül kurallarını düzenlemekle kalmayıp yeni kavram ve ilkeler ile deniz hukuku alanını zenginleştirmiştir.

1.2. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARI

Günümüzde uygulanan uluslararası hukuka göre devletin ülkesinin bir parçasını oluşturan deniz alanları iç sular, karasuları, boğazlar ve takımda sularıdır. Deniz alanları, coğrafi açıdan daha çok hukuki bakımdan denizler ve deniz tabanları, nitelikleri ve rejimleri itibariyle çeşitli alanlara bölünmektedir. Bu bölünme söz konusu alanlar üzerinde sahildevletinin sahip olduğu egemenlik ve hak ve yetkilerinin derecesine göre değişmektedir. Sahildevletinin egemenliği altında kabul edilen iç sulardan başlayarak, hiç bir devletin egemenliği altında olmadığı kabul edilen açık denizlere doğru karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı olarak uzanmaktadır. Dolayısıyla uluslararası deniz yetki alanlarını oluşturan ve bu alanlarla birlikte kıyı devletinin belirli birtakım egemen haklara sahip olduğu deniz alanları bulunmaktadır. Bu alanlar balıkçılık bölgesi, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgedir. Bu alanlar bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeden oluşmaktadır. Devletlerin iç suları, karasuları, takımda suları ve boğazlarının belirlenmesinde devletin ulusal egemenlik yetkileri bulunmaktayken, çalışmanın temel konusunu oluşturan deniz

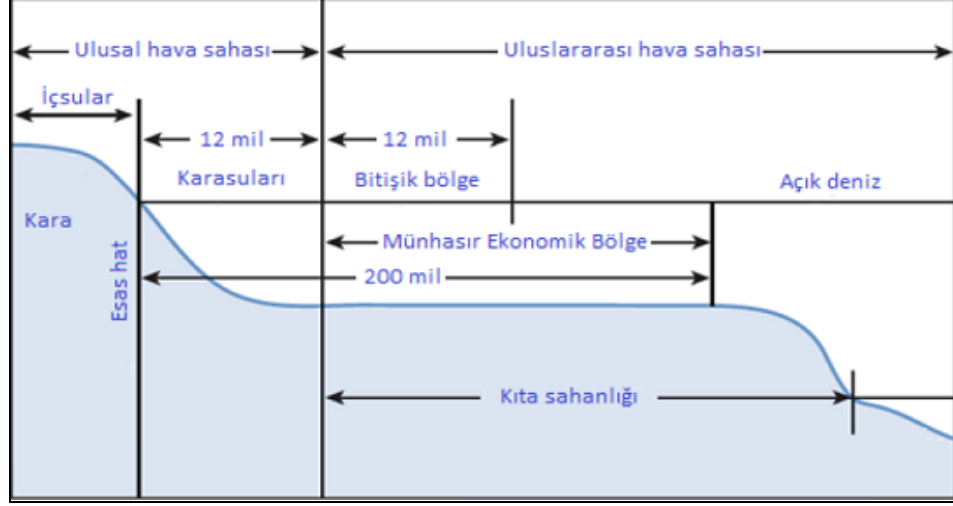
²² Özman, *age*, s.39.

²³ Sur, *age*, s.337.

²⁴ Bkz: 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi , <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>
Madde:3, Madde:76, Madde:55, Madde: 133, Madde: 279.

yetki alanlarını belirlemede ve sınırlandırmada, uluslararası denizler kapsamına giren deniz alanlarının incelenmesi gerekmektedir.

Şekil 1: Uluslararası Hukuka Göre Deniz Yetki Alanları

Kaynak: İsmet Balık, “Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Uyuşmazlığı”, *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 2018, s.88.

1.2.1. Devletin Kıyısının Dış Sınırlarını Belirleme Yöntemleri

1.2.1.1. Esas Hat Yöntemi

Deniz alanlarının hukuki statülerini ve rejimlerinin ne olduğunun açıklanabilmesi için bu alanların sınırlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Devletler, deniz alanlarını devletin kıyısından açık denize doğru kazandıkları için kıyıda nerede başlayıp nerede bittiğinin yani dış sınırının bilinmesi gerekmektedir.

Kıyı devletinin dış sınırının belirlenmesinde yapılacak olan tespit için kıyıda esas alınan çizgi esas hat olmaktadır. Kıyı devletinin yetkisinin tabi olduğu, deniz alanlarının ölçülmeye başlandığı hatta esas hat denmektedir. Esas hat iki şekilde belirlenebilmektedir. Kıyı devletinin sularının en alçak olduğu zamandaki coğrafi kıyı çizgisine eşit olan normal hat ile ya da kıyıların fazla girintili ve parçalanmış ise veya hemen yakınında adalar veya kayalıklar bulunuyorsa, bu tür kıyıları iç sınır kıyısının uygun noktalarını birleştiren düz hatlar esas alınarak tespit edilmektedir. Bu durum deniz yetki alanlarının dış sınırının çizilmesinde başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Burada önemli olan durum farklı deniz alanlarının başlangıç çizgisi aynı zamanda iç sularında bitişi çizgisi olmakta yani iç suların dış sınırını oluşturmaktadır. Esas çizginin ortaya çıkışı daha çok karasularının

belirlenmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. Burada ki amaç girintili çıkıntılı coğrafi kıyılarda girintinin kara tarafında kalan sular üzerinde münhasır yetkileri olacağının ilanı ile uygulama alanı bulduğu düşünülmektedir.²⁵

1.2.1.2. Orta Hat Yöntemi

Orta hat sahilleri karşılıklı ve bitişik olan iki devletin esas hatlarının en yakın noktalarının eşit uzaklığında bulunan çizgiyi belirtmektedir. Bu sebeple bu çizgiye eşit uzaklık çizgisi adı da verilmektedir. Bu ikisinden genellikle biri kullanılmaktadır.

1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin 6. maddesi, kıyıları karşılıklı olan devletler arasında sınırlandırmada orta hat terimini kullanılmışken, bitişik bölge sınırlandırmaları için eşit uzaklık terimini kullanmıştır. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. ve 24. maddelerinde orta hat ifadesi kullanılmıştır.²⁶ 1982 BMDHS 15. maddesinde “kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletlerden hiçbirisi kendi karasuların, bütün noktaları bu iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur”²⁷ ifadesi ile eşit uzaklık yönteminin nasıl belirlenmesi gerektiğini de ifade edilmiştir.²⁸ Özetle orta hat için her iki devletin esas hatları belirlendikten sonra bu hatlara aynı mesafede çizilen çizgi olduğu söylenebilmektedir.

Deniz yetki alanlarının kavramsal olarak uzanabileceği sınırlar, uluslararası hukuk boyutuna geçmeden önce Şekil 1’de gösterilmiştir. Buna bağlı olarak devletlerin kendi doğal haklarının yanında, uluslararası hukukun devlete münhasır olarak verdiği haklarda bulunmaktadır. Bu haklar devletin yetkisinin, belirlenen deniz alanına uzanması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda deniz yetki alanlarının belirlenmesinde uluslararası hukukun nasıl bir yön çizdiği incelenmelidir.

²⁵ Özman, *age*, 214.

²⁶ Uğur Bayılhoğlu, “Uluslararası Hukuk Açısından Ege Karasuları Sınırlandırılması” Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011, s.175.

²⁷ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, s.5, Erişim Tarihi: 15.07. 2019.

²⁸ Bayılhoğlu, *age*, s.175.

1.3. DENİZ YETKİ ALANLARI

1.3.1. BİTİŞİK BÖLGE

Bitişik bölge, karasularının dış sınırından itibaren açık denizde belirli bir mesafeye kadar uzayan, kıyı devletinin ilanı ile kıyı devletine belirli bazı denetim yetkileri verdiği deniz alanı olarak tanımlanmaktadır.²⁹ Dolayısıyla bitişik bölgenin iç sınırı, her zaman karasularını dış sınırını oluşturur.

Tarihsel açıdan ilk bitişik bölge iddiası 1736 yılında İngiltere tarafından ortaya atılmıştır. İngiltere 12 mile kadar olan deniz alanında yabancı gemilerin gümrük ve maliye konusunda denetim yapma amacıyla Howering Acts adlı yasaları çıkarmıştır. Benzer bir uygulamayı sonrasında ABD uygulamıştır. Buna göre içkinin yasak olduğu dönemlerde, bazı devletlerle yaptığı anlaşmalarla kıyıdan başlayarak bir saate kadar varacağı alanlardaki yabancı gemilere denetim yetkisi çıkarmıştır.³⁰

Bitişik bölgenin uluslararası hukuk alanında yansıması gerek 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi gerekse 1982 BMDHS'de görülmektedir. 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'ne göre bitişik bölge, karasularının ölçüldüğü esas hattan itibaren en çok 12 deniz mili genişliğinde olması kararlaştırılmıştır.³¹ 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 24. maddesine göre kıyı devleti:

Gümrük, maliye veya sağlık ile ilgili düzenlemelerin ülkesinde veya karasuları içinde ihlalini önlemek veya cezalandırmak,

Bitişik bölge karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 12 mili geçemez,

Kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletlerin aralarında aksine anlaşma olmadıkça bitişik bölgesini her iki noktası iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçiremez.³²

Bitişik bölgenin hukuki rejimi açısından, bir kıyı devletinin bitişik bölgesinin üzerinde yetki kullanabilmesi buna karar vermesi ve ilan etmesi ile sağlanmaktadır. Dolayısıyla kıyı devleti, bitişik bölge üzerinde egemenlik hakkını kullanamazken denetim,

²⁹ Melda Sur, *age*, s. 375.

³⁰ Sur, *age*, s. 375.

³¹ Pazarcı, *age*, s. 280.

³² 1958 Convention on the Continental Shelf, https://www.gc.noaa.gov/documents/8_1_1958_territorial_sea.pdf, Erişim Tarihi: 28.07.2019.

önleme ve yakalama yetkisine sahip olmaktadır. Bitişik bölge 1982 BMDHS 'in 33. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre:

Bitişik bölge olarak tanımlanan alanda kıyı devleti, gümrük, maliye veya sağlıkla ilgili kanunlarının ve düzenlemelerinin ülkesinde veya karasularında ihlalini önlemek

Bitişik bölge karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 24 milin ötesine geçemez.³³

Görüldüğü gibi bitişik bölgenin düzenlendiği iki sözleşmede de tek fark genişlik konusunda yaşanmıştır. Bunun yanında 1982 BMDHS 303. maddesinde öngördüğü arkeolojik bitişik bölge kavramı ile de ilk sözleşmeden ayrılmaktadır. Buna göre:

Devletlerin denizde bulunan arkeolojik ve tarihi nitelikteki nesnelere koruma sorumluluğu bulunmaktadır ve işbirliği yapmalıdır.

Bu tür nesnelere ticaretinin kontrolünde kıyı devleti, 33. madde çerçevesinde nesnelere kararlaştırılan bölgedeki deniz dibinden, kendi izni olmadan çıkarılması kanunlara aykırıdır.³⁴

1982 BMDHS'nin 33. maddesinde geçen bitişik bölge kavramı yalnızca su tabakasını içine alırken, madde 303 ile yapılan düzenleme deniz tabanını ve toprak altını da kapsamıştır. Ancak yapılageliş kuralı olarak geçerlilik kazanmamıştır.³⁵

1.3.2. BALIKÇILIK BÖLGESİ

Balıkçılık bölgesi, balık avlanması konusunda kıyı devletine münhasır yetkinin verildiği deniz alanı anlamına gelmektedir. Balıkçılık bölgesinin genişliği konusunda bir uzlaşmaya varılmaması devletlerin tek taraflı olarak farklı genişlikte ilan yoluna gittikleri görülmüştür. 1960 yılından itibaren bazı devletler tarafından benimsenmiştir.

Balıkçılık bölgesi kavramı esasen İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya atılmıştır. UAD'ın İngiltere ve İzlanda Balıkçılık Davası'nda tek taraflı uygulamalar neticesinde iki farklı balıkçılık bölgesi belirginleşmiştir. Ortaya çıkan ilk balıkçılık bölgesi yine aynı adını taşıyıp esas çizgiden itibaren karasuları dışında 12 mil öteye kadar giden deniz alanında devlete münhasır yetkiler tanımaktadır. İkincisi ise balıkçılık tercihli hakları olup 12

³³1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, s.10, Erişim Tarihi: 20.07.2019.

³⁴1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, s.42, Erişim Tarihi:20.07.2019.

³⁵Pazarıcı, *age*, s.282.

milden daha da öteye giderek kıyı devletine diğer devletlere göre öncelikli haklar tanınmasını ifade etmektedir. Divan'ın balıkçılık bölgesini 12 mil genişliğinde kabul etmesiyle yapılageliş niteliğini kazanmıştır.³⁶

1.3.3. KİTA SAHANLIĞI

1.3.3.1. Kıta Sahanlığı Kavramı ve Gelişimi

Kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında devam eden doğal uzantısıdır. Hukuki anlamda kıta sahanlığı, kıyı devletinin karasularının ötesine çıkarak, deniz dibi ve üzerinde tüm kaynakların araştırma ve işletme konusunda devlete münhasır egemen bir yetki vermektedir.³⁷

Okyanus ve denizlerden yararlanma teknolojisinin mevcut durumu, eski dönemlerde keşifleri imkansız kılmaktaydı. Sonraki dönemlerde deniz tabanında olabilecek zengin kaynakları ortaya çıkarırken aynı zamanda işletebilme kapasitesi ile de yararlanma yolu açılmıştır. Kıta sahanlığı kavramı ilk olarak 1887 yılında bilim insanı Robert Mill tarafından ortaya atılmış ve adına “*Continental Shelf*” denmiştir.³⁸ Jeolojik açıdan kıta sahanlığı iki farklı kısımdan meydana gelmektedir. Bunlardan ilki deniz seviyesinin üstünde kalan kıtalar iken diğeri deniz seviyesinden yaklaşık 5 km derinliği olan büyük okyanus havzalarıdır. Bu iki kısım yer kabuğunun yüzünü oluştururken; ikisi arasındaki sınırı, içinde kıta sahanlığının da yer aldığı kına kenarını teşkil etmektedir. Jeolojik ve jeofizik incelemeler kıtaları oluşturan yer kabuğu ile okyanusları oluşturan yer kabuğunun belirgin farklılıklarının olduğunu ortaya koymuştur. Yer kabuğunu oluşturan kıtasal yüzey daha kalınken ama malzeme barındırdığı malzemeler sebebiyle hafif hale gelmiştir. Kıtasal kabuğu oluşturan okyanus kabuğu daha hafif fakat bulundurduğu ağır bazaltik sebebiyle daha ağır ve kalındır. Bu iki kütle arasında geçişi oluşturan kına kenarları, Atlantik ve Hint Okyanusları çevresinde Pasifik Okyanusu’nu çevreleyen kıta kenarına göre daha geniş durumda bulunmaktadır. Toplam okyanus yüzenin yaklaşık %25’i, kıta kenarının su altında kalmış kısmını oluşturmaktadır. Kıta kenarı bu bölünmeye

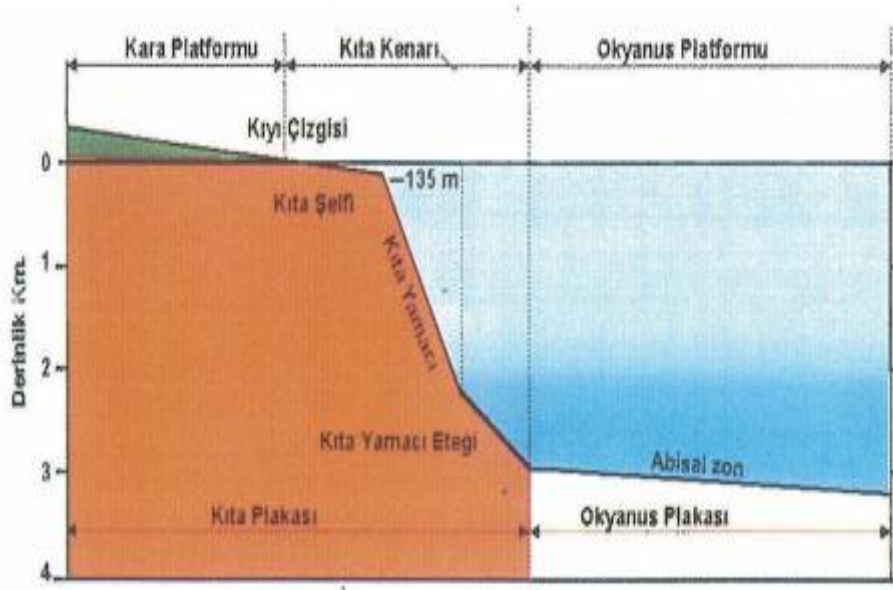
³⁶ Pazarcı; Sur, *age*, s.281, 376.

³⁷ Selami Kuran, “*Uluslararası Deniz Hukuku*”, Beta Yayıncılık, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2016, s.223.

³⁸ Fatma Taşdemir, Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol Ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik Ve Siyasi Boyutları”, *Ankara Strateji Enstitüsü*, Ankara, 2012, s.17.

göre çeşitli kısımlara ayrılmaktadır.³⁹ Bunlardan kıyı yamacı, kıta sahanlığıyla okyanus çukuru arasında dik eğimli çok belirgin yapıyı oluşturmaktadır. Kıta yamacı, kıta şelfinin bittiği yerden başlamakta ve çok eğimli bir jeolojik yapı oluşturmaktadır. Diğer bir bölünme olan kıta yükselimi ise kıta yamacının tabanından, okyanus tabanına doğru çok az eğimli olan kısımdır. Genişliği 0 ile 600 km arasında değişmektedir. Kıta yükseliminin önemli petrol rezervlerine sahip olduğu düşünülmektedir. Kıta yükselimi ve kıta yamacı doğal uzantının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.⁴⁰

Şekil 2 : Kıta Sahanlığı

Kaynak: Burçak Ünsal, Uluslararası İçtihatlar Işığında Kıta Sahanlığı Ve Türk Tezleri, 2009,

<http://acikerisim.ege.edu.tr:8081/jspui/bitstream/11454/4342/1/burcakunsa12009.pdf>, Erişim Tarih:

29.07.2019

Hukuk çerçevesinde somut bir şekilde ortaya çıkışı, Soğuk Savaş yıllarının başlangıcına tekabül etmektedir.⁴¹ ABD Başkanı Harry Truman'ın 1945 yılına ait bildiri ile ortaya çıkmıştır. Bildiride kıta sahanlığının tanımı verilmemiş ve sınırı belirtilmemiştir. Bununla beraber kıta sahanlığı, deniz yatağının 200 mil derinliğine kadar olan alanı kapsayacağı açıklanmıştır. Bu bağlamda ABD karasularına bitişik alanda doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesinin kendilerine ait olduğunu ifade etmiştir. Bu

³⁹ Taşdemir, *agm*, s. 18.

⁴⁰ Özkan, *agm*, s.370.

⁴¹ Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Hukuk", Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, 12.Baskı, s.282.

bildiri neticesinde pek çok devlet bu hakkı kullanmaya başlamıştır.⁴² Bu kavramın önemli aşaması 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı ile kabul edilen Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesidir. Kabul edilen Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin devletler için getirdiği katkı sınırın nasıl saptanabileceği konusundadır. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin bazı önemli kuralları:

Kıta sahanlığı terimi, sahillere bitişik fakat karasuları dışındaki ve 200 mil derinliğe kadar veya bu sınırın ötesinde bulunup da üzerinde su derinliğinin oradaki doğal kaynakların işletilmesine olanak verdiği noktaya kadar uzanan yerleri ve adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını ifade etmektedir.”⁴³

Kıyı devleti, kıta sahanlığı üzerindeki doğal kaynakları araştırma ve işletme amacıyla egemen haklarını kullanmalıdır. Kıyı devleti bahsedilen doğal kaynakları araştırma ve işletme haklarını kullanmazsa bile, kıyı devletinin rızası olmaksızın hiçbir devlet bu faaliyetleri talep edemez. Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarını kullanması ilana bağlı olmamaktadır.

Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları onun üzerindeki suların açık deniz olarak hukuki statüsünü ve hava sahasının statüsünü etkilemez.

Kıta sahanlığının araştırılması ve kaynaklarının işletilmesi, seyir serbestliğine, balıkçılığa veya denizin canlı kaynaklarının korunmasına haksız yere müdahale edilemez. Kıyı devleti kıta sahanlığında yapacağı araştırma ve işletme faaliyetleri için tesis ve diğer cihazları kıta sahanlığı üzerinde inşa etme, güvenliğini sağlama hakkına sahiptir. Bu kurulmuş tesisler ve cihazların çevresinde, dış kenarlarının her bir noktasından ölçülmek üzere, 500 metrelik mesafeye kadar uzanabilir. Bu tesis ve cihazlar, kıyı devletinin yargı yetkisine sahiptir ve ada statüsünde değildir. Tesis kurulmasına karar verilmesi halinde açık duyuru yapılmalıdır.⁴⁴

⁴² Pazarıcı, *age*, s.283.

⁴³ 1958 Convention on the Continental Shelf, https://www.gc.noaa.gov/documents/8_1_1958_territorial_sea.pdf, Erişim Tarihi: 28.07.2019.

⁴⁴ 1958 Convention on the Continental Shelf, https://www.gc.noaa.gov/documents/8_1_1958_territorial_sea.pdf, Erişim Tarihi: 28.07.2019.

Bu anlamda 200 mil derinlik ve bu derinliğin tespitinden sonra işletilebilme kapasitesi ile kıta sahanlığının sınırlama ölçütleri belirlenebilmektedir.⁴⁵ Genellikle 200 mil derinlikte son bulan kıta sahanlığında doğal kaynakların işletilebilmesi imkanı teknolojinin gelişmesine paralel olarak değişebilir bir derinliktir. Buradaki amacı derinliği hiç 200 mile ulaşmayan dar kıyılara sahip devletler ile deniz yatağının keskin bir şekilde derinleştiği geniş kıyılara sahip devletlerin arasında denge sağlanmasıdır.⁴⁶ Ancak 1958 Cenevre Sözleşmesi, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ortaya koyduğu kurallar bakımından geri kalmıştır.

Teknolojik gelişmelerin getirdiği yenilikler kıta sahanlığı kavramını coğrafi bir terim olmaktan çıkararak ülkenin deniz altındaki doğal uzantısının kıta sahanlığı olduğunun kabul edildiği bir hukuki boyuta taşımaya başlamıştır. Dolayısıyla işletilme kapasitesinin bulunduğu derinlik ölçütünü sınırlayacak⁴⁷ maksimum genişliğin olması düşünülmüştür.⁴⁸ Bunun üzerine kıta sahanlığı kavramı 1982 BMDHS ile açıklığa kavuşmuştur. 1982 BMDHS'de 76-85. maddeleri arasında düzenlenen kıta sahanlığı şu şekilde tanımlanmıştır:

Bir kıyı devletinin kıta sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar. Kıta kenarı kıyı devletinin kara ülkesinin su altında kalan kısmını ifade eder.

Kıta sahanlığının dış sınırını oluşturan sabit noktalar, ya karasularının ölçüldüğü esas hatlardan itibaren 350 mili aşmayacaktır. İşletilebilme imkanını sınırlandıran ölçütte değişikliğe gidilerek sahilden 200 mil ve daha geniş dibe sahip uzantılarda maksimum 350 mile çıkarılmıştır.⁴⁹

Kıyı devletleri kıta sahanlığının dış sınırlarını belirten haritalarla ilgili bilgiyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne bildirecektir.

⁴⁵ Pazarıcı, *age*, s.283.

⁴⁶ Kuran, *age*, s.225.

⁴⁷ Bknz: Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusu çalışmanın Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Başvurulan Hukuk Kaynakları başlığı altında ele alındığından burada detaylarına girilmemektedir.

⁴⁸ Arda Özkan, Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Uluslararası Uygulamalar: Sözleşmeler, İçtihat Ve Doktrin, *International Journal of Social Science*, 2015, s. 376.

⁴⁹ Kaya, 2016, s.28.

Kıyı devleti doğal kaynakları araştırma ve işletme amacıyla kıta sahanlığı üzerinde egemen haklarını kullanır. Kıyı devleti bahsedilen doğal kaynakları araştırma ve işletme haklarını kullanmazsa bile, kıyı devletinin rızası olmaksızın hiçbir devlet bu faaliyetleri talep edemez. Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarını kullanması ilana bağlı olmamaktadır.

Bütün devletler, bu kısımdaki hükümlerine uygun şekilde, kıta sahanlığı üzerinde boru ve kablo döşemeye yetkilidir. Kıta sahanlığının araştırılması, kaynakların işletilmesi ve boru hatlarının getirdiği kirlenmenin önlenmesi ve kontrol edilmesi konusunda uygun tedbirler alma hakkı saklı kalmak üzere, kıyı devleti bu gibi kablo ve boru hatlarının döşenmesini engelleyemez. Kıta sahanlığı üzerinde bu boru hatlarının döşemek için izlenecek rota kıyı devletinin rızasına bağlıdır. Sualtı kablosu veya boru hattını daha önceden döşenmiş olan devletin, bu durumunu göz önünde bulunduracaklardır.⁵⁰

Sahildar bir devletin kıta sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mil mesafeye kadar olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir.⁵¹ Hukuksal rejimlerine bakıldığında her iki sözleşmenin de kıta sahanlığının en önemli özelliğinin kıyı devletin kendi doğal egemen sınırları içine girmesi yani ab initio(başlangıçtan beri) ve ipso facto(fiilen) hak edinmesidir.⁵² Dolayısıyla kıta sahanlığı kıyı devletinin hakimiyet alanı olmakla beraber bu hakkı kullanabilmek için herhangi bir ilan veya bildirim yapması gerekmemektedir.⁵³ Bu anlamda devlet münhasır yetkiye de sahiptir yani kıta sahanlığı kıyı devletinin izni olmadan kıta sahanlığındaki kaynaklar araştırılmaz ve sahiplenilemez, kıyı devleti bu fonksiyonları kendi ulusal kanunlarına göre düzenleyebilir ancak bu hak işlevseldir ve kaynakların elde edilmesi ile sınırlıdır.⁵⁴

⁵⁰ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi madde:76, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>
Erişim Tarihi: 08.09.2018.

⁵¹ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi madde:76, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>
Erişim Tarihi: 08.09.2018.

⁵² Tatlısöz, *agm*, s.302.

⁵³ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1998.

⁵⁴ Melda Sur, *age*, s.384.

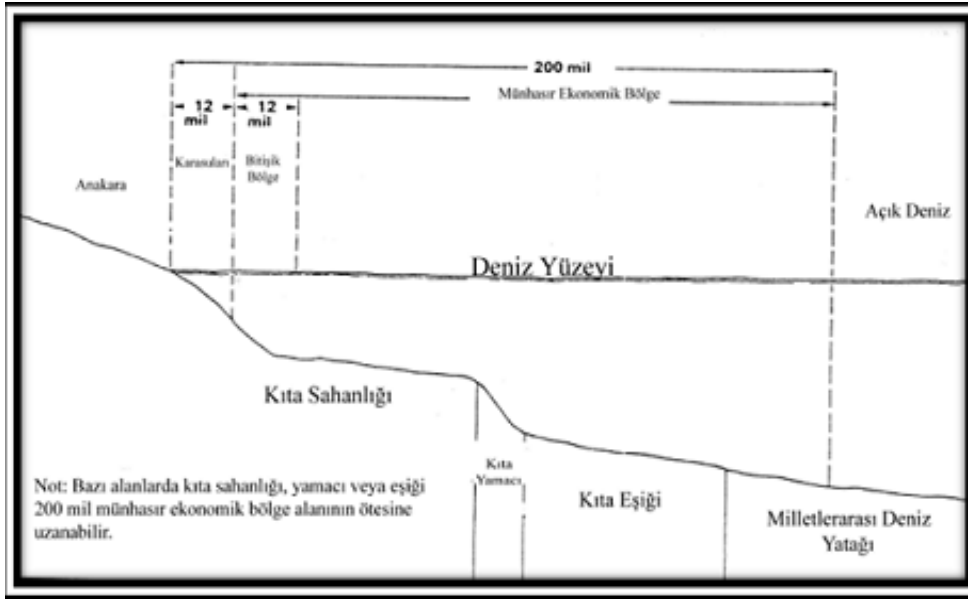
1.3.4. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE

1.3.4.1. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı Ve Gelişimi

Münhasır ekonomik bölge (MEB; zone economic exclusive), bir kıyı devletinin karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile kadar varan ve karasuları dışında kalan deniz yatağı ile onun altında bu kıyı devletine münhasır ekonomik haklar ve yetkiler verdiği deniz alanıdır.⁵⁵

MEB kavramının dile getirilmesi 1947 yılında Şili’de bir başkanlık bildirisi ile ortaya çıkmıştır. Bildiride kıta sahanlığının bittiği yerden itibaren olan kısımdan 200 mil ilerideki deniz alanında da hakkı olduğu belirtmiştir. Yine Peru’da aynı şekilde kıyısından itibaren 200 millik alanı geçiş hakkını ihlal etmeden saklama, koruma ve işletme alanı olduğunu ilan etmiştir.⁵⁶ Bu kavram 1945’den sonra bazı Güney Amerika ülkelerinin kıta sahanlığı bildirisi sonrasında ortaya çıkan 200 millik alanı iddialarını hukuki bir temelde toplama isteği sonucu ortaya çıkmıştır.⁵⁷

Şekil 3 : Münhasır Ekonomik Bölge

Kaynak: Muhittin Ziya Gözler , Türkiye Adalar Denizi ve Kıta Sahanlığında Savaş Değil Bilim ve Adalet İstiyor, <https://21yyte.org/tr/merkezler/turkiye-adalar-denizi-ve-kita-sahanlinda-savas-degil-bilim-ve-adalet-istiyor>, 2014, Erişim Tarihi:20.07.2019.

⁵⁵ Kuran, *age*, s.243.

⁵⁶ Bozkurt, *agm*, s.57.

⁵⁷ Özman, *age*, s.87.

MEB kavramı aynı kıta sahanlığı kavramı gibi 1958 Cenevre Sözleşmelerinde dile getirilmiştir. Ancak bu konuda o yıllarda herhangi bir düzenlemeye gidilmemiştir. Buna neden olarak o yıllarda karasularının azami sınırının ne olduğunun tam olarak belirlenememesi gösterilmektedir. MEB uluslararası hukukta karşılığını 1982 BMDHS ile bulmuştur. Bu bağlamda Sözleşmenin 55-75'inci maddeleri arasında düzenlenmiştir.⁵⁸ 1982 BMDHS'ye göre MEB'in bazı önemli maddeleri:

MEB karasularının ötesinde ve ona bitişik bir bölge olarak düzenlenmiştir.

Kıyıdaş devletlere deniz dibinde, deniz dibindeki sularda ve toprak üstü-altı canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması ve yönetimi konusunda egemen haklar vermektedir.⁵⁹ 1982 BMDHS'ye göre kıyı devletinin MEB alanında temel hakları şöyledir: Canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması, kullanımı ve sudan ve rüzgardan enerji üretimi gibi diğer ekonomik araştırma ve işletme faaliyetleri konusunda egemen haklara sahiptir.

Yapay adaların, ekonomik amaçlar için kurulan tesis ve yapıların, ayrıca kıyı devletinin haklarının kullanılmasına müdahale edebilecek nitelikteki tesis ve yapıların yapılması, buna izin verilmesi ve işletilmesi hakkı kıyı devletine münhasır olarak aittir.⁶⁰

Kıyı devleti münhasır ekonomik bölge haklarını kullanırken diğer devletlerin haklarına saygı gösterecektir.

Münhasır ekonomik bölge, karasularının ölçüldüğü yerden itibaren 200 mil genişliğe kadar uzanacaktır.

Denize kıyısı olsun veya olmasın, bütün devletler münhasır ekonomik bölgede seyrüsefer, boru hatları ve kablo döşeme ile bağlantılı olan ve bu sözleşmenin hükümlerine aykırı olmayacak şekilde istifade ederler. Devletler bu bölgede bu sözleşmeden doğan haklarını yerini getirirken kıyı devletinin haklarına zarar vermeyeceklerdir.

⁵⁸ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 27.07.2019.

⁵⁹ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 27.07.2019.

⁶⁰ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 27.07.2019.

Münhasır ekonomik bölgede, kıyı devletine veya diğer devletlere hak ve yargı yetkisi vermediği durumunda, kıyı devleti ile diğer devlet arasında meydana gelebilecek bir uyuşmazlık, hakkaniyet esasına göre ve devletlerin çıkarlarının da göz önünde bulundurularak ilgili mevcut durumlar çerçevesinde çözümlenecektir.

Kıyı devletinin bu bölgede yapay adalar, tesisler ve yapılar inşa etme, işletilmesine ve kullanılmasına izin verme konusunda izin verme yetkileri bulunmaktadır. Kıyı devleti bu konu hakkında gümrük, maliye ve sağlık hususunda kanun ve düzenleme yapmada münhasır yetkiye sahiptir. Yapılmaya karar verilen tesislerin ilan edilmesi ve bunların varlığı konusunda uyarıcı nitelikte araçların bulunması gerekmektedir. Bu inşaları korumak için kıyı devleti güvenlik kordonu oluşturabilecektir. Bunun genişliği kıyı devleti tarafından belirlenecektir. Bu kurulmuş tesisler ve cihazların çevresinde, dış kenarlarının her bir noktasından ölçülmek üzere, 500 metrelik mesafeye kadar güvenlik genişliği uzanabilir.

Bu anlamda bakıldığında münhasır ekonomik bölge kıta sahanlığı kavramını da kapsamaktadır. Çünkü bu kavram ile beraber karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 millik alanda devletler canlı ve cansız kaynaklar üzerinde hak ve yetkiye sahip olmaktadır.⁶¹ Diğer bir ifadeyle, münhasır ekonomik bölgede kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerinde sahip olduğu haklar ile bunların yanında su yüzeyinde sahip olduğu münhasır hakları kapsamaktadır. Ancak şu durumlarda kıyı devletinin yukarıda maddeleştirilen faaliyetlere izin vermemek konusunda takdir hakkı olduğu da bildirilmiştir: Sözleşme uyarınca kıyıdaş devlet haklarını kullanırken diğer devletlerin haklarını da göz önünde bulunduracak ve sözleşme hükümleriyle uyumlu hareket edecektir.⁶² Dolayısıyla diğer deniz alanlarından farkı buradadır, diğer bir ifadeyle MEB kıyı devletinin egemenliğinde değildir. Bu durum diğer devletlerin haklarını gözetme zorunluluğunu belirtmektedir. Bu anlamda Sözleşme'nin 58. maddesinde diğer devletlerin hak ve sorumlulukları düzenlenmiş ve MEB'de kıyısı olsun ya da olmasın bütün devletler

⁶¹Bknz: MEB sınırlandırma konusu ileride Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması başlığı altında ele alındığından burada detaylarına girilmemektedir.

⁶²Nur Jale Ece, "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları, Paydaşlar Ve Stratejiler", *Journal of ETA Maritime Science*, 2017, s.2.

Sözleşme hükümleri çerçevesinde seyir serbestliği ve uçuş serbestliğinden, denizaltı kabloları ve petrol boruları döşemeleri serbestliğinden yararlanabilecektir.⁶³

1.4. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA BAŞVURULAN HUKUK KAYNAKLARI

1.4.1. ULUSLARARASI HUKUKUN ASLİ VE YARDIMCI KAYNAKLARI

1.4.1.1. Uluslararası Andlaşmalar

Uluslararası hukukta devletlerarasındaki ilişkileri düzenleyen kaynaklardan birisi uluslararası anlaşmalardır. Bu anlamda özellikle deniz yetki alanlarının sınırlandırılması özelinde en ayrıntılı anlaşma 1982 BMDHS'dir. Sözleşme'nin kendine taraf olan devletler için bağlayıcılık kazandırma özelliği olduğu kadar, taraf olmayan devletler için de bir çözüm yolu üreterek uluslararası anlaşmaların, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı halini alan hükümlerinin, yapılageliş kuralı olması nedeniyle taraf olmayan devletleri de bağlayacağı belirtilmiştir.⁶⁴ Dolayısıyla bu Sözleşme sebebiyle, devletler taraf olsun ya da olmasın Sözleşme'de geçen hükümler bir yapılageliş hukuku yarattığı için bağlayıcılığı artık sorgulanamamaktadır. Bu anlamda deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda uygulanacak çözüm yolu için en önemli anlaşmalar olan 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS hükümlerini incelemek gerekmektedir.

1.4.1.1.1. Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması

Kıyı devletinin karasularının bittiği yerden itibaren başlayan kıta sahanlığı, 1958 Cenevre Sözleşmelerinde sahilleri karşılıklı veya yan yana olan kıyıdaş devletler arasında yapılacak sınırlandırma işleminde dış sınır tespitini, taraf devletlerin arasında yapılacak olan anlaşma ile belirlenmesi kararı alınmıştır. Ancak anlaşmanın sağlanmaması durumunda eşit mesafe kuralına göre bir paylaşım yapılması savunulmuştur. 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan sahildevletlerin kıta sahanlığı sınırlandırılmasında;

Aynı kıta sahanlığında kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan iki ya da daha fazla devletin kara ülkesinin kıta sahanlığı sınırı devletlerarasında imzalanacak olan anlaşma ile belirlenecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar

⁶³ Taşdemir, *agm*, s. 21.

⁶⁴ Tatlısöz, *agm*, s.306.

başka bir sınır durumunu haklı çıkarmıyorsa sınır her bir noktası devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.

Aynı kıta sahanlığına sahip kıyıları karşılıklı veya yan yana olan iki devletin ülkesinde bitişik yerlerde kıta sahanlığının sınırı bu devletlerin arasında imzalanan anlaşma ile belirlenecektir. Anlaşma yoksa ve özel durumların varlığı söz konusu değilse sınır devletlerin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktaların eşit uzaklık ilkesinin uygulanması şartıyla belirlenecektir.

Kıta sahanlığı sınırları tespitinde yukarıdaki hüküm dikkate alınarak çizilen hatlar mevcut olan haritalara ve coğrafi özelliklerine göre belirlenmelidir.⁶⁵

1958 Cenevre Sözleşmesi hükümleri sınırlandırma konusunda uygulanması zorunlu bir düzenleme değildir. Kısaca ilgili devletler kıta sahanlıklarını kendi aralarında anlaşarak da sınırlandırma hakkına sahiptirler.⁶⁶

Sınırlandırma için burada önemli olan bazı özel durumların olmamasıdır. Özel durumdan kastedilen coğrafi özellikler, adaların varlığı gibi durumlar kastedilmektedir. En nihayetinde 1982 BMDHS'ye göre devletlerin kıta sahanlığı sınırlandırılması 83. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre;

Kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletlerin arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, UAD Statüsü'nün 38. maddesinde anılan milletlerarası hukuka göre anlaşma yoluyla gerçekleştirilir.

Uygun bir zaman diliminde anlaşmaya varılincaya kadar, ilgili devletler birbiriyle işbirliği içinde olmak, anlaşmaya yönelik herhangi bir aykırı duruş sergilememek için her türlü çabayı sarf edeceklerdir.

İlgili devletlerin anlaşmaya varması halinde, kıta sahanlığının sınırlandırılması o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır.

Kıyı devletinin 83. maddeye göre çizilen dış sınırın haritalar ile gösterilip, koordinatlarının Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne bildirilmesi gerekmektedir.

⁶⁵ 1958 Convention on the Continental Shelf, https://www.gc.noaa.gov/documents/8_1_1958_continental_shelf.pdf, Erişim Tarihi: 28.07.2019.

⁶⁶ Nurser Gökdemir Işık, *Kıta Sahanlığı, Hukuki Rejimi Ve Ege Sorunu*, Deniz İşletmeleri ve Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , 2009, s.71.

1982 BMDHS'ye göre kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, hakkaniyete uygun bir çözüm bulmak amacıyla ve UAD Statüsü'nün 38. maddesi⁶⁷ gereğince de sınır tespitinin hakça ilkeler çerçevesinde devletler arasında yapılacak bir antlaşma ile belirlenmesi gerekmektedir. Bu durum birden fazla devletin bir araya gelmesi sonucu meydana gelecektir.⁶⁸ Ancak anlaşma sağlanamazsa UAD'a göre uyuşmazlık durumlarında barışçıl çözüm yollarından görüşme, arabuluculuk, uzlaştırma, hakemlik, yargı gibi yollara başvurulması zorunluluğunu öngörmektedir.⁶⁹ Dolayısıyla kıta sahanlığı kavramının somut hale gelmesinde bir uluslararası mahkeme olan Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları⁷⁰ kararı da oldukça etkili olmuştur. Bu anlamda dava, kıta sahanlığının saptanması ve sınırlandırılmasında, kıyıdaş devletlerin sınırlandırmayı anlaşma yoluyla yapmasını, hakça ilkelerin yapılageliş kuralının olduğunu ve bu çerçevede uygulanmasını öngörmektedir.⁷¹ 1958 Cenevre Sözleşmeleri ile ortaya çıkan en önemli prensip, kıyı devletinin ülkesinin denizin altındaki doğal uzantısının kıta sahanlığının ayrılmaz parçası olduğunu açıkça bildirmesi olmuştur. Ancak deniz altı alanları kara ile bağlantılı değilse yakınlık durumu bir şeyi değiştirmemekte ve kıta sahanlığı kapsamına alınmamaktadır.

1.4.1.1.2. Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması

Münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması kıta sahanlığı sınırlandırılması için kabul edilen kural ile aynı şartları içermektedir. Kıyıdaş devletlerin çıkarları ile kıyıdaş olan veya olmayan devletlerin çıkarları arasında uyuşmazlık çıkarsa, bu uyuşmazlık hakkaniyet prensibine dayanarak hem taraflar adına hem de uluslararası toplum için önemi düşünülerek çözüme varılması gerektiği söylenmektedir. Getirilen kurallarda vurgulanan uluslararası hukuk ve hakça çözüm kavramları, tam olarak somutlaşmamış bir sınırlandırma sürecini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda sınırlandırma konusunda 1982 BMDHS getirdiği kuralların yorumlanmasını daha çok uluslararası yargı organlarının

⁶⁷ Kaya, 2016, s.31.

⁶⁸ Malcolm Shaw "International Law", Cambridge University Press, New York, 2008, s.590.

⁶⁹ Akkutay, *age*, s.13.

⁷⁰ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı: Federal Almanya-Hollanda ve Danimarka arasındaki bir deniz uyuşmazlığıdır. Sorun kıta sahanlığı yan sınırının belirlenmesinde Hollanda ve Danimarka'nın Cenevre Sözleşmesi'nin 6.maddesinde vurgulanan eşit uzaklık ilkesini uygulanmasını istemesi, Federal Almanya'nın ise buna karşı çıkışı ile başlamıştır. Ayrıntısı Uluslararası Deniz Hukukunda Önemli Davalar başlığı altında verilmektedir.

⁷¹ Pazarıcı, *age*, s.283.

yetkisine bıraktığı söylenebilir.⁷² 1982 BMDHS'in devletlerin münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ortaya koyduğu kuralları bulunmaktadır. Buna göre; Kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletlerin arasındaki MEB sınırlandırılmasına ilişkin;

Kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletlerin arasındaki münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması hakça çözüm bulmak amacıyla UAD Statüsü'nün 38. maddesi hükmünde belirtilen uluslararası hukuka uygun bir anlaşma ile belirlenecektir.

Uygun bir zaman diliminde anlaşma sağlanamazsa ilgili devletler Sözleşme'nin XV. kısmına başvuracaklardır.

İlgili devletler bu zaman dilimi boyunca birbirleriyle işbirliği içinde çaba sarf edeceklerdir.

İlgili devletler arasında yürürlükte bir anlaşma varsa eğer sınırlandırma sorunları o anlaşma hükümlerine göre uygulanacaktır.⁷³

Kıyı devletinin 74. maddeye göre çizilen dış sınırın haritalar ile gösterilip, koordinatlarının Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne bildirilmesi gerekmektedir.

Sözleşme'ye göre münhasır ekonomik bölgenin, kıyıdaş devletler arasında karşılıklı anlaşma yoluyla hakça çözüm getirecek şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bunun yanında MEB için önemli olan münhasır ekonomik bölgenin saptandığının ilan edilmesidir. Çünkü devlet kendiliğinden bu alana sahip değildir.⁷⁴ Bu yüzden kıyıdaş devletin MEB ilan ettiğine dair deniz alanını gösterir haritalar ve coğrafi koordinatlar paylaşılması ya da anlaşmaya dair belgelerin, BM Genel Sekreteri'ne bildirilmesi gerekmektedir.⁷⁵ MEB kavramı, 1982 BMDHS ile uluslararası hukukta bir yapılageliş kuralı haline gelmiştir. Uluslararası Adalet Divanı'nın pek çok davada MEB kavramına ve sınırlandırılmasına ilişkin kurallara atıf yaparak devletler pratiğinde uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline geldiğini kabul etmesi, bu kavrama önemli bir dayanak noktası oluşturmuştur.

⁷² Yunus Emre Açıkgönül, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, Legal Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2012, s.29.

⁷³ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 27.07.2019.

⁷⁴ Sur, *age*, s.379.

⁷⁵ Pazarıcı, *age*, s.285.

MEB ile kıta sahanlığının sınırlandırılmasında münhasır ekonomik bölgeye ilişkin kuralların kıta sahanlığını kapsamakta olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Kıta sahanlığı kıyı devletinin kendi coğrafik yapısına göre ve uzantısına göre saptanmaktadır. Ancak MEB açısından önemli olan coğrafi yapı değil, belli bir uzaklığa kadar olan kısmın belirlenerek o alandaki doğal kaynak üzerinde kıyı devletini münhasır olarak hak sahibi yapmaktadır. MEB ilan eden bir devlet için kıta sahanlığı için var olan hakları da otomatik olarak münhasır ekonomik bölge içinde yer almış olacaktır. Neticede kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda coğrafi ve jeolojik özelliklerin önemi varken, münhasır ekonomik bölge için mesafe daha önemlidir.⁷⁶

1982 BMDHS'nin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik getirdiği kuralların yanında, uluslararası hukukta devletler arasında çıkan uyuşmazlıkların nasıl çözüleceği ve hangi referanslara dayanılarak barışçıl bir çözüm yolu bulunulacağı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesi ile düzenlenmiştir. Hükmün içeriği ise;

Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun çözmekle yükümlü olan Divan:

Uyuşmazlık durumunda olan devletler tarafından açıkça kabul edilmiş kuralları koyan, genel ve özel milletlerarası anlaşmaları,

Hukuk olarak kabul edilmiş genel uygulamanın ispatı olarak bilinen uluslararası yapılageliş kurallarını,

Uygar toplumlar tarafından kabul edilen genel hukuk ilkelerini,

59. madde kuralının saklı tutmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı kaynak olarak yargı kararlarını ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular.⁷⁷

Hükümlerde taraflar arasında anlaşılmış ise Divan'ı hak ve nisfet ile karar verme yetkisine zarar getirmez.⁷⁸

UAD Statüsü'nde anlaşma, yapılageliş ve hukuk genel ilkeleri ile uyuşmazlık durumların da uygulanacak ilkelere yer verilmiştir.

⁷⁶ Burak Şakir Şeker, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Ve Akdeniz Güvenliği”, Uluslararası Orta Doğu Kongresi Bildiri Kitabı, 2012, s.115, 128.

⁷⁷ Yücel Acer; İbrahim Kaya, “Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı” Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara, 2010, s.30.

⁷⁸ Kaya, 2016, s.30.

Sonuç olarak her iki sözleşmede, ortaya koyduğu hükümler bağlamında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununun, taraflar arasında yapılacak bir anlaşma ile çözülmesini uygun bulmaktadır. Ancak aradaki fark açısından bir çizgi çekmek gerekirse, 1958 Cenevre Sözleşmesi sınırlandırmayı; anlaşma, eşit uzaklık, özel şart özelinde hukuka uygun bir düzenleme sunmuştur. 1982 BMDHS ise, taraf devletler arasında yapılacak sınırlandırmaların anlaşma yoluyla ve hakkaniyet çerçevesinde yapılmasını öngörmüş ve aynı zamanda yapılageliş kuralı halini de almıştır. Doğu Akdeniz bağlamında deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunun çözümünde ise BMDHS ve getirdiği teamül kuralları dâhilinde tüm kıyıdaş devletlerin üzerinde uzlaştığı bir bölgesel anlaşma mevcut süreçte bulunmamaktadır.⁷⁹

1.4.1.2. Uluslararası Örf-Adet Hukuku Kuralları

Yapılageliş, önceki adı ile teamül uluslararası hukuk kişilerinin tutum ve davranışlarının bütünü sonucunda ortaya çıkan yazılı olmayan uluslararası hukuk kurallarıdır.⁸⁰ Yapılageliş açısından önemli olan, devletlerin davranışlarının hep aynı doğrultuda ve tutarlı bir biçimde sergilenmesinin sağlanması ve devletin bu yönde sürdürdüğü davranışlarının sonucunun bağlayıcı olacağı yönündeki inançtır.

UAD, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı Davası'nda uygulamada sürenin önemli olmadığını da belirtmiştir. Yani kısa bir süre içinde yoğun ve inançlı bir uygulama sonucunda da örf-adet kurallarının ortaya çıkacağını belirtmiştir.⁸¹ Aynı zamanda bir devlet için kuralın bağlayıcılığı devletin tutumunun yanında ayrıca açık veya örtülü rızasına bağlıdır. Dolayısıyla bir hüküm ne kadar çok devlet tarafından uygulanırsa uygulansın, bir devlet bu kurala sürekli karşı çıkar ve bunu diğer devletlere duyurursa, o kural reddeden devlete karşı kullanılamaz.⁸² 1993 tarihli Jan Mayen-Grönland Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda⁸³ Divan, kıyıları karşılıklı olan devletlerin

⁷⁹ Tatlısöz, *agm*, s.306.

⁸⁰ Pazarıcı, *age*, s.104.

⁸¹ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları, s.43.

⁸² Özman, *age*, s.94.

⁸³ 1993 Jan Mayen-Grönland Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası: Danimarka'ya ait Grönland Adası ve Norveç'e ait Jan Mayen Adası arasında yaklaşık 250 mil mesafe bulunmaktadır. Ortaya çıkan uyuşmazlıkta, Danimarka'nın 1976 yılında çıkardığı bir kanunla kıyılarında 200 mil öteye kadar balıkçılık bölgesi ilan etmiştir. Bu kanunda, karşılıklı ve bitişik kıyıları olan diğer ülkeler ile aralarındaki mesafenin 400 milden az olması durumunda da eşit uzaklık ilkesinin geçerli olacağı kuralını getirmiştir. Norveç'in bu yasaya itirazı sonrası Danimarka Grönland'ın doğusunda 67 derece kuzey enlemini kapsamadığını ifade etmiştir. Ancak 1980 yılında Danimarka, çıkardığı bir kararname ile uyuşmazlık konusu iki ada arasında

sınırlandırılmasında 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözlüşmesi'nin 6. maddesini, örf ve adet hukuku kuralı ile bağdaştırmış ve eşit uzaklık yöntemini de örf ve adet hukukuna taşımıştır. Yine 2001 Katar-Bahreyn Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda⁸⁴ Divan, BMDHS'nin 15. maddesinin⁸⁵ örf ve adet hukuku niteliğı kazandığını savunarak eşit uzaklığı, karasularının sınırlandırılması durumunda, özel şartlar dışında uygulanacak öncelikli bir metot olarak kabul etmiştir.

Doğı Akdeniz deniz yetki alanları sınırlandırılması sorununun çözümünde bu yapılageliş kuralları evrensel anlamda önem arz etmektedir. Bu bağlamda anlaşmaya taraf olmayan devletleri de kendine bağlayıcı olabilmesi için kıyıdaş devletlerin başından beri anlaşma hükümlerine karşı çıkmamış olması gerekmektedir.⁸⁶

1.4.1.3. Hukukun Genel İlkeleri

Hukukun genel ilkeleri yapılageliş kuralları ile karıştırılabilen bir uluslararası hukuk kaynağıdır. Hukukun genel ilkeleri için uygulamalar incelenmemektedir. Önemli olan ilkenin varlığıdır ve direkt olarak uluslararası yargıç veya hakem tarafından saptanır. Bu bağlamda hukukun genel ilkeleri aslında tamamlayıcı ve uluslararası hukuk alanındaki boşlukları doldurmaya yaramaktadır. Bu anlamda da uluslararası yargı organları her zaman önce anlaşma ve yapılageliş kurallarını araştırıp, uygun somut bir kural bulunmadığında genel hukuk ilkelerine başvururlardır.⁸⁷

Deniz alanlarının sınırlandırılması hususunda, 1982 BMDHS'nin münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin 74. ve 83. maddeleri, uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında ortaya konulan anlayışı aynen yansıtmaktadır.

kalan balıkçılık bölgelerine eşit uzaklık esasının uygulanacağını kabul etmiştir. Taraflar arasında yapılan görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine Danimarka 1988 yılında UAD'a başvurmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: 1993 Jan Mayen-Grönland Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, s. 55, paragraf 20-21.

⁸⁴ 2001 Katar-Bahreyn Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası: Qit'at Jaradah Adası üzerindeki Bahreyn egemenliğini kabul etmiştir. Ardından Ada'nın sınırlandırmaya etkisi meselesine ilişkin tespitler yapmıştır. Divan'a göre Qit'at Jaradah Adası çok küçüktür. Bitki örtüsü bulunmamaktadır ve Bahreyn Adası ile Katar Yarımadası'nın etrafında konumlanmıştır. Divan, Qit'at Jaradah Adası'nın, sonradan eşit uzaklık çizgisinin oluşturulmasında esas nokta olarak değerlendirilmesinin, küçük ve önemsiz bir yapıya orantısız etki tanımak demek olduğunu belirtmiş ve Qit'at Jaradah'ı özel şart kabul etmiştir. Dolayısıyla sınırlandırma çizgisini Ada'nın hemen doğusundan geçirerek Adaya etki tanımıştır.

⁸⁵BMDHS Madde 15-Kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletlerin, karasularının sınırlandırılması hususunda öncelikle geçici bir eşit uzaklık hattı çizile, ardından bu hattın ayarlanmasını gerektirecek koşulların varlığı incelenecektir. Bknz: *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözlüşmesi*, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, s.30, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2019.

⁸⁶ Tatlısöz, *agm*, s.107.

⁸⁷ Sur, *age*, s.88.

1982 BMDHS 74. ve 83. maddelerinde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması için uygulanacak olan genel ilke ortaya konulmuştur. Buna göre bu maddeler, her iki deniz alanının sınırlandırılması için “kıyıları karşılıklı ya da bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması UAD Statüsü’nün 38. maddesinde öngörüldüğü üzere milletlerarası hukuk kurallarına dayanan bir anlaşma yoluyla ve hakkaniyete uygun çözüm bulmak amacı ile yapılır” ilkesini kabul etmektedirler. Dolayısıyla deniz alanlarının iki veya daha fazla devlet arasında sınırlandırılmasını düzenleyen bu genel ilkenin; kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve diğer deniz alanlarının hepsine uygulanacak tek bir sınırlandırma kuralı haline geldiği ifade edilmelidir.

Bunun yanında, 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS’nin ortaya koyduğu ilkeler, Divan’ın beyan ettiği ve yapılagelişten doğan ilkelerin, bütün deniz alanlarının sınırlandırılması hususunda kullanılabilirliği konusunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Ancak bu ilke çok soyut nitelikli olmasından dolayı yargı organlarının kararlarıyla netleştirilmesi gerekmektedir.⁸⁸ Burada bahsedilen ve soyut kalmış olan genel ilke için Divan, 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’nda⁸⁹ aldığı kararı, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası’ndaki karara⁹⁰ yaptığı atıfla somut hale getirmeye çalışmıştır. 1982 BMDHS’nin 74. ve 83. maddelerinde genel ilkenin açık ifadesi “kıyıları karşılıklı ya da yan yana olan devletler arasında deniz sınırları tek taraflı olarak tespit edilemez. Böyle bir sınırlandırma iyi niyetle ve taraflar arasında anlaşma yolu ile gerçekleştirilmelidir. Eğer anlaşma yoksa bölgenin coğrafi durumu göz önüne alınarak hakkaniyete uygun bir sonuca varmak için hakkaniyete uygun prensipler göz önünde bulundurulur ve uygulanabilir yöntemler kullanılarak yapılmalıdır. Dolayısıyla deniz

⁸⁸İbrahim Gökalp, “Milletlerarası Adalet Divanı’nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler”, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.45

⁸⁹1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası: Kanada ile Amerika Birleşik Devletleri arasında balıkçılık uyuşmazlığı olarak başlayan sorun yerini Truman Bildiri ile kıta sahanlığının sınırlandırılması meselesine bırakmıştır. Kanada’nın Georges Bank bölgesinde petrol ve doğalgaz çıkarma için imtiyaz vermesi sonrası ABD, 1969 yılında iki ülke arasındaki kıta sahanlığı sınırının tespitine kadar Kanada’nın verdiği imtiyazlara rıza göstermeyeceğini bildirmiştir. Kanada petrol imtiyazlarını vermesine rağmen bunların işletimini açmamıştır. ABD’de buna karşılık olarak Georges Bank’ta 1958 CKSS’nin 2. Maddesi gereği vermiş olduğu istakoz avlanma iznine dair yasayı yürürlüğe koymamıştır. Ancak 1976 yılında ABD’nin 200 millik münhasır balıkçılık bölgesi tesisi ile Kanada’nın da aynı uygulamayı gerçekleştirmesi üzerinde alanlar birbiriyle çakışması sonucu ortaya çıkan uyuşmazlıktır. Taraflar ortak olarak UAD’a gitmişlerdir ve açıkça Divan’dan sınırlandırmayı çizmesini talep etmişlerdir. Divan’ın “kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgelerini ayıran tek bir sınırlandırma...” konusunda karar vermesi istenmiştir. Ayrıntılı bilgi için 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası s.257-262, paragraf. 12-13; Koç, *age*, s. 71.

⁹⁰1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları, Paragraf 85.

alanlarının sınırlandırılması konusunda uygulanması sürecinde başvurulacak yöntemler bu genel ilkedен doğan kurallar olduğunu söylemek mümkündür.⁹¹

1.4.1.3.1. Hakkaniyet İlkesi

Uluslararası hukukta hakkaniyet ilkesinin kullanımı 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları öncesinde kısmi nitelikte de olsa uygulanmıştır. Uyuşmazlıkların çözümünde uluslararası sözleşmelerde eşit uzaklık ilkesi uygulanıyor olmasına rağmen ilkenin coğrafi, siyasi, ekonomik ve tarihi pek çok unsuru ihmal etmesi sonrasında sınırlandırma hukukundaki yöntemlerin değişmesine ve hakkaniyete uygun bir çözüm süreci amaçlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda 1982 Libya-Tunus Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Davası⁹², 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası⁹³ örnek verilebilir. Bu uygulamanın tam olarak pozitif bir hukuk kuralı haline gelmesi eşit uzaklık ilkesinin UAD tarafından uygulanmasının sakıncalı bulunması ile ortaya çıkmıştır.

UAD, 1969 Kuzey Deniz Kıta Sahanelığı Davalarında hakkaniyet ilkesini yol gösterici olarak atıf yapması, deniz sınırlandırma alanlarındaki uyuşmazlıkların çözümünde bir norm özelliği kazanmıştır. Bu bağlamda Divan, bundan sonraki davalarda da hakkaniyet ilkesi ile eşit uzaklık ilkesi ve özel şartların varlığı durumunu bir arada değerlendirerek karara varmaya çalışmıştır.⁹⁴

Hakkaniyet ilkeleri için önemli olan nokta, bir deniz alanı sınırlandırılması durumunda mutlak her dava için aynı kuralları barındırmamasıdır. Çünkü hakkaniyet ilkesi

⁹¹ 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 112.

⁹² 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Davası: Tunus Cumhuriyeti ve Libya Arap Cemahiriyesi arasında bir anlaşma yapılmaya kadar eşit uzaklık çizgisine dayalı sınırlandırma kabul edilmiştir. Tunus'un verdiği ruhsat ile ilgili olarak iki devlet arasında bir anlaşma yapılmaya dek, eşit uzaklık çizgisinin ortak sınırı oluşturacağı yönündeki anlayışı ile Libya'nın aynı yıl içinde verdiği bir ruhsatta böyle bir çizginin batısına geçen bir sınır çizgisi çatışmıştır. Dolayısıyla Libya'nın 1974 yılında böyle bir çizgiye aykırı olacak şekilde batıda kalan bir bölgeye ruhsat vermesi sonucu ortaya çıkan bir uyuşmazlıktır. Her iki devlet de tek taraflı olarak petrol araştırma ve işletme imtiyazları vermiştir. Tunus'un 1968'den itibaren denizde arama ruhsatları verdiği sahalar bulunmaktadır. Aynı şekilde Libya, 1968 ve 1976 yıllarında 15 adet petrol kuyusu için sondaj çalışmalarına başlamıştır. Tarafların aralarında başlayan diplomatik görüşmelerin sonuçlanamaması sebebiyle 1977 yılında UAD'a gidilme kararı alınmıştır. Taraflar, aralarında yapılacak sınırlandırmada başvurulabilecek uluslararası hukuk ve ilkelerin tespitini ve bu tespit sürecinde hakkaniyet ilkeleri, özel şartların dikkate alınmasını talep etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Davası, s. 21, paragraf 1.

⁹⁴ Fevzi Topsoy, "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında "Hakkaniyet İlkesi" ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, İstanbul, 2012, s.192.

ortaya çıkan somut bir olayın kendi bünyesinde barındırdığı niteliklere göre uygulanmasını gerektiren bir sınırlandırma işlemine uygulanabilecek süreçten oluşmaktadır.

1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Davaları'nda ortaya çıkan uyuşmazlıkta UAD, devletlerin kendi aralarında yaptığı anlaşmaları göz önünde bulundurarak bölgede uygulanacak ilke ve kuralları tespit etmiştir. Kısaca uyuşmazlığın tarafları olan Almanya, Danimarka ve Hollanda açısından herhangi bir sınırlandırmaya gitmemiş sadece somut olaya ilişkin anlaşma sürecin de uygulanabilecek en uygun kuralları ortaya koymuştur.⁹⁵ UAD, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Davaları'nda, kıta sahanlığı sınırlandırılması sürecinde ilgili devletlerin haklarının tam anlamıyla yerine getirilmesi ve faydalanılabilecek ölçüde ülkelerin deniz altına uzanan karasının üzerinde tam hakkının tanınması ve hakkaniyet ilkesi çerçevesinde diğer şartların da göz önünde bulundurulmasıyla anlaşma yoluyla çözümlenmesini öngörmüştür.⁹⁶

1982 BMDHS sonrası UAD Statüsü'nde, hakkaniyet ilkesi artık somut bir olayda sınırlandırma sürecine uygulanacak işlemi gösteren bir kavram olarak kabul edilmiştir.⁹⁷ UAD, hakkaniyet ilkesini kararlarında ele alırken somut olay olarak gösterilebilecek ve uygulanması kesin olmayan ancak dikkate alındığında önemli sonuçlar doğurabileceği öngörülen ve süreci etkileyebilecek önemli durumlara dikkat çekmiştir:

1. Tüm mevcut durumlarda olaylara özenin gösterilmesi,
2. Tarafların birbirlerinin doğal uzantılarını ihlal etmemesi,
3. Coğrafyanın yeniden şekillendirilme olanağının söz konusu olmaması,
4. Dağıtıcı adaletin söz konusu olmaması,
5. Sınırlandırılmaların taraf devletler tarafından yapılacak anlaşmalarda uluslararası hukuk çerçevesinde uygun bir anlaşma ile çözümün bulunması,
6. İlgili devletlerinin deniz alanlarının çakışmaması.⁹⁸

Dolayısıyla her sınırlandırma için amaçlanan, ortaya çıkan sonucun hakkaniyete uygun olmasıdır. Neticede UAD'ın kabul ettiği hakkaniyet ilkesi, 1982 BMDHS'nin 74. ve

⁹⁵ Kaya, 2016, s.40.

⁹⁶ Sami Doğru, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2015, s.519.

⁹⁷ Dolunay Özbek, "Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık Ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri", Ege Kıta Sahanlığı Ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, Editörler: Aslan Gündüz-Hüseyin Öztürk, 2002 İstanbul, s.46.

⁹⁸ Topsoy, *agm*, s.196.

83. maddelerinde düzenlenmiştir.⁹⁹ Bu maddelere göre, kıta sahanlığının ve MEB'in sınırlandırılması hususunda, kıyıları karşılıklı ya da bitişik olan devletler arasında yapılacak sınırlandırma UAD Statüsü'nün 38. maddesinde belirtildiği gibi sınırlandırmanın anlaşma yoluyla ve hakça çözüme ulaşmak amacıyla yapılması gerekmektedir.

Hakkaniyet ilkesi ilgili olarak, hakkaniyet kavramının bir hukuksal yönü bir de hukuk dışı yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki *infra legem* diğeri *contra legem* olarak hukuk literatürüne girmiştir. Bu bağlamda uluslararası hukuk alanında hukuki adalete hakça ilkeler denirken, hukuk dışı adalete ise *hak ve nısfet* yani *ex aequo et bono* adı verilmektedir.¹⁰⁰ Dolayısıyla hakça ilkeler, hukukun kapsamı içinde yer edinmiş uygulanan hukuk kurallarındaki hukuki boşluğu doldurma ya da yetersizlikleri hukuka uygun şekilde giderme amacı taşımaktadır. Hak ve nısfet çözüm yolu ise toplumsal anlamda yetersizliklerin var olduğu görüldüğü zamanlarda giderilmesi ve adaletin yerine getirilmesi için hukuk kuralları dışındaki toplumsal değerlere başvurmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla hakkaniyet kavramı, kendi içerisinde hakça ilkeler ve hak ve nısfet olarak iki ayrı anlama sahiptir. Hakça ilkeler, hukuki uyumsuzluk olarak yine hukukun içinde kalarak çözüm bulmayı amaç edinirken, Hak ve nısfet çözüm yolunda ise uyumsuzluğun çözümü için hukuk dışı verilerden de yararlanılma yoluna gidilmektedir. Bu iki çözüm yoluna yargı kararlarında işaret edilerek ne oldukları açıklanmaya çalışılmıştır. İki çözüm yolu açısından UAD, 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası kararında uluslararası hukukun sınırları içinde kalarak ve aynı zamanda hukukun bir ögesi olarak hakça ilkelere göre karar vermenin, hak ve nısfetle karar verme yolundan farklı olduğunu belirtmiştir.¹⁰¹

Bu bağlamda UAD Statüsü'nün 38/1.maddesi, Divan'ın görevinin kendisine sunulan uyumsuzlukları, uluslararası hukuka göre çözmek olduğunu bildirmektedir. Anılan maddenin devamında, uygulanacak olan uluslararası hukukun kaynakları olarak ise başta andlaşmalar olmak üzere uluslararası yapılageliş kuralları ve hukukun genel ilkeleri asıl kaynak olarak sayılmaktadır. UAD Statüsü'nün 38/2. maddesi ise uyumsuzluğun ilgili taraflarının açık rızası olması şartıyla ancak Divan'ın *hak ve nısfet* çözüm yoluna

⁹⁹ Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Ve Türkiye", Deniz Hukuku Sempozyumu Bildiri Metinleri, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Ankara, 2004, s.3/1, 3/6.

¹⁰⁰ Yüksel İnan "Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi" Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 171, Ankara, 1982, s.61.

¹⁰¹ 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 59.

başvurabileceğini belirtmektedir.¹⁰² Bu bağlamda özellikle UAD, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Davalarında Federal Almanya'nın ileri sürdüğü adaletli ve hakça sınırlandırma isteği, UAD Statüsü'nün 38/2. maddesindeki koşul sağlanmadıkça Divan, hak ve nısfet yolunun kullanılmasını kabul etmemiştir.¹⁰³ Yine 1993 tarihli Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası da yapılageliş kurallarına göre yapılacak olan sınırlandırmaların hakça ilkeler çerçevesinde uygulanmasının zorunluluđundan¹⁰⁴ bahsedilmiştir. Sonuç olarak tarafların arasında uyuşmazlığın hak ve nısfet yoluyla çözüm için Divan tarafların açık rızalarını aramakta ve tüm bunların sonunda ortaya çıkan sonucun hakça çözüm ilkesine hizmet etmesi amaçlanmaktadır. Günümüzde uluslararası yargı organlarının önüne gelen davalarda hak ve nısfet çözüm yolu henüz kullanılmış değildir.

Deniz yetki alanlarını sınırlandırma sorunu kendine özgü bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda her olayda kendine göre özellikleri bulunabilmektedir. Dolayısıyla her olay için uygulanacak olan kuralın kendi içinde farklılık gösterebilmesi, ensek bir yapının varlığını da ortaya koymaktadır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, esneklik potansiyeline sahip bir kural olarak hakkaniyet ilkeleri gösterilebilir. Neticede hakkaniyet ilkeleri, her bir uyuşmazlığa uygulanabilecek nitelikte bir rehber ve yönlendirici bir kavramdır. Dolayısıyla denilebilir ki hakkaniyet ilkeleri uluslararası hukuk doktrininde uygulanmasının kabul edilmiş olmasından dolayı pratikte tutarlılık ve öngörülebilirlik içermektedir.¹⁰⁵ Sınırlandırma hukukunda hakkaniyet ilkelerinin pozitif hukukun bir parçası olmasından dolayı öngörülebilir olmayan bir kuralın pratiğe yansması hukukun üstünlüğu ilkesiyle çelişmesine yol açmaktadır. 1993 tarihli Jan Mayen-Grönland Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda sınırlandırma süresince hukuk ve hakkaniyetin beraber ele alınacağını ve amacın adaleti sağlamak olduğunu, aynı zamanda bu sürecin esneklik, tutarlılık ve öngörülebilirlik unsurlarını beraber sağlayacağını belirtmiş, aksi bir durumda sınırlandırma sonucunda ortaya çıkan neticenin hakkaniyet ilkesinin bu üç unsurunun hukuka uygun olacağını düşünülmemesi gerektiğini bildirilmiştir.¹⁰⁶

En nihayetinde her olay kendi özgü özellikler barındıran özellikle coğrafi anlamda özel şartlar gösteren olaylar düşünülüğünde uygulanacak olan ilkelerin esneklik

¹⁰² Pazarıcı, *age*, s.484.

¹⁰³ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları, paragraf 88.

¹⁰⁴ 1993 Jan Mayen-Grönland Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 54.

¹⁰⁵ Gökalp, *age*, s.60.

¹⁰⁶ Açıkgönül, *age*, s.54.

potansiyeline uygun olmasını istemek çok olağan görünmektedir.¹⁰⁷ Dolayısıyla hakkaniyet ilkesi uluslararası toplumun barış ve refahını sağlamada büyük öneme sahip ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁸

1.4.1.3.2. Eşit Uzaklık İlkesi

UAD, sınırlandırma sürecinde uygulanacak hakkaniyet kriterleri, sınırlandırma tespitinin yapılması sonrasında hakkaniyetli bir sonuca ulaşıldığını gösteriyorsa eğer eşit uzaklık yönteminin uygulanabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla uygulanması zorunlu bir yöntem olmadığı söylenebilir. Divan, bu yöntemin uygulanmasının zorunlu olmadığını, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6.maddesi olan “özel şartlar başka bir sınır hattını mümkün kılmıyorsa...” şeklindeki ifadesi ile ortaya koymuştur.

Bu ilke bağlamında bakıldığında ileride ayrıntılı şekilde anlatılacak olan 1977 tarihli Fransa-İngiltere Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda, Hakem Mahkemesi, Sözleşme'nin 6. maddesi ile davada uygulanacak yapılageliş kurallarının arasında farkın olmadığını ve eşit uzaklık ilkesinin de zorunlu olmadığını ifade etmiştir. Divan'a göre, özel şartların ve eşit uzaklık yönteminin beraber göz önüne alınması gerektiğini ve somut bir olay çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Ancak Sözleşme'nin 6. maddesinde özel şartların ne olduğu açıklanmamıştır. Dolayısıyla anlaşılıyor ki bu şartlar somut olaya bakılarak bir yorum bulacaktır.¹⁰⁹ Eşit uzaklık, kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda 6. madde çerçevesinde doğrudan en iyi çözüme götürecek bir metot değildir. Eşit uzaklığı şarta bağlayan iki durumdan ilki taraflar arasında anlaşma olursa, ikincisi özel şartların varlığı olmalıdır. Dolayısıyla anlaşma yolunun uygulanabilmesinin istinası özel şartların varlığı olmaktadır.

Önemli bir örnek olan 1993 Grönland(Danimarka)-Jan Mayen Adası(Norveç) arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda, Divan, kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesini, aslında birbiriyle örtüşen ancak hukuken ayıran iki çizgi ile sınırlandırılmıştır. Burada önemli olan, Divan 6. maddeye atıf yaparak kıyıları karşılıklı devletler arasında yapılacak sınırlandırmada, hakkaniyet ilkeleri düşünülerek sınırlandırmanın yapılmasını ve yapılageliş kurallarının yarattığı etkiler arasında bir farkın

¹⁰⁷ Gökalp, *age*, s.61.

¹⁰⁸ Hakan Arıdemir, Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Devletlerin Açık Denizlerdeki Hakları, *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2018, s.801.

¹⁰⁹ Özbek, 2002, s.46.

olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla Divan 6. madde ile eşit uzaklık yöntemini yapılageliş hukukuna taşımıştır.¹¹⁰ En nihayetinde Divan, 1993 Jan Mayen-Grönland Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası kararında, devletlerin kıyılarının karşılıklı olduğu durumlarda sınırlandırma işleminin, hem teamül hukuku tarafından hem de sözleşmelere dayanan kurallar uyarınca eşit uzaklık yönteminin kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla özel şartlar göz önünde tutularak hakkaniyete uygun sonuca ulaşmada en doğru yol eşit uzaklık ilkesidir.¹¹¹

Eşit uzaklık ilkesi hakkında, öncelikle anlaşma ile çözüm yolu tercih edilmelidir, aksi durumda kıyıları karşılıklı olan devletlerin karasularının ölçülmeye başladığı esas hattın her noktası, eşit uzaklıkta orta hattın özel şartlar dahil edilerek belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaştırmıştır. Eşit uzaklık kuralının uygulanması konusunda 1977 tarihli Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, eşit uzaklık ilkesinin hem örf ve adet hem de 1958 Cenevre Sözleşmeleri çerçevesinde uygulanması zorunlu bir metot olarak görülmediğini açıklamıştır. Hakem Mahkemesi, eşit uzaklık ilkesinin istisnai durumu ile beraber yani özel şartlar durumuyla beraber düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Eşit uzaklık kuralının uygulanmasının zorunlu olmadığını öngören 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda Divan, eşit uzaklık yönteminin diğer metotlar karşısında bir üstünlüğü olmadığını belirterek durumu somutlaştırmıştır. Bu davaya atıf yapan Divan, 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası ile aldığı kararda, örf ve adet hukukuna göre yapılacak olan kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklık yöntemi zorunlu bir metot olarak görülmemektedir. 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda taraflar, eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının hakça ilkelerin ihlali olduğunu savunmuş ve başka bir metodun uygulanmasını istemişlerdir. Ancak Divan, bu isteği “eşit uzaklığın hakça sonuçlar doğuracağı durumlarda, tarafların başka yöntemi istemeleri, eşit uzaklık yönteminin uygulanmasından alıkoyamaz” şeklinde ifadesi ile reddetmiştir.¹¹² Divan sınırlandırma sürecinde kıyıların bitişik olduğunu ve eşit uzaklık çizgisinin düzenlenmesine gerek ilgili bir koşulun olmadığını ifade etmiştir. Ancak Tunus'un Kerkennah Adaları boyunca karşılıklı hale gelen kıyıların coğrafi konumları gereği adaya yarım etki tanınmıştır.¹¹³ Yine 2001 Eritre-

¹¹⁰ Kaya, 2016, s.44.

¹¹¹ Özbek, 2002, s.50.

¹¹² 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 110.

¹¹³ 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 126.

Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda¹¹⁴ taraflar arasında yapılacak sınırlandırma için Mahkeme, “kıyıları karşılıklı olan devletler arasındaki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında eşit uzaklık veya orta hat metodu genel olarak hakça bir sonucun oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle 1982 BMDHS'nin sınırlandırma hakkındaki hükümleriyle bağdaşır durumdadır”¹¹⁵ şeklindeki açıklaması ile eşit uzaklık yönteminin kullanılmasını uygun bulmuştur. Divan'ın 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda eşit uzaklık hukukuna ilişkin aldığı kararda, hakkaniyete uygun bir çözüm getirmesi durumunda uygulanabilen bir yöntem olduğunu, aksi halde ise başka metotların kullanılmasının zorunlu olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla bu karar 1969 Kuzey Deniz Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları ve 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası kararları ile tutarlılık göstermektedir.

Bu bağlamda tarafların yaptığı kıta sahanlığı anlaşmaları göstermektedir ki, eşit uzaklık metodu sınırlandırma sürecinde uygulanabilecek pratiktedir. 1969 Kuzey Deniz Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda olduğu gibi 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda alınan kararda da eşit uzaklık metodunun, uygulanması zorunlu bir ilke olmamakla beraber diğer yöntemlerden üstün olmadığı tekrar vurgulanmıştır. Dolayısıyla devletlerin anakarasının çok girintili çıkıntılı olmadığı kıyılarda ve devletlerin kıyı uzunluklarının birbiriyle aynı olduğu deniz alanlarının sınırlandırılmasında, hakkaniyete uygun sonuç doğuruyorsa, eşit uzaklık metodunun uygulanması hakça ilkelerin şartı olmaktadır.¹¹⁶

¹¹⁴2001 Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası: Yemen, Kızıldeniz'in doğusunda olup Arap Yarımadası'nda bulunmaktadır. Eritre ise Kızıldeniz'in batısında Afrika kıtasındadır. İki ülkenin uzaklığı kuzeyden güneye doğru birbirine yaklaşmaktadır. Bu coğrafi durumdan dolayı iki ülke arasında mesafe farklılık göstermektedir. Buna bağlı olarak 14°15'00' enleminin kuzeyindeki sınırlandırma MEB ve kıta sahanlığı için söz konusu olurken güneyinde ise karasuları için bir sınırlandırma söz konusu olmaktadır. Bunun yanında Yemen'in karasuları 12 mil, bitişik bölgesi 24 mil ve MEB'i de 200 mil olarak düzenlenmiştir. Eritre ise karasularını 12 millik genişlik olarak belirlemiştir. Eritre ile Yemen ada, adacık ve kayalıklar üzerinde egemenlik uyuşmazlığına düşmüşlerdir. 1995 yılında Eritre Büyük Haniş Adası'nı, Yemen ise Zukar Adası'nı işgal etmiştir. Bu işgallerin tarafları uyuşmazlığa sürüklemesi sonucu taraflar, 21 Mayıs 1996 tarihinde aralarında imzaladıkları “İlkelere İlişkin Anlaşma” ile iki ülke kıyıları arasındaki ada, adacıkları ve kayalıkları barışçıl yollarla çözmeyi kararlaştırmıştır. Anlaşmazlıkların büyümesi üzerinde Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi'ne gidilmiştir. Tarafların 3 Ekim 1996 tarihinde Hakemlik Anlaşması'nı imzalaması ile sorunun iki aşamalı olarak heyeti tarafından çözülmesi istenmiştir. İlk aşamada taraflar arasındaki uyuşmazlığın kapsamı iki tarafın görüşlerine göre belirlenip, ikinci aşamada ülkesel egemenlik ve deniz alanlarına ilişkin sınırların tespitinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Başeren, Sertaç Hami, *Ege Sorunları*, TÜDAV Yayınları, No:25, Ankara, 2006; Koç, s.120.

¹¹⁵ 2001 tarihli Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 131.

¹¹⁶ Gökalp, *age*, s.155.

1.4.1.3.3. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi

Deniz alanlarını sınırlandırma hukukunda, hakkaniyet ilkelerinin ve diğer unsurların, sınırlandırma süresince göz önünde bulundurulması, uluslararası hukuk için vazgeçilmez bir öneme sahiptir.¹¹⁷ Bu bağlamda pek çok yargı kararında sınırlandırma işlemlerinde olaya en uygun ilkenin uygulanması hakkaniyet ilkesinin varlığının nedeni ve sonucudur.

Deniz yetki alanlarına yönelik önemli şart, bir devletin kıyı şeridinde sahip olması ile ilgilidir. Zira deniz alanlarında egemenlik iddiasının şartı devletin denize kıyısının bulunmasıdır. Bu anlamda sınırlandırma sürecinde kıyı coğrafyası bir devletin egemenlik iddiasının ilk şartı olmasından dolayı sınırlandırmadaki diğer unsurlardan üstünlük göstermektedir. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davaları ve 1984 Maine Körfezi Sınırlandırma Davası sonrasında UAD aldığı kararda “Sınırlandırma, coğrafi alanlarının özelliğine uygun olan eşit uzaklık ilkesinin ya da diğer sınırlandırma şekillerinin birleştirilmesi aracılığıyla yapılabilir” diyerek coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin önceliğini belirtmiş ve coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz diyerek ifade etmiştir.¹¹⁸

1982 Tunus-Libya Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası kararında UAD, coğrafi alanın önemine binaen Divan “hakça ilkelerden bahsederken şu akılda tutulmalıdır. Kıta sahanlığı kavramıyla ilgili olan en önemli faktör coğrafyanın yapısıdır.” şeklinde açıklama yaparak bu ilkenin önemine atıfta bulunmuştur.¹¹⁹ Aynı zamanda 1982 Tunus-Libya Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası’nda UAD, karaya deniz karşısında bir üstünlük koyarak *kara denize hakimdir ilkesi* ile önceliğini yinelemiştir. Kıyı uzunluğu ilgili devletlerin söz sahibi olmasında etkili olmaktadır. Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi uygulanırken dikkat edilmesi gereken unsur, sınırlandırmaya dahil olan alanın kararlarının kıyı uzunluğu ve kıyı girintileri ve çıkıntılarıdır.¹²⁰ Dolayısıyla hakkaniyet, eşit uzaklık ve coğrafyanın üstünlüğü ilkeleri birlikte değerlendirildiğinde, sınırlandırma sürecinde öncelikle deniz alanlarında sınırlandırma yapılırken, devletler arasında coğrafi yapıyı dikkate alan bir sınır çizilip, bu sınır bazen eşit uzaklık ilkesi ile çizilip sonrasında çizilen sınırın ilgili şartlara göre hakkaniyete uygun sonuca varılacak şekilde düzeltilmesi

¹¹⁷ Yücel Acer, *Ege Kıta Sahaneliği Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları*, Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2002, , s.68.

¹¹⁸ Açığönül, *age*, s.75.

¹¹⁹ 1985 tarihli Libya-Malta Kıta Sahaneliği Davası, paragraf 47.

¹²⁰ Kaya, 2016, s.47.

gerektiği belirtilebilir.¹²¹ Yani sınırlandırmaya yön veren faktörlerin başında coğrafi unsurlar bulunmaktadır. Konuya ilişkin yargı kararlarında da coğrafyanın üstünlüğü ilkesine vurgu yapılmıştır. Bu ilkenin uygulandığı davalar arasında 1992 Kanada-Fransa arasındaki Saint Pierre-Miquelon Davası¹²², 1993 Norveç-Danimarka arasındaki Grönland-Jan Mayen, 2001 Bahreyn-Katar Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası gibi örnek davalar gösterilebilir. Devletlerin kıyı uzunluğunun sınırlandırma açısından önemi bağlamında, Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Mısır ve Türkiye'nin sahip oldukları kıyı hattının uzunluklarının birbirine yakın olması, eşit uzaklık ilkesiyle çizilecek bir çizginin ortaya çıkaracağı sonuca göre uluslararası hukukta bir çelişkiye yol açmayacağı söylenebilmektedir. Sonuç olarak coğrafi olmayan faktörler, sınırlandırma çerçevesinde etkili olsa bile ancak ikincil nitelikte role sahip olmalıdır.

1.4.1.3.4. Orantılılık İlkesi

Uluslararası deniz hukuku içinde, sınırlandırma hukuku bakımından yargı ve hakemlik kararlarında yer bulan bir diğer ilke orantılılık ilkesidir. Orantılılık ilkesi, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde göz önünde bulundurulacak faktörlerin hangi oranda değerlendirileceğini ifade etmektedir.¹²³

Orantılılık ilkesi, sınırlandırma sonunda, ilgili kıyı devletlerinin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile her bir ilgili devlete tanınan kıta sahanlığı ve MEB alanlarının

¹²¹ Shaw, *age*, s.606.

¹²²1992 Kanada-Fransa arasındaki Saint Pierre-Miquelon Davası: Saint Pierre ve Miquelon Adaları, Kanada'nın anakarasının 27 mil güneyinde Fransa'ya ait iki küçük ada ve bunlara bitişil birkaç adadan oluşmaktadır. Fransa ve Kanada'nın hidrokarbon arama bölgelerinin Adaların kıta sahanlığının içinde üst üste gelmesi ve sonrasında iki tarafında 200 millik MEB ilanı etmesi ile çakışan alan sebebiyle Hakem Mahkemesi'ne gitme kararı almışlardır. Hakem Mahkemesinden, somut uyuşmazlığa uygulanabilecek uluslararası hukuk ilke ve kurallarına göre, Fransa ve Kanada'ya ait deniz alanlarının tespit edilerek taraflar arasında sınırlandırmanın yapılmasını talep etmiştir. Kanada'ya göre bahsi geçen adaların sadece 12 mil karasuları alanı olmalıdır. Olaya uygulanması gereken ilkenin hakkaniyet ve doğal uzantı esaslı olup eşitlik ilkesi uygulanmamalıdır. Fransa'nın görüşüne göre ise sınırlandırma eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır. Adaların da anakaralar gibi deniz alanlarına sahip olabileceği dikkate alınması gerektiğini ve her iki devletin de 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne taraf olduğundan dolayı 6. maddenin dikkate alınmasını istemiştir. Mahkeme, karşılıklı kıyıların uzunluklarının dikkate alınarak orantılılık ilkesi çerçevesinde hakkaniyete uygunluk değerlendirmesi yapmıştır. Sınırlandırmaya konu alanda Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin uygulanamayacağını bildirmiştir. Adalar, Kanal Adaları gibi değerlendirilmemiş, coğrafi konumları ile bağdaşan bir sonuca ulaşmak için kesintisiz ve aynı kıta sahanlığı üzerinde bulunan tarafların her kıyı parçasına kıta sahanlığı alması gerektiği belirtilmiştir. Bknz: 1992 Kanada-Fransa arasındaki Saint Pierre-Miquelon Davası paragraf 24,40, 41, 65.

¹²³ Mehmet Akif Kütükçü; İslam Safa Kaya, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları İle Türkiye'nin Hukuki Durumu", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2016, s.88.

arasındaki oranın birbirine olan yakınlık durumunu kontrol etmektedir. Bu anlamda denilebilir ki oransallık ilkesi sonuçlanan olayın bitişinde sonucun hakkaniyete uygun olup olmadığını kontrol etmede yardımcı bir işlev görmektedir.¹²⁴ Yani bu ilke gereği, devletlerin kıyı uzunlukları ölçüldükten sonra, sonuçta ortaya çıkan oran ile sahip olunan deniz yetki alanı arasındaki oranın birbirine yakın olması amaçlanmaktadır. UAD'a göre, 1969 Kuzey Deniz Kıta Sahaneliğının Sınırlandırılması Davaları ile sınırlandırma hukukuna giren orantılılık ilkesi, ayrıcalıklı bir prensip değildir.¹²⁵ Orantılılık ilkesinin gelişimine bakıldığında, kıyıları bitişik devletler arasındaki sınırlandırmalar da kullanılması için ortaya atılmış bir teoridir. Aslında birbirine yakın kıyı uzunluğu olan bitişik devletlerin, girintili ve çıkıntılı kıyı hatlarına sahip olmalarından dolayı dezavantajlarının en aza indirilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. Öyleyse orantılılık ilkesinin uygulanabilmesi ile ilgili olarak şu üç koşul sayılabilir: i) sınırlandırma amacı ile sınırlandırılacak alanda birbirine bitişik kıyının varlığı, ii) belirlenen uyumsuzluk alanında coğrafi yapının düzensiz olması, iii) devletlerin kıyı hattının uzunluğunun birbirine yakın olmasıdır. Fakat bu ilkenin kullanımını bakımından yukarıda sayılan koşulların olmadığı durumlarda da ilkenin uygulanabilir olduğu kabul edilmiştir.¹²⁶ Bu bağlamda 1982 Tunus-Libya Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası'nda, taraflar arasındaki sınırlandırma uyumsuzluğunda kıyı şeklinde herhangi bir çarpıklık olmamasına rağmen bu ilke sınırlandırma temelinde kullanılmıştır. Bu davada tarafların kıyı uzunlukları ölçülmüş ve sonrasında ortaya çıkan kıta sahanlığı yetki alanlarında bu ölçüye göre oranlama yapılmıştır.¹²⁷ Dolayısıyla ortaya çıkan sonucun hakça ilkelere göre uygun olup olmadığını sağlaması da yapılmıştır.

Orantılılık ilkesinin rol oynadığı bir diğer dava olan 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası için Divan kararında, "Deniz sınırlandırması yapılırken taraflara verilen deniz alanı ile sınırlandırılmaya tabii alanın tarafların kıyı uzunlukları arasında net bir oran aranmamalıdır. Fakat diğer unsurlar dikkate alınarak yapılan sınırlandırma işlemi orantısızlığa sebep veriyorsa gerekli düzeltmelerin yapılması gerekmektedir." ifadesini kullanmıştır.¹²⁸

¹²⁴ Acer, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Ve Türkiye*, s.3-10.

¹²⁵ Mustafa Koç, *Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

¹²⁶ Açıkönül, *age*, s.81.

¹²⁷ Kaya, 2007, s.61.

¹²⁸ 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 185.

Ancak orantılılık ilkesinin bir test aracı değil ilgili şart olduğunu ifade eden yargı kararları da bulunmaktadır. Bu bağlamda UAD, 2009 Ukrayna-Romanya Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda¹²⁹ belirlenen sınırın iki devletin deniz yetki alanları arasında orantısızlık yaratması durumunda kullanılacak bir kıstas olduğunu belirtmiştir.¹³⁰ Yani orantılılık ilkesinin iki rolü vardır. İlk olarak kıyılar ve alanlar arasındaki orantının karşılaştırılması ve sonucun hakkaniyete uygunluğunun test edilmesi; ikinci olarak kıyı hatlarının karşılıklı uzunluklarının değerlendirilmesinde sınırlandırma tespitinde kullanılacak yöntemin gerçekleşmesi için dikkate alınan faktörlerden biri olması yani ilgili koşul olmasıdır.¹³¹

İlgili koşul olarak kullanılan orantılılık ilkesi için 1984 Libya-Malta Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası'nda taraflardan Libya, "Mevcut uyuşmazlığın coğrafi şartlar çerçevesinde hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasını ve sınırlandırılması planlanan deniz alanına doğru bakan taraf devletlerin kıyı hatlarının arasındaki uzunluk farklılığının dikkate alınması gerektiği" şeklindeki tezini öne sürmüştür. Divan yaptığı gözlem ve değerlendirmede 24 km uzunluğundaki Malta kıyısını ve 192 km uzunluğundaki Libya kıyısı arasındaki farkı çok büyük bulmuştur. Buna karşı Divan "Kullanılan yöntemle fark etmeksizin uygulanan orantılılık ilkesinin sınanması, çizilen sınırın hakkaniyete uygunluğunun sınanması anlamına geleceğini... , kıyı uzunlukları arasındaki farkın da Libya lehine olacak şekilde orta hattın kaydırılmasını gerektirecek seviyede olduğunu" dile getirmiştir. Yine Divan, "Bu ilkenin karşılıklı ve yan yana kıyılar arasındaki

¹²⁹ 2009 Ukrayna-Romanya Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası: Romanya ile Ukrayna arasındaki bu davada taraflardan Romanya; bitişik kıyılardaki sınırlandırma hattı, Serpents Adası'nın doğu yönüne doğru olmalıdır, Romanya kıyısı ile Ukrayna'ya bağlı Kırım Yarımadası'nın kıyılarının karşılıklı olduğu bölgede orta hat esasına göre sınır çizilmelidir. Ayrıca Serpents Adası sadece 12 millik karasularına sahip olabilir ve bu ada sınırlandırma esas çizgi olarak kabul edilemez. Serpents Adası kendine özgü ekonomik hayatı ve nüfusu olmayan bir ada konumundadır, dolayısıyla deniz alanlarına sahip olmaması gerektiğini ve Serpents Adası'nın jeomorfolojik olarak da kayalık statüsünde olduğunu savunmaktadır. Ukrayna ise Serpents Adası'nın geçici eşit uzaklık çizgisi oluşturulurken esas nokta olarak kabul edilmesi gerektiğini, bitişik kıyılarda sınırlandırma hattı, taraflar arasındaki kara sınırının bittiği Tuna Nehri'nin ağzının doğusundan başlamalı, karşılıklı kıyılarda ise daha batıda bir noktada başlamalıdır. Ukrayna Serpents Adası'nın kıyılarını kendi kıyısının bir parçası olarak kabul edilebileceğini savunmuştur. Ayrıca Adanın jeomorfolojik olarak yaşanılabilir ve yerleşime uygun bir ada olduğunu savunmuştur. Romanya'ya göre Serpents Adası ilgili şart olarak değerlendirilebilir. UAD, kararında deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda hakkaniyet ilkelerinin ve ilgili şartların etkisine önemli bir örnek getirmiştir. Buna göre her coğrafyanın özel şartlarına göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bknz:2009 Ukrayna-Romanya Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf, 180, 182, 183, 184

¹³⁰ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", Yayına Hazırlayan: Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayın No: 608, Ankara 2013, s.315.

¹³¹ Gökalp, *age*, s.78.

sınırlandırılmalarda hakkaniyetin sağlanması amacı ile bir araç olarak kullanılabileceğini” belirtmiştir.¹³²

1993 Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası için ortaya atılan orantılılık ilkesi, sınırlandırmanın bitişinde mevcut durumun kontrol edilmesinden ziyade ilgili koşul olarak dikkate alınması bakımından önemlidir. Çünkü Norveç orantılılığın ilgili koşul olarak dikkate alınmasında sınırlandırmanın yanlış olacağını belirtip, sınırlandırmanın hakkaniyet sınaması olarak uygulanması gerektiğini belirtmiştir.¹³³ Divan bu davada orantılılık ilkesinin dikkate alınmasını şöyle açıklamıştır: “Tarafların ilgili kıyıların uzunlukları arasındaki fark o kadar fazladır ki sınırlandırma sürecinde bu niteliğin dikkate alınmaması söz konusu değildir”.¹³⁴ Bu bağlamda ortaya çıkan orantısızlık Divan’a göre kıta sahanlığı sınırlandırmasında ortaya çıkan orantısızlık, Cenevre Sözleşmesi’nin 6. maddesinde karşılık bulan özel koşulu oluşturmaktadır.

Orantılılık ilkesi Doğu Akdeniz çerçevesinde düşünüldüğü zaman çizilecek bir sınır için bu ilkenin çok önemli olduğu görülmektedir. Bölgede Türkiye’nin çok daha uzun kıyılara sahip olduğu unutulmamalıdır. Özellikle Kıbrıs Adası’nın bulunduğu konum itibarıyla sınırlandırmanın kıyı uzunlukları özelinde düşünülerek anakaraya göre daha az bir sınırlandırma alanına sahip olması gerekmektedir. Adaların ana kıtaların önünü kapatmayacak şekilde ve ters yönde olup olmamaları dikkate alınarak yapılmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda Kıbrıs’ın anakaraların önünü kapatmayacak şekilde sahip olabileceği deniz yetki alanının GKRY ve Lübnan, İsrail ve Mısır arasındaki orta hattın orantılılık ilkesi çerçevesinde Kıbrıs’a doğru kaydırılmış hatlar arasında kalan alan olması gerekmektedir. Bunun yanında özellikle Ege Deniz’i çizgisinde Yunanistan tarafından ileri sürülen kıta sahanlığı sınırlandırmasının Kaşot, Rodos, Kerpe ve Girit hattında Anadolu arasında gerçekleştirilmesi gerektiği iddiası orantılılık ilkesi bakımından Türkiye aleyhine hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar doğurmaktadır. Bu iddianın kabulü birbirine yakın anakara kıyı uzunluğuna sahip olan iki devletten birisine, diğerine göre çok daha sınırlı bir deniz alanı verilmesi durumu ile sonuçlanabilme ihtimali bulunmaktadır.

¹³² Açıkgönül, *age*, s.83.

¹³³ 1993 tarihli Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Sınırlandırma davası, paragraf 63.

¹³⁴ 1993 tarihli Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Sınırlandırma davası, paragraf 68.

1.4.1.3.5. Kapatmama İlkesi

Sınırlandırma hukukunda bir diğer kıstas kapatmama ilkesidir. Bu ilkenin amacı, her devletin kendi kıyılarına yakın deniz alanlarındaki tasarruf yetkisi olup kıyıların önünü kapatmamasını sağlamaya yöneliktir. Bir ülkenin deniz alanını, yakınındaki bir başka ülkeye vermesiyle sonuçlanan sınırlandırma şekli hakkaniyete aykırılık teşkil etmektedir.¹³⁵ Kapatmama ilkesi için bilinmesi gereken özellik uygulanmasının zorunluluk arz etmediğidir. Çünkü devletin kara ülkesinin veya uzantılarının mutlak kapatılmamasını sağlamak, ortaya çıkan sonuca bakıldığında uluslararası hukuk kurallarıyla çelişebilir. Zaten sınırlandırma ile sınır çizgisi devletin uzantısını muntazam şekilde gösterseydi ya da devletlerin coğrafi yapılarının bütünlüğü muntazam olsaydı diğer ilkelere genel anlamda önem atfedilmezdi.¹³⁶

Yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yargı kararlarında kapatmama ilkesi önemli kabul edilmektedir. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası kararında Divan “her bir devletin kıta sahanlığı alanı kendi kara ülkesinin doğal uzantısı olmalıdır ve hiçbir devletin kıta sahanlığı alanı, diğer devletin kara ülkesinin uzantısına tecavüz etmemelidir.” şeklinde ifadesi ile sınırlandırma ilkesinin sınırlandırma açısından önemini vurgulamıştır.¹³⁷ Aynı şekilde Divan’ın 1985 Libya-Malta Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Davası’nda aldığı kararda “ilgili taraflardan birinin deniz alanı diğer devletin doğal uzantısının önünü kesmeme ilkesine” yer verdiği görülmektedir.¹³⁸ Son olarak güncel bir konu olarak bilinen 2009 Ukrayna-Romanya Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’nda, uyuşmazlığın her iki tarafında aynı iddia ortaya atılarak çizilen eşit uzaklık çizgisinin tarafların memnun olmadığı ve doğal uzantılarının önünü kapattığı şeklinde ifadeleri bulunmaktadır. Ancak Divan’ın kararı bu iddiayı boşa çıkaracak şekilde “çizilen hattın her iki devleti de mağdur etmeyecek şekilde bir deniz alanı bırakıldığını ve herhangi bir kapatma durumunun söz konusu olmadığını” bildirmiştir.¹³⁹

Dolayısıyla tüm bu örnek davaların kararlarına bakıldığında kapatmama ilkesinin de diğer orantılılık ilkesi gibi yargı içtihatlarıyla ortaya çıkıp, yine yargı içtihatlarıyla gelişmiş olduğu söylenebilmektedir. İlk ortaya çıktığında yani 1969 Kuzey Denizi Kıta

¹³⁵ Kütükçü; Kaya, *agm*, s.89.

¹³⁶ Acer, *Ege Kıta Sahaneliği Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararlar*, s.70

¹³⁷ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası, paragraf 85.

¹³⁸ 1985 Libya-Malta Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası, paragraf 46.

¹³⁹ 2009 Romanya-Ukrayna Deniz Alanlarının Sınırlandırılma davası, paragraf 199, 200, 291.

Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda kullanımı devletin doğal uzantısının kapatılmaması yönünde iken, sonrasında kıyının ötesinin kesilmemesi anlamında kullanılarak kendine uygulama alanı bulmuştur.

Bu bağlamda orantılılık ilkesi Doğu Akdeniz'e uygulandığında, bu bölgede yapılacak olan bir sınırlandırmanın Doğu Akdeniz'deki Meis, Rodos ve diğer birtakım adalara karasuları sınırının dışında da bir alan tanınması sonucunu ortaya çıkarabilir. Yine Kıbrıs ile Türkiye arasında gerçekleştirilecek olan bir sınırlandırmanın orantılılık ilkesi ve kapatmama ilkesi dikkate alınmadan eşit uzaklık metodunun kullanılması Türkiye özelinde bölgenin en önemli limanlarından olan Antalya ve Mersin'in bulunduğu körfezin önünün kapanmasına neden olacağı çok açıktır.

1.4.1.4. Uluslararası Yargı Organlarının Kararları Ve Doktrin

Uluslararası hukuk alanında yardımcı kaynaklar olarak UAD Statüsü'nün 38. maddesinde yargı organlarının kararları ve doktrin sayılmaktadır. Deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesinde yetkili uluslararası yargı organları; UAD, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ve bazı Ad hoc nitelikteki mahkemelerdir. Bu yargı organları tarafından verilen kararlar, uluslararası örf ve adet hukuku ve aynı zamanda hukuk genel ilkelerinin de somutlaşmasına yardımcı olmaktadır.

Bu kaynakların hukuk yaratma özelliği bulunmamaktadır. Ancak deniz hukuku özelinde doktrin, mevcut kuralların uygulanmasına ve yeni kuralların kabul edilmesinde önemli yer edinmiştir. Yargı organlarının kararları bakımından ise yargının kararları sadece uyumsuzluğa taraf olan devletler için bağlayıcıdır.¹⁴⁰ Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması tespitinde uluslararası yargı organlarının kararlarında hakkaniyet, eşit uzaklık, ilgili koşullar, orantılılık, kapatmama ilkesi gibi ilkelere dayanılmaktadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasındaki sorunların çözümünde ne gibi ilkelere dayanılabileceğini saptamak bu sınırların tespitinde önemli yer teşkil etmektedir. Doktrin en yetkili hukukçuların görüşleri olarak ifade edilebilmektedir.¹⁴¹

¹⁴⁰ Özman, *age*, s.99.

¹⁴¹ Sur, *age*, s.92.

1.5. DİĞER FAKTÖRLERİN DİKKATE ALINMASINA İLİŞKİN PRENSİPLER

1.5.1. Sınırlandırmada İlgili/Özel Koşullar

Genel anlamda bakıldığı zaman ilgili koşullar olarak anlatılmak istenen, bir deniz alanının sınırları daha önce belirtildiği gibi hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde ve paylaşımında tüm koşullar dikkate alınarak neticede hakkaniyet dahilinde bir paylaşım amaçlanmaktadır. İlgili koşullar bakımından önemli olan, sınırlandırma sürecinde bir deniz alanının sınırlandırılması için en uygun yöntemi belirlemektedir.¹⁴² 1977 Manş Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası'nda Hakem Mahkemesi "hakkaniyete uygun bir deniz alanı sınırlandırması yapmak amacıyla eşit uzaklık metodunun ya da başka bir yöntemin uygulanması, her kendine özgü olayın coğrafi veya ilgili koşullarının bir fonksiyonudur ya da yardımcıdır." şeklindeki ifadesi ile sınırlandırma sürecinde hakça çözüm bulmak amacıyla tüm ilgili koşullar dikkate alınarak ve hakkaniyete sadık kalınarak yapılması gerektiğini belirtmiştir.

1.5.1.1. Jeoloji

Jeolojik faktörler, deniz alanlarının sınırlandırılmasında ilgili koşul olmasının yanında devletlerin hak kazanım esasını yani doğal uzantısını oluşturması bakımından da önem taşımaktadır. Jeolojik açıdan ilgili koşul olarak uygulanma potansiyeline sahip olduğu yargı kararlarında belirtirse bu bağlamda ele alınmış bir yargı kararı azdır. Bu anlamda jeolojik faktörün doğal uzantı esasında aldığı rol oldukça büyük olduğu belirtilebilir.

Öncelikle devletlerin kara sınırları belirlenirken daha çok akarsuların yönü, dağların uzanışı bakımından gösterdiği özelliklere göre sınırlandırıldığı bilinmektedir.¹⁴³ Bu özellikler deniz alanlarına uygulandığında da devletin doğal bir uzantısı olarak kabul edilen kıta sahanlığı, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda jeolojik bakımdan ilgili koşul kavramı, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davaları ortaya çıkarak kararda herhangi bir deniz alanının bir kıyı devletinin kara ülkesinin doğal uzantısını oluşturmuyorsa ve bu alan diğer bir devletin kara ülkesine yakınlığından daha fazla yakın olsa bile, bu deniz alanı o devletin bir parçası

¹⁴²1977 Manş Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası, paragraf 97.

¹⁴³ Gökalp, *age*, s.71.

olarak görülemez demektir.¹⁴⁴ Dolayısıyla Divan jeolojik faktörün yani doğal uzantının devlete hak kazandırma özelliğini belirtmiştir.

Ancak jeolojik faktörler Divan kararlarında ilgili koşul olarak çok nadir ele alınmıştır. Bu faktörün ilgili koşul olarak ele alınması, 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası sonrası vazgeçilmiş bir faktördür. Jeolojik unsurun ilgili koşul bağlamında ele alınabilmesi için ancak 200 mil mesafeden öteye ulaşan alanlar için söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla da 200 millik mesafe şartının oluşması 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda da jeolojik faktörün geçersizliğini meşru kılmıştır. Ancak mümkün olabilirliği de göz ardı edilmemiştir. Özellikle 200 mili aşabilen kıta sahanlığı varlığının konusunda belirginlik bulunmamaktadır.¹⁴⁵

1.5.1.2. Doğal Kaynakların Varlığı

Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı kararlarında 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası sonrası gelişmelerde, bütün yargı kararları için dikkate alınacak unsurların yalnızca kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının ilgili koşul olması kabul edilmiştir.¹⁴⁶ Dolayısıyla bu deniz alanları bazında düşünüldüğünde, devletlere bu alanlarda münhasır hak sağlanmasının nedeninin de zaten doğal kaynaklara erişim olduğu şüphesizdir. Bu temelde bakıldığında bölgede varlığı bilinen doğal kaynakların dengesiz bir şekilde paylaşılarak sınırlandırmaya gidilmesi, bolca vurgulanan hakkaniyet kavramına ters düşecek ve kabul edilmeyecektir.¹⁴⁷

Divan'a göre aslında balıkçılık, savunma veya petrol keşifleri ile bağlantılı olan durumlar ilgili koşul olarak ele alınmazdı. Ancak özellikle sosyal ve ekonomik faktörler bakımından kıyı devletlerinin ekonomik refahı ve milli gelirlerinde eğer Divan'ın kullanacağı sınırlandırma yönteminin sonuçları, yıkıcı ve hakkaniyete aykırı durumlar doğurursa ilgili koşul olarak ele alınacağını belirtmiştir.¹⁴⁸ 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda Divan, "sınırlandırılacak olan kıta sahanlığında tespit edilen doğal kaynakların, sınırlandırmada dikkate alınmasının mantıklı bir ilgili şart oluşturduğunu ve bu kaynakların keşfedilmesi, işletilmesi açısından tarafların deniz yatağı

¹⁴⁴ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, paragraf 43.

¹⁴⁵ Bknz: 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi Madde,76, <http://denizmezvuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2019.

¹⁴⁶ Acer, *Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları*, s.70.

¹⁴⁷ Açıkgönül, *age*, s.92.

¹⁴⁸ Gökalp, *age*, s.75.

ile ilgili taleplerinin de dikkate alınması gerektiği” ifadesi ile 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliğının Sınırlandırılması Davalarına da bu noktada atıf yapmıştır.¹⁴⁹ 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’nda da taraflardan Kanada, doğal kaynaklarının varlığı faktörünün sınırlandırma sürecindeki önemini vurgulamıştır. Kanada’ya göre, yapılacak sınırlandırmanın sonucunda, balıkçılıkla geçinen halk açısından sınırlandırmanın, sosyo-ekonomik anlamda zarar görmemesinin sağlanması gerektiğini düşünmektedir.¹⁵⁰ 1982 Tunus-Libya Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası’nda, Libya, ilgili bölgede petrol kuyuları ve petrol alanlarının varlığının potansiyel bir ilgili şart olduğunu öne sürmüştür. Divan, nisbi ekonomik faktörlerin ilişkisini reddederken, sınırlandırılacak bölgedeki petrol kuyularının var olması, hakkaniyetli bir sonuca ulaşmak için bütün ilgili şartlar değerlendirilmesi sürecinde dikkate alınmasını gerektiğini belirtmiştir.¹⁵¹ Doğal kaynaklar bugün ve gelecekte uğruna mücadele edilen ve edilecek değerlerden biri olduğu düşünüldüğünde, UAD’ın bu faktör üzerinde önemle durması gerekmektedir.

1.5.1.3. Adaların Varlığı

Uluslararası yargı kararlarında ilgili ve özel koşullardan önemli olanı bölgede var olan ada ve adacıkların durumudur. Uluslararası hukuk, adaların kıta sahanlığına sahip olma durumunu ifade etmiş ancak bu sahiplik durumu sınırlandırma sürecinde kıyı devleti ile aynı hakları taşıdığı anlamına gelmemektedir. Çünkü adaların varlığı, coğrafi konumları, sosyo-ekonomik özellikleri gibi pek çok sahip oldukları faktörler bakımından sınırlandırma metodunu etkilememekte ya da sınırlı şekilde etkilemektedir.¹⁵² Dolayısıyla adaların varlığı, kıyıları karşılıklı veya yan yana olan kıyı devletleri açısından sınırlandırma sürecini daha sancılı bir hale getirmektedir.

Uluslararası hukuk kapsamında ada kavramı, 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 10. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre “bir ada, su ile çevrilmiş, suların en yüksek anında yukarıda kalan, doğal olarak oluşmuş bir kara parçasıdır.” Yine 1982 BMDHS’nin 121. maddesinde düzenlenmiştir:

¹⁴⁹ Koç, *age*, s.223.

¹⁵⁰ 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 234.

¹⁵¹ 1982 Tunus-Libya Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası, s.77, paragraf.107.

¹⁵² Acer, *Ege Kıta Sahaneliği Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları*, s.70.

Bir ada, sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde yukarda kalan, doğal olarak oluşmuş kara parçasıdır.

Bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlere uygun olarak yapılır.

İnsanın yaşamına uygun olmayan ve kendilerine ait bir ekonomik yaşam şekli olmayan kayalıkların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi olamaz.¹⁵³

Bu açıklama sonrasında sınırlandırmanın devletlerin haklarının uzandığı bölgelerde ki varlık mücadelesi veya yarışı, sahil devletlerinin her birinin kıyılarına ne derece etki edeceğinin ve sonucun hakkaniyet ilkelerine göre belirleneceği bir süreç ve işlemdir. Dolayısıyla adalarda kıyıların bir parçası olarak sınırlandırma alanının ilgili koşullarından biri olmaktadır.¹⁵⁴ Zaten uluslararası doktrinlere de bakıldığında kıyıları karşılıklı ya da yan yana olan sahil devletlerarasında kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge alanları için sınırlandırma işlemi adaların ilgili koşul oluşturduğu yönündedir.¹⁵⁵

Adaların ilgili koşul olma rolü bağlamında 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda, Tunus'un Kerkennah adaları örnek verilebilir. Bu davada Divan, adaya yarım etki tanımıştır. Tunus, devletin doğu kıyı tarafını oluşturan ada ve adacıkların varlığının büyüklüğü ve konumu nedeniyle sınırlandırma sürecinde ilgili koşul oluşturduğunu belirtmiştir. Divan'da bu alanın dış bölgesini, Tunus'un kıyı çizgisinin yönüne doğru çizmiştir. Bu çizginin doğusunda bulunan Kerkennah adalarının kıyıdan uzaklığı 11 mil ve yüzölçümü 180 km² dir.¹⁵⁶ Yine çok önemli bir dava olan 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda Malta'nın bir ada devleti olması sebebiyle diğer davalardan farklılık arz etmektedir. Çünkü Divan, Malta'nın bu durumu için kıta sahanlığı uygulamasında nasıl bir yol izlemesi gerektiği konusunda taraflar arasında tartışmalara neden olduğunu ifade etmiştir. Malta, ada devletleri için farklı ayrıcalık teşkil eden bir statü istememekle birlikte, kıta sahanlığı sınırlandırılması amacıyla ada devleti ile kara ülkesine bağlı olan adaların arasında ayrıma gidilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Çünkü Malta'nın tezine göre uluslararası hukuk, bağımlı olan

¹⁵³ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, madde 121, <http://denizmezvuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 27.07.2019.

¹⁵⁴ Dolunay Özbek, "Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004, s.32.

¹⁵⁵ Ian Brownlie, "Principles of Public International Law", Oxford University Press, 2003, s.220.

¹⁵⁶ 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Davası, Paragraf 127, 128, 133.

adaların söz konusu olduğu uyuşmazlıklarda, bu adaların nüfusu, ekonomik yapısı, coğrafi konumları vb. unsurlara bağlı olarak dinamik etkiler tanınmakta olduğunu ileri sürmüştür.¹⁵⁷ Dolayısıyla adaların tüm olaylarda etkisi genelde coğrafi kapsam içinde değerlendirilmektedir. Adaların varlığından ortaya çıkan etki bütün ilgili koşullar sebebiyle söz konusu olmaktadır.

Sonuç olarak sınırlandırmaya konu olan kıta sahanlığı alanında adaların olması durumu özel koşul veya ilgili koşul oluşturabilmektedir. Sınırlandırma bakımından adanın etkisi, büyüklüğü, karaya mesafesi vb. coğrafi niteliklere ve sınırlandırmayı dengesiz kılan etkiye bağlı olmaktadır.¹⁵⁸

Adaların varlığı faktörü, Doğu Akdeniz için ele alındığında, Meis Adası ve Kıbrıs Adası ilgili şartı oluşturmaktadır. Bu bağlamda öncelikle Meis Adası'nın ilgili şart olma durumu ele alınırsa, Meis Adası'nın Türkiye'ye uzaklığı yaklaşık 2 mil, toplam nüfusu 500'dür. Kendine ait bir ekonomisi olmayan bu adanın Türkiye anakarasının önünde kıta sahanlığı veya MEB'i olmaması gerekmektedir. Meis Adası ile Türkiye arasında çizilen sınırlandırma çizgisine göre Meis'in güneybatısında adanın genişliği kadar 6 millik bir karasuyu verilmesi söz konusudur. Meis Adası'nın herhangi bir ekonomik hayatı olmadığı gibi Yunanistan'ın hayati çıkarlarını veya ekonomisini destekleyecek bir durumu da bulunmamaktadır. 1992 Saint Pierre ve Miquelon Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda, adaların sınırlandırmadaki rolü belirlenirken, nüfus ve sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınmıştır. Mahkeme, Saint Pierre ve Miquelon adalarına Kanada kıyılarına bakan bölgede karasularının dışında 12 millik bir münhasır ekonomik bölge vermiştir.¹⁵⁹ Ancak Meis Adası'nın ekonomik yapısının olmadığı gibi Yunanistan ekonomisine de bu suları kullanarak bir katkısı bulunmamaktadır. Çünkü insan nüfusunun sürekli gerileyen ve denizlerini kullanmayan Meis Adası Doğu Akdeniz'de Türkiye açısından düşünüldüğünde hakkaniyete uygun bir sınırlandırma için ilgili şart olmaktadır. Doğu Akdeniz'de Türkiye açısından diğer ilgili şart Kıbrıs Adası olmaktadır. Sınırlandırma sürecinde hakkaniyet ilkeleri temelinde ve hakça çözüme ulaşabilmek için yapılmasının bir gereği olarak, Kıbrıs'ın yönetim durumuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Türkiye ile Kıbrıs Adası arasındaki sınırlandırmada göz önünde bulundurulması gereken ikiye bölünmüş bir ada devleti olmasıdır. Bu konuda örnek dava

¹⁵⁷ 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 52.

¹⁵⁸ Gökalp, *age*, s.85.

¹⁵⁹ Koç, *age*, s.277.

1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'dır. Bir ada ülkesi olan Malta, kıta ülkesi olan Libya ile karşı karşıya gelmiştir. Malta, bağımsız adalar ele alındığında uluslararası hukukun, adaların büyüklüğü, nüfusu, coğrafi konumları ve ekonomilerine göre farklı sonuçlar verebileceği görüşünü öne sürmüştür. Ancak Libya, Divan'ın bir ada ülkesiyle, anakaraya bağlı bir ada arasında ayırım yapmaması gerektiğini savunmuştur. Malta, Libya'nın bu görüşüne karşı çıkararak başka bir devlete bağlı ada ile bir ada devleti arasında sınırlandırma açısından önemli bir farklılık bulunmaktadır. Libya, bir devlete bağlı ada ile bir ada devleti arasında fark olmadığını belirterek, Malta'nın münhasır ekonomik bölgesinin daraltılması gerektiğini savunmuştur.¹⁶⁰ Divan, sınırlandırma açısından Malta'nın savunduğu ayırma dikkat çekmiştir. Divan, Malta'nın başka bir devlete ait ada olması durumunda, iki taraf arasındaki coğrafi ilişkinin de değişeceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Malta'nın bir ada devleti olması sınırlandırma sürecinde taraflar arasındaki coğrafi ilişkiyi etkilemiştir. Divan'a göre durum, ada devleti veya bir devlete bağlı adanın asıl farkını, bir adanın bölgedeki başka bir devlete aitliği durumunda sınırlandırmanın boyutlarını ve şartlarının genel coğrafi çerçeve içinde değerlendirilmesini gerektirmektedir.¹⁶¹

Bu bilgi ışığında Kıbrıs, Malta'ya göre daha büyük bir ada olmasının yanında, durumu Malta'ya benzerlik göstermektedir. Kıbrıs'ın başka bir devlete ait olması durumunda, örnek olarak Suriye'ye veya Mısır'a ait olsaydı, sınırlandırmada Mısır veya Suriye kıyılarının da dikkate alınması ve hakkaniyetin çerçevesinin de değişmesi gerekmektedir. Bu durumda ise Kıbrıs'a sınırlı bir etki verilmesi gerekmektedir. Kıbrıs'ın bir ada devleti olduğu düşünüldüğünde, bağlı bir ada olması durumundaki kadar etkisinin sınırlandırılmamasını gerektiren bir konumda olduğu varsayılabilir.¹⁶² Ancak Türkiye'nin anakarasını kapatması ve Doğu Akdeniz'de en önemli iki limanının önünü kapatması Kıbrıs'a, Malta'ya yapılan yaklaşımın yapılmasına izin vermemektedir. Kıbrıs ve Türkiye kıyıları arasındaki dar mesafe olmamış olsaydı belli bir ölçüde Kıbrıs Adası'na kıta sahanlığı ve MEB hakkı verilebilme ihtimali oluşabilirdi. 1993 Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda maksimum erişim sağlanacak alanın varlığı ve aynı zamanda 350 mile yakın bir mesafe bulunmaktadır.¹⁶³ Bu sebeple her bir sınırlandırma olayını kendine özgü şartları içinde Kıbrıs Adası'nın, Türkiye karşısındaki

¹⁶⁰ 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, s.42, Paragraf 52.

¹⁶¹ 1985 Libya- Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, s.51, Paragraf 53,72

¹⁶² Koç, *age*, s.278.

¹⁶³ 1993 Grönland- Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, s.74,paragraf 81.

coğrafi konumu ve Türkiye kıyılarının girişini ve limanlarının önünü kapatması, güvenlik açısından da sınırlandırmada ilgili şart kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.5.1.4. Bölgesel Sınırlar

Sınırlandırmaya etki eden bir diğer durum, sınırlandırmaya konu olan alandaki zaten var olan veya olma ihtimali olan sınırlardır. Örnek olarak 2001 Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda Mahkeme, her iki tarafın daha önceden belirlemiş oldukları petrol arama ve balıkçılık bölgesinin sınırlarının dava sürecinde dikkate alınacağını belirtmiştir. Yine 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda taraflar ile üçüncü bir devletin arasında daha önceden yapılmış sınır anlaşmalarının dikkate alınacağını da belirtmiştir.¹⁶⁴

1.5.1.5. Savunma ve Güvenlik

Bu alan için, özellikle kıta sahanlığı kavramının ortaya atılmasındaki sebeplerden biri olan “kendini koruma” ifadesi, Truman Bildirisi'nde belirtilmiştir. Bu bildiriye göre kıyı devletinin, kendi doğal kaynak güvenliğini sağlayabilmesi için kendi kıyılarının ilerisinde meydana gelen olayları gözlemlemesini gerekmektedir. Kendini koruma ifadesinden askeri anlamda güvenlik ve savunma şartları ortaya çıkmıştır. Yine kendini koruma ifadesinin ortaya çıkardığı ikinci bir düşünce, kıyı ülkesiyle, onun deniz alanları arasındaki ilişkisini vurgulayan kavram olan kamu yararadır. Bu kavram kendi deniz alanlarındaki faaliyetleri kontrol eden genel fayda, hukuki menfaatler olarak değerlendirilmiştir. Ancak son dönemlerde yaşanan gelişmeler ve ilerleyen teknoloji ile dikkate alınmaya başlayan savunma ve güvenlik şartları, ilgili koşullar olarak ifade edilmeye başlamıştır.

1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda bu iki şarta direkt olarak atıfta bulunulmamış olsa da, konu 1977 Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda Hakem Mahkemesi'nin kararı ile ele alınmıştır. Bu davada Fransa, Kanal bölgesinin kendi kıta sahanlığını ikiye böldüğünü, bunun güvenlik bakımından tehlikeli olduğunu ve bu sebeple sınırlandırma şeklinin eşit uzaklık ilkesi ile

¹⁶⁴ Şenay Kaya, *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Ankara, s.81.

olmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca bu metodun uygulanmasının askeri denetimini etkileyeceğini ve denizaltıları açısından da tehlikeli durumlar oluşturduğunu belirterek güvenlik ve savunma şartlarının göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Aynı şekilde İngiltere’de Fransa ile aynı argümanları kullanarak kendi kıyısı ile Kanal bölgesi arasındaki kıta sahanlığının güvenlik ve savunma koşullarının göz önünde bulundurulmasını istemiştir. Davanın sonunda da, Kanal bölgesinin güvenlik şartlarını karşılayacak nitelikte olmadığını ve etkisinin dar kapsamlı olduğuna karar verilmiştir.¹⁶⁵ Davayı yürüten Mahkeme, Savunma ve güvenlik şartlarının özel şartlar oluşturabileceğini belirtirken bunun baskın bir etki yaratması gerektiğine¹⁶⁶ değinerek iki husus belirtmiştir.

Sonuç olarak savunma ve güvenlik konularına genel ilkeler koymak pek de mümkün değildir. Ancak uluslararası yargı organlarının, güvenlik ve savunma şartlarını görmezden gelmesi mümkün değildir. Güvenlik ve savunma şartı doğası gereği, sınır çizgisinin tespitini tek başına belirleyebilecek nitelikte olmayıp, hayati bir önem taşıyan yani baskın bir şartın desteklenmesinde rol oynamaktadır.

1.6. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA ÖNEMLİ DAVALAR

Kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin getirdiği kurallar için, yalnızca bu sözleşmeye taraf olan devletleri bağladığı bildirilmiştir. Bu sözleşme öncesine bakıldığında sınırlandırma hukuku kapsamında tam manasıyla bir kurallar bütünü bulunmamaktaydı. Özellikle Cenevre Sözleşmesi’nin 6. maddesinde sınırlandırma metodu ve uygulanabilecek uluslararası hukuk ilkeleri belirlenirken, pratiğe dökülememiş bazı kural eksikliklerinin giderilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda uluslararası yargı önünde, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında öncü olabilecek ve hukuki boşluklara cevap verebilecek 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları ve 1977 İngiltere-Fransa Manş Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Davası oldukça önem arz etmektedir.

¹⁶⁵ Koç, *age*, s.221.

¹⁶⁶ 1977 Manş Deniz Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Davası, Paragraf 188.

1.6.1. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Davaları

1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları, Federal Almanya Cumhuriyeti ile Danimarka ve yine Federal Almanya Cumhuriyeti ile Hollanda arasında gerçekleşen, anılan bu devletlerin Kuzey Denizi'nde var olan denizaltı alanlarının sınırlandırılması hususunda ortaya çıkan anlaşmazlıkların UAD'a taşınması ile ortaya çıkmıştır.

Devletlerin aralarında imzaladıkları iki farklı kısmi sınırlandırma anlaşması ile taraflar, Kuzey Denizi'nde uluslararası hukukun uygun gördüğü ilkeleri, kendi yetki alanlarına uygun olacak şekilde belirlenmesini istemişlerdir. Burada önemli olan tarafların UAD'dan herhangi bir kıta sahanlığı sınırlandırma taleplerinin bulunmamasıdır. Burada Divan'ın vereceği kararın sonucunda taraflar kendilerinin belirlediği bir anlaşma ile sınırlandırmayı belirlemek amacıyla olmuşlardır.¹⁶⁷

Bu davada Hollanda ve Danimarka genel olarak şu görüşlerini dile getirmişlerdir:

1. Taraflar arasında yapılacak sınırlandırmanın 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde belirtilen uluslararası hukuk kurallarına ve ilkelerine göre yapılması gerekmektedir.
2. Eğer anlaşma bulunmuyorsa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hat olacaktır.
3. Özel şartlar başka bir sınır hattını uygun bulmuyorsa, sınır, eşit uzaklık metodu uygulanarak tespiti sağlanmalıdır.
4. Ancak bahsedilen 6. maddenin uygulanması söz konusu değilse, kıta sahanlığının belli bir noktasının hangi devletin kıyı uzantısına yakın olduğu belirlenerek sınırlandırılacak olan alanın aidiyeti ona göre tespit edilmelidir.

Federal Almanya'nın bu dava hakkında görüşleri ise:

1. Davada yer alan taraflar arasındaki sınırlandırmada, her taraf devletin hakkı olan deniz alanının adil ve hakkaniyete uygun olarak paylaşımı yapılmalıdır.

¹⁶⁷ Koç, *age*, s.31.

2. Uygulanması öngörülen 6. maddenin henüz bir teamül kuralı oluşturmadığı, bahsi geçen 6. maddenin somut olaya uygulanabiliyor olsa dahi, maddede geçen olan özel şartlar, eşit uzaklık metodunun uygulanmasına engel teşkil etmektedir.
3. Eşit uzaklık yöntemi, taraflar arasında anlaşma veya hakemlik yoluyla, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında adil bir paylaşımı savunmuyorsa kullanılamaz. Dolayısıyla Hollanda ve Danimarka, eşit uzaklık metodunun hakkaniyete uygun bir paylaşımı sağlamayacağından hareketle Kuzey Denizde kıta sahanlığı sınırlandırılmasında bu metodu kullanamaz.¹⁶⁸

Yukarıda bahsedilen bu iddialar ışığında UAD, Almanya'nın, Sözleşmenin 6. maddesinde geçen hükümlerini kendi ulusal hukukuna uyguladığı yönünde sürekli bir davranışta bulunmadığını ve Almanya'nın, Sözleşmenin 6. maddesini uyguladığını açıkça gösteren bir tutum içinde olmadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla Divan, Almanya'nın ileri sürdüğü adil ve hakkaniyete uygun olarak paylaşım iddiasını reddetmiştir. Divan'a göre sınırlandırma bir alanın adil paylaşımını değil, deniz alanlarının sınırlandırılması hususunun, mevcut olan bir hakkın ilgili şartlar da dikkate alınarak sınırlandırılması olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁹ Bunun yanında Divan, Danimarka ve Hollanda'nın belirttiği tüm iddiaları ise reddetmiştir.

Divan kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, kıta sahanlığının anakaranın parçası olup olmadığını tespit ederken, aslında Hollanda ve Danimarka'nın iddia ettiği gibi yakınlığa değil, kıyının coğrafi ve jeolojik özelliklerine baktığını ifade etmiştir. Divan, bahsi geçen eşit uzaklık metodunun uygulanmasında, devletlerin sözleşmeye taraf olup olmamasının bir öneminin olmadığını ve eşit uzaklık metodunun yapılageliş kuralı olarak bağlayıcı hale gelmediğini belirtmiştir. Divan'a göre taraflar arasındaki sınırlandırma sürecinde eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının zorunlu olmadığı, bu süreçte ilgili bütün şartların dikkate alınmasının sonucu olarak tek bir sınırlandırma yöntemi olamayacağını belirterek sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine uygun sonuç verecek şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁷⁰

UAD, kıta sahanlığının, Truman Bildirisi ile uluslararası hukuktaki yerini aldığını belirtmiştir. Truman Bildirisi'ne göre kıyının doğal uzantısı, kıta sahanlığı olarak kabul

¹⁶⁸ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, s.12.

¹⁶⁹ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, s.22, paragraf 18.

¹⁷⁰ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 18.

edilmektedir. Dolayısıyla Divan'a göre, kıta sahanlığı kavramının hukuki anlamda ortaya çıkışının sebebi, doğal uzantısı esasının temeli olmasından kaynaklanmaktadır. Divan, kıta sahanlığının temelini, karanın denizin altına uzanan kısmının doğal uzantısı olmasından kaynaklanan ipso facto ve ab initio olarak kıyı devletlerinin bu doğal uzantı sebebiyle deniz alanlarında ve altında araştırma ve işletme hakkına sahip olması olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla Divan'a göre, kıyı devletinin sahip olduğu kara ülkesinin ve yine ona ait olan karasularının deniz dibi ile açık denizin altına uzanması veya devam etmesi ilkesi yani doğal uzantısı, kıyıya yakınlık olgusundan daha önemli bir durum teşkil etmektedir.¹⁷¹ Divan, kıta sahanlığı sınırları saptanırken, kıyı devletlerinin birbirlerinin eşit olan haklarına zarar getirmeden, ilgili şartlar göz önüne alınarak ve anakaranın deniz altındaki doğal uzantısını dikkate alacak şekilde, hakkaniyet ilkeleri uyarınca anlaşma yoluyla belirlenmesini bildirmiştir.¹⁷²

Divan'ın kararı sonrasında davanın tarafları olan Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka arasında, Almanya lehine verilecek uygun bir deniz alanının tespitinin yapılması için bir araya gelen komite, 28 Ocak 1971 tarihinde Kopenhag'da imzaladıkları protokol ve iki ayrı anlaşma ile Danimarka'nın petrol imtiyazlarının petrol bulunduğu küçük bir alan dahil olmak üzere, Danimarka ve Hollanda tarafından Almanya'nın orta kısımdaki dar kalan alanları genişletilerek Almanya'ya 12 bin km²'lik bir kıta sahanlığı deniz alanı ilave edilmiştir.¹⁷³

Bu sınırlandırma davası sonrası süreçte III. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nda, sınırlandırmanın eşit uzaklık yöntemine göre değil, hakkaniyet ilkelerine göre anlaşma yoluyla belirlenmesi esas kural haline gelmiştir. Divan bu dava sürecinde çok kez doğal uzantı kavramına atıfta bulunmuştur. Divan kıta sahanlığının fiziksel ağırlığı olan bir kavram olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Divan, hukuki kıta sahanlığını jeolojik kıta sahanlığından bağımsız düşünmediğini göstermiştir.¹⁷⁴

Sonuç olarak bu davada önem arz eden durum, paylaşımından daha çok sınırlandırmanın işlevi olmuştur. Çünkü Divan, kıta sahanlığı sınırlandırmasının, aslında kıyı devletinin ab initio alanının sınır tespitini kapsayan süreç olduğunu ifade etmiştir. Bu sayede de 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin taraflar arasında uygulanamaması sebebiyle

¹⁷¹ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 98.

¹⁷² 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 89.

¹⁷³ Koç, *age*, s.35.

¹⁷⁴ 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 95.

de uluslararası hukukta sınırlandırmanın temel şartlarını belirleyerek emsal bir dava olarak önem teşkil etmektedir.¹⁷⁵

1.6.2. İngiltere ve Fransa Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Davası

İngiltere, kendi ulusal yetki alanlarını belirleme çabalarına 1960'lı yıllarda başlamıştır. İngiltere, Kuzey Denizi'ndeki kıta sahanlığı sınırlandırması için öncelikle Norveç ile görüşükten sonra yapılan bir anlaşma ile sınır tespitini tamamlamıştır. Bu anlaşma sonrasında Fransa ile de karşılıklı kıta sahanlığı sınırlandırma görüşmeleri yapılmış ancak herhangi bir olumlu sonuç alınamamıştır. Bu durum neticesinde taraflar 1974 yılında ad hoc bir hakem mahkemesine başvurmuşlardır. Her iki tarafta, 10 Temmuz 1975 tarihinde imzalamış oldukları Hakem Andlaşması çerçevesinde Hakem Mahkemesiden "Greenwich Meridyeni'nin 30 dakika batısından 1000 metre izobasına¹⁷⁶ kadar batıya doğru Birleşik Krallık ve Kanal Adalarına ve Fransa Cumhuriyetine ait kıta sahanlıklarındaki kısımlarda sınırlandırmanın seyrini" talep etmişlerdir.¹⁷⁷ Buradaki sınırlandırma metodunda orta hat esasına dayalı olarak anlaşmaya varılmıştır. Her iki devlet de 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'ne taraftır. Sorun, Fransa'nın sınırlandırma alanında mevcut bazı özel şartlarının olduğunu öne sürerek, 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin 6. maddesine dair çekincesini ortaya koymasıdır. Fransa, Plymouth'un güneyinde kalan Edystone Kayalıkları, Fransız kıyılarına yakın olan Kanal Adaları ve İngiltere'nin Cornwall bölgesinin güneyinde kalan Scilly Adaları'nın sınırlandırmayı etkileyen coğrafi unsurlar olduğunu ve sınırlandırma sürecinde dikkate alınmasını talep etmiştir.¹⁷⁸ Bu bağlamda Fransa'nın görüşleri şöyle ifade bulmuştur:

1. Bu davaya her iki ülkenin de taraf olduğu ancak Fransa'nın bazı çekincelerinin olduğu 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin uygulanmasının doğru olmadığını,
2. Aynı zamanda dava sürecinde, hakkaniyet ilkeleri ve teamül kuralları ile doğal uzantı kavramına önem verilmesini,

¹⁷⁵ Koç, *age*, s.37.

¹⁷⁶ İzobat: Eşit derinlikteki yerlerden geçirilen eğri, Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/sozluk/izobat-4.htm>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019.

¹⁷⁷ Koç, *age*, s.38.

¹⁷⁸ Koç, *age*, s.38.

3. Kanal Adaları'nın olduğu bölgede sınırlandırma, anakaranın esas hatlarının başladığı noktalar dikkate alınarak orta hat esasına göre yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu bölgede yer alan İngiliz adalarının etrafında 6 millik bir alan belirlenerek İngiltere'ye verilmesi düşünülmüştür. Fransa, kendi kıyıları ile adalar arasında kalan bölge için de orta hattın temel alınması gerektiğini ifade etmiştir.
4. Fransa'ya göre, Hakem Mahkemesi sadece kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda karar vermeye yetkili olup, karasularına ilişkin karar vermemelidir.
5. İkinci uyuşmazlık olan Atlantik kısmında ise yukarıdaki sınırlandırma görüşleri çerçevesinde iki ülkenin kıyılarının tam olarak karşı karşıya olmadığı göz önüne alınarak, iki ülkenin kıyı uzunluklarına uygun olarak orantılı şekilde orta hat esasına dayalı ve 1000 metre izobatına kadar süren hattın sınır olması gerektiğini ileri sürmüş ve Fransa'ya ait Quessant Adaları ve İngiliz Scilly Adaları göz önüne alınmamalıdır.¹⁷⁹

Fransa, sınırlandırma sürecinde 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ni hiç göz önüne almamıştır. Fransa, Sözleşme'nin 6. maddesine itirazının olduğunu sınırlandırma sürecinde dikkate alınmasını zorunlu bulmuştur. Fransa, Sözleşme'nin 6. maddesinin kendi sınırlandırma alanına uygulanmamasını savunmuştur. Uygulanması durumunda ise, sadece Kanal Adaları ve Atlantik bölgesindeki coğrafi şartlar, özel şartlar kapsamında düşünülmeli ve özel şartlar kapsamına giren adaların, sınırlandırmaya dahil edilmemesi gerekmektedir.¹⁸⁰ Fransa'nın bu iddialarına karşı İngiltere'nin düşünceleri ise şöyledir:

1. İngiltere'ye göre 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, taraflar arasında yürürlükte olan ve bağlayıcılığı bulunan bir sözleşme olup, bir bütün olarak uygulanmalıdır.
2. Fransa'nın ortaya koyduğu çekinceler Sözleşmenin getirdiği hükümlerin uygulanmasına sorun teşkil etmemektedir.
3. Fransa'nın ileri sürdüğü teamül kurallarının uygulanması, sonuca herhangi bir etki etmeyecektir. Çünkü taraf ülkelerin deniz altındaki doğal uzantılarının kendilerine verilmesi, bir tarafın kıta sahanlığının, diğer devletin doğal uzantı alanıyla çakışmasına sebep olmaktadır.

¹⁷⁹ Kaya, 2016, s.75.

¹⁸⁰ 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 149-151.

4. İngiltere, Kanal Adaları ile Fransa'nın kara ülkesi arasında kalan alanda eşit uzaklık prensibine uygun olarak sınırlandırmanın yapılmasını ve Atlantik bölgesinde de kendine ait olan Scilly Adaları'nın esas alınarak eşit uzaklık metoduna göre sınırlandırma işleminin yapılmasını istemiştir.
5. İngiltere, Hakem Mahkemesi'nin karasuları hakkında da bir hükmünün bulunması gerektiğini vurgulamıştır.
6. Kanal Adaları'nın beşeri, siyasi ve coğrafi özellikleri dikkate alınarak bu adalara tam kıta sahanlığının verilmesini ifade etmiştir.¹⁸¹

Tarafların belirttikleri görüşlerin temelinde aslında adaların durumu konusunda belirsizlik olduğu görülmüştür. Her iki devlet de, adaların eşit uzaklık ilkesi esasına dayalı olması yönünde ve doğal uzantı konusu bakımından uzlaşır bir anlayış sergilemiştir. Bu bağlamda taraflar, emsal olan 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları çerçevesinde getirilen hükümlere aykırı hareket etmeyip uyum göstererek kıta sahanlığının jeolojik yapısının devamlılık gösterdiğine ikna olmuşlardır.

1977 Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda tarafların uyuşmazlığın çözümü için gittiği Hakem Mahkemesi, sadece kıta sahanlığının sınırlandırılması hakkında davanın yürütülmesinden sorumlu tutulmuştur. Fakat İngiltere'nin Kanal Adaları'nın, Fransa kara ülkesine bakan kısmı ile Fransa sahilleri arasındaki bölge için karasularının da sınırlandırılması gündeme gelmiştir. Ancak hakemlik anlaşmasına ait hükümlerde, yalnızca kıta sahanlığının sınırlandırılmasına yönelik bir anlaşma olduğu ifade edilmiştir. Fransa, İngiltere'nin bu savlarına karşı, Mahkeme'nin karasularının sınırlandırılması konusunda yetkili olmadığı konusunda görüş bildirmiştir. Mahkeme, Fransa'nın görüşünü destekler nitelikte olup ad hoc mahkemelerin tarafların kendi beyanları çerçevesinde sınırlı bir yetkisinin bulunduğunu ve Hakem Anlaşması'nın gerekçelerine göre, yalnızca kıta sahanlığına ilişkin sınırlandırma tespiti yapacağına karar vermiştir.¹⁸²

Mahkeme, Fransa'nın iddialarına karşın 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin taraf ülkelerde yürürlüğe girmesinde bir sorun bulunmadığına kanaat getirmiştir. Mahkeme, Kanal Adaları'nın, Fransa'nın iddia ettiği gibi özel durum oluşturduğuna ve bu bölgede teamül kurallarının uygulanması gerektiğine kanaat getirmiştir.¹⁸³ Ayrıca Mahkeme'ye göre bir davada iki farklı bölge olması sebebiyle

¹⁸¹ Koç, *age*, s.40.

¹⁸² Koç, *age*, s.41.

¹⁸³ Kaya, 2016, s.76.

farklı kural uygulanması aykırılık teşkil etmemektedir. Bu duruma örnek olarak, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davalarını göstererek eşit uzaklık/özel şartlar ilkesinin ve teamül kuralının aynı sonuca ortak olduğu, aslında önemli olanın sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine uygun bir şekilde yapılması olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁴ Mahkemenin aldığı önemli ve emsal oluşturacak karara ve çözümün temeline uygun olarak “Hakkaniyete uygun bir sınırlandırmayı gerçekleştirmek amacıyla eşit uzaklık metodunun veya diğer kullanılabilir olan sınırlandırma metotlarının uygulanabilirliği her davanın kendine ait coğrafi ve özel durumlarının dikkate alınmasının örneğidir. Bu bağlamda hangi dava olursa olsun, her biri ayrı olarak değerlendirilip, ister 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ister teamül kuralları çerçevesinde sınırlandırma yöntemi, davanın şartları ve sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine uygun yapılacağı temel kural rehberliğinde yapılmalıdır.” şeklinde getirdiği yorum ile sınırlandırma hukukunun esas kuralını ortaya koymuştur.¹⁸⁵

Mahkeme'nin tespitlerine göre Kanal Adaları'nın varlığı, bu bölgede coğrafi bir dengesizlik yaratmakta ve hakkaniyet ilkesi çerçevesinde Kanal Adaları'na eşit uzaklık metodunun uygulanması şartıyla ayrı ve tam bir kıta sahanlığı hakkı verilmesine engel oluşturmaktadır. Ancak Mahkeme, adaları tamamen göz ardı etmemiştir. İngiltere Kanal Adaları ve Fransa kıyıları arasında eşit uzaklık yönteminin uygulanarak sınırlandırma yapılması taraftarıyken, Fransa ise sınırın, taraf ülkelerin ana karaları arasında çizilecek eşit uzaklık çizgisinin sınır olmasını ve Kanal Adaları'na 6 mil genişliğinde etki tanınmasını talep etmiştir. İngiltere, Kanal Adaları'nın büyüklüğüne ve nüfus oranındaki verilere dikkat ederek, Kanal Adaları'na tam kıta sahanlığının verilmesini istemiştir. Ancak adaların bölgedeki coğrafi dengeyi sağlayamamasından dolayı adalar ile anakaralar arasında yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine ters düşeceğinden hareketle, Mahkeme tarafından reddedilerek adalara farklı bir kimlik tanınmamıştır.¹⁸⁶

Aynı zamanda Mahkeme, Fransa'nın diğer ilgili şartları olan 12 mil genişliğinde karasularını, aynı genişlikte olan balıkçılık bölgesini, savunma ve güvenlik unsuru olarak kabul edilmesine rağmen dikkate almamıştır. Mahkeme, sınırlandırma yapılacak bölge için, adaların var olmaması halinde anakaralar arasında çizilecek sınırı, adaların varlığının bozmasını yalnızca adaların coğrafi dengeyi bozma etkisinin minimum seviyeye indirilerek düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla adaların varlığı dikkate alınmadan

¹⁸⁴ Koç, *age*, s.42.

¹⁸⁵ Koç, *age*, s.42.

¹⁸⁶ Koç, *age*, s.43.

tarafların kıyıları arasında eşit uzaklıkta bir sınırlandırma çizgisi çizilerek ana sınırlandırma hattı tespit edilmiştir. Sonrasında Kanal Adaları tarafından oluşacak etkiler sonucunda sınırlandırma yapılmıştır. Kanal Adaları ile Fransa karası arasında yapılan ikinci bir sınırlandırma ile Kanal Adaları'nın İngiltere'ye bakan kıyılarından 12 mil genişliğinde kıta sahanlığı alanı verilmiştir. Fransa, Kanal Adaları ile İngiltere ülkesi arasında bir kıta sahanlığı alanına sahip olmuştur.¹⁸⁷ Atlantik bölgesi hususunda ise Mahkeme'ye göre, bu bölge geniş bir alanı kapsadığından eşit uzaklık çizgisinin üzerinde coğrafi unsurların etkisinin minimum olduğunu ifade etmiştir. Ancak Mahkeme, İngiltere kıyılarına yakın olan Scilly Adası ve Fransız kıyılarına yakın olan Ushant Adası'na verilecek olan kıta sahanlığının, Scilly Adası'nın İngiltere'ye olan uzaklığı ile Ushant Adası'nın Fransız kıyılarına olan uzaklığının neredeyse iki katı olması karşısında her iki adaya eşit hak tanınmasının hakkaniyete aykırı olacağını belirterek bu büyük farkın göz ardı edilemeyeceğini belirtmiştir. Scilly Adası'nın İngiltere'ye olan uzaklığı, Fransa'nın Ushant Adası'na olan uzaklığının neredeyse iki katı olması sebebiyle sınırlandırmanın hakkaniyet ilkeleri ile çelişen bir durum ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Öyle ki İngiltere sınırlandırmada bu adaları da içine alan kıyı çizgileri arasından eşit uzaklık yöntemini önermiştir. Eğer Mahkeme, İngiltere'nin bu talebini uygun bulmuş olsaydı bu sınırlandırma sonucunda yaklaşık 4000 mil kare alan İngiltere'ye ekleneceği tespiti Mahkeme tarafından reddedilmiştir.¹⁸⁸ Fransa'nın bu alanda öneride bulunduğu adaların sınırlandırmaya dahil edilmemesi talebi ise reddedilmiştir. Dolayısıyla sonuç olarak Mahkeme, coğrafyayı yeniden şekillendirmenin söz konusu olamayacağından yola çıkarak, Scilly Adası'na yarım etki tanımıştır.¹⁸⁹

Bu dava, kıta sahanlığı sınırlandırılması hususunda önemli bir kademe teşkil etmiştir. Mahkeme adaların var olduğu bölgelerde sınırlandırmayı iki tarafın kara ülkelerinin coğrafi durumlarına göre yani kıyı uzunluklarına ve niteliklerine göre sınırlandırmada izlenebilecek bir yol ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda adaların büyüklük derecelerine bakılmaksızın yakınlarında bulunan anakaraların doğal uzantılarını engelleyeceğini ve kapatabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca adaların kıta sahanlığına sahip olmasının kıta sahanlığı sınırlandırılmasının farklı ve birbirinden bağımsız konular olduğuna karar vermiştir. Bu çerçevede bir ada hukuki anlamda kıta sahanlığına sahip

¹⁸⁷ 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 201-203.

¹⁸⁸ 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 243.

¹⁸⁹ 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 248-249.

olabilir ancak ilgili şartlar dahilinde, hakkaniyet ilkelerine göre sınırlandırma hususunda hak sahibi olamayacağını ortaya çıkarması açısından önem teşkil etmektedir.¹⁹⁰

1.7. Önemli Uluslararası Yargı Kararlarının Yorumu

Uluslararası yargı organlarının, deniz alanlarının sınırlandırılması hususunda hem teamül hukukuna hem de andlaşmalar hukukuna önemli bir etkisi olmuştur. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin ve 1982 BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinin yorumlanması, sınırlandırma hukukunun da şekillenmesini sağlamıştır.¹⁹¹

UAD, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda, kıta sahanlığında hak sahibi olmanın esasına göre rejiminin altında yatan temel kavramları ele alarak sınırlandırma hukukunun temel kuralını oluşturmuştur. Divan bu davada, kıta sahanlığının, kıyının doğal uzantısı olması kriterini esas alarak önem atfetmiş ve kıta sahanlığının uluslararası hukuk kavramı haline gelmesinin, doğal uzantı kriterinin sayesinde olduğunu kabul etmiştir. Divan'a göre, kıta sahanlığı konusunda en temel kuralın, kara parçasının doğal uzantısı olan su altı alanlarındaki doğal kanyakların araştırılması ve bu kaynaklardan yararlanılması hakkının, ab initio ve ipso facto olarak anakaraya ait olmasıdır.¹⁹² Öyleyse Divan'ın bu yorumundan, kıta sahanlığının kendisinin jeolojik yapıyla doğrudan ilgisi olduğu görüşü çıkarılabilir. Divan, kıta sahanlığının sınırlandırılması sürecinin, her devlete bölgedeki diğer devletlerin aynı nitelikteki haklarına aykırı hareket etmeden, tüm ilgili şartlar dikkate alınarak, deniz altındaki doğal uzantısının kıyı devletine tanınmasını sağlayacak şekilde ve hakkaniyet ilkelerine uygun olarak anlaşma yoluna gidilmesi kararına varmıştır. Divan, eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyete uygun bir sonuç vermemesi durumunda, bu ilkenin uygulanmasının zorunlu olmadığı kanaatine varmıştır. Bu davada, coğrafya, ilgili kıyılar ve azami erişim hakkı sınırlandırma için ilgili şartlar olarak görülmüştür. Dolayısıyla Divan'a göre, sınırlandırmanın tüm ilgili şartlar dikkate alınarak hakkaniyet ilkelerine uygun şekilde yapılması gerekmektedir. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda Divan, sınırlandırmanın işlevini ön plana çıkararak, kıyı devletinin ab initio hakkının sınırlandırılması olduğunu belirtmiştir. Divan'ın bu davada aldığı kararlar ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında referans dava haline gelmiştir.

¹⁹⁰ Koç, *age*, s.45.

¹⁹¹ Koç, *age*, s. 164.

¹⁹² Kaya, 2016, s.69.

Yine uluslararası yargı kararları açısından öncü olan 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda da, Mahkeme'nin aldığı kararda, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer alan eşit uzaklık metodunun özel şartlar ile bütünleşmiş bir kural olarak görmesi, bu davayı 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'ndan ayırmaktadır. Mahkeme bu davada, teamül hukuku ile anlaşma hukukunun aynı amacı hedeflediği sonucuna varmıştır. Mahkeme, 6. maddede geçen eşit uzaklık ilkesinin ve özel şartlar faktörünün birlikte uygulanmasının hakkaniyete uygun sonuç için doğru bir yöntem olacağını savunarak, UAD'ın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda aldığı "iki ilkenin birbirinden bağımsız olduğuna" dair karardan farklı sonuca varmıştır.¹⁹³

¹⁹³Kaya, 2016, s.78.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOĞU AKDENİZ HAVZASI

2.1. COĞRAFİ KONUM

Akdeniz; doğusunda Asya, kuzeyinde Avrupa ve güneyinde Afrika karaları tarafından kuşatılmış bir coğrafyadır ve verilere göre 2.509 milyon km²'lik bir alanı kapsamaktadır.¹⁹⁴ Akdeniz'in önemli özelliği yarı kapalı bir havzaya sahip olması ve Batı-Doğu olarak ikiye ayrılmasıdır. Bu bölümün konusu Doğu havzası olup adı Levant olarak bilinmektedir. Bu anlamda Doğu Akdeniz 30°49'K ile 36°56'K enlemleri ve 016°30'D ile 036°12'D boylamları arasında kalan alandır. Dar anlamda Doğu Akdeniz 27° Doğu boylamının doğusunda kalan kısımdır.¹⁹⁵

Doğu Akdeniz'in coğrafi sınırları, Tunus'taki Bon Burnu ile İtalya'ya bağlı Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusunda kalan bölgeyi kapsadığı konusunda genel bir uzlaşma vardır. Bu tanıma göre, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler; Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya, Tunus, İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk ve Yunanistan'dır.¹⁹⁶ Doğu Akdeniz Havzası, Çanakkale Boğazı ile Marmara Denizi'ne, Süveyş Kanalı ile de Kızıldeniz'e bağlanmaktadır.

¹⁹⁴ Tuğçe Tatlısöz, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu ve Türkiye", *Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2013, s.335.

¹⁹⁵ Dursun Yıldız, "Doğu Akdeniz'de Isınan Sular", Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2009, s.14

¹⁹⁶ Okan Çelik, 1982 BM Deniz Hukuku Perspektifinde; Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliği Ve Enerji Kaynakları Paylaşımı Sorununun Hakkaniyet İlkesiyle Çözüm Yolları, 2016, s.3.

Harita 1: Doğu Akdeniz Havzası ve Doğu Akdeniz Kıyıdaş Devletleri

Kaynak: Kedikli; Taşkın, agm, s.401.

2.2. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK VE JEOEKONOMİK ÖNEMİ

Doğu Akdeniz ve onun doğu kıyısında yer alan Orta Doğu bir anlamda günümüz dünya düzenini oluşturan uygarlığın ilk çıkış noktasıdır.¹⁹⁷ Antik çağlardan beri bulunduğu konumu itibariyle jeopolitik bir role sahip olarak hala önemini devam ettirmektedir.

Jeopolitik kavramı uluslararası arenada kullanılmaya başlandıktan sonra daha çok bu alanda analizler yapılmıştır. Bu kavram coğrafya temelli olup daha çok bunun üzerinde oluşan devletlerarası rekabeti değerlendirmektedir. Jeopolitik kavramı, siyasi coğrafyanın beşeri değerlerle aktif hale gelmesidir. Jeopolitik, coğrafyanın politikaya verdiği yönü belirlemektedir. Bu kavram, bir coğrafyanın bölge ve dünya siyasetindeki konumunu ifade etmektedir. Kısaca jeopolitik, coğrafyanın fiziki ve beşeri unsurlarını ve politikanın sosyal, ekonomik, kültürel unsurlarının birlikte düşünülmesi şeklinde ifade edilmektedir.¹⁹⁸ Bu kavram açısından önemli olan, devletlerin stratejik öngörülerini önce tarihlerine bakarak ortaya koymasındır.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Yıldız; Yaşar, *age*, s.39.

¹⁹⁸ Ömer Budak, “Türkiye’nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi Ve Avrasya’daki Yeri”, Bilge Yayınları, Ankara, 2006, s.12.

¹⁹⁹ Cenk Sevim, “Küresel Enerji Jeopolitiği Ve Enerji Güvenliği”, *Journal of Yaşar University*, 2012, s.4381.

Doğu Akdeniz, jeopolitik teoriler bakımından önemi göz ardı edilemez bir bölgedir. İngiliz düşünür Halford Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisi'ne göre; Asya, Avrupa ve Afrika'nın bütünü, *Dünya Adası* olarak tanımlanmıştır. Akdeniz bölgesi de, Atlantik'in Asya, Avrupa ve Afrika'dan oluşan Dünya Adası'nın içine doğru uzanmış bir körfezi durumundadır. Doğu Akdeniz ise bu Atlantik Körfezi'nin doğusunda ve üç kıtanın birleşim noktasındadır. Kara Hakimiyet Teorisi'ne göre batıda Volga, doğuda Sibirya, güneyde Himalayalar ve kuzeyde Buz Denizi arasında kalan bölge "*Kalpgah*" veya "*merkezi bölge*" olarak ifade edilmiştir. Buna göre "Doğu Avrupa'ya hakim olan, merkezi bölgeyi kontrol eder; merkezi bölgeyi hakim olan, Dünya Adası'nı kontrol eder; Dünya Adası'na hakim olan ise dünyayı kontrol eder" şeklinde formüle edilmiştir. Doğu Akdeniz, merkezi bölgeye giden deniz ticaretinin de odağındadır.²⁰⁰

Jeopolitik teorilerden Amerikalı amiral Alfred Mahan'a ait Deniz Hakimiyet Teorisi'ne göre, dünyaya egemen olabilmek için denizlere hakim olmak gerekmektedir. Buna bağlı olarak denizleri kontrol altında bulundurmaya başlıca hedef olmalıdır. Teoriye göre deniz gücünün korunması için 6 faktörün etkili olduğu savunulmuştur. Bunlar coğrafi konum, ülkenin fiziksel yapısı yani doğal kıyı şeridinin yapısı, coğrafi alan, nüfus gücü, toplum yapısı ve ülke yönetim yapısıdır.²⁰¹ Bunun yanında Süveyş Kanalı aracılığıyla, Akdeniz'den geçen, Hint ve Pasifik okyanuslarına açılan deniz ulaşım yolları, denetim altında bulundurulması gereken unsurlardır. Bu denizlerin sağladığı hareket kabiliyeti, denizlere ve sonra dünyaya hakim olma yolunda formüle edilmiş bir yoldur. Dolayısıyla deniz ulaşım yollarını ve bu yolların geçtiği önemli kara bölgelerinin kontrolü ile de doğru orantılı olmaktadır. Böylece Doğu Akdeniz, doğu ile batı arasındaki ticaret yollarının geçiş güzergâhında yer almakta ve geçtiği yollar için dünyaya açan kapı konumunda bulunmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası geliştirilen ve İtalyan General Giulio Douhet, Amerikalı General William Mitchell tarafından ortaya atılan Hava Hâkimiyet Teorisi'ne göre, kara ve deniz kuvvetlerinin, hava gücünün daha kapsamlı hakimiyet kabiliyeti karşısında, görece önemini yitirdiğini belirtmiştir. Buna göre "Havaya hükmeden bir millet tüm dünyaya hakim olur, bu sebeple havacılıkta daima üstün olmak gerekir" düşüncesi temel esası oluşturmaktadır. Hava kuvveti, deniz kuvvetinin dayandığı hareket

²⁰⁰ Soyalp Tamçelik, "Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi", *Occasional Paper Series*, Ankara, 2011, s.12.

²⁰¹ İsmail Hakkı İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2004, s. 65.

serbestliğinde daha fazla hareket manevrası ve onun etki edemeyeceği noktalara erişmek gibi üstünlükler sağlamıştır.²⁰² Bu teoriye göre, artık hava kuvvetinin denizde de taşınabilmesi, denizleri doğal bir hava üssü ve harekât alanı haline getirmiştir. Dolayısıyla hava kuvvetinin son dönemlerdeki gelişimi, savunma politikalarında taktiksel ve stratejik değişikliğe neden olmuştur. Bu bağlamda Kara ve Deniz Hakimiyet Teorileri, hava kuvveti olmadan düşünülmemelidir.²⁰³ Havadan gelen bir saldırı durumunda Doğu Akdeniz'in; Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar gibi üç kritik ve istikrarsız bölgeye yakınlığı, bu bölgelere havadan da müdahale imkânını vermektedir. Bu teoriye göre merkezi bölgeye hakim olan gücün Dünya Adası'nı kontrol etmesini ancak hava kuvveti engelleyebilir.²⁰⁴ Bu bağlamda Doğu Akdeniz ve içinde Kıbrıs'ın olduğu bu bölge, jeopolitik önemini giderek arttırmaktadır. Bölgesel ve küresel mücadele alanı olan Doğu Akdeniz'in önemi, Kıbrıs jeopolitiğinin etkisinin bir sonucu olmaktadır. Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de sabit bir uçak gemisi ve deniz üssü niteliğini korumaktadır. Bu durum, küresel ve bölgesel güç rekabetinde olan devletleri, hava operasyonlarına ve hava destekli deniz çıkarmalarına dayalı müdahale stratejilerini desteklemektedir.²⁰⁵

Doğu Akdeniz, Orta Doğu'dan doğan tek tanrılı dinlerin yayılmasında bir basamak konumundadır.²⁰⁶ Bu bölge, dünyanın düğüm noktası olup “buraya hâkim olan denizlere hatta dünyaya hâkim olur” anlayışını görünmez bir idea olarak devam ettirmektedir. Bu bağlamda pek çok tarihçi açısından burası *Bereketli Hilal* olarak anılan bölgedir. Bereketli Hilal kavramı, ilk olarak Prof. Dr. James Henry Breasted tarafından kullanılmıştır. James Henry Breasted'in Bereketli Hilal adı verdiği bu bölgenin sınırları, batı ucu Mısır'a dayanırken Suriye Çölü'nün güneyinden bir yay çizerek uzanmakta ve doğuda Fırat ve Dicle Nehirlerine dayanmaktadır. Orta Doğu coğrafyası, yani Lübnan, Suriye, Irak, Türkiye'nin güneydoğusu ve Mezopotamya'yı kapsayan ve ekvatora doğru bakan bir hilal şeklindedir. James Henry Breasted, Bereketli Hilali, yüzü güneye dönük ve merkezde sırtını kuzeydeki dağlara vermiş bir orduya benzeterek, batıdaki kanadının Akdeniz'in doğu kıyısı boyunca uzandığını, batıdaki kanadının ise Pers Körfezi'ne ulaştığını

²⁰² Tamçelik, *agm*, s.22.

²⁰³ Yıldız, *Doğu Akdeniz'de Isınan Sular*, s.20; Tamçelik, *agm*, s.22.

²⁰⁴ Cenk Özgen, “Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı”, *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 2013, s.104.

²⁰⁵ Tamçelik, *agm*, s. 23.

²⁰⁶ Dursun Yıldız, “*Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu*”, Bizim Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2008, s.54.

belirtmektedir.²⁰⁷ Bu bölge, verimli ve insanoğlunun yaşamasına en uygun toprakları içerir ve dünyada daha benzeri bulunmamaktadır.²⁰⁸ Etrafındaki Mısır, Mezopotamya ve Anadolu toprakları ile dünyanın en verimli yeri olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁹ Bu topraklar öyle değerlidir ki Haçlı Seferleri zamanından beri insanlığın ilerlemesiyle büyük güçlerin ilgisini çekmiştir. Batı ülkeleri, devamlı bir şekilde Doğu Akdeniz'in konumunu, sahip olduğu ticari kapasiteyi bilerek ve dikkatlerini sürekli olarak bu coğrafyada ve bu coğrafyanın insanları üzerine yönelmiştir.²¹⁰ Bu sebeple Doğu Akdeniz her dönem göç olarak karmaşık bir yer haline gelmiştir.

Jeostratejik açıdan Doğu Akdeniz, Avrupa-Uzakdoğu yolunu 7000 mil kısaltan Süveyş Kanalı'na ve Kıbrıs Adası gibi stratejik bir adaya sahiptir. Üç kıtayı birbirine bağlayan Doğu Akdeniz, ticari bir kavşak noktasında olup, Anadolu Yarımadası ve Kuzey Afrika ile bir bütün oluşturmaktadır. Ayrıca Orta Doğu kıyı hattına ev sahipliği yapmasıyla da önemini her zaman korumuştur. Dolayısıyla doğu ile batı arasındaki ticaret yolları üzerinde yer alan ve Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin enerji pazarlarına giden önemli bir yol olan Doğu Akdeniz, dünya çapında ticarete çok önemli bir yere sahiptir.²¹¹ Ticaretin gelişmesi ile başlayıp enerji politikğine evrimleşen bu coğrafyanın, küresel bir gücü ve bu gücün dengesini koruduğuna ilişkin bir düşünce birliği vardır.²¹²

Tarih boyunca bu bölgede önemli gemi yollarının güzergâhı olması sebebiyle gelişen ticaret asırlar boyu hiç bitmeyen mücadeleyi ve canlılığı da eksik etmemiştir. Özellikle 1800'lü yıllardan sonra buharlı gemilerin Akdeniz'de kullanımı kuzey-güney ve doğu-batı yönlü geniş bir ticaret yelpazesi yaratmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sürecinde Doğu Akdeniz'in oynadığı role jeostratejik açıdan bakılması, bölgenin önemi hakkında bilgi vermektedir. Bu savaşlar lojistik bakımdan desteğin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Anadolu'ya ve Mezopotamya'ya yapılan seferler için pek çok insan Akdeniz kıyılarına taşınmıştır.²¹³ En nihayetinde Osmanlı İmparatorluğu'nun, büyük bir kültürel miras bırakarak yıkılması sonrasında bu coğrafyada, petrol olduğunu düşünen

²⁰⁷ James Henry Breasted, *Ancient Times: A History of the Early World, an Introduction to the Study of the Ancient History and the Career of the Early Man*, 1916, Boston, https://archive.org/details/ancienttimeshist00breauoft/page/n5_s_101, Erişim Tarihi: 23.07.2019.

²⁰⁸ Bahar Aşçı, *Medeniyetler İçin Coğrafyanın Önemi ve Bereketli Hilal*, 21. *Yüzyıl Enstitüsü*, 2013, s.43.

²⁰⁹ Daniel Pipes, *Greater Syria: The History Of An Ambition*, Oxford University Press, 1992, s.15

²¹⁰ Haktan Bırsel; Olcay Özkaya Duman; *Kıbrıs Ve Doğu Akdeniz'in Enerji Sorunsalı*, Uluslararası Tarih Sempozyumu, 2015, s.5.

²¹¹ İşcan, *agm*, s. 65.

²¹² Volkan Ediger, Ş.; Balkan Devlen.; Deniz Bingöl McDonald, "Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2012, s. 78.

²¹³ Yıldız, *age*, 2009, s.49.

galip devletler tarafından paylaşımına gidilmiştir. Özellikle İngiltere, bölgenin büyük kısmına hakim olmuştur.²¹⁴ Doğu Akdeniz asıl önemini, İkinci Dünya Savaşı sürecinde göstermiştir. Galip devletler, petrolü güvende tutabilmek amacıyla Doğu Akdeniz’de donanma gücü ve onların konuşlanacağı üsler oluşturmayı hedef haline getirmişlerdir.²¹⁵ Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı, Doğu Akdeniz’in jeopolitik öneminin dünya ticaret merkezinden hidrokarbon kaynaklı bir mücadeleye dönüşümünün önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özünde kömürden petrole dönüşüm savaşı olan bu mücadele, Orta Doğu’yu hidrokarbon jeopolitiğinin içine almasıyla, bölge yirminci yüzyıl başlarından itibaren küresel jeopolitiğin de önemli bir parçası haline gelmiştir.²¹⁶ Dolayısıyla bölgenin önemi tekrar vuku bulmuştur. Bölge, 21. yüzyılın başlarından itibaren, Orta Doğu’nun hidrokarbon kaynaklarını Avrupa’ya taşınmasını sağlayan önemli bir ticaret merkezi konumunu kazanmıştır. BM, galiplere işgal ettikleri yerlerden çıkma sorumluluğunu vermesi sonrasında işgal yerine Doğu Akdeniz’de üs edinme çabasına başlamışlardır.²¹⁷ Örneğin, günümüzde Amerika Birleşik Devletleri’nin Türkiye’de İncirlik; Fransa’nın Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nde Andreas Papandreu Hava Üssü, İngiltere’nin Kıbrıs Adası’nın güneyinde bulunan ve toprağı statüsünde olan Akrotiri ve Dikelya²¹⁸ üsleri, Rusya’nın Suriye’deki Tartus limanındaki lojistik üssü ve Hmeymim hava üssü önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla küresel ve bölgesel aktörlerin bu üs girişimlerinin amacının Doğu Akdeniz’de askeri varlığın korunması ve genişletilmesi olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Doğu Akdeniz’i önemli kılan özellik, üç kıtayı birbirine bağlayan ve 1869 yılında faaliyete giren Süveyş Kanalı’nı doğrudan kontrol edebilecek noktada olmasıdır. Süveyş Kanalı, Asya ve Avrupa arasındaki ticaret yolunu 10-15 gün kısaltmaktadır.²¹⁹ Süveyş Kanalı; Arap Yarımadası, Basra Körfezi ile Hint Okyanusu’na bağlanarak dünya ticaretinde merkez olmuştur. Bu ticari dolaşıma Türk Boğazları ve Cebelitarık Boğazı da eklenirse değeri katlanmaktadır.

²¹⁴ Oral Sander, “*Siyasi Tarih 1918-1994*” İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s.56.

²¹⁵ Yıldız;Yaşar, *age*, s.38.

²¹⁶ Ediger; Devlen; Mcdonald, *agm*, s.217.

²¹⁷ Osman Metin Öztürk, “*Kıbrıs Annan Belgeleri I, II, III Üzerine Değerlendirmeler*”, Gazi Kitapevi, Ankara, 2004, s.21.

²¹⁸ Kıbrıs’ın güney kesiminde yer alan Akrotiri ve Dikelya üsleri, ada topraklarının % 2,7’sine denk gelen 254 km²’lik bir alanı kapsamaktadır. İngiltere dışında ABD askerlerine de ev sahipliği yapan üslerde, istihbarat amaçlı dinleme, haberleşme ve gözetleme sistemleri bulunmaktadır. Kaynak: Özgen, *agm*, s.104.

²¹⁹ Atilla Sandıklı; Türkan Budak; Bekir Ünal, *Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye*, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2013, s. 5.

Harita 2: Süveyş Kanalı

Kaynak: Süveyş korkusu, (2011), www.milliyet.com.tr/suveys-korkusu-ekonomi Erişim Tarihi: 25.06.2019.

Ulaştırma bakımından Akdeniz’de yılda ortalama 220.000 gemi seyir etmektedir. Bu ortalama Dünya toplam deniz trafiğinin 1/3’üne eşittir.²²⁰ Buradaki ulaşım Karadeniz’e, Atlas Okyanusu’na ve Hint Okyanusu’na doğru açılmaktadır. Cebelitarık Boğazı’ndan yılda yaklaşık 100 bin gemi geçmekte ve bu toplam deniz trafiğinin yüzde 10’luk bir kısmına eşittir. İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı’ndan da ortalama 130, Süveyş Kanalı’ndan ise ortalama günde 49 gemi geçmektedir.²²¹

²²⁰Cihat Yayı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye”, *Bilge Strateji*, 2012, s.3.

²²¹ Sandıklı; Budak; Ünal, *age*, s.4.

Harita 3: Cebelitarık Boğazı

Kaynak: İngiltere İle İspanya Arasında Yüksek Gerilim , (2013),
www.cnnturk.com/2013/dunya/08/12/ingiltere.ile.ispanya.arasinda.yuksek.gerilim Erişim
Tarihi: 25.06.2019

Bu bölge hidrokarbon kaynaklarıyla zengin olan Ortadoğu kıyı hattına ev sahipliği yapmaktadır. Enerjinin önemli bir belirleyici olduğu Doğu Akdeniz’de, Orta Doğu ve Hazar Havzası gibi enerji kaynağı bakımından zengin olan merkezlere yakınlığı ve bu bölgeleri kontrol edebilecek kabiliyete sahip bir konumda olması bölgenin önemini arttırmaktadır. Bunun yanında elde edilen enerji kaynaklarını, açık pazarlara ulaştırma da kullanılan boru hatlarını da denetim altında tutabilecek bir stratejik konumda bulunmaktadır. Özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan(BTC) boru hattı ile tam bir enerji terminali haline gelmiştir. Akdeniz’in en doğusunda yer alan İskenderun Körfezi, Kerkük-Yumurtalık ve Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hatlarının denize giden yoludur. 1977 yılında faaliyete başlayan Kerkük-Yumurtalık hattı günlük 1,4 milyon varil taşıma kapasitesindedir. Bunun yanında 2006 yılında faaliyete başlayan BTC ise günlük 1,2 milyon varil taşıyabilmektedir. Dolayısıyla İskenderun Körfezi’nden çıkan deniz ulaştırma hatlarında yoğun bir trafik oluşmaktadır.²²² Bu bağlamda İskenderun Körfezi de önemli hale gelerek İskenderun-Basra-Süveyş şeklinde bir alan ortaya çıkmıştır.

Orta Doğu, dünyanın en büyük petrol üretim bölgesi olup, dünya petrol üretiminin %34’ü, ham petrol ihracatının %45’i ve petrol rezervlerinin %48’ini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu bölge, çalkantılı bir yapıya sahip olmakla birlikte, Süveyş Kanalı’na ulaşmada en yakın yol olması bakımından Doğu Akdeniz’i enerji güzergâhı haline getirmiştir. Doğu Akdeniz’in, üç kıtanın ortak noktası olması bu bölgenin güvenliğini de

²²² Özgen, *agm*, s.104.

gündeme getirmiştir. Bunların hepsi birlikte değerlendirildiğinde, bu bölgenin Orta Doğu ve Basra Körfezi'ne olan yakınlığı, küresel güçlerin de mücadelesini ortaya çıkarmaktadır. Soğuk Savaş Dönemi boyunca NATO ve ABD'nin faaliyetlerinin yanında, Sovyet Rusya(SSCB) da yönünü Doğu Akdeniz'e çevirmiştir. Küresel güçler; Suriye, Mısır, Cezayir gibi ülkelerde etkinlik sağlayabilmek amacıyla, bu bölgeyi çatışmalar bölgesi haline getirerek, gerilimlerin yavaş ama etkilerinin derinden olmasında etkili olmuştur.

Doğu Akdeniz yalnızca ABD ve Rusya için değil, AB ve Çin gibi yükselen bir ülkenin menfaatinin de çatıştığı bir yer haline almıştır. Uluslararası arenada barışın ve istikrarın olmadığı, kitle imha silahları ve terör örgütlerinin faaliyetleri sebebiyle bu bölge, güvenlik sorununun varlığını da ortaya çıkarmıştır. Bu güvenlik sorunlarından dolayı NATO, bölgede barışın ve istikrarın sağlanması amacıyla 2001 yılından itibaren Akdeniz'de faaliyette bulunduğu "Etkin Çaba Harekâtı" adlı askeri harekât ile güvenliği sağlamaya çalışmaktadır.²²³ NATO'nun kontrol noktaları olarak ifade ettiği düğüm noktalarının en önemli olanları Akdeniz'de bulunmaktadır. Cebelitarık Boğazı, Sicilya Kanalı, Türk Boğazları ve Süveyş Kanalı bu düğüm noktaları sayılmaktadır. Dolayısıyla stratejik adaları ve stratejik konumları gereği bu noktaları içinde barındıran Akdeniz yarı kapalı bir deniz olsa dahi jeopolitik ve jeostratejik anlamda önemi hep süreceği bilinmektedir.²²⁴ Bu sebep itibariyle Doğu Akdeniz'i sadece güvenlik ve ekonomik sorunlar açısından düşünmek yeterli olmamakta, yaşanan siyasi karışıkların da hesaba katılması gerekmektedir. Bu bağlamda sorunların nasıl çözüleceği de çalışmanın dayanağını oluşturan bir disiplin olan uluslararası hukuk içinde kendini bulmaktadır. Doğu Akdeniz haritasına bakıldığında en önemli adanın Kıbrıs olduğu görülmektedir. Bu bölgenin öneminin aktarılabilmesi için Kıbrıs Adası'nın dünya tarihi içinde edindiği değer göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Son olarak Ukrayna Krizi'nin yarattığı gergin ortamda AB, Rusya gazına ulaşmadaki güvenlik sorununun ve ileride yaşanabilecek herhangi yeni bir krizin etkilerini azaltmak istemektedir. Orta Doğu'da yaşanan istikrarsız süreç, enerji arz güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu durum, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının daha da önemli hale gelmesini ve güvenli bir ulaşım güzergâhını gerekli kılmaktadır.

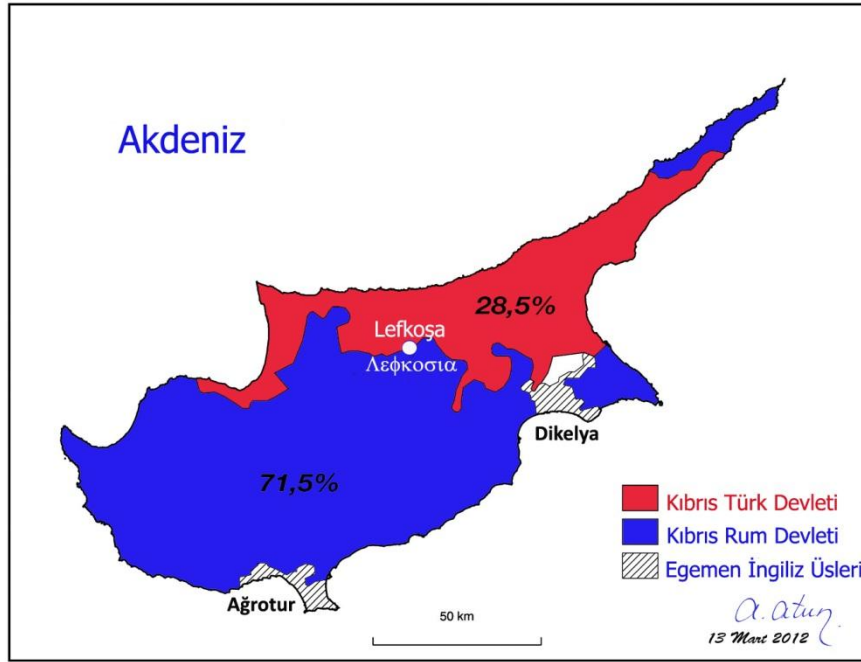
²²³ Umut Kedikli; Önder Çalağan, "Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi", *Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi*, 2017, s.125.

²²⁴ Kedikli; Çalağan, *agm*, s.122.

2.3. KIBRIS'IN TARİHİ VE STRATEJİK ÖNEMİ

Doğu Akdeniz havzası denildiğinde bölgede bulunan adaların unutulmaması gerekmektedir. Girit, Sicilya, Malta, Meis, Messina ve Kıbrıs bu bölgenin önemli adaları olarak gösterilebilir. Ancak tarihi ve stratejik açıdan en önemli adanın Kıbrıs Adası olduğunu söylemek mümkündür. Akdeniz'in doğusunda bulunan Kıbrıs, üç kıtanın birbirine en yakın olduğu yerde bulunmasından dolayı öneminin farkında olduğu bir coğrafyadır. 9.251 km² yüzölçümüne sahip olan Kıbrıs, Türkiye'ye 70 km, Suriye'ye 100 km, İsrail'e 274 km, Mısır'a 370 km ve Yunanistan'a 1100 km mesafededir.²²⁵

Harita 4: Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri

Kaynak: Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri Brexit Masasında, (2017)
<http://www.muslimport.com/kibristaki-ingiliz-usleri-brexite-masasinda>, Erişim Tarihi:
206.06.2019.

Dünya üzerinde pek çok devlet Kıbrıs'a sadece Doğu Akdeniz'de bir ada olarak değil aynı zamanda bir satranç tahtası olarak bakmıştır. Orta Doğu'da jeostratejik kuşağın bir parçası olan Kıbrıs, Arap-Müslüman bölgesinin de dibinde stratejik bir ileri karakol görevi görmektedir. Dolayısıyla Kıbrıs için dünya haritasına bakıldığında, haritanın tam

²²⁵ Hüseyin Canyaş; Süha Kocakuşak; F.Orkunt Canyaş, "Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, 2013, s.112.

ortasında yer alması sebebiyle sabit bir uçak gemisi niteliği taşımaktadır. Buraya hakim olan devlet, Türkiye'den Mısır'a, Lübnan'dan İran'a kadar olan hatta yer alan merkez bölgeyi kontrolü altında tutabilme şansına sahip olabilecektir.²²⁶ Prof. Dr. Anıl Çeçen'e göre, Roma İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü dönemlerde dünyanın bakır ihtiyacının karşılandığı bu adanın adı, Latince bakır anlamına gelen Cyprus sözcüğünden gelmektedir.²²⁷ Kadim dünyanın merkezi Akdeniz'de, antik dönemden ortaçağa kadar olan süreçte deniz ulaşımını kullanmak, o dönemlerdeki yetersiz deniz teknolojisi, doğanın şartlarıyla mücadele edebilecek kapasitede olmadığından deniz ulaşımı oldukça zor dönemlerden geçmiştir. Batı-doğu, kuzey-güney tüm yönleri kapsayan yolculuklarda, gemilerin takip ettiği belirli güzergâhlar olup, bu güzergâhlar üzerinde yer alan adalar ve bu adaların sahip olduğu limanlar, deniz ulaşımında önemli rol oynamıştır. Akdeniz coğrafyası boyunca, deniz ulaşımına ve deniz ticaretine katkı sağlayan en uğrak adaların ve limanların başında; Korsika, Sicilya, Midilli, Rodos, Malta, Girit, Antalya ve Kıbrıs gelmiştir. Dolayısıyla bu adalara hakimiyet, deniz gücünün kontrolünü sağlamanın yolu olmuştur.²²⁸ Asıl ticaret, dünyanın her yerinden her milletten insanın ortak noktası olan Levant'ta yaşanmış ve o zamanki dünya, bu ticaretten faydalanabilmek için çeşitli mücadelelere girmiştir.

Dünya üzerinde egemenlik sağlamak isteyen tüm emperyalist güçler, dünyanın jeopolitik merkezi olan Orta Doğu'ya girmeye çalıştıkları vakit, ilk hedefleri her zaman Kıbrıs olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Kıbrıs, Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmıştır. Bizans İmparatorluğu döneminde Kıbrıs'ın kontrolü Anadolu üzerinden sağlanmıştır. Kıbrıs'ın, bu dönemde Suriye'ye bağlı bir yer haline getirilmesi, adada yaşayan halk arasında Hristiyanlığın yayılmasına zemin oluşturmuştur. 7. yüzyılda Bizans ile savaşan Emeviler ve sonrasında Abbasiler, Kıbrıs Adası'nı sınırlarına dahil etmiştir. Böylece Hristiyanlığın yanında İslam dini de yayılma göstermiş ve üç asır boyunca İslam egemenliği altında kalarak çok dinli bir yapıya ulaşmıştır. Özellikle Haçlı Seferleri döneminde bölgedeki nüfus ve mal dolaşımı artmıştır. Haçlılar için önemli olan, Levant'ın önemli limanlarını kontrol altında tutmak olduğundan, liman kentlerde egemenlik kurmak, Haçlıların burada varlığını devam ettirebilmesi açısından önem arz etmiştir. Haçlıların örgütlenebilmesinde Venedik ve Ceneviz

²²⁶ Anıl Çeçen, "Kıbrıs Çıkmazı", Astana Yayınları, 2018, s.17.

²²⁷ Çeçen, *age*, s.18.

²²⁸ İsmail Şahin, "İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878)", *International Journal Of Social Sciences*, 2016, s.153.

Krallıkları aktif bir rol izlemişlerdir. Bu devletlerinde Akdeniz ticaretinde ve deniz ulaşımında söz sahibi oldukları liman ve pazarlar üzerinde etkisinin arttığı görülmüştür. Bu sayede batılı tüccarlar, sınai ve zirai anlamda daha da ilerleyerek Doğu Akdeniz limanlarına gelmiştir. Limanların Haçlıların kontrolüne girmesi sonucu Akdeniz, doğu-batı yönlü bir ara ticaret bölgesi haline gelmiştir.²²⁹ Bu aktif durum 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun büyümesine kadar devam etmiştir. Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğu, denizlerde kontrolü sağlayabilmek adına Kıbrıs'ı, Doğu Akdeniz'in merkez üssü haline getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu fethi, Akdeniz ticaretinde aktif rol oynayan İtalyan ve İspanyol tacirlerin etkisini kırma amacı taşımıştır. Osmanlı İmparatorluğu bu amaçla Suriye, Mısır ve Doğu Ege Adaları'nı da içine alan bir takım stratejik bölgeyi sınırlarına katarak Levant'a hakim olmuştur.

Kıbrıs Adası'nın, Osmanlı İmparatorluğu sürecinde ve yıkıldıktan sonraki siyasal süreçte neler olduğu bugünkü yaşanan ekonomik gelişmelerin birer nedenini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs Adası'nın tarihini sürecine değinmek faydalı görünmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1571 yılında Kıbrıs'ı topraklarına katmasıyla, Kıbrıs Adası istikrarlı bir döneme girmiştir. Osmanlı'nın fethinden önce Adada azınlıkta yaşayan Türkler, Adanın küçük bir etnik grubu konumundaydı. 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı fethetmesi ile Türk hakimiyetine giren Kıbrıs'a ilk göçler III. Selim'in emriyle Anadolu'dan başlamıştır. Adada Rum ve Türk nüfusunun dengelenmesi ve sağlam şekilde ayakta durabilmesi için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden aileler seçilerek Kıbrıs Adası'na gönderilmiştir.²³⁰

Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun zamanla güç kaybetmesi ve giderek gerilemeye başlaması, Adada isyanın da habercisi olmuştur. Adada yaşayan farklı kimlikleri hakimiyeti altında tutmakta zorluk çekmiş, zamanla da üzerlerindeki gücünü yitirmiştir. Rumlara tanınan haklar zamanla yetersiz kalmış ve Rumlardan da herhangi bir hoşgörü görememiştir. Oysa Kıbrıs Adası Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra Rumlar, daha huzurlu yaşamaya ve daha iyi bir refah ortamına kavuşmuşlardır. 1789 Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımı, pek çok etnik grupta karşılığını bulmuş ve isyanların günden güne artmasına sebep olmuştur.²³¹ 1821 yılında Yunan isyanını bastırmakta güçlük çeken Osmanlı Devleti, isyanların yayılmasını engelleyememiştir. Rumlar, 1453 İstanbul'un fethi

²²⁹ Şahin, *agm*, s.154.

²³⁰ Umur Kedikli; İmdat Hacıahmetoğlu, "Etnik Çatışma Bağlamında Kıbrıs'ta Türk-Rum İlişkileri", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2018, s.194.

²³¹ Umur Kedikli; İmdat Hacıahmetoğlu, *agm*, s.195.

ile yıkılan Bizans Devleti'nin, Rumlar tarafından tekrar diriltip İstanbul'u başkent yapma ve eski büyük Yunan Devletini kurma hayalini benimsenmiş ve bu ülküye de "Megali İdea" adı verilmiştir. Bu amaç uğruna Rumlar, adada etnik çatışmaların çoğalmasında yol açmış ve barış ortamını giderek yok etmişlerdir. Adanın Yunanistan'a ilhakı anlamına gelen "Enosis" giderek hem adadaki Rumların bir talebi olmuş hem de Yunanistan'ın resmi bir politikası haline gelmiştir.²³² Kıbrıslı Rumların, Yunanistan'ın bağımsızlığı sonrası adada daha da ileri gitmelerinin başka bir sebebi 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşıdır. Osmanlı'nın yenilgiye uğraması sonucu dayatılan şartları kabul etmek zorunda kalmış ve Kıbrıs'ın bağımsızlığa giden yolu açılmıştır.²³³ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Kıbrıs Adası, Rusya'nın koyduğu ağır şartlar nedeniyle adanın kaybedilmemesi için İngiltere'ye geçici olarak kiralamıştır. Adanın Osmanlı'ya ait olduğunun ve kiralamadan doğan vergisinin verilmesinin kabulü, Kıbrıs Adası'nın İngiltere için, ne kadar stratejik ve askeri bir önem taşıdığını göstermiştir. Adaya yerleşen İngilizler, seri bir şekilde Doğu Akdeniz'de yayılmaya başlamışlardır. İngilizler, bütün Doğu Akdeniz'i bu Ada üzerinden kontrol etmek istemiştir. Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanması sonrası, Mısır'ın 1882'de İngilizler tarafından işgali ile Osmanlı Doğu Akdeniz'deki stratejik üstünlüğünü kaybetmiştir. İngiltere'nin de Rumları desteklemesi sonucu çatışmalar başlamıştır. Kıbrıs ilhakı için çalışmalarda bulunan İngiltere, Rumların şiddetini göz ardı etmiş, kendi çıkarları için uğraşmıştır. Zaten en nihayetinde İngiltere, Osmanlı'nın, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer almasını fırsat bilerek 1914'te Kıbrıs'ı ilhak etmiştir.²³⁴ Bu süreçte Kıbrıslı Rumlar daha da örgütlenmiştir. Ancak Lozan görüşmelerinde kendine önemli bir yer bulan Kıbrıs konusu, antlaşma ile garanti altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu ilhakı hukuken ve resmi olarak tanımıştır.

Ancak Kıbrıs'ın daha da siyasi bir sorun haline geldiği 1950'li yıllarda, gerçekleşen şiddet olayları silahlı eyleme dönüşmüştür. 1955 yılında kurulan EOKA örgütünün, terör boyutuna varan eylemleri pek çok Türk'ün öldürülmesine yol açmıştır. İngiltere'nin aynı yıl başa gelen Makarios'u sürgün etmesi sonrası, Türkiye ve Yunanistan ile görüşmelere başlanmıştır. Kıbrıslı Türkler bir arada yaşamının mümkün olmadığını düşünerek taksim talep etmişlerdir.²³⁵ Netice de, 1959 Londra ve Zürih Antlaşmaları ile iki toplumlu tek devlet modeli ortaya çıkmıştır. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması barışı getirmemiş,

²³² Umut Kedikli; İmdat Hacıahmetoğlu, *agm*, s.196.

²³³ Umut Kedikli; İmdat Hacıahmetoğlu, *agm*, s.196.

²³⁴ Umut Kedikli; İmdat Hacıahmetoğlu, *agm*, s.198.

²³⁵ Umut Kedikli; İmdat Hacıahmetoğlu, *agm*, s.199.

Türklerin haklarını koruyamamıştır. EOKA'nın yaptığı kanlı faaliyetler tekrar başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, bu eylemlerin devam etmesi üzerine, Kıbrıs'ı 1960 Lefkoşa Anlaşması'nın verdiği garantörlükten doğan haklarını kullanarak 14 Ağustos 1974 tarihinde askeri harekât yapmıştır. 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş ancak Rumların aykırı hareketlerinin devam etmesi sonucunda Kıbrıslı Türkler, bağımsız bir devlet kurma hakkını kullanarak kendi devletlerini kurma kararı almışlardır. Kıbrıslı Türkler 15 Kasım 1983'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır.²³⁶

Kıbrıs Adası'nın siyasi tarihi hakkında bilgi verildikten sonra stratejik konumu özelinde değerlendirildiğinde, 20. yüzyılın başlarından itibaren Kıbrıs Adası'nın Süveyş Kanalı'na olan yakınlığı, Süveyş ile Kıbrıs Adası'nın birbiriyle bir bütün olduğu anlayışını ortaya çıkarmıştır.²³⁷ Bu bağlamda Doğu Akdeniz mücadelesinde yalnızca aktörler değişmiştir. Yukarıda aktarılan bilgiler ışığında Kıbrıs'ta görüldüğü üzere, Hitit egemenliğinden Mısır yayılmacılığına, Roma İmparatorluğu'nun fethinden Bizans hakimiyetine, Osmanlı fethinden İngiliz işgaline kadar sürekli bir paylaşım kavgası yaşanmıştır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz mücadelesinde yalnızca aktörler değişmiştir.

Kadim dünyanın Doğu Akdeniz'de ortaya çıkarttığı ticaret silsilesi 20. yüzyıldan itibaren yerini Avrupa'nın sanayileşme sürecine bırakmıştır.²³⁸ Peşinden gelen dönemde ortaya çıkan enerji talebini karşılamak için petrol boru hatlarının ulaştığı bir bölge haline almıştır. Kıbrıs'ın bir diğer öneminin Ortadoğu, Kafkaslar ve Kuzey Afrika'daki petrol ve doğalgaz kaynaklarına yakın olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Zira zengin enerji havzaları nedeniyle Kıbrıs çoktan "hidrokarbon adası" olarak tanımlanmaya başlanmıştır.²³⁹ Nitekim 2000'li yıllarda bölgede başlayan hidrokarbon arama çalışmaları sonunda, küresel güçlerin dikkatini çekecek büyüklükte havzalara rastlanmıştır. 2011 yılından sonra Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası'nın güney ve güneydoğu kesimlerinde rastlanılan hidrokarbon sahaları hem küresel aktörleri hem de kıyıdaş devletlerin enerji politikalarında değişime yol açmıştır. Bu durum bahsedilen ülkeler arasında enerji paylaşımında sorununun da başlangıcına işaret etmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs, Orta Asya ve Kafkas bölgesindeki enerji kaynaklarının dünya pazarlarına açılmasında keşişim noktası olması kadar, bölgesel güçleri kontrol etme kabiliyetine sahip olması da Kıbrıs'ı, bölgenin

²³⁶ Umut Kedikli; İmdat Hacıahmetoğlu, *agm*, s. 201.

²³⁷ Ulusoy, *age*, s.21.

²³⁸ Ulusoy, *age*, s.24.

²³⁹ "Kıbrıs ve Doğu Akdeniz Gazı Nasıl Paylaşılacak?" Doğu Akdeniz'de Enerji Savaşları, 14 Şubat 2018, <https://www.birgun.net/haber-detay/kibris-ve-dogu-akdeniz-gazi-nasil-paylasilacak-dogu-akdeniz-de-enerji-savaslari> Erişim Tarihi: 30.10.2018.

jeopolitik ve jeoekonomik dengelerini belirleyen önemli bir ada haline getirmiştir. Dünya üzerinde hidrokarbon jeopolitiğinin kalbi Orta Doğu'nun, en önemli ortak noktası olan İskenderun-Süveyş-Basra üçgeni, merkez üs görevi gören Kıbrıs Adası, bulunduğu yer itibarıyla bu rotada yapılacak olan tüm ulaşımı denetimi altında tutabilecek bir potansiyele sahiptir.²⁴⁰

İkinci Dünya Savaşı ve sonrası yaşanan Arap-İsrail Savaşları, devletler açısından Kıbrıs'ın stratejik önemini ortaya koymuştur. Savaş sonrası İngiltere, Soğuk Savaş Dönemi sürecinde Doğu Akdeniz'deki ve Orta Doğu'daki yerini ABD'ye bırakmıştır. Bu durum bölgedeki dengeleri gözle görülür şekilde değiştirmiştir. Ada bağımsız olmasına rağmen Batı Bloku için özellikle Sovyet Rusya karşısında istihbarat alanında stratejik öneme sahip olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Avrupa'nın da Doğu Akdeniz üzerinde etkinlik kurmaya çalıştığı görülmüştür. AB'nin, bölgede yayılma arzusu Kıbrıs'ın stratejik önemini tekrar gündeme getirmiştir AB, Roma İmparatorluğu'nun ve İngilizlerin uyguladığı politikalar gibi Kıbrıs üzerinden Orta Doğu'ya girme çabası amacı taşımaktadırlar. AB, Kıbrıs'ı bir Avrupa bölgesi yaparak güç dengesinde kendi yerini bulmaya çalışmaktadır.²⁴¹ Bu amaçla AB, Kıbrıs'ı uluslararası hukuka aykırı bir şekilde AB üyeliğine alarak Türkiye'yi dışarda bırakmak istemiştir. AB, dünya küreselleşirken kenarda kalmaktan ziyade ABD'nin karşısında olmak istemiştir. Bu sebeple AB, Kıbrıs'ı Türkiye'den ve ABD'nin etkisinden çıkararak GKRY sayesinde varlığını Doğu Akdeniz'de hissettirme amacı taşımaktadır. Nitekim GKRY'nin, Fransa'ya deniz üssü verilmesini, öngören askeri anlaşma ile ilgili görüşmelere başlamıştır.²⁴² Dolayısıyla Kıbrıs Sorunu artık Türk-Yunan sorunu değil, tüm küresel güçlerin sorunu haline gelmiştir.²⁴³ AB'nin yanında diğer kıyıdaş ülkeler içinde Kıbrıs oldukça önem teşkil etmektedir. Adanın bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Ortadoğu ve Basra Körfezi'ne ulaşmada bir kontrol merkezi olarak tarih boyunca işlevini yitirmemiştir. Bu bölgelerde hâkim olmak isteyen devletler için Kıbrıs bir anahtar görevi görmektedir.²⁴⁴ Gelecekte Kıbrıs'ın edineceği statünün bilinmezliği, kıyıdaşların güvenlikleri açısından da kendi çıkarlarına ters düşecek bir oluşumun istenmemesi durumunu yaratmıştır. Suriye ve Mısır, adanın Hristiyan bir Avrupa'nın kontrolüne geçmesine karşı bir görüş benimsemişlerdir. Diğer önemli bir devlet İsrail ise, üç tarafının

²⁴⁰Kedikli; Çalağan, *agm*, s.129.

²⁴¹ Ulusoy, *age*, s.25.

²⁴² İlhan Sağsen "Yeni Bir Kriz Ve Mücadele Alanı: Doğu Akdeniz" 23 Mayıs 2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/23/gorus-yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alan-dogu-akdeniz>, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2019.

²⁴³ Çeçen, *age*, s.25.

²⁴⁴ Yaycı, *agm*, s.5.

Müslüman ülkelerle çevrili olması sebebiyle Kıbrıs'ın dünyaya açılan en önemli penceresi olmasından dolayı, Kıbrıs'ın geleceğiyle daha çok ilgilenmektedir. Dolayısıyla Kıbrıs üzerinde devam eden uyuşmazlıkların bitmemesini istemektedir. Prof. Dr. Anıl Çeçen'e göre, Kıbrıs'ın tekel olarak Hristiyanların veya Müslümanların eline geçmesi halinde İsrail'in geleceğinin tehlike altına gireceğini ifade etmiştir.²⁴⁵ Dolayısıyla Kıbrıs Adası geçmişte de günümüzde de jeopolitik olduğu kadar stratejik açıdan da önemini korumaktadır.

Sonuç olarak Kıbrıs, Doğu Akdeniz'i kontrol edebilme kapasitesine sahiptir. Yeni enerji kaynaklarının keşfi ile önemini daha da arttırmıştır. Aynı zamanda bölgedeki deniz ulaşım yollarını ve hatlarını kontrolü adanın stratejik önemini arttırmakta ve pek çok küresel aktöründe ilgisini çekmektedir. Kıbrıs Sorunu hiçbir zaman diliminde kendi iç devinimiyle çözüme kavuşmamıştır. Adanın içinde bulunduğu jeopolitik süreç, adanın geleceğinin belirlenmesinde her zaman etkili olmuştur. Doğu Akdeniz'in hatta dünyanın tam ortasında yer alan bu adanın geleceği yine dünyanın merkezi olan Akdeniz ve Orta Doğu'nun siyasi ve coğrafi konumu ile yakından ilişkili olmuştur. Kıbrıs meselesi ve geleceği hakkındaki belirsizlik, çözümsüz sorunların başında gelmekte ve dünyanın gündeminde ön sıralarda yer almaktadır.

2.4. KIBRIS'IN İNGİLTERE AÇISINDAN ÖNEMİ

Dünya tarihinin önemli olaylarında biri olan coğrafi keşifler, Avrupalı tüccarlar Uzakdoğu ve Hindistan emtialarını Avrupa'ya kesintisiz ulaştırmanın yolu olarak Ümit Burnu yolunu keşfetmişlerdir. Bu sayede Hindistan'a uzanan yolu bulmuşlardır. İngiltere 16. yüzyılda İngiliz bandıralı gemilerle Levant'ta ticari faaliyetlerde bulunmuştur. Avrupa'da yaşanan savaşlardan sonra beliren Fransa, Akdeniz'de İngiltere ile karşı karşıya kalmıştır.

İngiltere 16. yüzyıl sonundan itibaren Akdeniz'de kalıcı olmak üzere tüm kollardan saldırmıştır. Osmanlı Devleti'nden Akdeniz'de ticaret yapabilme ayrıcalıklarını elde etmiştir. İngiliz ticaretini geliştirmek için 1581 tarihinde Levant Kumpanyası'nı kurmuştur. Bu kumpanya 17. yüzyıla gelindiğinde İskenderiye, Kıbrıs, Sakız, Venedik ile ticaret yapan büyük bir filo halini almıştır. Deniz ulaşımına dayanıklı gemiler yaparak, Akdeniz'de dengeleri lehine değiştirmiştir. Kıbrıs Adası'nın stratejik önemi; deniz ulaşım rotası, deniz taşıma vasıtalarının teknolojik ilerlemesi, ticaret yollarının gelişimi ve enerji

²⁴⁵ Çeçen, *age*, s.23.

kaynaklarına olan yakınlığına bağlı olarak önemi değişmiştir.²⁴⁶ Doç. Dr. İsmail Şahin'in makalesinde yer verdiği küçük bir anekdota göre, Kıbrıs'a sahip olma avantajının İngiltere'ye Akdeniz'de üstünlük sağlayacağı ve Levant'ın ileri dönemlerde ona hizmet edeceği bir konuma ulaşacağını ifade ederek, Osmanlı Devleti kontrol altında tutulurken Rusya'nın emperyalist politikaları önlenebileceğini ifade etmiştir.²⁴⁷ 18. yüzyıl sonlarında Rus gemilerinin Akdeniz'de görünmesi ve Fransa'nın Mısır'ı işgali, İngiltere'de tehdit algısı yaratmıştır. Bu sebeple İngilizler çıkarlarını korumak için Kıbrıs Adası'nın Türk idaresinden alınıp kendi idaresine geçmesini istemiştir. Bu yönüyle Kıbrıs, Hindistan yolunun iki önemli istasyonu olan Mısır ve Halep'in güvenliğinin sağlanması açısından önem arz etmiştir. Zira Fransa'nın Mısır işgali Kıbrıs'ın jeopolitik önemini tekrar açığa çıkarmıştır. İskenderun Suriye kıyıları ve İskenderiye ticari ve stratejik açıdan önemli bölgeleri denetimini sağlayacak kapasiteye sahip olanın Kıbrıs olduğu, Mısır işgali ile bunu kanıtlanmıştır. Dolayısıyla bu bölgede çıkarı olan devletlerin dikkatlerinin Kıbrıs üzerinde olması gerekmektedir. Ayrıca İngiltere, önemli bir konumda olan Kıbrıs'ı, Fransa'ya karşı Akdeniz'de deniz üssü edindiği Malta'daki izlediği siyasetin aynını Rus tehdidine karşı Kıbrıs'ın da aynı rolü üstlenebileceğini düşünmüştür.²⁴⁸ Süveyş Kanalı'nın açılması ile Deniz ulaşımında mesafeyi kısaltması İngilizler açısından önemli bir etki yaratmıştır. Akdeniz ile Kızıldeniz'i bağlayan ve Afrika çevresini dolanmaya son veren Süveyş Kanalı, Mısır'ın işgalinden sonra Kıbrıs'ın stratejik önemini öne çıkarmıştır. Mısır'dan sonra Süveyş Kanalı'na en yakın yer olan Kıbrıs, İngiltere için denizcilik anlamında önem teşkil etmiştir. Çünkü Kıbrıs'ın işgali sayesinde İngiliz gemiler Süveyş'in çevresinde bulunarak, yabancı bandıralı gemilerin kanaldan geçme riskini ortadan kalkması anlamına gelmektedir.²⁴⁹

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1877-1878 Rus Harbi'nde yenilmesi ve Rusların ülkeyi işgale girişmesi, İngiltere'nin bu durumdan yararlanmasına sebep olmuştur. İngiltere'nin Osmanlı'ya sözde yardım etme teklifi olarak askerlerini konuşlandırmak için Kıbrıs Adası'nın idaresini geçici olarak talep etmiştir. Başka bir çaresi bulunmayan Osmanlı Devleti teklifi kabul ederek Kıbrıs'ı İngiltere'ye devretmiştir. Dünya tarihinin her döneminde Kıbrıs, her iki kıtanın da gözetleme kulesi olarak görev yapmıştır. Dolayısıyla

²⁴⁶ Şahin, *agm*, s.156.

²⁴⁷ Şahin, *agm*, s.157.

²⁴⁸ Şahin, *agm*, s.157.

²⁴⁹ Budak, *age*, s.127.

İngiltere için Kıbrıs hem Süveyş'e olan yakınlığı hem de Hindistan'a giden ikinci elverişli güzergah olmuştur.²⁵⁰

İngiltere'nin egemenliğinin bulunduğu Kıbrıs'ta, İngiltere'nin 1945-1947 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Anthony Eden burası için; Kıbrıs olmazsa petrolün İngiltere'ye taşınmasını sağlayacak yerlerde olmayacaktır, petrol yoksa İngiltere'de açlık ve işsizlik var demektir" ifadesi ile Kıbrıs'ın önemi vurgulanmıştır.

İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleşmesinin amacı Rusların yayılcı politikalarını önlemeye ve kontrol altında tutma düşüncesi olmuştur. İngiltere, Hindistan yolunun güvenliğinin tehlikeye girmesi düşüncesi ile Akdeniz'in üçüncü büyük ve doğu Akdeniz'in en büyük adası olan Kıbrıs, Batı Asya'nın anahtarı olarak nitelendirilmiştir.²⁵¹

Kıbrıs adası Birinci Dünya Savaşıyla 1914 yılında İngiltere tarafından işgal edilmiştir. Savaş sonrası Lozan Anlaşması ile İngiltere'de kalması hususunda anlaşılmıştır. 19. yüzyılda İngiltere'nin asıl siyaseti Hindistan olmuştur. Kıbrıs Adası İngiltere için, Cebelitarık Boğazı ve Malta'dan sonra Akdeniz'deki gözü kulağı olmuştur. Akdeniz bölgesinde en akıllıca ve süreklilik gösteren planlamalar İngiltere tarafından yapılmıştır. Akdeniz'in batısındaki Cebelitarık Boğazı'nda ve doğusunda yer alan Kıbrıs'taki iki İngiliz üssünde de İngiliz bayrağı bulunmaktadır. İngiliz üsleri günümüzde de Kıbrıs'ı bir gözetleme kulesi olarak görevlendirmiştir.²⁵²

2.5. KIBRIS'IN TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ

Akdeniz ve Kıbrıs, dünya tarihinde bu bölgede egemen güç olma amacı taşıyan devletler adına politik, askeri ve ticari mücadelelere göğüs germiştir. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında en uzun kıyıya sahip olan Türkiye'yi, bu bölgede gerçekleşen tüm gelişmeler ilgilendirmektedir. Özellikle İskenderun Körfezi'nin ithalat ve ihracat güvenliğinin sağlanması, denetiminin yapılması açısından da bölge gelişmeleri yakından takip edilmektedir. Soğuk Savaş sonrası süreçte değişiklik gösteren Orta Doğu siyaseti, bölgedeki enerji kaynakları ve bu enerjinin taşınma rotaları Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın artan stratejik önemini göstermiştir. Kıbrıs'ın hakimiyeti konusunda hassas olan Mustafa Kemal Atatürk "Kıbrıs düşmanın elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmalinin

²⁵⁰ Mehmet Sadık Acar, "Dünya Ticaretinde Globalleşmenin Siyasal Sonuçları: Kıbrıs ve Irak", *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2003, s.3.

²⁵¹ Şahin, *agm*, s.170.

²⁵² Yıldız, 2008, s.146.

söz konusu olmadığını” dile getirerek Kıbrıs’ın önemine dikkat çekmiştir.²⁵³ Yine dönemin Dış İşleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, Kıbrıs Adası’nın coğrafi anlamda Anadolu yarımadasının bir uzantısı olduğunu belirterek, savaş durumunda Türkiye’nin ikmal sorunu ancak batı ve güney limanlarından sağlanabileceğini ifade etmiştir.²⁵⁴

Türkiye için Orta Asya, Kafkaslar ve Orta Doğu petrollerinin çıkış yolu olarak kabul edilen İskenderun Körfezinin güvenliği Kıbrıs olmadan imkansız hale gelmektedir. Bu durum neticesinde de Türkiye, stratejik konumunu kaybetme tehlikesiyle karşılaşmaktadır.

Kıbrıs, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Birinci Dünya Savaşı yıllarında elden çıkmıştır. Geçici olarak İngiltere’ye devredilen Kıbrıs, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu anlaşması olan Lozan Anlaşması ile İngiltere’nin egemenliğine bırakılmış ve Türkiye tarafından da bırakıldığı resmi olarak kabul edilmiştir. 1914 yılından itibaren İngiltere hâkimiyetinde kalan ada 1960 yılında iki ayrı halktan oluşan Kıbrıs Cumhuriyetine devredilmiştir. Kıbrıs Adası Türkiye’ye yaklaşık 70 km mesafede yer almaktadır. Kıbrıs Adası Orta Doğu’ya hakim durumu, Süveyş’in kontrolü, savaş zamanlarında üs halinde getirilebilmesi, Çanakkale Boğazı ve Ege’nin kontrolünün kolaylığı açısından her devlet için önem teşkil etmektedir. Kıbrıs Adası başka bir ülkenin egemenliğine geçerse hem kültürel bağlar anlamda hem de Akdeniz’deki limanlarından dünya pazarlarına açılma fırsatını kaçırmış olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye, Akdeniz’in önu kapandığı vakit tabiri caizse boğulmuş olur.

Kıbrıslı Rumların yani GKRY’nin, AB’ye alınmak istenmesinin ardında Türkiye’nin Orta Doğu zenginliklerinin kontrolü amaçlanmıştır. Kerkük-Yumurtalık boru hattının ve Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının İskenderun Körfezi’ne kadar uzanması Kıbrıs’ın önemini daha da arttırmaktadır. Çünkü enerji kaynaklarının ve sanayi ürünlerinin açık pazarlara erişimi İskenderun ve Mersin Limanları sayesinde gerçekleşmektedir.

Stratejik konum, bir kara parçasının değerinin, kaybedilmesi halinde düşmanın kapasitesini ve kabiliyetini ne kadar arttıracığının ölçüldüğünü ifade eden kavramdır. Yani ele geçirilen yerde düşmanın yapacağı hamle karşısında dost kuvvetlerin yapacağı hareket

²⁵³ Budak, *age*, s.111.

²⁵⁴ Gökhan Ak; Pınar Akarçay, “Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/ Jeoekonomik Önem Ve Gelişmeler”, *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 2018, s.145.

kabiliyetinin azalması anlamına gelmektedir. Kıbrıs'ın, Türkiye'ye olan konumunun yanında ayrıca önemi sıralanırsa:

1. Kıbrıs Adası, Türkiye'nin dünya pazarlarına açılan en önemli limanları olan ve NATO'nun Orta Doğu'da yapacağı bir harekâtında silah, malzeme geçişi sağlamak amacıyla toplanma limanı olarak kabul ettiği Mersin ve İskenderun'a ulaşımı denetim altında tutmaktadır.
2. Türkiye için Kıbrıs, Türk boğazlarının ve Süveyş Kanalı'nın açıldığı Akdeniz'de deniz ticaretini ve ulaşımı denetleyecek kapasitededir.
3. Kıbrıs'a yerleştirilecek deniz ve hava kuvvetlerinin menzilli füzeler, adanın merkez konumu sebebiyle bölge ülkeleri dahil pek çok ülkeyi etkileri altına alabilmektedir.
4. Ön Asya'ya açılan ve gelişmekte olan ekonomik pazarın geçiş güzergâhıdır. Asya Batıda Türkiye'nin Akdeniz kapısı ile yani Kıbrıs Adası'nın kullanılması ile sağlamaktadır.
5. Kıbrıs'ın tehdidi veya elden çıkması halinde Türkiye güneyden gelen tehditlere açık olma ihtimali bulunmakta ve bu durumda askeri kuvvet bulundurulması gerekmektedir.
6. Ege'de Yunanistan'ın adalar aracılığıyla bir Yunan gölü haline gelmesi ve Türkiye'yi kuşatması durumu, Kıbrıs'ın Türkiye'ye Akdeniz'de güvenli bir çıkış yolu göstermekte ve Türkiye'nin stratejik savunma derinliği açısından çok önem arz etmektedir.
7. Türkiye'nin aktif olmadığı bir birliğin içinde Kıbrıs'ın bulunması halinde, Türkiye'nin Ege'de Yunanistan ile yaşadığı sorunlara benzer problemlerle Kıbrıs ve etrafında da karşılaşabileceği göz ardı edilmemektedir.
8. Ayrıca GKRY'in AB üyeliği ve Ocak-Temmuz 2012 döneminde AB Dönem Başkanlığı ifa etmesi Kıbrıs'ın Türkiye açısından öneminin daha da arttığını göstermiştir.
9. Kıbrıs'ın Türkiye açısından en önemli yanı adada yaşayan Türk nüfusedir. Burada yaşayan Türk nüfusun korunması, Türkiye'nin ve Türk halkının milli ve tarihi bir görevi olmaktadır.²⁵⁵

²⁵⁵ Ak; Akarçay, *agm*, s.146.

Dolayısıyla sıralanan maddeler göz önüne alındığında Kıbrıs, Türkiye için jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik bir öneme haiz bulunmaktadır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, Türkiye'nin Akdeniz'e, Batı'ya, Güney'e açılan hayat sahası veya bir alt-havzası konumundadır. Bu bağlamda Türkiye için ulusal ve uluslararası güvenlik açısından hayati bir öneme sahiptir.

Türkiye'nin, Akdeniz ve Orta Doğu'daki büyük ülkelerden biri olmasından mütevellit bu bölgede beka sorunu yaşamaması için Kıbrıs'ta varlığının korunması gerekmektedir. Kıbrıs sorununun Türkiye'nin menfaatleri çerçevesinde çözülmesi gerekmektedir. Çünkü AB 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'yi aday ülke olarak kabul ettiği vakit belirtilen şartlar arasında Kıbrıs sorununun çözülmesi şartı konulmuştur. Yunanistan zaten AB üyesi olduğu için Orta Doğu'ya ulaşmada Kıbrıs kolaylıkla kullanılabilir durumda bulunmaktadır. AB Kıbrıs'ta yaşanan hiçbir sorunun üzerine eğilmeyerek sorun yokmuş gibi davranmıştır. Bu bağlamda soruna yönelik herhangi bir çözüm getirilmeden Kıbrıs'ı AB üyeliğine alması, Türkiye'yi yok saydığını göstermiştir.²⁵⁶ Kıbrıs'ın tam olarak AB üyeliği gerçekleşirse, Türkiye için Doğu Akdeniz'de güvenlik sorununda dar bir alanda kalması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Doğu Akdeniz ve özelinde Kıbrıs, Türkiye'nin jeostratejik ve jeoekonomik menfaatlerinin muhafazası için vazgeçilmez bir yapıtaşını niteliğindedir. Bu hususla ilgili Dr. Gökhan Ak ve Pınar Akarçay'ın makalesinde yer verdiği Fatih Armaoğlu'nun konuya yönelik yaptığı "Kıbrıs, Yunanistan için yayılma alanının hedefi iken, Türkiye için her zaman ulusal güvenlik ve savunma meselesi olmuştur" ifadesi konunun özünü anlatmaya yetmektedir.²⁵⁷ Sonuç olarak Türkiye jeopolitik konumunun getirdiği durum nedeniyle pek çok sorun yaşamaktadır. Kıbrıs sorunu da, Türkiye'nin Batı ülkeleri ve AB ile olan ilişkilerini belirleyen bir düğüm halini almıştır. Kıbrıs, enerji jeopolitiğinde Türkiye için kilit bir noktadır. Bu bağlamda Kıbrıs Adası üzerinde yaşayan bir insan bile olmadığı varsayılsa dahi, Türkiye adına son derece elzem olan güvenlik strateji kabiliyeti etkileyebilmesi bakımından önem arz etmektedir. Kıbrıs'ın Rum tarafının tüm adanın temsilcisi olarak AB üyeliğine girmesi, Türkiye'nin gelecekte alabileceği politikaları da etkilemiştir. Doğu Akdeniz özelinde Kıbrıs'ın güney ve güneydoğusunda keşfedilen enerji kaynakları, Türkiye'nin Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de enerji satrancında yer alabilmesi adına önemlidir. Enerji keşifleri sonrasında, siyasi bir sorun niteliği taşıyan Kıbrıs sorununa,

²⁵⁶ Budak, *age*, s.116.

²⁵⁷ Ak; Akarçay, *agm*, s. 154.

denizlerdeki anlaşmazlık da eklenerek daha karmaşık bir hale gelmiştir. Dolayısıyla Ada çevresindeki zengin deniz dibi kaynakları ile ortaya çıkan yeni menfaat ilişkilerinin, Kıbrıs uyuşmazlığının denize de yayılmasına sebebiyet verdiği söylenebilir. Türkiye, enerji piyasalarındaki önceliği, sahip olduğu jeostratejik konumunu fırsata çevirmek ve enerji arz ve talep güvenliğinde ticaret merkezi olma hedefidir. Bununla birlikte yerli ve yenilenebilir kaynak kullanımını da artırarak enerji ihtiyacında dışa bağımlılığını azaltmak isteyen Doğu Akdeniz'deki doğal gaz yataklarının bütün tarafların katılımıyla kullanılması Türkiye'nin enerji güzergâhlarının merkezi olma hedefiyle de uyumludur. Türkiye, Doğu Akdeniz enerji rezervlerinin Avrupa enerji piyasasına ulaştırılmasında en ucuz, en güvenli ve en istikrarlı güzergâhtır. Bunun yanında Türkiye artan enerji ihtiyacından dolayı Doğu Akdeniz gazı için de en uygun pazardır. Bu bağlamda Türkiye ekonomisi için enerji üreticisi bir ülke konumuna gelmek son derece önemlidir. Türkiye ileride de anlatılacağı üzere gerek kendi MEB'in de gerek KKTC'nin TPOA'ya²⁵⁸ arama ruhsatı verdiği parsellerde ve gerekse de sahip olduğu stratejik konumu ile bölgenin en kritik aktörlerinden biri olduğunu her dönemde göstermeye devam etmektedir. Bu bağlamda enerji arz güvenliği bakımından geliştirdiği stratejiler, Türkiye'nin ileride elini güçlendiren önemli araçlardan biri olacaktır. Bunun yanında enerji kaynaklarının keşifleri, GKRY tarafından iyi niyet ilkesine aykırı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu durum milli bir davaya dönüşmüştür. Türkiye orada yaşayan Türklerin haklarını savunacağını her fırsatta dile getirmektedir. Türkiye açısından Doğu Akdeniz'de bir de ulusal güvenlik boyutu vardır. Türkiye'nin bölgede ekonomik ve askeri anlamda ağırlığı olmazsa, KKTC'nin stratejik konumunun tehlikeye girebilme riski bulunmaktadır. Ayrıca Batı dünyasının Suriye'nin kuzeyinden terör örgütleri aracılığıyla Akdeniz'e ulaştırmayı planladığı koridoru da Doğu Akdeniz'deki bu gelişmelerden bağımsız düşünmemek gerekmektedir.

²⁵⁸ Bknz: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arama çalışmaları yapmaya başlaması ve KKTC'nin Türkiye'ye ruhsat vermesine yönelik detaylar 2.7.1.1. Türkiye'nin Uygulamaları ve Faaliyetleri başlığı altında ele alınmaktadır.

2.6. DOĞU AKDENİZ'DE KRİZİN GELİŞİ: ENERJİ KAYNAKLARININ KEŞFİ

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs özelinde son yıllarda uluslararası politikayı zorlayan bir sorun açığa çıkmıştır. Bu sorun, Kıbrıs'ın enerji güvenliğinin ve dolayısıyla Türkiye'nin de içinde bulunduğu bir dizi problemin başlamasına sebebiyet vermiştir. Doğu Akdeniz'de yaşanan krizlerin temelinde, GKRY ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki deniz alanlarının neredeyse hepsini hukuka aykırı şekilde sahiplenmeye çalışması yatmaktadır. Bu durum Doğu Akdeniz'de gerilimi tırmandırmıştır. Doğu Akdeniz'de son yirmi yıl gibi bir süreçte, yüksek miktarda enerji kaynağının keşfedilişi ve büyük hidrokarbon yataklarının varlığının ortaya çıkması, bölge ülkelerinin politikalarını ve uygulamalarını değiştirmesine neden olmuştur. Bu politikalar ve uygulamalar ortaya çıkan ve çıkması muhtemel sorunları da beraberinde getirecek gibi görünmektedir.

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde geçtiğimiz dönemlerde gerçekleşen Arap Bahar'ının getirdiği ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkların ve Yunanistan ile GKRY'nin, izlediği aykırı politikalarının sebebi, bölgenin enerji kaynaklarına sahip olması ile yakından ilgisi bulunmaktadır. Bazı verilere göre 2040 yılına kadar dünyanın doğalgaz talebi yaklaşık %56, petrol ihtiyacının ise %50²⁵⁹ oranında artacağı tahmin edilmektedir. Dünya nüfusunun 2030'lu yıllarda yaklaşık olarak 8 milyarı aşacağı beklenmektedir.²⁶⁰ Dolayısıyla nüfus arttıkça refah talebi de artmakta ve bu durum enerjiye olan bağımlılığı aynı oranda yukarı çekmektedir. Bölgeye genel olarak bakıldığında dünya hidrokarbon yataklarının %47 oranında olduğu belirtilmektedir.²⁶¹ Bu durum enerji açısından da ayrı bir stratejik önem katmaktadır. Bu havzadaki enerjinin, açık pazarlara aktarımında deniz yolu ve boru hatlarının kullanımı bakımından da bu bölge kilit bölge konumunu ortaya koymaktadır.

Son yıllarda Doğu Akdeniz sadece ticari bir kesişim noktası olarak kalmamış, bölgede keşfedilen hidrokarbon yatakları ile yalnızca kıyı devletlerinin değil aynı zamanda kıyısı olmayan denizaşırı ülkelerinde ilgi odağı olmuştur. Çünkü keşfedilen enerjinin büyüklüğü dikkate alınırsa buradan tamamen bir enerji pazarı yaratabilecektir. Dolayısıyla bu pazarı kimin yöneteceği veya nasıl paylaşılacağı konusunda soru işaretleri ortaya

²⁵⁹ “Doğu Akdeniz’deki Krizlerin Nedeni Enerji Savaşları”, 20.06.2017, <https://www.aydinlik.com.tr/dunya/2017-haziran/dogu-akdeniz-deki-krizlerin-nedeni-enerji-savaslari>, Erişim Tarihi: 09.01.2018.

²⁶⁰ Ece, *agm*, s. 6.

²⁶¹ Emre Yılmaz, “Doğu Akdeniz’de Enerji Çıkmazı”, *SETA Perspektif*, 2018, https://seta.org/assets/uploads/2018/03/P188_AkdenizdeEnerji.pdf, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2018.

çıkarmaktadır. Ancak söylenilebilir ki bu durum Doğu Akdeniz’de kıyı devletleri arasında var olan sorunları daha da yıpratıcı bir hale getirecektir.

Bölgedeki hidrokarbon rezervlerine bakıldığında belirtilen miktar üzerinde tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Ancak İsrail, Mısır ve Kıbrıs arasında kalan üçgende bazı tahminlere göre 3 trilyon m³ üzerinde doğal gaz rezervi bulunmaktadır.²⁶² Bunun yanında Amerika Birleşik Devletleri Geological Survey (USGS)’in verilerine göre de, Kıbrıs ve İsrail arasındaki bölge olan Leviathan-Tamar havzasında 223 trilyon m³ doğal gaz rezervi ve 1,8 milyar varil petrolün bulunduğu,²⁶³ ayrıca Kıbrıs’ın güneyindeki Limasol Limanı’na 60 km uzaklıktaki Afrodit sahasında da 198 milyar m³’lük doğal gaz rezervi bulunduğu dair tahminler bulunmaktadır.

Keşfi yapılan enerji havzalarından Harita 5’de görüldüğü üzere, Afrodit Kıbrıs’ın güneyinde, Leviathan Kıbrıs ile İsrail arasında kalan saha, Nil Kıbrıs ile Mısır arasında kalan saha ve Herodot Kıbrıs ile Girit Adası’nın güneydoğusunda kalan saha olmak üzere önemli dört adet enerji havzası bulunmaktadır. Dolayısıyla aşağıdaki haritaya göre, Doğu Akdeniz’in kıyıdaş devletleri için enerji güvenliği konusunda bir sorunun başlangıcını oluşturmuştur.²⁶⁴

²⁶² Erdal T. Karagöl; Büşra Z. Özdemir, “Türkiye’nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz’in Rolü”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 2017 s.13.

²⁶³ “Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean” USGS Fact Sheet 2010-3027, (Mart 2010), <https://soundwaves.usgs.gov/2010/05/research3.html> Erişim Tarihi: 31.10.18.

²⁶⁴ Kedikli; Çalağan, *agm*, s.126.

Harita 5: Doğu Akdeniz'deki Önemli Havzalar

Kaynak: Kedikli; Deniz, *agm*, s.403.

Yine Kıbrıs ve Mısır arasında²⁶⁵ kalan Nil Delta Havzası'ndaki Zohr sahasında da 850 milyar m³ enerji kaynağına rastlanmıştır.²⁶⁶ Kıbrıs Adası ile Girit Adası arasında kalan bölge Herodot sahası olarak adlandırılmakta ve 3,5 trilyon m³ doğalgaz bulunmaktadır.²⁶⁷ Yukarıdaki rezerv miktarlarına bakılırsa kıyıdaş olan Türkiye, Mısır, İsrail, GKRY, KKTC, Suriye ve Lübnan hattında zengin enerji havzalarının olduğu düşüncesi enerji şirketlerini de bölgeye yöneltmiştir.

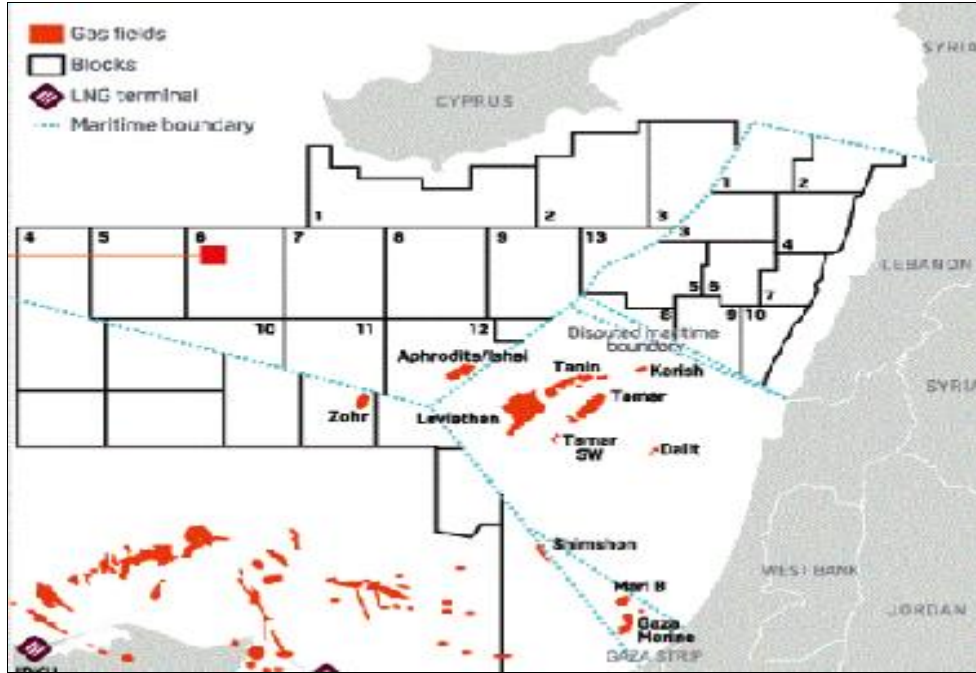
Bölgede enerji arama çalışmaları erken dönemlere rastlamaktadır. 1960'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar olan dönemde yapılan sondaj aramalarında enerji yataklarına rastlanmış olsa da bunlar çıkarılmaya değer büyük miktarlarda olmamıştır. GKRY'nin, Kıbrıs Adası'nın güney açıklarında hidrokarbon ve petrol aramaya başlaması özellikle İsrail'i umutlandırmıştır. GKRY ve Yunanistan'ın gazetelerinde, 2001 yılından itibaren Kıbrıs Adası'nın güneyinde ve güney doğusunda büyük petrol ve doğalgaz rezervi keşfedildiği haberleri yayılmaya başlamıştır. Bu haberler Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıkların da öncüsü olmuştur. 2000'li yıllara

²⁶⁶Karagöl; Özdemir, *agm*, s.13.

²⁶⁷Yaycı, *agm*, s.11.

gelindikten sonra gelişen teknoloji ile İsrail'in Batı Askhelon kıyısındaki derinliklerde ve Gazze Şeridi'nde 5 adet küçük doğal gaz bulunmuştur. Bu keşif özellikle küresel aktörlerin dikkatini çekerek Levant Havzası'nda arama çalışmaları yapmasını sağlamıştır.²⁶⁸ Levant sahasında 2009 yılı itibariyle 3 büyük çaplı doğalgaz yatağı keşfedilmiştir. 2009 yılında Tamar sahası, 2010 yılında Leviathan sahasları son yıllarda yapılmış en büyük keşiflerdir.²⁶⁹ Harita 6'da gösterilen yeni keşif sahalarından son olarak 2013 yılına gelindiğinde Dolphin, Dalit, Tanin, Karish sahalarının keşfi de tamamlanmıştır. Özellikle Tanin ve Karish sahalarının doğalgazının 2,4 trilyon kübik feet ve 148 milyon dolar değerinde olduğu tahmin edilmektedir.²⁷⁰

Harita 6: Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Hidrokarbon Sahaları

Kaynak: Özerk Balkaş, *Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Hidrokarbon Sahaları, Doğu Akdeniz'de Doğal Gaz Keşifleri, Pazarlama Senaryoları, Enerji Güvenliği Ve Jeopolitika*, (2016), Erişim Tarihi: 26.06.2019.

Doğu Akdeniz'deki araştırmalarda GKRY'nin, 2007 yılında sondaj ihalesini başlatarak anlaştığı ABD Noble Energy şirketinin yaptığı keşifler sonucu, Tamar

²⁶⁸ Sohbet Karbuş, "Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler", *Enerjide Hedef*, 2012, s.20.

²⁶⁹ Karbuş, *agm*, s.20.

²⁷⁰ Oil & Gas Developments in the Eastern Mediterranean, Tekmor Monitor, 2018, <http://tekmormonitor.blogspot.com/2016/12/acquisition-of-karish-and-tanin-natural> , Erişim Tarihi: 01.11.2018.

bölgesinde 250 milyar m³ bir rezerv, sonrasında 2010 yılında Levant Havzası'nda 476 milyar m³ rezerv ve son olarak 2011 yılında Afrodit'te 140 milyar m³ hidrokarbon rezervi olduğu belirtilmiştir.²⁷¹ Şimdiye kadar Levant Havzası'nda 11 gaz keşfinden 9 tanesi İsrail sularında bulunmuştur. Ortaya konan verilerin farklı olmalarının yanında, Kıbrıs'ta oldukça büyük miktarlarda hidrokarbon kaynağının varlığı yadsınamaz bir durumdur.²⁷²

Geniş hidrokarbon rezervlerine ev sahipliği yapan Doğu Akdeniz'de stratejik açıdan önemli olan Mısır sularında İtalyan ENİ şirketi tarafından 2015 yılında Zohr sahasında 850 trilyon m³ doğalgaz keşfedilmiştir. Zohr sahası için havzanın kaynak bakımından zengin potansiyele sahip olduğu düşüncesi, uluslararası enerji şirketlerini de bölgeye çekmiştir. Ülkenin yoğun bir nüfusa sahip olması enerji talebini de arttırmaktadır. Fakat 2010 yılında patlayan siyasi krizler ülkenin stratejik üstünlüğü kaybetmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji bolluğu Mısır için bir kurtarıcı olacaktır. Filistin özelinde Filistin'e ait deniz alanlarında yer alan ve bölgenin en eski keşiflerinden biri olan Gaza Marine sahasının durumu ise, kronikleşen Filistin sorununa enerji kaynaklarının keşif ile başlayan Filistin gazı konusu eklenerek Filistin sorununun bir de enerji ayağı ortaya çıkmıştır. British Gas'ın 1999 yılında İsrail'e bitişik Filistin karasularında 30 kilometre açık denizde ve 600 metre derinlikteki Gaza Marine sahasında ticari ve işletilebilir yaklaşık 1,4 trilyon m³'lük doğalgaz rezervi bulması ile başlamıştır. İsrail, Gazze Şeridi kıyılarında bulunan doğalgaz yataklarından Filistin'in yararlanamayacağını ve asla Filistin'den gaz almayacağını ileri sürmüştür. İsrail güçlerinin Gazze Şeridi'ni Aralık'da işgal etmesi, kıyı bölgesindeki stratejik doğal gaz rezervlerinin kontrolünü sağlamayı hedeflemesi ile doğrudan bağlantılı görünmektedir. İsrail'in işgal ettiği Gazze Şeridi'nde yaklaşık olarak 38 milyar m³ doğalgaz kaynağının olduğu tahmin edilmektedir.²⁷³

Bu minvalde bölgedeki rekabetin ileri boyutları taşınma riski, milenyum çağının başından itibaren enerjiye dayalı yeni stratejik politikalar meydana çıkarmaya başlamış ve bölgesel enerji haritaları çizilmiştir. Bu rekabet yeni stratejik ortaklıklar doğurmuştur. Dolayısıyla Doğu Akdeniz için gelişen güçlerin mücadele alanı olması ve bu kadar büyük rezervlere sahip olması güvenlik sorununu ve bu da uluslararası anlaşmazlıkları ortaya çıkarmaktadır.

²⁷¹ Yıldız; Yaşar, *age*, s.162.

²⁷² Kedikli; Çalağan, *agm*, s.131.

²⁷³ Gökhan Alptekin, "Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinden Sonra Akdeniz Uyumlu Fırsatı ve Bölge Devletlerinin Politikaları, (2009-2015)", https://www.academia.edu/10219760/Do%C4%9Fu_Akdeniz_Enerji_Ke%C5%9Fiflerinden_Sonra_Akdeniz_Uyumlu_F%C4%B1rsat%C4%B1_ve_B%C3%B6lge_Devletlerinin_Politikalar%C4%B1_2009_2015, Erişim Tarihi: 20.06.2018.

GKRY, 1959-60 Antlaşmalarıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal temsilcisi olduğu iddiasıyla ada etrafında günümüze kadar henüz saptanmamış MEB ve kıta sahanlığı alanları üzerinde egemenlik tesis etmeye ve bu egemenliğini de bölgedeki komşu devletlerle yaptığı sınırlandırma antlaşmaları ile meşrulaştırmaya çalışmaktadır.²⁷⁴ Ancak GKRY, KKTC ile ortak egemenlik haklarına sahip oldukları kıyılarda keşfedilen doğalgaz rezervlerini Türk tarafının onayını almadan batılı pazarlara ulaştırmak için çalışmalar yürütmektedir. GKRY'nin, 2004 yılında tek yanlı olarak 200 mil genişliğinde MEB alanı ilan etmesi, Doğu Akdeniz'de gerilimi tırmandırmıştır.

Sorunun başlangıcını, GKRY'nin, tüm adanın temsilcisiymiş gibi hareket etmesi ve 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz ülkeleri ile deniz yetki alanlarını sınırlandıran ikili anlaşmalar yapması oluşturmaktadır. GKRY'nin, tek taraflı olarak imzaladığı bu sınırlandırma anlaşmaları, özellikle Kıbrıs sorunu bağlamında önem taşımaktadır. GKRY'nin Aralık 2010'da İsrail ile imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşması, Kıbrıs Türklerin haklarını soy saymakta ve bu bölgedeki istikrarı ve barışı geriletmektedir.²⁷⁵ Bu tezin konusunu oluşturan Doğu Akdeniz sularında, GKRY yaptığı sondaj çalışmaları, KKTC'nin MEB alanıyla çakışması bölgedeki sorunun temelini oluşturmaktadır.²⁷⁶ Bu bağlamda Kıbrıs Adası'nın açıklarındaki petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri, öncelikle hukuki yönü olan bir kriz yaratmaktadır. Bu kriz, Uluslararası Deniz Hukuku bağlamında 1982 BMDHS'nin MEB sınırlarının belirlenmesine ilişkin 74. maddesi; kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesini düzenleyen 83. maddesi, "Yarı-Kapalı Denizlere" ilişkin olan 122. maddesi; Sözleşme'nin uygulanmasında hakkın kötüye kullanılmamasını düzenleyen 300. maddesine aykırılık teşkil etmektedir. GKRY'nin, uluslararası anlaşmaların ve teamül hukuku kurallarının getirdiği hükümlere aykırı davranışlarıyla Doğu Akdeniz'de kriz yaratan bu gelişmeler, gittikçe derinleşen bir Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları uyuşmazlığı ortaya çıkarmıştır.²⁷⁷ 1982 BMDHS'nin 59. maddesi, sahil devletlerin menfaatleri ile diğer ilgili devletlerin menfaatleri arasında uyuşmazlık çıkması halinde, bu uyuşmazlık "hakkaniyete" dayanarak ve diğer bütün ilgili şartlar dikkate alınacak şekilde söz konusu menfaatlerin taraflar için ve uluslararası toplumun bütünü için olan önemi göz önünde bulundurularak çözümlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. GKRY'nin, Doğu Akdeniz'de yapılan herhangi bir sınırlandırma işleminin, anılan 59. madde çerçevesinde

²⁷⁴ Umut Kedikli; Taşkın Deniz, "Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası Ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", *Alternatif Politika*, 2015, s. 416.

²⁷⁵ Taşdemir, *agm*, s.14.

²⁷⁶ Karagöl; Özdemir, *agm*, s.15.

²⁷⁷ Kedikli; Deniz, *agm*, s. 404.

yapılmadığı aşıkardır.²⁷⁸ Bu maddede geçen “hakkaniyet” ifadesi nihai amacı, hakça çözüme uygun sonuçlar vermesinin öncelik edinilmesinden kaynaklanmaktadır. Zira 1982 Sözleşmesi’nin 74. ve 83. maddelerin hükümleri gereği de sınırlandırmalarda hakim ilke “hakça bir paylaşım” olmaktadır.²⁷⁹ 1982 Sözleşmesi’nin 74. ve 83. maddelerinde yukarıda da belirtildiği şekilde sınırlandırma hakkaniyet ilkelerine uygun sonuçlar verecek şekilde yapılmalıdır. Uluslararası yargı organlarının deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik önüne gelen uyuşmazlıklarda hakça ilkelere vurgu yapan kararlar almıştır. UAD’ın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları, 1977 Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, 1993 Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası gibi sınırlandırma uyuşmazlıklarında bu ilke kabul edilmiştir.

Dolayısıyla Yunanistan’ın, İsrail’in ve GKRY’nin hukuka aykırı olarak yaptığı sınırlandırmalar ile özellikle GKRY’nin ve İsrail’in yaptığı sondaj çalışmaları, hem KKTC’nin hem Türkiye Cumhuriyeti’nin hem de Filistin Devleti’nin kendine ait deniz alanlarındaki doğal kaynaklardan yararlanma, işletme ve muhafaza etme hakkını düzenleyen Sözleşme’nin 56. maddesine aykırı durum teşkil etmektedir. Devletlerin deniz yatağı ve onun toprak altındaki doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine yardımcı olan kıta sahanlığı, kıyıdaş devletlerin varlığı halinde, uluslararası deniz hukukunun devletlere münhasır hak olarak tanıdığı bu haklarını kullanabilmesi için, kıta sahanlığının sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Ancak bu durum pek çok sınırlandırma sorununa yol açmaktadır. Özellikle MEB alanlarının ortaya çıkması ile kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanlarının çakışması sorunu sınırlandırmayı daha da zor bir hale getirmiştir.

Son olarak bölgede var olan kıyıdaş devletlerin durumları göz önüne alındığında, Türkiye Doğu Akdeniz’e ilişkin hukuki tezleri ve önemli coğrafi konumu ile daha dengeli bir tavır gösterirken, Yunanistan ve GKRY’yi esir alan ekonomik krizi, Suriye ve Mısır’daki siyasi karışıklıklar ve İsrail’in komşu devletler ve Türkiye ile yaşadığı gerilimler, Doğu Akdeniz’deki tansiyonun yükselmesine de neden olmaktadır. Bu durumda olan bir siyasi ortamda bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımı ve nakli konusu ile deniz yetki alanlarının hakça bölüşümü konusunda devletlerin nasıl bir dış politika yaklaşımında

²⁷⁸ UN Convention on the Law of the Sea, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, s.44, Erişim Tarihi: 27.07.2019.

²⁷⁹ Taşdemir, *agm*, s.27.

bulunacağı da önemli bir konu olmaktadır.²⁸⁰ Bu durumda havza devletlerinin, Doğu Akdeniz’de nasıl bir politika izlediklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.7. BÖLGEDE VAR OLAN DEVLETLERİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKALARI VE DENİZ YETKİ ALANLARININ PAYLAŞIMINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARI

Doğu Akdeniz havzasında deniz tabanının altında var olan enerji kaynaklarının çıkarılabilmesi ve işletilebilmesi hususunda bölge devletleri arasında sorun yaratan önemli bir konu, havzadaki deniz alanlarının devletler arasında nasıl sınırlandırılacağı konusudur. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde de değinildiği gibi, bölge devletlerinin tam ve münhasır egemenliğe sahip oldukları deniz alanlarında bulunan enerji kaynakları üzerindeki hak iddialarının, bu alanların sahildevletleri arasında uluslararası hukuka uygun bir şekilde sınırlandırılması ile ancak çözüme ulaşılabilecektir.²⁸¹

Bu bağlamda Doğu Akdeniz havza devletlerine bakıldığında Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Libya, Mısır İtalya, Yunanistan ve Türkiye’nin kıyıları vardır. Ayrıca Kıbrıs Adası üzerinde de KKTC ve GKRY bulunmakta ve İngiliz üsleri de bu bölgede yer almaktadır. Enerji kaynaklarının dünya piyasalarına ulaştırılmasının yanı sıra Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de keşfi yapılan yeni enerji kaynaklarından dolayı da günümüzde daha da değerlendirilmiş durumdadır. GKRY’nin AB’ye üye olmasından sonra Kıbrıs merkezli Doğu Akdeniz’de enerji kaynağı arama çalışmaları çok hızlı bir şekilde ilerlemeye başlamıştır. Ancak Doğu Akdeniz’deki kıyıdevletleri tüm kıyıdevletlerle antlaşmadan uluslararası hukuku yok sayarak MEB alanını tek taraflı ilan etme ve ikili antlaşmalar yapma yolunu seçmektedirler. Dolayısıyla yaşanan gelişmeler, Doğu Akdeniz’i bir rekabet alanı haline getirmiştir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik, çalışmanın da temelini oluşturan Uluslararası Deniz Hukuku kurallarının gelişimi ve buna bağlı olarak yaşadığı değişimin yarattığı güçlükler bir yana, bölgenin karmaşık fiziki ve siyasi coğrafyası, çatışan çıkarlar, kıyı devletleri arasındaki mevcut uyuşmazlıklar ve keşifleri yapılan hidrokarbon kaynakları, Doğu Akdeniz deniz yetki alanları sınırlandırmasını taraflar arasında uzun vadeli bir soruna haline getirmiştir. Bölgedeki sınırlandırma sorununu en çok derinleştiren uyuşmazlıklardan birisi Kıbrıs uyuşmazlığı olmaktadır. Bu bağlamda,

²⁸⁰ Kedikli; Deniz, *agm*, s. 340.

²⁸¹ Kedikli; Taşkın, *agm*, s.417.

deniz yetki alanlarına yönelik kıyıdaş ülkelerin politikalarını ve bu bölgede hak iddiasında bulunabilecek ülkeler veya kıyıdaş olan ülkelerin durumlarını incelemek gerekmektedir.

2.7.1. Türkiye Cumhuriyeti

Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları açısından, Türkiye’nin kıta sahanlığı ve MEB alanlarını ihlal eden gelişmeler yaşanmaktadır. Bu bölgede deniz yetki alanlarında sorun yaşanmasının nedeni MEB alanlarının birbiriyle çakışması ve taşmaların meydana gelmesidir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda ilgili olarak Türkiye’nin, bu Doğu Akdeniz’deki yapılmış tek sınırlandırma, Meis ile Anadolu Sahilleri arasında olan ve Türkiye ile İtalya arasında yapılmış 4 Ocak 1932 tarihli bir sözleşmedir.. Bu anlaşma “Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasında Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkındaki İtilafname” başlıklı sözleşmedir. Bu adaların İkinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya’dan alınıp Yunanistan’a geçmesi ile sözleşmede Yunanistan için geçerli bir hale gelmiştir. Bu sözleşme dışında Türkiye’nin herhangi bir deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu sınır doğuda Tuğ Burnu ile batıda Çatal Adası’nın 3 mil güneyinde kadar ve Meis ve çevresindeki ada, adacık ve kayalıklarla Türkiye arasındaki sınırı saptamaktadır.²⁸²

Türkiye, uluslararası deniz hukuku kapsamında 1958 Cenevre Sözleşmeleri’ne ve 1982 BMDHS’ye taraf değildir. Ancak Karadeniz’deki yetki alanlarını belirlemiş ve Karadeniz’e kıyısı olan; Gürcistan, Rusya Federasyonu Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan ile de MEB belirleyerek deniz yetki alanlarını karşılıklı olarak tespit etmiştir.²⁸³ Karasuları konusunda 1982 tarih 2674 sayılı Kanun²⁸⁴, da karasularının 6 mil genişliğinde olduğu kabul edilmiş olup, 2017 Anayasa Değişikliği öncesinde karasularının tespitinde daha öteye gidilmesi konusunda Bakanlar Kurulu’nun yetkisine bağlı olarak Akdeniz’de 12 mil karasuları genişliği uygulanmaktadır.

Türkiye, sınırlandırma konusunda ilk tepkisini GKRY ile Mısır’ın aralarında imzaladığı 2003 tarihli MEB anlaşması için BM nezdinde verdiği 2 Mart 2004 tarihli

²⁸² Gökçe Çiçek Ceyhan, Ersel Zafer Oral, “Türkiye’nin Deniz Alanlarındaki Sınır Anlaşmaları ve Güncel Durum”, Uluslararası Deniz Hukuku’nda Kıyı Devletinin Gemilere El Koyma Yetkisinin Sınırları Sempozyumu, Ankara, 2011, s.14.

²⁸³ Balık, *agm*, s.96.

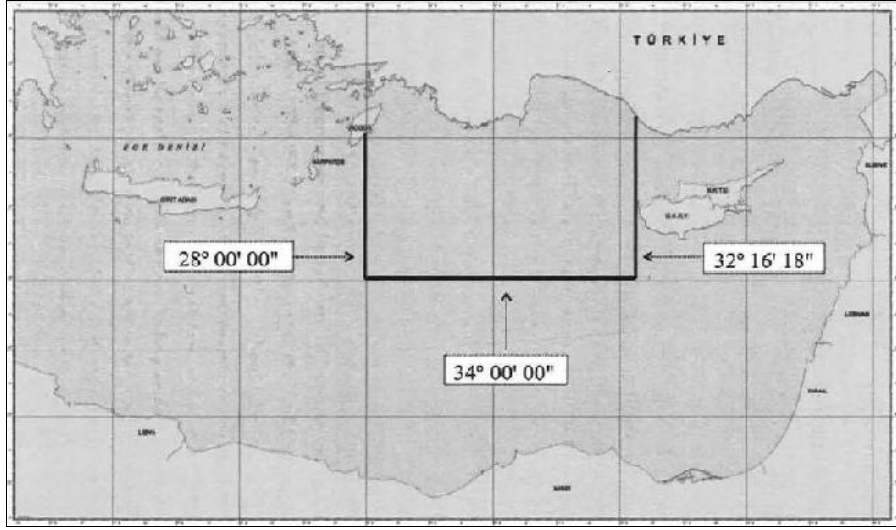
²⁸⁴ Bknz: *Resmî Gazete*, Kanun No. 2674 Madde 1.

2004/Turkuno DT/4739 sayılı notası ile protesto ederek göstermiştir. Notaya göre, Türkiye 32°16'18"D koordinatlarının batısındaki bölgede doğal haklarının olduğunu ve bölgede yapılacak olan sınırlandırmanın bölge devletlerinin hakkaniyete uygun şekilde anlaşma ile yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu nota ile Türkiye 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parsellerde haklarını saklı tuttuğu Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı alanlarının 7000 km² lik alanına ihlal etmektedir. Harita 7'de görülen coğrafi koordinatlara göre Türkiye-Suriye sınırının denize ulaştığı noktadan Deve Boynu Burnu'na kadar uzanan Anadolu kıyıları önünde geniş bir kıta sahanlığı ve muhtemel MEB alanı olduğunu beyan etmiştir. Doğu Akdeniz'deki Türk kıta sahanlığının ve muhtemel MEB'inin sınırları; Türkiye-Suriye kara sınırının Duran Deresi'nden denize döküldüğü yerden itibaren 21 Eylül 2011 tarihinde Türkiye-KKTC arasında "Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Antlaşması"²⁸⁵ ile çizilen sınırın doğu ucuna uzanmaktadır. KKTC ve Türkiye kıta sahanlıklarını uluslararası hukuka uygun ve hakkaniyet ilkelerine bağlı olarak tespit edilmiş olup iki devlet arasında yapılan sınırlandırma eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmiştir. Türkiye-KKTC kıta sahanlığı sınırı çizgisi doğrultusunda söz konusu sınırın batı ucuna kadar uzanmaktadır. Bu noktadan itibaren güneye doğru Kıbrıs Adası'nın batıdaki karasularının dış sınırını ve 32°16'18" D boylamının ilgili kısımları izlenerek Anadolu-Mısır ortay hattına kadar devam etmektedir. Deveboynu Burnu'ndan geçen boylama kadar batıya doğru bu hattı izleyen sınır; bu noktadan kuzey-batı doğrultusunda Girit Adası ile Çoban Adası arasından Ege Denizi'ne 28°00'00" boylamına ulaşmaktadır. En nihayetinde Ege-Akdeniz ayırım çizgisi ve Çoban, Kerpe ve Rodos adalarının Akdeniz kıyılarında Yunan karasularının dış sınırı istikametinde Akyarlar Burnu'nda son bulmaktadır.²⁸⁶

²⁸⁵Bknz: Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Antlaşması 2.7.2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başlığı altında detaylı olarak ele alınmaktadır.

²⁸⁶ Kedikli; Deniz; Erol, *agm*, s. 415, 35.

Harita 7: Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı kitabına göre Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Türk Kıta Sahanlığı Olarak Beyan Ettiği Alan

Kaynak: Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.31.

Ayrıca verilen notada Türkiye, GKRY'nin Ada'nın tek temsilcisiymiş gibi davranma yetkisinin olmadığı, tek taraflı yaptığı anlaşmaları tanımadığını ve ada hakkında yapılacak tüm işlerde KKTC'nin de yer alması gerektiğini dile getirmiştir.²⁸⁷ 4 Ekim 2005 tarihinde bir açıklama daha yaparak deniz alanlarının sınırlandırılmasının; 1982 BMDHS'nin 123. maddesine göre tüm devletler bakımından yükümlülük doğurduğunu, Akdeniz gibi kapalı veya yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin haklarını kullanırken birbiriyle işbirliği içinde olmak zorunda olduklarını²⁸⁸ belirtmiştir.

Arap Baharı sonrası Doğu Akdeniz'de özellikle Türkiye'nin kıyıdaş devletlerle ilişkilerinin giderek kötüleşmesi, Türkiye'yi stratejik anlamda zor bir süreçten geçirmektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığını korumaya yönelik bir politika izlemektedir. Bu politikaya ilişkin olarak, 2002 yılında Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin kıta sahanlığı sınırları içinde sismik araştırmalarda bulunan PSG NOPEC adlı bir Norveç şirketine ait Northern Access isimli araştırma gemisi, 33°40'00"D koordinatlarında,

²⁸⁷ Kaya, 2007, s.176.

²⁸⁸ Madde 123- Kapalı veya yarı kapalı denizlere kıyısı olan Devletlerin iş birliği
Kapalı veya yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletler, bu Sözleşmeden doğan haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken birbirleri ile iş birliği içinde olmalıdır. Bu amaçla doğrudan veya bir bölge teşkilatı ile:

1. Denizin canlı kaynaklarını koruması, araştırılması ve işletilmesinin işbirliğini yapmak,
2. Deniz çevresinin korunması konusundaki hak ve görevlerinin yerine getirilmesinde işbirliği yapmak
3. Bilimsel çalışma uygulamalarının işbirliğini yapmak
4. İlgili devletler veya uluslararası teşkilatlarla işbirliği yapmak için onları davet etme konusunda çaba sarf edeceklerdir. Bknz: <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi: 26.07.2019

gemisinde taşıdığı ses topu ile patlamalar gerçekleştirmesi sonucu, 15 Mart 2002 tarihinde Türk Savaş gemisi tarafından Türkiye kıta sahanlığında araştırma yapmakta olduğu uyarısı verilerek uzaklaştırılmıştır.²⁸⁹ Türkiye, Lübnan'ın GKRY ile yaptığı MEB sınırlandırma anlaşması için 30 Ocak 2007 yılındaki notasında da Doğu Akdeniz'deki sınırlandırmanın bütün ilgili ülkeler arasında ve çıkarları göz önünde bulunduracak şekilde yapılması gerektiğini söylemiştir. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü tarafından GKRY ilan ettiği ihaleler hakkındaki açıklamasında, Türkiye'nin meşru hak ve çıkarlarını korumakta kararlı olduğunu ve haklarını zedeleyici faaliyetlere izin vermeyeceğini ifade ederek kıta sahanlığı haklarını saklı tutmuştur.²⁹⁰ Yapılan bu açıklama Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yapılmak istenen oldu-bittilere karşı sürekli itiraz eden devlet statüsünü koruyucu nitelik taşımaktadır. Daha öncede ifade edildiği gibi günümüz dünyasında ekonomik anlamda güvenlik ne kadar önemliyse, buna bağlı olarak deniz alanlarının güvenliği de bir o kadar önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin hala ilan edilmemiş deniz alanları bulunmakta ve bu alanlar Türkiye yüzölçümünün yaklaşık yarısına denk büyüklüğe sahip bir alanı kapsamaktadır.²⁹¹ Bu durumda gelecekte dünyanın enerji kaynaklarına olan bağımlılığını göz önüne alırsak hayati bir önem taşımaktadır. Özellikle Doğu Akdeniz'de çıkış bulunan BTC ve Kerkük-Yumurtalık Boru hatlarının kapasitelerinin en yükseğine çıktıklarında bölgeden yılda yaklaşık 140 milyon ton petrol dünya pazarlarına ulaştırılmasının çok da uzak olmadığı bilinmektedir.²⁹²

2.7.1.1. Türkiye'nin Uygulamaları ve Faaliyetleri

Türkiye taraf olmamasına rağmen, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin, 1982 BMDHS'nin ve uluslararası örf-adet hukuku kurallarının kıta sahanlığının ve MEB'in sınırlandırmasında Türkiye'nin hukuki haklarını korur nitelikte olduğu görülmektedir. Bu hukuk kaynaklarının sınırlandırma hususunda aynı temel kurala hizmet ettiği görülmekte olup, yapılacak sınırlandırmanın hakça çözüm getirecek şekilde tespit edilmesi gerekmektedir.²⁹³

Türkiye'nin deniz yetki alanlarını belirlemek adına en önemli adımı 9 Ağustos 2007 tarihinde TPAO'ya arama faaliyetleri yapması için 4 adet bölge belirlemesi ile

²⁸⁹Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 2007, s.27.

²⁹⁰ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları*, s.28.

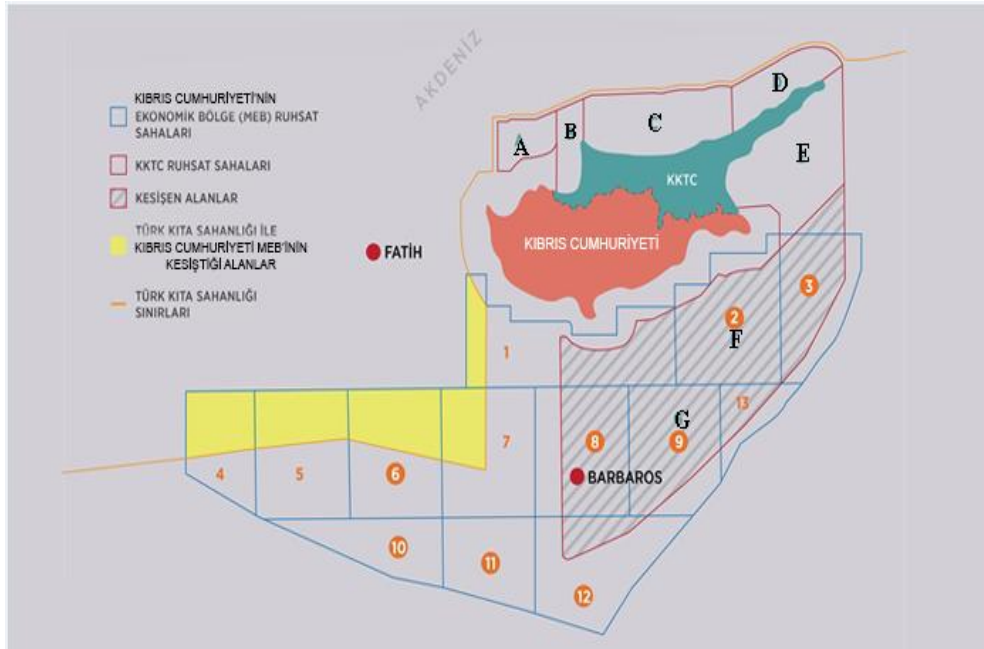
²⁹¹ Ak; Akarçay, *agm*, s.150.

²⁹² Ak; Akarçay, *agm*, s.150.

²⁹³ Kedikli; Deniz, *agm*, s.417.

olmuştur. TPO/XVI/D, TPO/XVA, TPO/XI/E ve TPO/XVI/F olarak isimlendirilen bu sahalardan ilanı ile Türkiye kendi kıta sahanlığı alanında olduğunu gösterir bir tavır sergilemiştir. Bu sahalardan önem arz edeni ise TPO/XVA sahası olduğu düşünülmektedir. Bu saha, Mısır ile Türkiye kıyıları arasındaki orta hat esasına dayanarak daha önce batısında hak sahibi olduğunu ilan ettiği 32°16'18"D meridyeni ile örtüşmektedir.²⁹⁴ TPO/XV/A sahası GKRY'nin tek başına ilan ettiği parsellerin Türkiye'nin hak sahibi olduğu alanlarla da çakışmaktadır. Dolayısıyla bu durum uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde Türkiye tarafından açık bir irade beyanı olmuş ve üstü örtülü de kıta sahanlığı alanını çizmiştir.²⁹⁵

Harita 8 : KKTC'nin Sınırlandırma Antlaşmasına Konu Olan Sınır Ve TPAO'ya Ruhsat Verdiği Sahalar

Kaynak: Doğu Akdeniz'de Enerji Denklemi Analizi, 9 Mayıs 2019, <https://www.voiceoftheisland.com/dogu-akdenizde-enerji-denklemi-analiz/159201/>, Erişim Tarihi: 30.08.2019.

Yukarıdaki haritada görüldüğü üzere belirtilen alan, GKRY'nin ilan ettiği alanlarla çakışmaktadır. Uluslararası Deniz Hukukuna aykırı yapılan her sınırlandırma işlemi Türkiye'nin haklarının gasp edileceği anlamına gelmektedir. Türkiye ve KKTC aralarında yaptıkları anlaşma kapsamında Piri Reis gemisi G blokunda sismik araştırmalar yapmıştır.

²⁹⁴Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s.33.

²⁹⁵ Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.34.

TPOA, buradan elde edilecek verilere göre hareket edeceklerini duyurmuşlardır.²⁹⁶ 2012 Mart ayında Türkiye Türk Yurdu-1 adı verilen gemi ile araştırmalara başlamıştır. Bu duruma GKRY'nin tepki vermesi durumunda TPAO, GKRY'nin bloklara ayırdığı Afrodit sahasında KKTC adına sondaj çalışmalarında bulunabileceğini açıklamıştır. GKRY'nin ilan ettiği 12 numaralı parselde, Türkiye ve KKTC anlaşarak Piri Reis gemisini askeri gemiler eşliğinde sondaj için bölgeye yollamıştır. Ancak yeterli gelmeyen gemi yerine Barbaros Hayrettin Paşa gemisi gönderilerek aynı parselde arama faaliyetlerine başlamıştır. Faaliyetlere başlanacağı alanlar NAVTEX ile yayınlanmıştır.²⁹⁷

Aynı zamanda 2011 sondaj Krizi'nin ardından, TPOA 2011 Kasım ayında Shell şirketi ile Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde petrol arama, üretim ve paylaşım anlaşması da yapmıştır. Petrol aranan Sınırüstü Köyü'nde Shell şirketinin 1973 yılında yaptığı sondaj faaliyetinde olumlu sonuçlar aldığı ifade edilmiştir.²⁹⁸ 30 Aralık 2014 tarihinde askeri gemilerin eşliğinde sismik araştırma yapılması Türkiye'nin bölgedeki varlığı açısından önem arz etmektedir. Zira pek çok yabancı gözlemci Türkiye'nin tüm Akdeniz sularını kontrol edecek gücünün olmadığını savunmaktadır.²⁹⁹ Dolayısıyla Doğu Akdeniz Türkiye için ayrı bir öneme sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'in Türkiye için bir alt-havza ve yaşam alanı olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Türkiye attığı adımlarla Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetlerindeki kararlılığını göstermiştir. Uyuşmazlık olan parsellerde yapılmak istenilen sondajları önleyerek bu kararlılığı kanıtlamıştır. Ancak Türkiye'nin bu bölgedeki enerji satrancından dışarı itilmesi için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bu anlamda 14 Ocak 2019 tarihinde GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır, İtalya, Ürdün, Filistin'in enerji bakanlarının katılımıyla Doğu Akdeniz Gaz Forumu kurulmuştur. Öyle ki Yunanistan Başbakanı Türkiye'ye gayri resmi olarak uyarıda bulunarak Meis Adası'nın açıklarında sondaj çalışmaları yapmaması yönünde tepki göstermiştir. Özellikle Yunanistan, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetlerinde bulunması halinde AB'nin, Türkiye ile olan Gümrük Birliği'ni dondurma

²⁹⁶ Merve Aksoy Ercümen, "Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti", 9 Eylül 2016, Rapor, <https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti-366.html>, Erişim Tarihi: 01.08.2019.

²⁹⁷ "Afrodit'in Hediyesi: Kıbrıs Gazı Yeni Bir Diyalogu Ateşleyebilir Mi?" International Crisis Group, Avrupa Raporu No:216, 2012, <https://docplayer.biz.tr/1341066-Afrodit-in-hediyesi-kibris-gazi-yeni-bir-diyalogu-atesleyebilir-mi-avrupa-raporu-n-216-2-nisan-2012.html> s.7, Erişim Tarihi: 01.08.2019.

²⁹⁸ Katman, *agm*, s.16.

²⁹⁹ Sanem Özer, Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği ve Savaşları", *Ortadoğu Analiz*, 2013, s. 69.

kararı alması gerektiğini ve kınaması gerektiğini iddia etmiştir.³⁰⁰ Türkiye ise herhangi bir geri adım atmayarak ikinci sondaj gemisi olan Yavuz gemisini Haziran 2019 tarihinde Doğu Akdeniz'e yollamıştır. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Doğu Akdeniz'de en uzun sahil şeridine sahip olan Türkiye'nin ve KKTC'nin hak ve çıkarlarına saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁰¹ Dolayısıyla Türkiye'nin uzun vadede çözüm üretecek stratejilere ihtiyacı bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'deki yalnızlığının son bulması açısından kıyı devletleriyle ilişkilerini revize etmeli ve diplomatik girişimlerde bulunulmalıdır.

Diplomatik girişimlerini BM çerçevesinde 2004 yılından beri sürdüren Türkiye ilk askeri çıkışı Şubat 2018'de yapmıştır. Türk Donanması, İtalyan ENI şirketi tarafından Kıbrıs'ın güneydoğusunda arama faaliyetlerinde bulunmak için gönderdiği Saipem 12000 adlı sondaj gemisini durdurup geri göndermiştir. Buna bağlı olarak Kıbrıs'ta doğal gaz arama faaliyetlerine yönelik tansiyonun arttığı bu süreçte Türk Silahlı Kuvvetleri, bölgedeki siyasi ve askeri varlığını göstermek adına farklı hamleler de yapmaktadır. Bu bağlamda enerji güvenliği bakımından Türkiye, Akdeniz Kalkanı Harekâtı ve NATO'nun Etkin Çaba Harekâtı ile bölgenin ve enerjinin kaynaklarının güvenliği ve istikrarı açısından iki askeri faaliyeti bulunmaktadır.³⁰² Ayrıca Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji savaşlarında, Türkiye varlığını ve gücünü ortaya koymak adına caydırıcı nitelikte pek çok tatbikat düzenlemektedir. 14 Mayıs 2018 tarihinde yaptığı basın duyurusu ile "Beyaz Fırtına-2018" tatbikatını gerçekleştirmiştir. Tatbikat Ege Denizi, Marmara Denizi ve Doğu Akdeniz'de icra edilmiştir. Bunun yanında son dönemde caydırıcı nitelikte olup harekâta hazırlık eğitimleri gerçekleştiren ve 28 Şubat-8 Mart 2019 tarihleri arasında tamamlanan "Mavi Vatan-2019" tatbikatı ile Türkiye bölgedeki gücünü göstermiştir. Bu tatbikatın devamını, 13-25 Mayıs 2019 tarihleri arasında Deniz Kuvvetler Komutanlığı'nın en büyük tatbikatı niteliğindeki "Deniz Kurdu-2019" ile gerçekleştirilmiştir. Ege, Karadeniz ve Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen tatbikata 131 gemi, 57 uçak ve 33 helikopterle yaklaşık 25 bin 300 personelin katılmıştır. Aynı anda 3 denizde gerçekleştirilen Deniz Kurdu tatbikatta yerli ve milli silah sistemleri kullanılmıştır.³⁰³ Türkiye bölgede kontrolü sağlama ve denetlemenin kolay olmasını açısında stratejik bir konumda bulunan Ege Denizi ile

³⁰⁰ "AB: Doğu Akdeniz'deki Sondaj Faaliyetleri Nedeniyle Türkiye ile Yapılan Gümrük Birliği Görüşmeleri Askıya Alınabilir", 18.06.2019, Sputnik news, , <https://sptnkne.ws/mF7x>, Erişim Tarihi:25.06.2019.

³⁰¹ "Hulusi Akar'dan Doğu Akdeniz Açıklaması", Türkiye, 25.05.2019, Sputnik news, <https://sptnkne.ws/m5En>, Erişim Tarihi:25.06.2019.

³⁰² Özgen, *agm*, 2013.

³⁰³ Bknz: <https://www.dzkk.tsk.tr/pages/genel/veri.php?dil=1&duyurutipi=1> , Erişim Tarihi: 1.08.2019.

Akdeniz'in kesiştiği noktada Aksaz Deniz Üssü'nü kurmuştur. Burası pek çok hava ve deniz araçlarının konuşlandırıldığı lojistik üs haline getirilmiştir. Yine 2002 yılında bitirilen Mersin Ağalar Limanı, Türk Deniz Kuvvetleri'nin Doğu Akdeniz'de harekât kabiliyetini yükselten üs olmuştur.³⁰⁴

Doğu Akdeniz'deki bu faaliyetler Türkiye'nin bölgede göz ardı edilemeyeceğini gösteren önemli adımlardır. Türkiye gerçekleştirdiği bu adımlarla kararlılık ve ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Özellikle Barbaros Hayrettin Paşa sismik arama gemisini 2017'de Doğu Akdeniz'e göndermesinden sonra Türkiye 2019 yılında faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Fatih sondaj gemisini Mayıs 2018'de Ada'nın batısına göndermiştir. Dışişleri Bakanlığı, Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın önemini vurgulayarak Kıbrıs Türk halkını yok sayan, siyasi eşitlik temelinden yoksun bir çözüm yolunun kabul edilmesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir.³⁰⁵ Türkiye'nin direnç ve gücünü gösteren bu gelişmeler açısından Türkiye'yi dışlama ve yalnızlaştırma çabalarına girişilmiştir. Ancak Türkiye kararlılığını göstermeye devam etmektedir. Nitekim Şubat 2019'da Yavuz adı verilen Deep Sea Metro 1 gemisi Türkiye'ye gelmiş ve çalışmalarına devam etmektedir. Yavuz gemisi ile KKTC'nin Magosa Körfezi'nde bulunan Karpaz-1 kuyusunda 3 bin 300 metre sondaj derinliğine ulaşması beklenmektedir. Bunu yanında Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 45. yıl dönümünde Cumhurbaşkanı Erdoğan "Ada'nın ve bölgenin zenginliklerinin sadece kendilerine ait olduğunu zannedenler, karşılarında Türkiye ve KKTC'nin kararlılığını bulacaktır." ifadesi ile Türkiye'nin bölgedeki varlığını hissettirmektedir.³⁰⁶

Bu bölge ve dolayısıyla Kıbrıs Adası, Türkiye'nin ulusal güvenliği için bütünüyle stratejik bir öneme sahiptir. Enerji güvenliğinin sağlanması için, Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynaklarının adil ve hakkaniyetli paylaşımının yapılması gerekmektedir. Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, Ortadoğu'dan Avrasya'ya doğru giden coğrafyanın içinde, ticaret ve enerji yollarının kesiştiği bir bölgedir. Pek çok küresel gücün bu bölgede söz sahibi olmak istemesi bölgede güç yarışlarını da ortaya çıkarmaktadır. Bölgede son dönemlerde keşfedilen enerji kaynaklarının varlığı ve Kıbrıs Adası'nın Türkiye'ye olan yakın mesafesi düşünüldüğünde, bölge Türkiye'nin hem ulusal güvenlik hem de dış politika sürecini

³⁰⁴ Özgen, *agm*, s.110.

³⁰⁵ "Doğu Akdeniz'de Sondaj Faaliyetleri: 6 Başlıkta Bilmeniz Gereken Her Şey", 19 Temmuz 2019, <https://tr.euronews.com/2019/07/19/dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetleri-bilmeniz-gereken-her-sey-dogal-krizi-turkiye-kibris-ab>, Erişim Tarihi: 02.08.2019.

³⁰⁶ Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki gücü 21 Temmuz 2019, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/bercan-tutar/2019/07/21/turkiyenin-dogu-akdenizdeki-gucu>, 02.08.2019.

etkilemektedir. Türkiye Doğu Akdeniz'deki enerji nakil güzergahı olma politikasını gerçekleştirme hedefi açısından bölgede varlığını hissettirmesi çok önemlidir. Dolayısıyla yukarıda bahsedilen askeri tatbikatlar ve harekâtlar Türkiye'nin stratejik konumunun sonucu gereği olması gereken gelişmelerdir. Ada'nın Türkiye'nin yanında bulunması Doğu Akdeniz özelinde tüm stratejik yolların kontrolünü de sağlamasında yardımcı olacak ve milli güvenliğin korunmasında katkı sağlayacaktır. Ancak Ada'nın AB üyesi olduğu gerçeği göz önüne alındığında ve özellikle Yunanistan açısından düşünüldüğünde Ege Adaları ile beraber Türkiye'yi Akdeniz'den dışlama politikası gerçekleşmiş olacaktır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'in Türkiye için önemi büyük ölçüde güvenlik meselesiyle ilgilidir ancak bölgedeki enerji kaynakları da aynı derecede önemlidir. Bu açıdan Türkiye'nin temel endişesi bölgenin içinde bulunduğu siyasi karışıklıkta bazı oldubittilerle karşılaşmasıdır. Kısa vadede yaşanan siyasi sorunların çözülemeyeceği ihtimali göz önünde alındığında, Doğu Akdeniz'de enerji alanında ne gibi ortaklıklar kurulacağı, doğalgazın kimler tarafından çıkarılacağı ve hangi yolla pazara sunulacağı konuları kesin bir cevap yoksun kalmaktadır. Dolayısıyla bu güvensizlik ortamında Türkiye'nin oldubittilere izin vermemesi ve sürecin dışında kalmaması gerekmektedir. Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmelerin ve Kıbrıs sorununun artık sadece siyasi bir mesele olmadığını görülmektedir. Bu amaçla gerekli adımları atarak Doğu Akdeniz'de çalışmalarını yoğunlaştırarak pozisyonunu güçlendirmektedir. Dolayısıyla bölgedeki her gelişme Türkiye nezdinde bir güvenlik sorunu olarak değerlendirilmelidir. Doğu Akdeniz'deki sivil ve askeri varlığımızın Türkiye'nin kendi uluslararası haklarının korunması anlamına gelmektedir. Bütün bu çalışmalar Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yeri için orta ve uzun vadeli kapsamlı bir stratejiye sahip olmasını gerektirmektedir.

2.7.1.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesi

Uluslararası deniz hukuku bağlamında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik kurallar 1958 Cenevre ve 1982 BMDHS ile örf-adet hukuku kuralları olmak üzere düzenlenmektedir. Türkiye 1958 Cenevre ve 1982 BMDHS'ne taraf olmadığı için bölgedeki sınırlandırmada uygulanacak hukuk kaynağı örf ve adet hukuku kuralları olmaktadır. Sınırlandırma hukukunda önemli olan, sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine göre yapılması ve ortaya çıkan sonucunda hakça bir paylaşımı sağlamasıdır. Bu anlamda sınırlandırma konusunda en önemli faktör coğrafya unsuru ve onun etkeni olan kıyı

uzunluklarıdır.³⁰⁷ Kıyı uzunluğu fazla olan devletlere daha geniş kıta sahanlığı verirken, kısa kıyı uzunluklarına dar kıta sahanlığı veren bir sınırlandırmadan bahsedilmektedir. Bir coğrafi oluşumun ada tanımına uygunluğu ile sahip olabileceği deniz yetki alanları arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Uluslararası hukuk adaların deniz yetki alanlarına sahip olmasını bazı koşullara bağlamıştır. Buna göre ıssız adalarla kendisine ait bir ekonomisi bulunmayan adaların, deniz yetki alanları bulunmamaktadır. Ayrıca, sınırlandırma bağlamında adaların coğrafi konumları gereği deniz yetki alanlarına sahip olmamaları ya da anakaralara bakarak daha küçük alanlarla yetinmek zorunda kalabilmeleri mümkündür. Bu kurallar, uluslararası yargı organlarının adaları anakaralara bakarak daha dar deniz yetki alanlarına sahip olmalarını ya da bu alanlara sahip olmamalarını öngören kararlar vermelerini sağlamaktadır.

Sınırlandırma hukukuna yönelik olarak deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasını düzenleyen sözleşmeler ve yapılageliş kuralları, iki veya daha fazla devletler arasında sınırlandırma yapılırken bölgenin bütün ilgili unsurlarının dikkate alınarak hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde hakça bir çözüme ulaşılacak şekilde yapılması gerektiği öngörülmektedir. Ayrıca karşılıklı kıyılar arasındaki sınırlandırmanın genellikle eşit uzaklık çizgisi olmasının bir gereklilik değil, bu tarz kıyılar arasında çoğunlukla hakkaniyeti sağlayan metot olduğu için başvurulduğu belirtilmiştir. Uluslararası sözleşmeler bakımından 1982 BMDHS'nin 74. ve 83. maddeleri uluslararası yargı kararlarındaki anlayışı yansıtmaktadır. Bu iki madde hem kıta sahanlığı ve hem de MEB sınırlandırması için kıyıları karşılıklı ve bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması UAD Statüsü'nün 38. maddesinde ifade edildiği gibi uluslararası hukuk kurallarına dayanan bir antlaşma ve hakça çözüm bulmak amacıyla ile yapılır” kuralını öngörmektedirler. Dolayısıyla iki veya daha fazla devlet arasındaki sınırlandırmasını düzenleyen bu kural kıta sahanlığı, MEB ve diğer deniz alanlarının hepsine uygulanacak tek bir sınırlandırma kuralı haline gelmiştir. Hakkaniyete uygun sonuç alınmasının en önemli koşulu coğrafyanın üstünlüğü prensibine dikkat edilmesidir. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda Divan, “coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin söz konusu olamaz” şeklindeki ifadesi ile bu öneme dikkat çekmiştir. Öncü davalardan olan İngiltere ve Fransa arasındaki 1977 tarihli Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası kararında bu prensibi eşit uzaklık ya da başka

³⁰⁷Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Özümler ve Sondaj Krizi*, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk Ve Siyaset, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 2013, s.285.

herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartların belirleyeceği belirtilmiştir. 1985 tarihli Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda " tarafların kıyıları başlama çizgisini oluştur" ifadesi ile coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin hem kıta sahanlığı hem münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında başvurulduğu görülmüştür. Bu durum sonucun hakkaniyete uygun bir sonucun ortaya çıkmasında yardımcı olmaktadır.

Türkiye'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması konusunda ortaya konulan haritalara önemli eleştiriler bulunmaktadır. Özellikle Milli Savunma Bakanlığı Eski Genel Sekreteri Emekli Kurmay Albay Ümit Yalım, Türkiye'nin deniz yetki alanları sınırlarına yönelik ortaya koyulan haritaları eksik bulmuştur. Bu bağlamda Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren hocanın 2004 yılında 32°16'18"D boylamında kıta sahanlığı sınırının başladığını gösterir bir harita yayınlamıştır. Türkiye, 2 Mart 2004 tarihinde ve 12 Mart 2013 tarihinde verdiği notalar ile Türk kıta sahanlığı doğu sınırının 32°16'18"D boylamı ile sınırı tespit etmiştir. Her iki notada da Türkiye'nin batı ve güney sınırlarının nereden geçtiği belirtilmemiştir. Ümit Yalım'ın eleştirisine göre Türk kıta sahanlığının batı sınırı içinde, Girit Adası güneyinde ve Yunan işgali altında olan 3 Türk adası bulunmaktadır. Anılan adalar; Gavdos, Gaidhouronisi ve Koufonisi adaları olup 2004 yılından beri Yunan işgali altında bulunduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması'nın 4 ve 5. maddeleri ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması 12. maddesine göre Yunanistan'a Girit Adası'nın yalnızca dörtte biri verilmiş, ayrıca Girit Adası'nın etrafındaki 14 ada ve adacıklar Türk egemenliğinde kalmıştır. Lozan Antlaşması'ndan sonra bazı Balkan devletleri, Girit Adası üzerindeki haklarından feragat ederek, Ada'nın dörtte üçü tekrar Türk toprağı olmuştur. Bu durum aşağıdaki haritada da gösterildiği gibi bahsedilen iki anlaşma ve BMDHS'nin 76. maddesi ve 121. maddesine doğrultusunda Doğu Akdeniz'de Türk kıta sahanlığının batı sınırı 33°45'00"K enlemi ve 32°16'18"D boylamından geçmektedir. Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'in yakın dönemde ortaya çıkardığı haritalar, 2004 yılında ortaya koyduğu haritalar ile örtüşmemekte ve bu durumu göz ardı etmektedir.³⁰⁸

³⁰⁸Ümit Yalım, "Doğu Akdeniz'de, Türk Kıta Sahanlığı Ve Münhasır Ekonomik Bölgesi Derhal İlan edilmelidir!" 23 Kasım 2018, <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/dogu-akdeniz-de-turk-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi-derhal-ilan-edilmelidir> , Erişim Tarihi: 02.08.2019.

Harita 9: Emekli Yarbay Ümit Yalım'a göre Türk Kıta Sahanlığı Sınırları

Kaynak: Ümit Yalım, 23 Kasım 2018, <https://21vyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/dogu-akdeniz-de-turk-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolgesi-derhal-ilan-edilmelidir>, Erişim Tarihi: 02.08.2019.

Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren, 2004 yılında ortaya koyduğu haritada Girit Adası'nın etrafındaki adaları Türk adası olarak göstermiştir fakat daha sonraki yayınladığı haritada Türk kıta sahanlığının batı sınırını Girit Adası'nın doğusundan geçirmiştir. Ümit Yalım hocaya göre bu haritanın tekrardan çizilmesi gerekmektedir. Deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi açısından Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de üç sınırlandırma alanı bulunmaktadır:

1. Türkiye, KKTC, GKRY, Yunanistan ve Mısır kıyılarının olduğu bölge.
2. Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının olduğu bölge
3. Türkiye ve KKTC kıyılarının olduğu bölge

Çalışmanın bu konusunda Suriye ile olan sınırlandırma sürecine değinilmeyecektir. Çünkü Suriye yaşadığı iç savaş sebebiyle herhangi bir sınırlandırma esamesi göstermemektedir. Bunun yanında deniz alanı uyuşmazlığı kendi başına niteliği olan ve taraflar açısından bakılması gereken bir durum oluşturmaktadır. Sınırlandırma açısından yukarıda sayılan maddelerden ilki kendi içinde değerlendirilecektir. İlk olarak Türkiye-KKTC, ikinci olarak Türkiye-GKRY, üçüncü olarak Türkiye-Mısır ve son olarak Türkiye-Yunanistan arasındaki muhtemel sınırlandırma alanları incelenecektir. Ancak konunun ele

alınışı açısından KKTC ve GKRY olarak değil, Kıbrıs Adası'nın bir ada olması bakımından yani coğrafi anlamda ele alınacaktır.

Anadolu ve Kıbrıs orta hattı, Kıbrıs Adası'nın batısında Türkiye ile Kıbrıs arasında hakkaniyete uygun bir kıta sahanlığı oluşturmamaktadır. Türkiye'nin ilgili sınırlandırma alanına bakan söz konusu kıyıları, 32°16'18"D meridyeninden Deveboynu Burnundan geçen 27°22'00"D boylamına kadar uzanmaktadır.³⁰⁹ İki nokta arasındaki kıyıları karşılaştırıldığında Kıbrıs'ın kıyı uzunluğu daha kısa olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Kıbrıs Adası'nın kısa olan 42 km'lik kıyısı ile ters orantılı Doğu Akdeniz'de stratejik açıdan önem arz eden geniş deniz yetki alanı verip, Kıbrıs ile bağlantılı deniz alanı sınırlandırmasında Türkiye'nin 354 km'lik kıyısına dar bir alan vermek, coğrafyanın üstünlüğü ve hakkaniyet ilkesine aykırı olmaktadır.³¹⁰ Günümüzde uygulanan uluslararası hukukta adaların deniz alanlarına sahip olmalarının ve sınırlandırma sürecindeki etkilerinin her bir adanın özelliklerine bağlı olarak tespit edileceği kabul edilmektedir. Bu bağlamda özellikle adaların boyutları ve adanın coğrafi konumunun sahip olacakları alanlarını etkilediği de görülmektedir. Bir adanın boyutlarının adanın sahip olacağı deniz alanına etkisi kayalıklara ve adacıklara ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bir adanın coğrafi konumunun bu adanın sahip olacağı deniz alanlarına etkisi de kıta sahanlığı sınırlandırılması sürecinde adaların anakaraya ya da komşu ülke karasına yakın olup olmadıkları, uluslararası mahkeme kararlarında değerlendirilmektedir.

1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda Divan, "ABD'nin nispeten uzun olan ilgili kıyılarının özel bir koşul oluşturduğunu ve çizilen sınır hattının bu durumun dikkate alınarak tekrar düzeltilmesi gerektiğini"³¹¹ ifade etmiştir. Ayrıca 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası kararında benimsenen orantılılık ilkesi doğrultusunda sınırlandırma yapılması uygun bulunmaktadır. Libya ile Malta arasındaki bu sınırlandırma davasında Divan, "Malta'nın yarı kapalı denizde küçük bir yapı olması ile tarafların kıyı uzunlukları arasındaki somut büyük farkı dikkate alarak ortay hattın Libya lehine ve kuzeye doğru kaydırılması gerektiğine"³¹² karar vermiştir. Divan bu davada coğrafi unsurların önemine atıfta bulunarak kararında "hakça ilkeleri yorumlarken şu husus dikkate alınmalıdır: Kıta sahanlığı kurumuyula en alakalı olan unsur

³⁰⁹ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü Ve Devletlerarası Uyum", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2008, s.11.

³¹⁰ Yusuf Aksar, "Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s.236.

³¹¹ 1984 Maine Körfezi Deniz Alanlarının Sınırlandırılma Davası, Paragraf 110.

³¹² 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 78.

coğrafyadır”³¹³ ifadesini kullanmıştır. Divan, bu kararında ortay sınırının Malta aleyhine 18 mil kuzeye çekilmesine karar vermiştir. Bu ölçü Anadolu kıyıları ile Kıbrıs Adası’nın batı kıyılarının oranları ve bunlara tanınacak kıta sahanlıklarının da bu orana uygun olması gerekliliği göz önüne alındığında, hakkaniyeti sağlama konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum dikkate alındığında Türkiye ile Kıbrıs Adası’nın kıyıları arasındaki sınırın çizilmesinde başlangıç noktasını oluşturacak ortay hattın kıta sahanlığı sınırını oluşturabilmesi için 32°16’18”D boylamına kadar doğuya doğru kaydırılması hukuki bir zorunluluk yaratmaktadır.³¹⁴ Dolayısıyla 1985 Libya-Malta kararı yalnızca Türkiye’nin Kıbrıs Adası karşısında savunduğu tezleri haklı çıkarmakla kalmamakta, aynı zamanda Mısır, İsrail ve Lübnan’ın GKRY ile yaptığı sınırlandırma anlaşmaları sonucunda uğradıkları kayıpları da ortaya çıkarmaktadır. Bu sınırlandırma antlaşmaları yapılırken kıtasal ülkeler olan Mısır, İsrail ve Lübnan aleyhine Kıbrıs’ın bir ada olduğu ve kıyılarının da bu kıta devletlerinin kıyılarından daha kısa olduğu göz ardı edilmiştir. Dolayısıyla ortaya çıkan sonucunda hakkaniyete uygunluğundan bahsedilememektedir.³¹⁵ Bu bağlamda deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde kıyı biçimleri ile ilgili kıyı uzunluklarının önemi büyüktür. Bunun en önemli sebebi coğrafyanın üstünlüğü ilkesi olmaktadır. Türkiye açısından bu karar açısından önemli olan ise Doğu Akdeniz’in yarı-kapalı bir deniz olma özelliği, Mersin ve Antalya limanlarının burada yer alması, Süveyş Kanalı’nın burada bulunması, ulusal ve uluslararası ulaşımın sağlandığı bölge olması dikkate alınmasını gerektiren unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Mahkemenin 1992 Kanada-Fransa arasındaki St. Pierre-Miquelon Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’nda ortaya koyduğu “açık denize azami erişimin kesilmemesi şartı” Türkiye açısından da önem arz etmektedir. Türkiye’nin sahip olduğu uzun kıyılarının önünün kesilmemesi için Türkiye ile Kıbrıs’ın batı kıyıları arasındaki sınırın Türkiye kıyısının önünü kesmeyecek şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında Fransız adalarına batı kıyılarında verilen karasuları dışındaki 12 millik ve güneye doğru uzanan 200 millik alan Kıbrıs Adası için mümkün olmamaktadır. Çünkü Kıbrıs Adası’nın, bölgedeki deniz alanlarına bağımlılığı bulunmamaktadır. Ayrıca Kıbrıs Adası batı kıyılarında karasuları dışında kıta sahanlığı ya da MEB alanına sahip olmasa bile diğer kıyıları sebebiyle geniş kıta sahanlığı ya da MEB alanına sahip olabilmektedir. Fransız

³¹³ 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 47.

³¹⁴ Başeren, *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.43.

³¹⁵ Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu*, s.289.

adalarına güneyde verilen uzun koridor ise Kıbrıs Adası için uygun olmamakla beraber coğrafya buna elvermemektedir.³¹⁶

Uluslararası hukukun adalara kıta sahanlığına sahip olma hakkını tanımış olsa da, adaların sınırlandırmaya dahil olduğu durumlarda coğrafi nitelikleri gereği özel koşul varlığını oluşturmaktadır. Adalar bazı durumlarda, coğrafi konumları, ekonomik ve sosyal özellikleri çerçevesinde sınırlandırma çizgisini ya hiç etkilememekte ya da sınırlı olarak etkilemektedir. 1993 Grönland- Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası kararına göre kıyıları karşılıklı olduğu durumlarda deniz alanlarının sınırlandırılması, ister örf ve adet hukukunca ister sözleşmelerden kaynaklanan kurallar uyarınca yapılsın, sınırlandırmada başlangıç olarak eşit uzaklığın kullanılması ve bunun özel durumlara ayarlanarak hakkaniyete uygun sonuca ulaşılması gerekmektedir.³¹⁷ 1993 Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, anakaralarından bağımsız iki ayrı ülkenin adaları arasındaki bir sınırlandırmanın söz konusu olduğu bir durum sergilemektedir. Anakaraların herhangi bir referans noktası oluşturmadığı bu durumda Danimarka, Jan Mayen Adası'nın kıyı uzunluklarını, ekonomik ve coğrafi özelliklerini değerlendirerek özel şart durumu oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle başlangıç çizgisi olarak orta hattın, kıyı uzunlukları arasındaki farkı doğru bir şekilde göstermeyeceğini savunmuştur.³¹⁸ Ancak Divan, kıyı uzunluklarını ve diğer faktörleri farklı değerlendirmiştir. Jan Mayen'in Grönland'ın yaklaşık yarısı kadar kıyı uzunluğuna sahip olmasına rağmen, örf ve adet hukuku çerçevesinde Jan Mayen'e kendi esas hatların itibaren 200 millik bir bölgede yetki vermiştir. Divan'a göre, diğer ekonomik ve kültürel niteliklere bakıldığında Jan Mayen'e yarım etki verilmesi gerekmemekteydi. Sonuçta Divan, iki adaya da eşit şekilde yaklaştı fakat daha kısa olan kıyı uzunluğuna dayanarak Jan Mayen'e daha küçük bir kıta sahanlığı vermiştir.³¹⁹ Dolayısıyla iki ada arasındaki sınırlandırmanın olduğu durumlarda, adaların kıyı hatlarının uzunlukları gibi kendilerine özgü özellikleri de önem taşımaktadır. Bu durum, küçük bir ada ülkesinin çok daha büyük bir kıta ülkesi karşısında olduğu durumda da benzerlik göstermektedir ki kıyı uzunlukları, kapatmama ve coğrafyanın üstünlüğü ilkelerini destekleyen önemli bir unsur olmaktadır. Son bir örnek olarak yine 1977 Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası kararında Mahkeme, Kanal Adalarının Fransız kıyılarının tam önünde yer almasından

³¹⁶ Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu*, s.288.

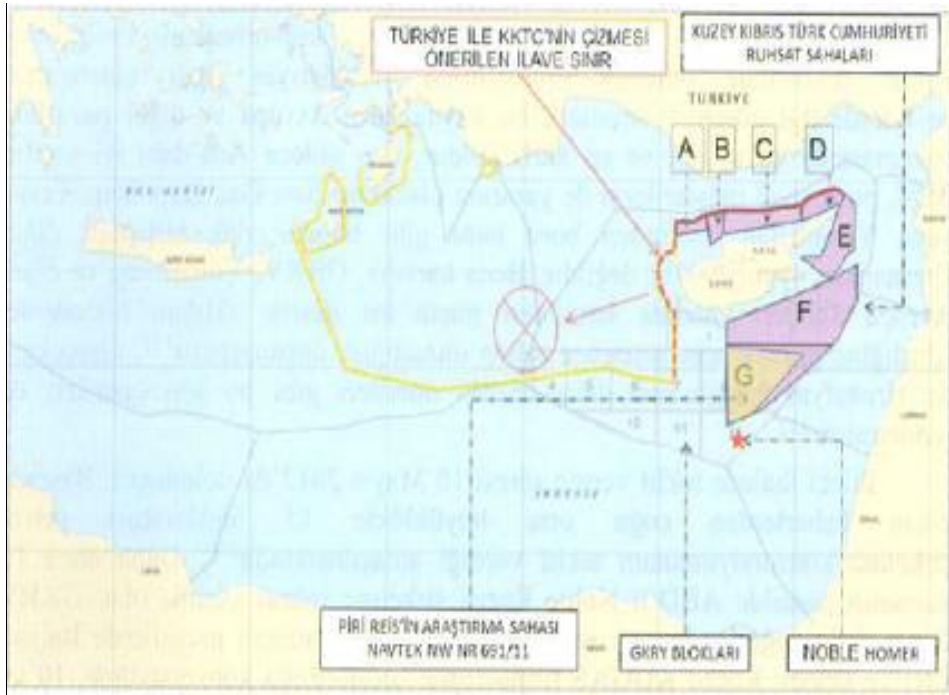
³¹⁷ Özbek, *agm*, s.49.

³¹⁸ 1993 Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 60.

³¹⁹ 1993 Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 79-80.

ötürü bu adalara Fransa anakarasıyla benzer bir kıta sahanlığı verilemeyeceğini ifade ederek, bu durumun özel şart ya da örf ve adet hukukunun hakkaniyete uygun sınırlandırmasına dayanan ilgili şart oluşturduğunu göstermiştir. Hakem Mahkemesi orta hattın güneyinde Kanal Adalarının kıta sahanlığını belirleyen ikinci bir sınır hattı çizmiştir. Buna göre Fransa'nın kıta sahanlığının bu adaların 12 millik balıkçılık bölgesine tecavüz etmemesinden dolayı, Kanal Adalarına 12 millik kıta sahanlığı verilmiştir. Bunun gerekçesi olarak ise Kanal Adalarının kayda değer bir nüfusa sahip olması, tarımsal ve ticari bir ekonomiye sahip olmalarının yanında, büyük oranda politik, hukuksal, idari ve ekonomik siyasi durumu olması sebebiyle adaların İngiltere'den bağımsız kendi haklarının olduğu kabul edilmiştir.³²⁰

Harita 10 : Türkiye- KKTC Kıta Sahanlığı Sınırı, KKTC'nin TPOA'ya verdiği Ruhsat Alanları, Piri Reis'in araştırma Sahası, GKRY Ruhsat blokları ve çizilmesi önerilen ek Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Sınırı

Kaynak: Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Özümler ve Sondaj Krizi*, s.300.

Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'e ait yukarıdaki haritaya göre Türkiye ve KKTC yaptıkları sınırlandırma anlaşmasında kıta sahanlığı sınırının sadece bir kısmını belirlemişler, zımnen işaret ettikleri geriye kalan kısım ise hala çizilmemektedir. Daha sonradan Türkiye ve KKTC'nin aralarında yapacağı yeni sınırlandırma anlaşması ile daha

³²⁰ 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 199.

önce çizilen sınırın batıda sona erdiği $35^{\circ}33'09''$, $584K$ $32^{\circ}16'18''D$ noktasından başlayarak güneye doğru Kıbrıs Adası'nın batıdaki karasularının dış sınırını ve $32^{\circ}16'18''$ D boylamının ilgili kısımlarını takip ederek Anadolu ile Mısır ortay hattına kadar olan alanda çizilmemiş olan sınırın belirlenebilmesinin mümkün olduğu görüşündedir.³²¹ Söz konusu sınırın çizilmesi, Türkiye'nin $32^{\circ}16'18''D$ boylamının batısında deniz tabanında ve yüzeyine ab initio ve ipso facto hakları olduğunu savunduğu açıklamalarıyla paralellik göstermektedir. Bu durum, GKRY ile Yunanistan arasında bir sınır çizilmesini engelleyici ya da sınırlı hale getirecek niteliktedir. Ayrıca Türkiye ile Mısır arasındaki sınırlandırma anlaşmasının yapılabilmesi açısından önemli bir zemin inşa etmektedir. Yine Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'in çizdiği haritada Rodos ve Karmatos'a kadar çizilen uzun çizginin, Mısır kıyılarına paralel giden kısmında ve yukarı dikme yapan parçasında GKRY'nin Türkiye'nin MEB'ini ihlal eden ruhsat sahaları içeren bir MEB ilan ettiği görülmektedir. Aşağıdaki haritada GKRY'nin Türkiye'nin muhtemel MEB'ini ihlal ettiği ruhsat sahaları daha net görülmektedir.

Harita 11: Türkiye'nin Muhtemel MEB'i ve GKRY'nin 1, 4, 5, 6, 7 numaralı Sözde Parsellerinin İhlalini Gösterir Harita

Kaynak: Yaycı, *agm*, s.33.

³²¹ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Özümler ve Sondaj Krizi*, s.300.

Tüm bu açıklamalardan daha önemli diğer bir noktada, açık denizlere erişimin engellenmemesini benimseyen UAD'ın Kanada ile Fransa arasındaki St. Pierre ve Miquelon Adaları Kıta Sahanlığı davasında kabul ettiği *kapatmama ilkesi* olmaktadır. Bu bağlamda BMDHS'nin 10. maddesi³²² ve 123. maddesine göre çok geniş bir ağza sahip olan Mersin Körfezi ve Antalya Körfezi'nin önü kapatılmamalıdır. UAD'ın Kanada ile Fransa arasındaki St. Pierre ve Miquelon Adaları Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda verdiği kararda, "bu iki kısa kıyılı ve küçük adanın uzun Kanada kıyılarının açık denize erişimini kesemez" ifadesi ile çizdiği sınırdan ötürü, Fransa'ya iki adanın karasularına ek olarak batı kıyısına 12 mil, güneyine ise 10 mil genişliğinde 200 mil uzunluğunda MEB bırakmaktadır.³²³ Bu kararın aynısı Türkiye için uygulanma zorunluluğu teşkil etmektedir. Türkiye'nin kıyılarının açık denizlere ulaşımı engellenmemesi için sınırlandırmanın Türkiye lehine 32°16'18" boylamına kadar doğuya doğru kaydırılması gerekmektedir.³²⁴

³²² 1982 BMDHS Madde 10- Körfez, belirli bir deniz girintisi olup, karalara doğru girişinin ağız genişliğine oranı içerde sahille çevrili sular ihtiva edecek şekildedir ve sahilin basit bir kıvrımından ibaret değildir. Bununla beraber, bir girinti ancak, yüzölçümü bu girinti ağzına çizilen bir doğruyu çap olarak alan bir yarım dairenin yüzölçümüne eşit veya ondan büyük olduğu takdirde bir körfez sayılacaktır.

- Bir girintinin yüzölçümü, girintinin kıyıları boyunca uzanan en düşük cezir hattı ile doğal giriş noktalarını en düşük cezir halinde birleştiren doğru arasında kalan kısmın yüzölçümüdür. Adaların varlığı sebebiyle, bir girintinin pek çok girişi olduğu takdirde, yarım dairenin çapı, geçitli girişleri birleştiren doğruların uzunluklarının toplamına eşit olacaktır. Bir girinti içerisinde bulunan adaların yüzölçümü girintinin toplam yüzölçümüne dahil olacaktır.

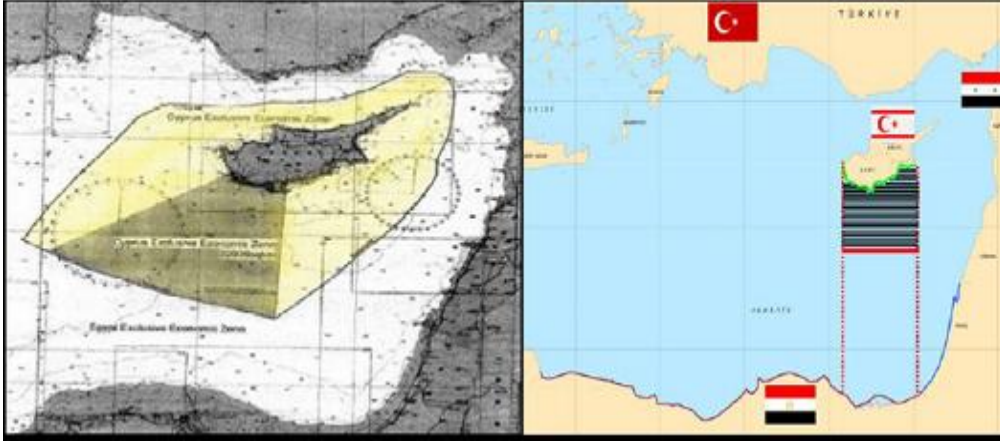
-Bir körfezin doğal giriş noktaları arasında en düşük cezir durumundaki mesafe 24 mili aşmadığı takdirde, bu en düşük cezir noktaları arasında bir sınırlandırma çizgisi çizilebilir, bu çizginin berisinde kalan sular iç sular olarak kabul edilecektir.

-Bir körfezin doğal giriş noktaları arasında en düşük cezir durumundaki mesafe 24 deniz milini aştığı takdirde, körfez içerisinde en fazla su alanı bırakacak şekilde, 24 deniz millik bir düz esas hat çizilecektir. Bknz: <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf> ,s.3-4

³²³ 1992 Kanada ve Fransa arasındaki St. Pierre ve Miquelon Adaları Kıta Sahanlığı Davası, Paragraf 64-74.

³²⁴ Aksar, *agm*, s.234.

Harita 12 :Türkiye'nin Görüşüne Göre GKRY'nin Sahip Olabileceği Alan

Kaynak: Yayıcı, *agm*, s. 45.

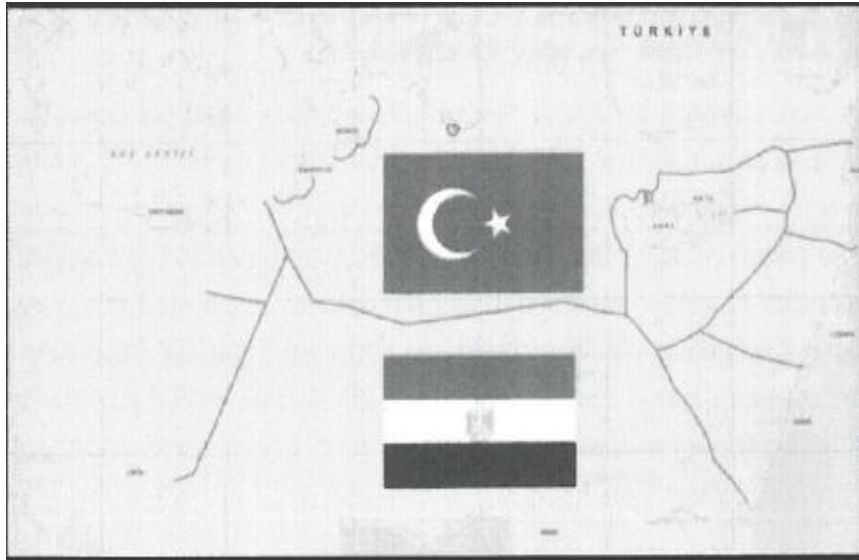
GKRY, antlaşmaya vardığı İsrail, Lübnan ve Mısır ile uluslararası hukukun getirdiği kurallar ve ilkelere uygun hareket etseydi Harita 12'de sağ taraftaki kısımda gösterilen alanda egemenlik tesisini kurabilecektir ve kurmalıdır. Haritanın sol tarafında gösterilen durum GKRY'nin Türkiye'yi ve KKTC'nin haklarını yok sayarak anılan ülkelerle vardığı anlaşma sonucu ortaya çıkan durumdur. GKRY yukarıdaki durumda Türkiye gibi düşey hatlar kullansaydı sadece Mısır ve kısmen İsrail ile deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşması imzalayabilecekti ve şuan iddia ettiği deniz yetki alanının ancak üçte birine sahip olabilecekti. Öyleyse GKRY'nin uluslararası hukuka aykırı olarak gerçekleştirmesi sonucu ortaya çıkan soldaki harita, UAD'ın ve hakemlik mahkemelerinin verdiği kararlar temelinde bir aykırılık teşkil etmektedir. İsrail, Lübnan ve Mısır ile akdettiği antlaşmaların eşit uzaklık ilkesine dayalı olarak yapılması hakkaniyet ilkelerine ve örf ve adet hukukuna aykırıdır.

Bu konuya ilişkin 1985 Malta-Libya Kıta Sahaneliği Davasında UAD, Malta'nın yaşam belirtisi olmayan Filfa Adası'nı göz önüne almamıştır. Malta kıta sahanlığının sınırlandırılmasının, Libya için bir sorun teşkil etmediğini, Libya ile İtalya arasındaki çizilecek ortay hattın İtalya tarafında kaldığı halde, Malta'ya kısmi bir etki tanınmış ve daha küçük kıta sahanlığı veren sınır çizilmiştir. Dolayısıyla Malta'nın kıyı uzunluğu daha kısa olduğu için ortay hattın bir sınır olabilmesi için Malta aleyhine 18 mil kuzeye doğru çizilmiştir. Dolayısıyla Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'e göre, bu davanın Kıbrıs ve Türkiye için önemli olan kısmı, Malta'nın 237 km²'lik yüzölçümü ile 300 bin geçen nüfusu göz önüne alındığında GKRY'nin taraf olduğu sınırlandırma anlaşmalarındaki hakkaniyete

uygun olmayan düzenlemelerin uluslararası teamüllere aykırılığı daha iyi anlaşılmasına olan katkısıdır.³²⁵

Türkiye'nin Mısır ile herhangi bir sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır. Fakat Mısır 2003 yılında GKRY ile MEB sınırlandırılmasına ilişkin bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma ile Türkiye'nin egemenlik alanlarında bulunan kıta sahanlığı ve MEB alanları ihlal edilmiştir. Türkiye ve Mısır arasında sorun yaratacak durum, Mısır'ın orantılılık ilkesine aykırı bir anlaşma imzalamış olmasından ileri gelmektedir. Mısır deniz hukuku sınırlandırmasında çok önemli bir ilke olan kıyı devletinin denize kıyısının sahip olacağı kıta sahanlığı veya MEB'e orantılı olması ilkesine aykırı bir antlaşma yapmıştır. Mısır'ın bu yaklaşımı, Kıbrıs Adası'nın kuzeyinde, Doğu Akdeniz'e en uzun kıyılara sahip olan Türkiye'yi göz ardı ederek bir anlaşma yapması konunun uluslararası bir uyumsuzluk boyutuna taşınmasında rol oynamıştır. Mısır ve GKRY'nin aralarında akdettiği antlaşmada aslında uygulanmaması gereken eşit uzaklık metodu esasına dayalı bir MEB sınırlandırması yapılması Mısır açısından kayıplar yaşanmasına neden olmuştur.³²⁶ Ancak uluslararası hukukun öngördüğü karşılıklı kıyıdaş olan ülkeler arasında hakkaniyete uygun bir çözüm için eşit uzaklık ilkesi uygun bulunmaktadır.

Harita 13: Uluslararası Hukuka Göre Olması Gereken Türkiye-Mısır Sınırlandırması

Kaynak: Kaya, 2016, s.181.

³²⁵ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Özum ve Sondaj Krizi*, s.289.

³²⁶ Aksar, *agm*, s.235.

Türkiye ile Mısır anakaraları arasındaki mesafe 400 milden azdır. 1982 BMDHS her bir devletin 200 mile kadar MEB alanına sahip olma hakkını öngörmektedir. Bu bağlamda iki ülke, kıyılarının benzer uzunluklara sahip olması ve Kıbrıs Adası dışında başka bir coğrafi ögenin olmaması temelinde Harita 13’de görüldüğü gibi eşit uzaklık ilkesi doğrultusunda MEB veya kıta sahanlığı antlaşması yapmak durumundadır. Dolayısıyla GKRY’nin egemenlik tesis edeceği deniz alanı kıyı uzunluğu bakımından hem Mısır hem Türkiye kıyıları ile orantılılık esasına göre daha sınırlı bir bölge olacaktır.

Harita 14: Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Ortay Hatta Göre Çizilen Sınırlandırma

Kaynak: Yayıncı, *agm*, s.45.

Bu bağlamda Harita 14’e göre Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de 32°16’18’’D ve 27°22’00’’D boylamları, bu boylamları arasında kalan Antalya Gazipaşa’dan Muğla Deveboynu Burnu’na kadar Anadolu ile Mısır kıyıları arasında ortay hatla çizilecek alanın kıta sahanlığı ve MEB alanının yüzölçümü yaklaşık 145 bin km² olarak ölçülmektedir. Bu alan Türkiye’nin tüm kıta sahanlığının yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Şayet Yunanistan’ın ve GKRY istediği gibi orta hattın esas alınması durumunda Türkiye’nin 145 bin km² deniz yetki alanından 71 bin km²’lik alan Yunanistan’a, 33 bin km²’lik alan ise GKRY’ye geçmesi beklenmektedir. Türkiye yukarıdaki haritada bugüne kadar Doğu Akdeniz’de muhtemel MEB olarak öngördüğü deniz yetki alanlarını ve ilgili kıyıdaş devletleri düşey hatlar kullanarak belirlemiştir. Dolayısıyla ilgili kıyıdaş devletler olarak sadece Suriye, KKTC ve Mısır’ı dikkate almış ve 145 bin km²’lik bir deniz alanını muhtemel deniz yetki alanı olarak tespit etmiştir.³²⁷

³²⁷ Yayıncı, *agm*, s. 44.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz kıyılarının batısında kalan Meis, Rodos, Kaşot ve Çoban adaları, Yunanistan ve Türkiye kıyılarının arasında çizilecek ortay hattın ters tarafında kalmaktadır. Bu sebeple bu adalara karasuları dışında başka bir deniz yetki alanı bırakılmaması gerekmektedir. Sonuç olarak Türkiye, yapacağı muhtemel bir Mısır-Türkiye sınırlandırma anlaşması ile GKRY ve Yunanistan'ın son haritada gösterilen senaryosunu engelleyebilme şansına yakalayabilme ihtimaline sahiptir. Bunun yanında Türkiye ve Mısır deniz yetki alanlarını belirleme sürecinde çok büyük sorunlar yaşamayacağı da, tarafların kıyıları arasında çizilecek olan hattın eşit uzaklık esasına dayalı ortay hat ile belirlenmesi gerektiği sebebiyle açıktır.

Yunanistan iki ülke arasındaki sınırlandırmanın bahsedilen adaları birleştiren hattı esas alarak sınırlandırma işleminin bu hattın kuzeyinden yapılmasını talep etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Antalya Körfezi açıklarında sıkıştırılması anlamına gelmektedir. Zira Yunanistan, Türkiye'ye en yakın adalardan itibaren sınırlandırma hattının başlamasını istemektedir. Bu bağlamda Yunanistan bir takımada devleti olduğunu iddia etmektedir. Bu iddia, uluslararası deniz hukuku bağlamında herhangi bir hukuki sebebe dayanmamaktadır. 1982 BMDHS'nin 46. maddesi gereği "Takımada devleti, tümüyle bir ya da birkaç takımada ile gerektiğinde başka bireysel adalardan oluşan bir ada devletini belirtmektedir".³²⁸ Bu kural çerçevesinde Yunanistan'ın bu tavrı siyasi nitelikte olup, takımada olmanın şartı herhangi bir kıtada anakaraya sahip olmamaktır. UAD'ın 3 Şubat 2009 tarihli Romanya ve Ukrayna Karadeniz Sınırlandırma davasında da verdiği kararda uyuşmazlığa sebep olan Serpents Adası'nın 12 mil karasuları dışında deniz yetki alanına sahip olamayacağı ve bir sınır hattının esas nokta olarak alınamayacağı görüşü Türkiye'nin bu konudaki dayanak noktalarından birini oluşturmaktadır.³²⁹ Dolayısıyla her iki devletin kıyıları esas alınarak eşit uzaklık ilkesine dayalı bir ortay hat çizgisi ile sınırlandırma yapılması gerekmektedir. Yunanistan, Türkiye'nin yaklaşık olarak muhtemel MEB sınırı olan 145.000 km²'lik alanı parçalayarak kendine katacağı 71 bin km²'lik ek deniz alanında, uluslararası hukuka göre aykırı bir paylaşımın yapılacağı aşikârdır. Bu yüzden de Girit, Kaşot, Rodos ve Meis hattının Yunanistan'a ait kıyı sınırı olarak kabul edilmesi ve buna yönelik MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırması yapmasının aykırılık teşkil ettiğinin farkında

³²⁸ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Madde 46: Takımada Devletinden, bütünüyle bir veya birçok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen bir devlet;

Takımadadan, birbirleri ile olan bağları coğrafi, ekonomik ve politik yönden bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımları, bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlar da dahil olmak üzere, bir adalar grubu anlaşılır.

³²⁹ Kuran, *age*, s.272.

olan bir Yunanistan bulunmaktadır. Bu farkındalık ile hareket eden Yunanistan, Mısır ile anlaşmaya vararak bu planını gerçekleştirme amacı taşımaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması açısından adaların rolü bu açıdan önem taşımaktadır. Özellikle Yunanistan'a ait olan ve Türkiye kıyılarına yakın bulunan adaların ters taraftaki adalar olması veya başka bir ülkenin kıyılarına yakın adalar olması durumu, 1977 Manş Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası'nda da görülmektedir. Mahkeme, iki anakara arasında konumlanmış olan adaların, anakaraların gerektirdiği sınırlandırma çizgisi üzerindeki bozucu etkisini arttırdığı ve bu tarz adalara genelde sınırlı bir etki tanındığını ya da tamamen yok sayıldığını ifade etmektedir.³³⁰ Buradaki amaç 6. maddede öngörülen "özel durumlar" hükmünün eşit uzaklık ilkesinin neden olacağı hakkaniyete aykırı sonucu ortadan kaldırmaya yöneliktir. Bu maddeye göre taraflar arasında bir anlaşmaya varılamazsa ve özel şartlar farklı bir sınırın saptanmasını haklı kılmıyorsa, kıta sahanlığı sınırlandırılması eşit uzaklığa göre yapılmaktadır. Eşit uzaklık kıyıları karşılıklı olan anakaralar arasında sınırlandırma yapılırken hakkaniyeti sağlayan en uygun metot olmaktadır.

Türkiye'nin kıyılarının batısındaki Yunan adaları ile Türkiye anakarası arasında çizilecek bir orta hattın ters tarafından kalan adalar olması yapılacak sınırlandırmada bu adalara karasuları dışında bir alanın verilmemesini gerektirmektedir. Bu bağlamda Romanya ve Ukrayna arasındaki Serpents Adası Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası bu durumun çözümüne ilişkin yardımcı olmaktadır. Şöyle ki, Ukrayna, Romanya ve Ukrayna arasında belirlenecek sınırın Romanya anakarası ile Ukrayna'ya ait Serpents Adası arasından geçmesini talep ederken; Romanya Serpents Adası'na 12 millik karasuları dışında başka bir deniz yetki alanının olmadığını ve karasularından ötede bir sınır hattının çizilmesinde esas nokta olarak alınamayacağını ifade etmiştir. Bunu yanında Romanya, Serpents Adası'nın sosyal ve ekonomik koşullara elverişli olmadığına da iddia etmiştir. Bunun sonunda Divan, Serpents Adası'na karasuları dışında bir etki vermemiş ve başlangıç noktasını belirlerken bu adayı esas almamıştır. Bu dava Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Yunan adaları ve Anadolu kıyıları arasından geçmesi gerektiğini iddia ettiği düşünülürse, UAD'ın bu kararı Yunan adalarına özel durum yarattıklarından dolayı bir alan tanınmamasını sağlamaktadır. UAD verdiği bu kararda deniz alanı sınırlandırmasında hakça bir çözüme ulaşmak için önem taşıyan özel şartlara atıf yapmıştır. Buna göre özellikle adaların varlığı durumunda sınırlandırmaya ilişkin kuralların genel şekilde

³³⁰ 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, Paragraf 203.

meseleler sebebiyle yapılamamaktadır.³³³ İki taraf nezdinde siyasi boyut bir kenara bırakılarak sınırlandırma girişimlerinin başlaması önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda Mısır, deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda Türkiye için önemli bir konumda yer almaktadır.

2.7.2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşmaları ve onların bir parçası olan anayasa, Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların eşit statüde olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları uyumsuzluğuna yönelik görüşlerinin temel çerçevesini oluşturmaktadır.³³⁴

KKTC'nin genişliğini 12 mil olarak kabul ettiği karasuları alanı bulunmaktadır. Aynı zamanda karasularının bittiği yerden Kıbrıs Adası'nın doğal uzantısının dış sınırının 200 mile kadar uzanmadığı yerlerde karasularını ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su alanlarını ve toprak altlarını kıta sahanlığı olarak kabul eden 14 Kasım 2005 “Deniz Yetki Alanları Yasası” bulunmaktadır.³³⁵ GKRY'nin kendi

³³³ Cavid Abdullahzade, “Doğu Akdeniz’de Mısır’la Anlaşma Şart”, Yayıma hazırlayan Sertaç Hami Başeren; Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 349.

³³⁴ 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’na göre:

Adada Türkler ve Rumlar olmak üzere iki cemaat vardır ve bunları temsil eden iki cemaat meclisi bütün işlerde ortak hareket edilmesini sağlayacaktır. Yasama Meclisi kurulacak ve bu meclisin % 70 üyesi Rum cemaati, %30 üyesi Türk cemaati arasından olacaktır.

İdare yöntemi “Başkanlık Sistemi” olacak, Cumhurbaşkanı Rum tarafından, Cumhurbaşkanı yardımcısı ise Türk tarafından seçilecektir ve yürütme yetkisi ikisinde olacaktır ve ayrıca 7’si Rum, 3’ü Türk olmak üzere kurulan bir hükümete sahip olacaklardır.

Bakanlar Kurulu’nda kararlar mutlak çoğunlukla alınacak, Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto hakkı bulunacaktır. İdare ve belediyelerde % 70 Rum, % 30 Türk oranı muhafaza edilecek ancak yüzde yüze yakın Türk ve Rum cemaatlerinin oluşturduğu mahallelerin idaresi o cemaatin memurlarına ait olacaktır. Ayrıca beş şehirde beş Türk belediyesi kurulacaktır.

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ordusunun % 40’ ı Türk, % 60’ ı Rumlardan, emniyet kuvvetlerinin ise % 30’u Türk, % 70 ‘i Rumlardan oluşacaktır.

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin resmi dili Türkçe ve Rumca olacak, Türkiye ve Yunanistan’ın milli ve mahalli bayramları adadaki cemaatlerce kutlanabilecektir.

Yüksek Anayasa Mahkemesinin bir üyesi Türk olacaktır.

Ayrıntılı bilgi için Bknz: <http://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyetinin-temel-yapisi-zurih-11-subat-1959-tr.mfa>, Erişim Tarihi:30.07.2019

24 Nisan 2004 Kıbrıs Türk Devleti Anayasası’na göre:

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin siyasi eşitlik, iki kesimlilik ve eşit statü temeline dayalı iki Kurucu Devletinden biridir. Kıbrıslı Türklerin ayrı kimliği ve iki bölgeyi bir ortaklık içindeki eşit siyasi statüyü temsil eder. Kıbrıs Türk Devleti, insan hakları, demokrasi, temsili cumhuriyet yönetimi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan laik bir Devlettir.

Madde 8: Hükümetin her düzeydeki tüm tasarrufları orantılılık ve iyi niyet ilkelerine uygun olmalıdır.

Madde 15: Devlet sınırları içinde ikamet eden Kıbrıslı Rumların haklarını korur. Bknz: <http://www.mfa.gov.tr/annan-plani-ile-kurulmasi-ongorulen-kibris-turk-kurucu-devleti-nin-anayasasi.tr.mfa>, Erişim Tarihi.30.07.2019.

³³⁵ Başeren, *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyumsuzluğu*, s.36.

başına Mısır'la yaptığı MEB anlaşmasına tepki vererek, Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, üçüncü taraflarla yapılan görüşmelerde kendisinin de görüşmelerde yer alması gerektiğini bildirirken, GKRY'nin işbirliğinde bulunduğu petrol şirketlerinin yetkililerine ve yabancı temsilcilere bölgede bulunan rezervlerden %50 pay almasının gerekliliğini de vurgulamıştır.³³⁶ 2001 yılında GKRY ve Suriye'nin temsilcilerinin bir araya gelmesi üzerine, KKTC deniz alanlarının sınırlandırılması hakkında kendi bulunduğu konumu daha detaylı olarak vurgulamıştır. KKTC, Kıbrıs Adası'nın etrafında yapılacak olan herhangi bir sınırlandırmayı kendi hakları gözetilmediği sürece kabul etmediğini ve etmeyeceğini savunmuştur. Ardından beyan ettiği açıklamada yapılacak sınırlandırmanın Uluslararası Hukuka uygun şekilde, Türkiye ve bölgedeki tüm kıyıdaş devletlerin katılımıyla anlaşma yoluyla yapılması gerektiğini ifade etmiştir. KKTC, zaten bu sınırlandırmanın kendisi olmadan yapılamaması gerektiğini ve Rum Yönetimi'nin adanın tek sahibi gibi anlaşma yapma yetkisinin de olmadığını ifadelerine eklemiştir. Yapılan bu açıklamaya takiben KKTC, GKRY'nin davranışlarının devamı halinde kendi haklarını gerektiği gibi savunacağını da bildirmiştir. Bu bağlamda KKTC uygulamada kıta sahanlığı ile ilgili haklarını korumakta ve kullanmaktadır.³³⁷ Ayrıca ABD'nin GKRY büyükelçisi 2009 yılında bir açıklama yaparak, Amerikalı bir şirketin yakın zamanda bölgede petrol arama çalışmalarını yapacağını ilan etmiştir. Bunu takiben KKTC, ABD Büyükelçisi'ni kınamıştır. GKRY, ilan ettiği alanlarda yaptığı arama çalışmalarının sahip olduğu egemenlik hakkından doğan bir sonuç olduğunu savunmuştur. GKRY'nin mevcut politikaları ve uygulamaları, KKTC'nin haklarını da ihlal etmektedir. Zira ihaleye açılan parsellerin yüzölçümü 55 bin km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bu alandan, Türkiye'nin 7 bin km²'lik deniz yetki alanı çıkarıldığında geriye kalan 48 bin km²'lik alan KKTC'ye ait deniz yetki alanlarını oluşturmaktadır.³³⁸

GKRY'nin ilan ettiği alanlardan 12. parsel olan Afrodit sahasında, 2011 yılında Noble Energy şirketinin sondaj çalışmalarına başlayacağını duyurması sonrasında KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu'nun özel temsilcisi Kudret Özersay, bu durumun olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. Rum Yönetimi'nin sondaj çalışmalarını durdurmadığı takdirde kendisi de anlaşmalar yapmaktan çekinmeyeceğini ve hidrokarbon kaynakları aramaya bağlayacağını bildirmiştir.

³³⁶ Kaya, 2007, s.47.

³³⁷ Sertaç Hamiş Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Üzerine Bir Değerlendirme", *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu*, İstanbul, 2002, s.110.

³³⁸ Kuran, *age*, s.268.

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler olan Suriye 19 Kasım 2003 tarihinde, Lübnan 19 Ekim 2010 tarihinde, İsrail ise 12 Temmuz 2011 tarihinde MEB ilanında bulunmuştur. GKRY ise Kıbrıs Cumhuriyeti adına 2 Nisan 2004 tarihinde 200 millik MEB ilanı gerçekleştirmiştir. GKRY'nin KKTC ve Türkiye'nin bölgedeki haklarını ve uluslararası deniz hukukunun getirdiği yükümlülükleri yok sayarak Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşması yapması hakkaniyet ilkelerine aykırı sonuçlar doğurmuştur. Yapılan bu anlaşmalar sonucunda GKRY MEB alanını 13 adet parsele bölerek arama faaliyetleri için ihale süreci başlatmıştır. Buna göre 3 Ağustos 2011 tarihinde Türkiye Dışişleri bakanlığı ve 5 Ağustos 2011 tarihinde KKTC cumhurbaşkanlığı tarafından tepki gösterilmiştir. Ancak GKRY 19 Eylül 2011 tarihinde tüm uyarılara rağmen çalışmalara başlamıştır. Buna göre 2, 3, 9 ve 11. parselleri ihaleye açmıştır.³³⁹ Bu duruma göre KKTC'nin ihaleye çıkarılan bu parsellerden 11 numaralı parsel hariç hepsinde KKTC'nin hakkı bulunmaktadır. 2. ve 9. parseller, KKTC'de TPAO'ya kendi alanında arama ruhsatı verdiği F ve G ruhsat sahaları ile çakışmaktadır. Geri kalan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parseller ise tamamen Türkiye'nin deniz yetki alanları ile çakışmaktadır.³⁴⁰ KKTC'nin tüm ikazlarına rağmen, GKRY'nin Akdeniz'de petrol aramaya devam etmesi ve art arda ilan ettiği parselleri ihaleye çıkarması sonucu KKTC ve Türkiye 21 Eylül 2011 tarihinde "Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Antlaşması"³⁴¹ imzalamışlardır. Harita 16'da görüldüğü üzere anlaşmaya göre KKTC ve Türkiye kıta sahanlıklarını uluslararası hukuka uygun ve hakkaniyet ilkelerine bağlı olarak tespit edilmiş olup iki devlet arasında yapılan sınırlandırma eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmiştir. Anadolu ile Afrika arasında eşit hat belirlenmiş; Meis Adası'na sahip olmasına rağmen Yunanistan'a bir hak tanınmamıştır. Türkiye ile KKTC arasında çizilen sınır çizgisi Kıbrıs Adası'nın kuzeydoğusunda Karpaz'dan başlamakta, Güneybatısına kadar gitmektedir.³⁴²

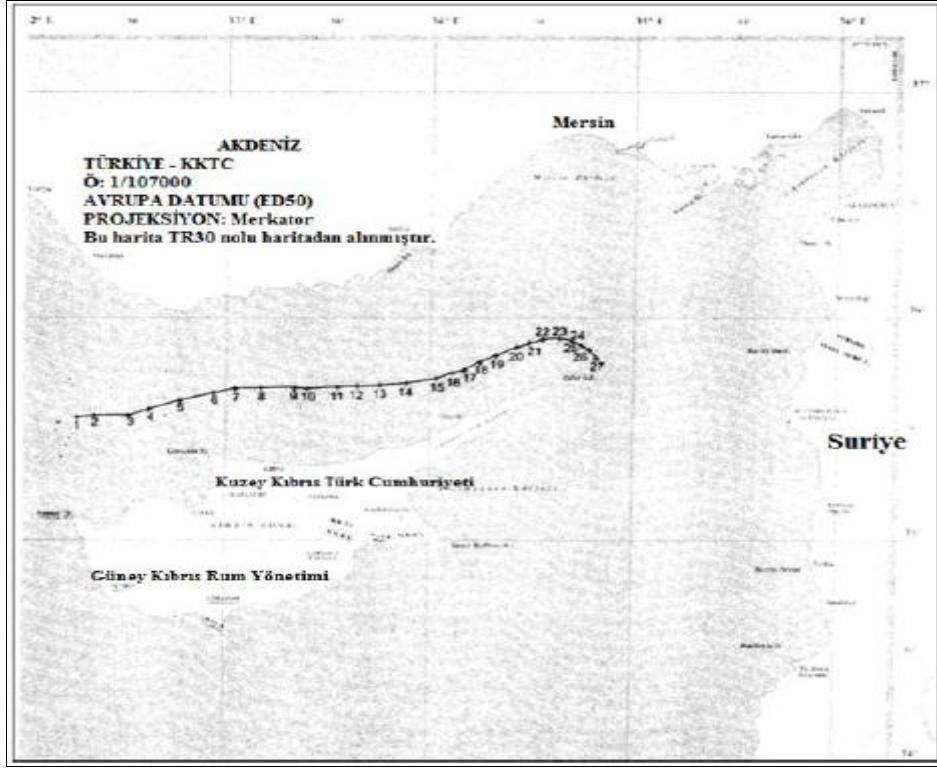
³³⁹ Kedikli; Deniz, *agm*, s.409.

³⁴⁰ Kedikli; Deniz, *agm*, s.409.

³⁴¹ "Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihli Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması" , http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 30.07.2019

³⁴² Kedikli; Deniz, *agm*, s.417.

Harita 16: Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Anlaşması

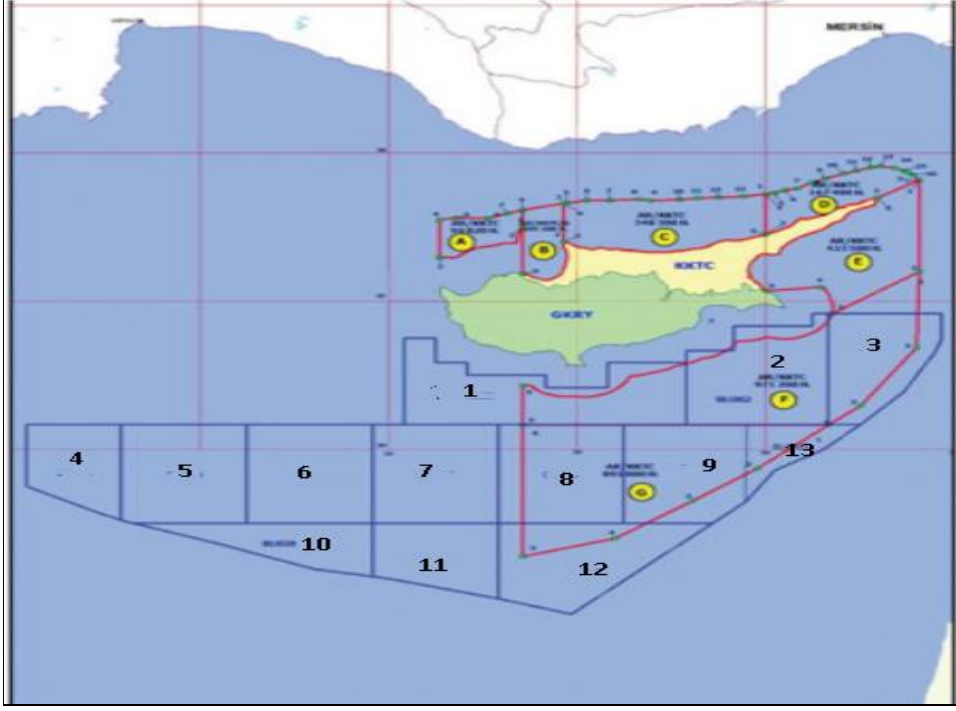

Kaynak: Kedikli; Deniz, *agm*, s.417.

Bu anlaşmanın sonucuna bağlı olarak 23 Eylül 2011 tarihinde Koca Piri Reis adlı sismik gemisi Kıbrıs'ın güneyindeki G bölgesinde sondaj çalışmalarına başlamıştır. Aynı zamanda. Bunun sonucunda Gazi Magosa'da Türk Yurdu-I adı verilen bir kuyuda sondaja başlamıştır. TPOA'nın bu sondaj faaliyetleri GKRY'nin güneydeki ruhsat sahaları ile çakışmaktadır.³⁴³

³⁴³Kedikli; Deniz, *agm*, s.411.

Harita 17 : GKRY'nin İlan Ettiği Ruhsat Blokları ve TPOA'ya verilen Ruhsat Blokları

Kaynak: Emin Erol, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Ve Hidrokarbon Çalışmaları, Birlik Dergisi, Sayı:220, 2018, s.35, [http://www.tesud.org.tr/uploads/editor/upload/files/emin%20erol\(1\).pdf.v](http://www.tesud.org.tr/uploads/editor/upload/files/emin%20erol(1).pdf.v).

Erişim Tarihi: 30.07.2019.

KKTC, GKRY'nin yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmalarının, çıkardığı kanunların ve açtığı ihale ve ruhsat sahalarının Uluslararası Hukuk nezdinde aykırı faaliyetler olduğunu dile getirmiştir. GKRY'nin tüm adayı değil sadece Kıbrıslı Rumları temsil ettiğini tasarruf etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Adada yaşayan iki kesiminde aynı statüde olduğunu ve doğal kaynaklar üzerinde de eşit hakları olduğunu savunmuştur. Deniz yetki alanlarına ilişkin yapılan tüm davranışlar, adada iki tarafında doğal kaynaklardan birlikte yararlanmasının ancak Kıbrıs sorunun çözümüne bağlı olduğunu belirtmiştir. GKRY'nin bu olumsuz tavırları sorunları derinleştirmekte ve daha çok çözümsüzlüğe yok açmaktadır.

2.7.3. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırlandırılması bakımından en önemli sorun GKRY ile yaşanmaktadır. GKRY, karasuları genişliğini 12 mil olarak kabul etmiştir. 200 m. derinlik veya işletilebilirlik esasına dayandığını öngören bir kıta sahanlığı yasası mevcut bulunmaktadır.³⁴⁴

³⁴⁴Sandıklı, Budak, Ünal, *agm*, s.24.

GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Bitişik Bölgesi İlanına Dair Kanun" ve "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlanına Dair" iki kanunu bulunmaktadır. GKRY 5 Nisan 2004 yılında kabul ettiği yasayla bitişik bölgesini 24 mil ve MEB alanını 200 mil kabul ederek Kıbrıs Cumhuriyeti adına ilan etmiştir. Bahsedilen kanunlarda, gerek bitişik bölge gerekse MEB ilanında, bölgedeki ülkelerin karşılıklı kıyıları ilgili olduğunda taraflar arasında anlaşma sağlanana kadar ortay hattın belirttiği sınırın geçerli olacağı bildirilmiştir.³⁴⁵ GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlanına Dair Kanun'da 11. maddesinde MEB' yönelik önem arz eden aşağıdaki maddeler ile ilgili kurallar çıkarabileceği ifade edilmektedir:

1. MEB'in canlı kaynaklarının korunması,
2. Bu bölgenin çevresinin korunması,
3. Denizde bilimsel araştırmanın düzenlenmesi,
4. Yabancı gemilere ziyaret, Cumhuriyetin egemenlik haklarının kullanımı ve el koyma kontrolü, zararsız geçiş hakkını
5. MEB'de uygulanan herhangi bir iznin verilme süreci.

Yukarıda belirtilen yabancı gemilere ziyaret, Kıbrıs Cumhuriyeti egemenlik haklarının kullanımı ve el koyma kontrolü ifadesi BMDHS 56. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.³⁴⁶ Bu maddeye göre kıyı devleti, MEB alanında deniz yatağında ve üzerindeki canlı ve canlı olmayan kaynakların araştırması işletme ve korunması amacıyla ve sudan akıntılardan ve rüzgardan enerji elde edilmesi gibi bölgenin diğer ekonomik işletme ve araştırma faaliyetleri hususunda egemen haklara sahip olduğu bildirilmektedir. Bahsedilen "yabancı gemiler" kapsamında savaş gemileri de dahil olmak üzere bütün Devlet gemilerini içerdiği bildirilmektedir. Bilindiği üzere, bir devletin karasularından yabancı Devletlerin gemilerinin geçiş hakkı, iki karşıt çıkarın bağdaştırılmasını gerektiren bir haktır. Yine BMDHS 24. ve 52. maddesinin belirtmiş olduğu sahildar devletlerin yükümlülükleri çerçevesinde, sahildar devletin yabancı gemilerin zararsız geçişlerine engel olmaması gerekmektedir. Sahildar devlet yabancı gemilerin zararsız geçiş haklarını kullanmalarını engelleyecek herhangi bir davranışta bulunamaz. Aynı şekilde BMDHS 106. maddesine göre yeterli sebep olmadan yabancı devlet gemilerine en konulamaz, bu

³⁴⁵ Kaya, 2007, s.39.

³⁴⁶ Kaya, 2007, s.40.

davranışta bulunan devlete, her türlü zararı ve kayıp için sorumluluk yüklenecektir.³⁴⁷ Dolayısıyla kıyı devleti sınırlandırılmış MEB alanında zaten sınırlı bir egemen hakka sahip olmuş olmaktadır. Dolayısıyla GKRY bu maddeyi göz ardı ederek egemenliğini tam olarak MEB alanında uygulamak istemektedir.³⁴⁸

2.7.3.1. GKRY'nin Faaliyetleri ve Sorunun Ortaya Çıkması

GKRY'nin Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmesi ve diğer kıyıdaş devletlerle sınırlandırma anlaşması yapması, ruhsat sahaları açarak bu sahaların hidrokarbon arama ruhsatlarını vermesi bölgede önemli bir kriz halini almıştır.

GKRY'nin doğalgaz arama süreci 1998 yılında başlamıştır. GKRY tarafından 10 Aralık 2003 tarihinde Kıbrıs Adası'nın etrafında dünyanın zengin enerji kaynaklarının tespit edildiği belirtilmiştir. Bu süreci takiben GKRY, bölgedeki enerji kaynaklarına sahip olabilmek adına KKTC'yi hiçe sayan kararlar almıştır. Bu bağlamda AB'nin GKRY'yi Kıbrıs Adası'nın tamamının siyasi temsilcisi olarak kabul etmesi sonrası Türkiye ile gerginleşen ilişkilere paralel olarak GKRY, Mısır, Lübnan ve İsrail ile arasında eşit uzaklık ilkesini esas alan MEB Sınırlandırma Antlaşmaları imzalamıştır. GKRY bu antlaşmaların imzalanmasından önce 2004 yılında KKTC'nin karasularının ötesindeki deniz alanlarında KKTC'nin haklarını da ihlal eden MEB ilanında bulunmuştur. GKRY bu adımlarla KKTC tarafının karasularının dışında kalan su tabakası ve deniz yatağında canlı ve cansız kaynaklar üzerinde münhasır egemen haklara ve yetkilere sahip olduğunu tescillemek istemektedir.³⁴⁹

GKRY'nin, Türkiye ve KKTC'yi dikkate almadan Doğu Akdeniz'de MEB ilanı yapması, uluslararası hukukun öngördüğü ve karşılıklı kıyıları bulunan devletlerle anlaşmaya giderek sonucun hakkaniyet ilkesine uygun olacak şekilde sınırlandırılması prensibine aykırı hareket etmesine yol açmıştır.³⁵⁰ KKTC ise yapılan anlaşmaların, GKRY ve Mısır'ın da tarafı olduğu 1982 BMDHS'nin 74, 83, 122, 123 ve 311. maddelerinin ihlali olduğunu belirterek, yapılması gerekenin 1982 BMDHS'de yer alan MEB kavramı kapsamında hakça ilkeler ve anlaşmalar yoluyla tüm kıyıdaş devletleri kapsamı gerektiğinin altını çizmiştir. Anılan 83 ve 74. maddeler yapılan olan sınırlandırmalarda

³⁴⁷ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, s.8, 16, 34 Erişim Tarihi: 28.07.2019.

³⁴⁸ Kaya, 2007, s.41.

³⁴⁹ Kedikli; Deniz, *agm*, s.414.

³⁵⁰ Karagöl; Özdemir; Sarıkaya, *age*, s.33.

temel olarak hakça ilkeler kuralını esas alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Türk Dışişleri Bakanlığı, GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı ruhsat alanlarının Türk kıta sahanlığı ile çatıştığı noktasında GKRY'yi protesto ederek Türkiye bu alanlarda, yabancı şirketlerin izinsiz hidrokarbon faaliyetlerinde bulunmalarına, hiçbir şekilde izin vermeyeceğini ve her türlü tedbiri alacağını ifade etmiştir.³⁵¹

GKRY bu gayri hukuki hamleleri ile Türkiye'nin deniz yetki alanlarındaki egemenlik haklarını kısıtlamak istemektedir.³⁵² KKTC'nin ve Türkiye'nin tüm ikazlarına rağmen, GKRY ile Mısır aralarında MEB Sınırlandırmasına İlişkin Anlaşmayı 12 Şubat 2003 tarihinde imzalamıştır. Ardından bu sürece devam edeceğini bildiren GKRY, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ile MEB Sınırlandırma Anlaşması imzalamıştır. Türkiye, 20 Mart 2004 tarihinde verdiği bir nota ile 32°16'18" boylamının batısındaki alanlarda MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan ipso facto ve ab initio var olan hukuki egemen haklarını ilgilendirdiğini belirtmiştir.³⁵³

Aşağıdaki Harita 18'de GKRY'nin, bölgedeki deniz komşusu devletlerle yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmalarıyla oluşan deniz yetki alanları ve uyuşmazlık sahaları görülmektedir. Kıbrıs Rum Kesimi'nin yaptığı anlaşmalar yukarıdaki sayfalarda da ifade edildiği gibi KKTC'nin ve Türkiye'nin bölgedeki haklarını gasp eden ve hiçe sayan şekilde dolayısıyla Uluslararası deniz hukukunun yazılı ve örfi kurallarını da ihlal edecek şekilde yapılmıştır.

GKRY, bu anlaşmalardan sonra 26 Ocak 2007 tarihinde "Deniz Dibiindeki Petrol ve Doğalgaz Yataklarının Aranması ve Bu Yataklardan Yararlanmayı Düzenleyen" yasayı kabul ederek Kıbrıs Adası'nın güneyinde, Mısır ve Lübnan ile yapılan sınır anlaşmalarına dayanarak 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir. GKRY'nin ilan ettiği ruhsat sahalarının toplam yüzölçümü yaklaşık 70 bin km² bir alanı kapsamaktadır.³⁵⁴ İlan edilen parsellerden 8 adedinde KKTC'nin de hakkı bulunmaktayken, diğer 5 adet 1, 4, 5, 6, 7 numaralı parsel ise Türkiye'nin deniz yetki alanları içinde kalmaktadır. Bu parseller için Norveç merkezli DNO Oil şirketi, İngiliz IOR şirketi ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne ait

³⁵¹ Kedikli; Deniz, *agm*, s.411.

³⁵² Kedikli; Deniz, *agm*, s.414.

³⁵³ Kedikli; Deniz, *agm*, s.415.

³⁵⁴ Kuran, *age*, s.268.

(İsrail) şirketleridir.³⁵⁷ Aşağıdaki tabloda 13 adet parselde arama faaliyetinde bulunan şirketler ve KKTC'nin TPOA'ya verdiği ruhsat sahalarının ve Türkiye'nin deniz yetki alanlarındaki çakışmalar gösterilmiştir.

³⁵⁷Sohbet Karbuz, “12 Maddede Güney Kıbrıs Doğal Gazı”, 8 Ağustos 2016, <http://petroturk.com/makale/12-maddede-guney-kibris-dogal-gazi>, Erişim Tarihi:07.05.2019.

Parsel Numarası	Ruhsat Verilen Şirketler	TPOA (KKTC)-TÜRKİYE	
1	Teklif alındı, ruhsat verilmedi	Ruhsat sahası ile çakışmaktadır.	GKRY ile Türkiye MEB'i çakışmaktadır.(TPO/XVI/A)
2	İtalyan ENI- Güney Kore KOGAS	F ruhsatı, GKRY Ruhsatı ve Lübnan ile çakışmaktadır	
3	İtalyan ENI- Güney Kore KOGAS	E Ruhsatı ile İsrail, Lübnan ile çakışma yaşanmaktadır.	Muhtemel bir Türkiye-Lübnan MEB sınırlandırmasında çakışmaktadır.
4	Teklif alındı, ruhsat verilmedi		Türkiye'nin MEB'i ile GKRY'nin ruhsatları ve Mısır MEB'i çakışmaktadır.
5	Teklif alındı, ruhsat verilmedi		Türkiye'nin MEB'i ile GKRY'nin ruhsatları ve Mısır MEB'i çakışmaktadır
6	İtalyan ENI-Fransız TOTAL		Türkiye'nin MEB'i ile GKRY'nin ruhsatları ve Mısır MEB'i çakışmaktadır
7	TOTAL, 7. Parselde sondaj faaliyeti için lisans başvurusunda bulundu		Türkiye'nin MEB'i ile GKRY'nin ruhsatları ve Mısır MEB'i çakışmaktadır
8	İtalyan ENI	G ruhsatlı saha ile İsrail ve Lübnan çakışmaktadır.	
9	İtalyan ENI-G. Kore KOGAS	Lübnan, İsrail ile KKTC ruhsatlı sahası G ile çakışmaktadır.	
10	ABD Exxon Mobil		
11	Fransız TOTAL (%50)-İtalyan-ENI(%50)		
12	ABD Noble Energy- İsrail Delek Group- Fransız Shell	Muhtemel Mısır ve İsrail sınır anlaşmasında KKTC ruhsat sahası G ile çakışmaktadır.	
13		TPOA'nın F ve G Ruhsat sahasında çakışmaktadır.	

Tablo 1: GKRY'nin açtığı ihaleler, TPOA ruhsat sahaları ve Türkiye ile çakışan parseller

Yukarıda anılan şirketlerden 9 numaralı parsel İtalyan ENI, Güney Koreli KOGAS, Fransız Total şirketlerine ihalede verilerek anlaşma imzalanmıştır. Aynı zamanda 6 Şubat 2013 günü 10 ve 11 numaralı sahalarda Total şirketine verilerek anlaşma imzalanmıştır. 2 ve 3 numaralı parseller ENI şirketine verilmiştir. Şirketlere verilen 2, 3, 9 numaralı parseller KKTC'nin TPOA'ya verdiği ruhsat sahaları ile çakışmaktadır. Bu sahalarda TPOA'nın yapacağı bir araştırma faaliyeti İtalyan, Güney Koreli ve Fransız şirketleri ile karşı karşıya getirerek gerginliğe yol açacaktır.³⁵⁸ Ayrıca GKRY bir sonraki ihalesinde Türk MEB alanı ile çakışan 5, 6 ve 7 numaralı parselleri ihaleye açmamıştır. GKRY özellikle İsrail ile yaşadığı ekonomik gelişmelerin paralelliğinden faydalanarak daima işbirliği yoluna gitmiştir. Gazze'ye yardım götüren gemiler sebebiyle İsrail ve Türkiye arasındaki sorundan yararlanan GKRY İsrail ile hala yakın temas içindedir. Son olarak 2017 yılı Ocak ayında GKRY tarafından 10. parselde sondaj çalışmalarının başlayacağı yönünde açıklama yapılmıştır. Bu sahanın Zohr sahası ile yapısal olarak aynı olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak Amerikan ExxonMobil ve Katarlı Qatar Petroluem şirketleri ile anlaşma sağlanarak sahada keşif gerçekleştirme amacıyla 2018 yılında ilk sondaj faaliyetlerine başlamıştır.

2.7.3.2. GKRY'nin Tezleri

GKRY, Türkiye'nin BM Deniz Hukuku bülteninde yayımlattığı notaya karşılık olarak 28 Aralık 2004 tarihinde bir açıklama yapmıştır. Buna göre Kıbrıs Cumhuriyeti, "Kıbrıs Rum Yönetimi" olarak anılmayı reddetmektedir. GKRY'e göre, Kıbrıs Adası üzerinde tek bir tane hükümetin var olduğu, onunda Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşünü bir tek Türkiye eksik olmak üzere uluslararası toplumun bütünü tarafından kabul edilen ve BM Güvenlik Konseyi'nin de 541 ve 550³⁵⁹ sayılı kararlarının bulunduğu pek çok belge tarafından onaylanmış olduğunu savunarak dile getirmektedir.³⁶⁰

³⁵⁸ Emin Erol, *Doğu Akdeniz Hidrokarbon Kaynakları ve Bölgesel Barış*, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yayına Hazırlayan Sertaç Hami Başeren, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 200.

³⁵⁹ İlgili kararlar için bakınız:

<http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/BMGUvenlikKonseyiKarari1983541544.pdf>,

<http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/BMGUvenlikKonseyiKarari1984550553559.pdf>

³⁶⁰ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Özümler ve Sondaj Krizi*, s.278.

Bunun yanında aynı notada GKRY, sınırlandırma anlaşmalarını yaparken Uluslararası Hidrografi Örgütü'nün kitabında toplamış olan tüm sınırlandırma metotlarına uymuş olduğunu açıklamıştır. Aynı zamanda Kıbrıs ile Mısır arasındaki sınırlandırmada, 400 milden daha kısa olan ilgili kıyıları arasında kalan MEB sınırının tespitinde hukuki egemen haklarını kullandıklarını belirtmiştir. Sınır çizgisinin uzunluğu belirlenirken, üçüncü kıyı devletlerinin egemenlik haklarına zarar vermediklerini savunmuşlardır.³⁶¹ Türkiye'nin 32°16'18" meridyeninin batısında kalan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının bölgedeki ilgili devletler ile beraber hakkaniyete uygun bir anlaşma ile yapılmasını savunmasına karşılık, GKRY, bu düşüncenin uluslararası hukuka göre temelsiz olduğunu vurgulayarak bu tezin 1982 BMDHS madde 56, 71, 121'e ve UAD kararlarına aykırı olduğunu, bunun Kıbrıs Cumhuriyeti'nin deniz alanlarının elinden alınması anlamına geldiğini ifade etmiştir.³⁶²

GKRY'nin savunduğu bu iddianın uluslararası hukukun getirdiği kurallar açısından hiçbir temeli bulunmamaktadır. GKRY, 1982 BMDHS'nin MEB'in ve Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasını düzenleyen 74 ve 83. maddelerine göre, kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler arasında MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırılması, hakça bir çözüme varmak üzere UAD Statüsü'nün 38. maddesinde belirtilen uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılması gerekmektedir. Yapılacak olan anlaşma BMDHS'nin 300. maddesine³⁶³ göre "Devletler alınan sorumlulukları iyi niyetle gerine getirecekler, haklarını suiistimal etmeyecek şekilde kullanacaklardır". GKRY'nin ise Kıbrıs Adası'nın güneyinde ilan ettiği MEB alanını ve 13 adete böldüğü parselleri ihaleye çıkarması hamlesini hakkaniyet ilkelerini düşünerek yapmadığı çok açıktır. Bu durum Sözleşme'nin iyi niyet ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Diğer yandan uluslararası deniz hukukuna göre deniz yetki alanları sınırlandırmasının, devletlerin ilgili kıyı uzunlarının orantısına göre, adaların anakaraların önünü kesmeyecek şekilde ve ters yönde olup olmaması da dikkate alınması gerekmektedir. Bu ilkelere göre adaların anakaralar kadar deniz yetki alanına sahip olmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Uluslararası yargı organlarının 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda Divan, hakkaniyet ilkesine öncelik vererek

³⁶¹ Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.14.

³⁶² Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Özümler ve Sondaj Krizi*, s.280.

³⁶³ Madde 300- İyi niyet ve hakların suiistimal edilmesi:

Taraf devletler, bu Sözleşmeye göre üstlenilen yükümlülükleri iyi niyetle icra edeceklerdir ve bu Sözleşmede tanınmış olan hakları, yetkileri ve özgürlükleri, hakkın suiistimalini teşkil etmeyecek şekilde kullanacaklardır. Bknz: <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf> s.42, Erişim Tarihi: 25.07.2019.

Uluslararası yargı organları, deniz yetki alanlarına ilişkin aldığı kararlarda sonucun hakkaniyete uygun olmasına önem atfetmiştir. GKRY'nin Harita 19'da görüldüğü gibi eşit uzaklık esasına göre yaptığı anlaşmalar yapmıştır. Oysaki UAD'ın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davaları kararında eşit uzaklık çizgisine göre çizilen sınırlandırmanın hakkaniyete aykırı sonuç vereceğinden hareketle uygulamamıştır. Tüm bunların sonucunda GKRY'nin BMDHS'nin hükümlerinin tam tersi yönde hareket ettiğini ve Doğu Akdeniz'de diğer kıyıdaş devletlerin haklarını gasp edecek girişimleri uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmektedir.

2.7.4. Mısır

Mısır, 1958 yılından itibaren genişliğı 12 mil olan karasuları uygulamasını devam ettirmekte olup; 1990 yılında da düz esas hatlarını ilan etmiştir. Aynı zamanda 200 m. veya işletilebilir derinliğe kadar olan alanda kıta sahanlığı haklarını kullanacağını belirten kanuni bir düzenlemesi mevcuttur.³⁶⁶ Mısır BMDHS'de yer alan V. ve VI. bölümleri içerisinde geçen hükümler doğrultusunda Akdeniz ve Kızıldeniz'de karasularının ötesindeki kendine ait MEB alanında münhasır haklarını kullanacağını, buna ek olarak diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine saygı göstereceğini ve MEB sınırlarını Sözleşmede ortaya konan kurallara göre belirleyeceğini bildirmiştir.³⁶⁷

Mısır, Doğu Akdeniz'de önemli bir gaz üreticisidir. Ancak sürekli bir şekilde ihracat politikasını yönlendirememiştir. Mısır, Doğu Akdeniz'de ihtilafı olmayan sularda uzun süredir petrol ve doğalgaz faaliyetlerinde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'de Mısır'ı paylaşım konusunda soruna iten konu GKRY ile yaptığı anlaşmadır. Mısır önceden Kıbrıs adasının yasal temsilcisi olarak GKRY'yi tanıdığını belirterek GKRY'nin doğalgaz sahasında ortak işletmeler oluşturulması konusunda karşılıklı ifadeler olduğunu fakat henüz bir anlaşma olmadığını dile getirmiştir. Bu konuyla ilgili bir düzenleme yapılabileceğini ve ikilinin arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların kolayca çözülebileceğini, Kıta sahanlığı ve MEB alanlarının belirlenmesinde ortak hareket etmeye hazır olduklarını bildirmiştir.³⁶⁸

Türkiye, yapılan bu girişimlere engel olabilmek adına Mısır ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve GKRY'nin Kıbrıs'ın tamamının temsilcisi olmadığını, yapılacak bir

³⁶⁶ Kaya, 2007, s.35

³⁶⁷ Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.18.

³⁶⁸ Kaya, 2007, s.37.

anlaşmanın Türkiye ve KKTC'nin haklarını hiçe saymak olduğunu belirtmiş ancak Türkiye'nin çabaları sonuçsuz kalmıştır.³⁶⁹

Mısır'ın GKRY ile yaptığı sınırlandırma anlaşması Mısır'ın yaşadığı kayıplar sebebiyle Mısır'ın aleyhine sonuçlanmıştır. GKRY, Mısır ve GKRY arasında imzalanan MEB sınırlandırma anlaşmasını ilan etmek için yaptığı açıklamada, sınırlandırma hususuna yönelik yapılan ilk anlaşma olduğunu iki ülke arasında sınır olarak orta hattın belirlenmesinin GKRY için önem arz ettiğini, bu anlaşma ile GKRY sahip olduğu deniz alanının dört katı fazlası bir alana sahip olacağını dile getirmiştir. Mısır'ın orta hat esasına göre MEB sınırlandırma anlaşması yapması oldukça büyük deniz alanı kaybına yol açmıştır. Eğer Mısır, Türkiye ile deniz alanı sınırlandırmasına gitseydi aralarında ortaya hat esas alınarak çizilecek sınırdaki Mısır'a 12.000 km²'lik daha çok kıta sahanlığı ve MEB alanına egemen olabilecekti. Mısır'ın ve GKRY'nin eşit uzaklık ilkesine göre yaptığı MEB sınırlandırma anlaşması, Türkiye ve KKTC tarafından tanınmamış ve uluslararası hukuku ihlal ettiğini ifade ederek, bölgedeki sınırlandırmanın KKTC ve Türkiye'yi de kapsayacak şekilde hakça ilkeler çerçevesinde anlaşma yoluyla yapılmasını dile getirmiştir.³⁷⁰ Mısır ve GKRY'nin eşit uzaklık ilkesi esasına göre imzalanan anlaşmalar için dikkat edilmesi gereken nokta, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davaları'nda UAD'ın, sınırlandırmalarda bu ilkenin uygulanmasının zorunlu olmadığına dair beyanıdır. Zira eşit uzaklık ilkesi, taraflar arasında yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun bir sonuç vermesi durumunda kullanılması gerekmektedir. Yine 1993 Grönland-Jan Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda da UAD, kıyıları karşılıklı olan devletler arasında sınırlandırma yapılırken eşit uzaklık ilkesi genel olarak hakça bir çözüm doğurur." ifadesi bu ilkenin uygulanması durumunda sonucun hakça çözüm getireceğini ifade etmektedir.³⁷¹

Mısır, Harita 20'de görüldüğü üzere Yunanistan'ın Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattını kendi ilgili kıyısı kabul ederek yaptığı Mısır ile MEB sınırı çizme teklifini kabul etmesi halinde uluslararası hukuku ihlal etmekle kalmayacak 7400 km²'lik alanı kaybedecektir. GKRY ile yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmasında 12.000 km²'lik alanı zaten kaybetmiştir. Dolayısıyla Mısır eğer Türkiye ile hakkaniyete uygun olacak şekilde sınırlandırmaya giderse Anadolu kıyıları daha kuzeyde olduğundan dolayı ortaya hat kuzeye

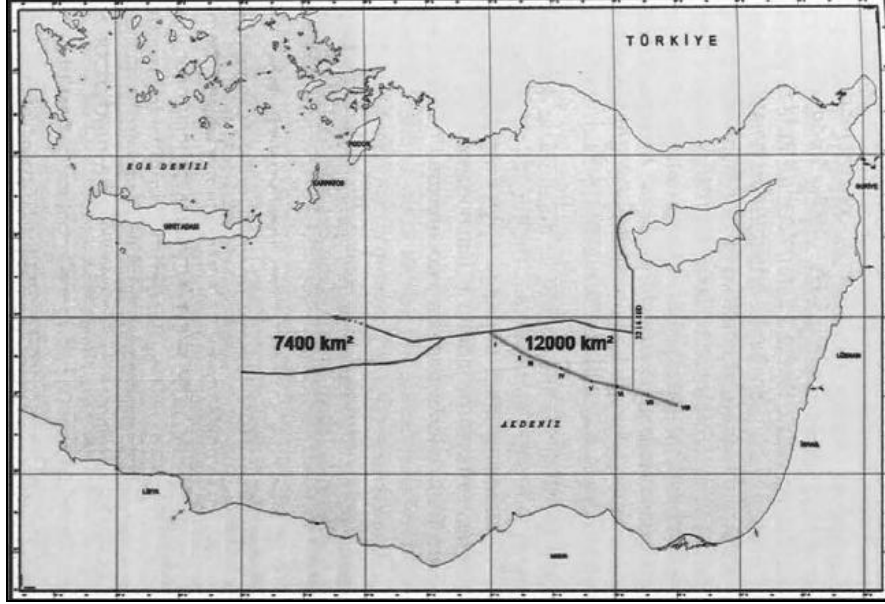
³⁶⁹ Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.19.

³⁷⁰ Kedikli; Deniz, *agm*, s.415.

³⁷¹ Kedikli; Deniz, *agm*, s.415.

kayacak ve Mısır'ın 7400 km²'lik kaybını yaşamama ihtimali bulunmaktadır.³⁷² Mısır'ın aşağıdaki haritada gösterildiği gibi Yunanistan ile olası Meis-Girit hattını esas alan bir sınır anlaşması yapması durumunda Mısır 7400 km²'lik bir kayıp daha yaşayabilir.³⁷³

Harita 20: Mısır'ın Olası Kayıpları. Mısır'ın GKRY ile yaptığı anlaşma neticesinde yaşadığı kayıp ve Yunanistan ile yapılacak olası anlaşma halindeki kayıpları

Kaynak: Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Uyuşmazlığı*, s. 21

Mısır'da Arap Baharı ile Hüsnü Mübarek'in iktidarını kaybettiği 2011 yılına kadar Arap Dünyası'nın liderliğini kazanabilmek ve Üçüncü Dünya Ülkeleri arasında aktif bir konuma gelebilmek için gayret göstermiştir. Bu süre zarfında ABD ve Batı ile doğru orantılı politikalar izlemiş ve Ortadoğu'da önemli bir aktör olmuştur. Ancak Arap Baharı ile gelişen olaylar sonucunda Hüsnü Mübarek iktidarı terk ederek 2012 yılında ilk defa halk tarafından seçilen Muhammed Mursi gelmiştir. Fakat ülke içindeki siyasi krizin gerekçe gösterilerek Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el-Sisi'nin liderliğindeki Mısır ordusu 2013 yılında bir darbe yaparak iktidarı Mursi'nin elinden almıştır. Sisi, Mısır cumhurbaşkanı olarak görevini devam ettirmektedir. Siyasi anlamda sıkıntılı süreçler geçiren Mısır, enerji alanında aktif politikalar izlemeye çalışmıştır. Akdeniz'deki Nil deltası, Süveyş Bölgesi ve ülkenin çöl olan alanlarında doğalgaz ve petrol üretimine geçmiştir. Aynı politikayı Akdeniz'de de izleyerek çeşitli bölgelerde arama ruhsatı çıkaran Mısır, bölgede aktif olan GKRY ile 2003 yılında MEB sınırlandırma anlaşmasına imza

³⁷² Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.25.

³⁷³ Kaya, 2016, s.160.

atmıştır. Bu durum ilerleyen yıllarda Yunanistan ile de bir sınırlandırma yapabileceği ihtimalini ortaya çıkarmıştır.³⁷⁴

Ancak Mısır, Mart 2013 yılında Muhammed Mursi'nin döneminde, Türkiye ile ilişkilerini dikkate alarak GKRY ile yaptığı 2003 tarihli sınırlandırma anlaşmasını feshetmiştir.³⁷⁵ Ancak Sisi'nin yaptığı darbe ile Doğu Akdeniz'de politikalarda değişikliğe gidilerek GKRY ile ilişkiler düzelme yoluna girmiştir. Mısır bulunduğu coğrafi konumu da göz önüne alarak ülkesini enerji dağıtım merkezi haline getirmeyi ve artan iç talebi karşılamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda 2012 yılında doğalgaz ihracatını durdurduğu İsrail'in Tamar ve Leviathan alanlarında üretilecek olan kaynağı, ülkesine taşıyabilmek ve ülkesinde bulunan sıvılaştırma tesislerinde açık piyasalara ulaştırmak için Tel-Aviv ile görüşmelere başlamıştır. Doğu Akdeniz'de İsrail-Yunanistan-GKRY işbirliği gibi Mısır-GKRY-Yunanistan arasında da aynı işbirliği doğmuştur. Bu üçlünü ortak diplomatik makamları bir araya gelerek Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerini engelleme ve taraflar arasındaki MEB'in belirlenmesi için müzakerelerin başlatılmasına karar vermişlerdir.³⁷⁶ Bu anlamda Türkiye'nin çıkarlarına aykırı her faaliyet uluslararası deniz hukukunun ortaya koyduğu coğrafyanın üstünlüğü ilkesi, orantılılık ilkesini ve hakkaniyet ilkesini ihlal etmek anlamına gelecektir. Mısır-GKRY-Yunanistan arasında MEB'in belirlenmesi, Doğu Akdeniz'de en geniş kıyıya sahip olan Türkiye'nin dar bir alanda sıkışmasına neden olacaktır. Muhammed Mursi'nin döneminde iptal edilen sınırlandırma anlaşmasının tekrar yapılmasının ardında, Sisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye'nin Sisi yönetimine karşı izlediği tanımama politikasının ve buna bağlı olarak gerginleşen ilişkilerin etkisi olduğu gibi, uluslararası şirketlerinde yaptığı keşifler de Mısır'ın GKRY ile yakınlaşmasını sağlamıştır. Dolayısıyla Abdülfettah el-Sisi'nin izlediği Doğu Akdeniz enerji politikası, bölgede önemli sonuçlara yol alabilecek durumdadır. Mısır ve GKRY sınırlandırma anlaşması yapmalarının yanında iki devlet aralarında enerji, elektrik, petrol-doğalgaz ile kültür alanlarında ortaklık kuran beş adet ikili anlaşma imzalamıştır.³⁷⁷

Son dönemde ilişkileri gelişen GFKRY- Yunanistan ve İsrail üçlüsünün yanında Sisi'nin izlediği politikalarla aynı zamanda GKRY Yunanistan mısır eksenini de ortaya çıkarttığı görülmüştür. Türkiye sayılan devletlerle olan ikili ilişkilerinde ve bölgede izlediği

³⁷⁴ Soyalp Tamçelik; Emre Kurt, "Değişen Doğu Akdeniz Denkleminde Mısır'ın Hidrokarbon Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları", *Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu*, 2015, s.445.

³⁷⁵ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.22.

³⁷⁶ Tamçelik; Kurt, *agm*, s.447.

³⁷⁷ Kedikli; Deniz, *agm*, s.408.

politikalarla kendi aleyhine de bir etki etmiştir. Özellikle Yunanistan ile olan tarihi sorunlar, GKRY ile olan MEB uyuşmazlıkları ve sondaj faaliyetleri ile gerilen ilişkiler, İsrail ile yaşanan siyasi krizler Türkiye aleyhine bir eksenin oluşmasına neden olmuştur.

İlk kez 1975 yılında Abu Madı sahasında doğalgazın keşfedilmesi ile üretime geçen Mısır, bugün de gerek Nil deltasında gerek Akdeniz’de üretime devam etmektedir. Son olarak İtalyan ENI şirketinin faaliyette bulunduğu Mısır’da Akdeniz açıklarındaki Noor sahasında yaklaşık 2 trilyon m³’lük doğalgaz keşfi yapılmıştır. Bugüne kadar yapılan Akdeniz keşiflerinden daha fazla rezerve sahip olduğu düşünülmektedir. Shorouk bloku olarak adlandırılan Noor sahası 2015 yılında ENI şirketi tarafından keşfedilmiştir. Bu saha 850 milyar m³’lük rezervi ile Akdeniz’deki Zohr sahası ile aynı blokta bulunmaktadır.³⁷⁸ ENI şirketinin Doğu Akdeniz’de Mısır’ın egemenlik alanlarında bulunan rezervlerde gerçekleştireceği üretim faaliyetlerinin ülkenin doğalgaz konusundaki arz güvenliğini sağlamada önemli rol oynaması beklenmektedir. Zohr sahasında 2017 yılında üretime geçilirse Mısır’ın ekonomik güvenliğini sağlayacak olan üretim ve tüketim dengesi sağlanabilecektir. Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun 7 üyeye çıkması ile Kahire’de yapılan ikinci toplantı yapılmıştır. Mısır, Yunanistan, GKRY, İtalya, Ürdün, İsrail üye ülkeleri oluşturmaktadır. Forumun kuruluş beyannamesinde “üyelerin doğal kaynakları üzerindeki haklarına uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak saygı duyan bir kuruluştur” ifadesine yer verilmiştir. Son olarak Mısır’da gaz keşifleri hala devam etmektedir. Mısır hükümetine bağlı Balaeim Petroleum şirketi yaptığı açıklamada, Nil Deltası’ndaki İmtiyaz el-Kar’a bölgesinde doğal gaz bulunduğunu duyurmuştur. Şirket günde 20 milyon metreküp gaz üretmeyi hedeflemektedir.³⁷⁹

2.7.5. Yunanistan

Son yıllarda Doğu Akdeniz’de yapılan enerji keşifleri ile beraber, deniz yetki alanlarının paylaşım sorunu da ortaya çıkmıştır. Doğu Akdeniz’de Yunanistan ve GKRY’nin özelinde ortaya çıkan gelişmeler, her iki devletin de sahip olacakları kıta sahanlığı ve MEB alanlarını, özellikle Türkiye ve Mısır olmak üzere adaları bulunmayan kıtasal kıyı devletlerinin aleyhine maksimum yüz ölçümüne ulaşmak istediklerini

³⁷⁸ “Akdeniz’de Dengeleri Değiştirecek Doğalgaz Keşfi”, Sputniknews Türkiye, 29 Haziran 2018, <https://sptnkne.ws/hUq3>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.

³⁷⁹ “Doğu Akdeniz Gaz Forumu, Bugün Kahire’de Başlıyor”, 25 Temmuz 2019, <https://aawsat.com/turkish/home/article/1829266/do%C4%9Fu-akdeniz-gaz-forumu-bug%C3%BCn-kahire%E2%80%99de-ba%C5%9F%C4%B1yor> Erişim Tarihi: 27.07.2019.

göstermektedir.³⁸⁰ Ayrıca Kıbrıs, Yunanistan için tarihi ve kültürel bağlarının olması ve bu bağlarının devamı açısından da önemlidir.

Yunanistan'ın karasularının genişliği 6 mildir. Yunanistan 1972 yılında 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. Aynı zamanda 1973 yılında kıta sahanlığındaki mineral kaynakları ve doğal kaynakların işletilmesi için "Madencilik Kanunu" çıkarmıştır. Kanun, "Yunanistan'ın şu bölgelerde doğal kaynak ve mineral kaynakları araştırma ve çıkarma konusunda münhasır hakka sahip olduğunu belirtmektedir: i) karasuları içindeki deniz yatağı ve toprak altını kapsayan alan, ii) anakara veya adaların kıyıları çevresindeki 200 m derinliğe kadar suların deniz yatağı ve toprak altı alanı veya bu sınır içerisinde, üstte olan suların derinliğinin araştırma yapmaya izin verdiği ölçüde uluslararası sözleşmelerde belirtilen ve sınırlandırılan kıta sahanlığı üstündeki alanlar, kıta sahanlıkları Yunanistan ile bitişik veya karşılıklı devletlerle olan sınırlandırma uluslararası hukuk çerçevesinde gerçekleştirilecektir." ifadesi kıta sahanlığının dış sınırını sadece imkan dahilindeki işletilebilirlik veya araştırma kriterine göre değil, işletilebilirlik kriterine göre belirlemektedir.³⁸¹ Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de erişebildiği en büyük yüz ölçümüne ulaşma gayesi, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi açıklarında dar bir alana hapseden çalışmalarını ile ortaya çıkmaktadır. Yunanistan, Türkiye'nin Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis Adaları hattının güneyinde kıta sahanlığı hakkını elinden alacak bir görüş oluşturmaya çalışmakta ve bu adalara tam kıta sahanlığının verilmesini istemektedir. Yunanistan'ın bunu talep etmesinin sebebi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hareket alanını daraltarak, Türkiye'yi Antalya Körfezi ile sınırlı kalmış bir alanda kıta sahanlığı ve MEB alanı bırakmak istemesidir.³⁸² Ayrıca Türkiye ile arasındaki kıta sahanlığı sınırının Meis'i de kapsayacak şekilde en yakın Yunan adaları ile Anadolu arasından geçen ortay hattı dayandırılmasını talep etmektedir. Bu şekilde yukarıda bahsedilen Türkiye'yi Rodos ve Meis adaları ile Anadolu sahilleri arasında çizilen ortay hattın kuzeyine hapsedebilme ihtimali bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'yi çizilen ortay hattın kuzeyine sıkıştırdıktan sonra, güneyde kalan deniz alanlarında kıta sahanlığı ve MEB'i Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis'in güney kıyıları ile Mısır'ın kıyıları arasında sınırlandırmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan, bu adalara tam kıta sahanlığı tanınmasını ve bunun ortay hat çizgisine göre olmasını talep ederek bölgeyi Mısır ile paylaşmak istemektedir. Bu

³⁸⁰ Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.2.

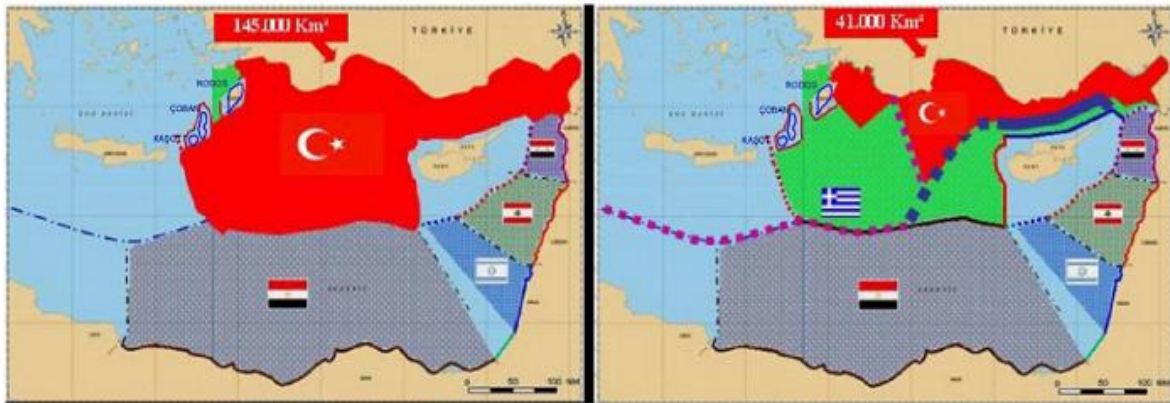
³⁸¹ Başeren; Işık, *age*, s.2, 156.

³⁸² Hasret Çomak, "*Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları*", Uluslararası Orta Doğu Kongresi Bildiri Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2012, s.36.

bağlamda Mısır ile de görüşmelere başlamıştır.³⁸³ Ancak Mısır, Türkiye ile bu konuda arasının açılabileceği endişesinin yanında, Mısır ve Libya'da çıkan siyasi krizler nedeniyle bir sonuca varamamıştır. Yunanistan, aynı süreç içinde GKRY ile sınırlandırma anlaşması yapmak için doğru zamanı beklemektedir.³⁸⁴ Türkiye 2 Mart 2004 yılında GKRY-Mısır arasında MEB Sınırlandırma Antlaşması'na itiraz ettiği notasında bölgedeki ilgili devletler arasında sınırlandırma işleminin hakkaniyet ilkelere uygun anlaşmalarla yapılmasını ifade etmiştir.³⁸⁵

Yunanistan'ın bu talebi gerçekleşmesi ihtimalinde, Türkiye'ye Rodos ve Meis Adalarının kuzey kısmı kalmış olacak buna karşılık Yunanistan çizilen ortay hattın güneyin de kıta sahanlığı ve MEB sahibi olabilme durumu bulunmaktadır.³⁸⁶ Harita 21'de görüldüğü üzere soldaki harita Türkiye'nin sahip olması gereken deniz alanlarını göstermektedir. Sağdaki harita ise etrafı yeşille taralı olan alanlar Meis, Rodos, Kaşot ve Kerpe hattıdır. Sınırlandırma özellikle Meis Adası etrafında Türkiye'nin deniz alanını kesmekte ve kuzeye sıkıştırmaktadır. Yunanistan uluslararası topluma bunu kabul ettirmeye çalıştığı bu sınırlandırma çerçevesinde, bölgedeki 145.000 km²'lik MEB alanından Türkiye'ye 41.000 km²'lik bir deniz alanı bırakmak ve Girit ile Anadolu kıyıları arasında kalan Rodos, Kaşot, Kerpe ve Meis Adalarına da deniz alanı kazandırma gayreti içindedir. Böyle bir durum Türkiye'nin yaklaşık 104.000 km²'lik deniz yetki alanını kaybetmesine neden olmaktadır.³⁸⁷

Harita 21 : Türkiye'nin 145.000 km²'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY- Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin İleri Sürdüğü 41.000 km²'lik MEB Alanının Karşılaştırılması

Kaynak: Yayıncı, *agm*, s.25.

³⁸³ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Uyuşmazlığı*, s.8

³⁸⁴ Yayıncı, *agm*, s. 26.

³⁸⁵ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Uyuşmazlığı*, s.7.

³⁸⁶ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Uyuşmazlığı*, s.8.

³⁸⁷ Kedikli; *Deniz*, *agm*, s.409.

Yunanistan'ın savunduğu ve gerçekleştirmeye çalıştığı bu faaliyetler, hakkaniyet ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu bağlamda yukarıda bahsi geçen Adalar, Yunanistan toprağı ile Türkiye kıyıları arasında çizilen ortay hatta göre hukuki tabiriyle “ters tarafta kalan adalar” olmasından dolayı sınırlandırma bakımından hem kıyı oluşturamaz hem de sadece karasularına sahip olabilmektedir. Bu durum uluslararası deniz hukuku bağlamında değerlendirildiğinde, uluslararası mahkemelerin uyuşmazlık davalarında aldığı kararlarda ele alınmıştır. Bu durumun gerekçesi Uluslararası Hakem Mahkemesi'nin 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda aldığı kararda açıkça ifade edilmektedir. Bu bağlamda “eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler.”³⁸⁸ 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur³⁸⁹ ve 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda “kıta denize hakimdir”³⁹⁰ şeklinde aldığı kararlarla coğrafyanın üstünlüğüne vurgu yapmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde de belirtildiği gibi sınırlandırmanın en önemli ölçütü coğrafyadır.

UAD, 2009 Romanya-Ukrayna Yılan(Serpents) Adası Davası Deniz alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda, Serpents Adası'na karasuları dışından başka herhangi bir deniz alanının verilmemesini karara bağlamıştır. Divan, ilgili sahil şeridini belirlerken, Ukrayna'ya ait Serpents Adası'nı ilgili kıyı olarak dikkate almamış, sınırlandırma için karşı kıyılar arasında orta hat metodu kullanılmasına karar vermiştir. Bu kararı verirken de ıssız yada kendine özgü ekonomik hayatı olmayan adaların MEB ve kıta sahanlığı olmayacağını düzenleyen 1982 BMDHS'nin 121. maddesi gerekçe olarak gösterilmemiştir. Bu dava Doğu Akdeniz'de MEB ve kıta sahanlığı uyuşmazlıklarında Türkiye'nin Anadolu kıyılarına yakın Yunan Adaları'na kıta sahanlığı tanımamasını öngören savını teyit etmiştir.³⁹¹ 1992 Saint Pierre ve Miquelon Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda, Saint Pierre ve Miquelon Adaları Kanada kara ülkesinin hemen yanında yer almakta ve yakınlarında Fransa'ya ait bir anakara bulunmamaktadır. Mahkeme, bu şartlar altında kısmen çok daha az kıyı şeridine sahip olmasına rağmen, Kanada'nın egemenliğini ihlal etmeyen güney ve güneydoğu kısmında bu adalara millik

³⁸⁸ 1977 Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, paragraf 96.

³⁸⁹ 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, paragraf 47.

³⁹⁰ 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası, paragraf 73.

³⁹¹ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.45.

bir bölgede tam egemenlik vermiştir.³⁹² Bu adaların Türkiye anakarasının önünü kapatan ve kıyılarını ihlal eden durumu düşünüldüğünde bu adaların yalnızca karasularına sahip olabilme durumları bulunmaktadır. Bu adaların karasuları dışında sahip olacağı alanlar Türkiye'nin güney kıyılarının uzantısının önünü de kesecektir. Dolayısıyla Rodos, Kerpe, Kaşot, Meis Adalarının “ters tarafta kalan adalar” olması durumu sebebiyle yalnızca 6 millik karasular alanı verilebilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan “orantılılık ilkesi” ve “coğrafyanın üstünlüğü” ilkeleri çerçevesinde, Anadolu kıyılarının uzunluğu bu adalarla karşılaştırılmaz derece fazladır. Aynı zamanda bu adalar “kapatmama ilkesi” çerçevesinde de yapılacak bir sınırlandırmada aykırılık teşkil edecektir.³⁹³

Özetle uluslararası yargı organlarının verdiği kararlar ışığında sınırlandırma için Adalar coğrafi unsurların başında gelmekte ve etki derecesi nüfusuna, ekonomik durumuna, yaşanılabilir olup olmadığına ve büyüklüğüne göre uluslararası mahkemeler tarafından analiz edilmektedir. Anadolu kıyıları ile Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis adalarının kıyı uzunlukları kıyaslanamaz ölçüde Anadolu yarımadasının kıyılarının lehinedir. Aynı zamanda bahsi geçen adalar, coğrafi konumları sebebiyle zaten kapatmama ilkesine de karşıt bir durum oluşturmaktadır. Öyleyse buna göre Girit, Kaşot, Rodos, Kerpe ve Meis Adalarının bulunduğu hat birleştirilerek, Yunanistan için bir kıyı oluşturması mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu adaların Doğu Akdeniz’de MEB ve kıta sahanlığı hakkı bulunmamaktadır.

Doğu Akdeniz’deki Yunanistan’a ait adaların arasında yüzölçümü bakımından Girit Adası önemlidir. Ancak Girit’in sadece 33 km’lik kısmı Doğu Akdeniz deniz alanları sınırlandırması ile alakalıdır. Girit daha çok Libya tarafına doğru dönüktür. Bu bağlamda Girit Adası için yapılacak bir sınırlandırma, Ege Denizi’nde Türkiye-Yunanistan sınırlarının ve Doğu Akdeniz’de de Türkiye-Mısır arasında muhtemel kıta sahanlığı ve MEB sınırının göz önüne alınmasını gerektirmektedir.³⁹⁴

2004 yılında Türkiye ve Yunanistan’ın birbirlerine verdiği karşılıklı notada Yunanistan’ın iddialarında Yunanistan, bölgedeki ilgili devlet sıfatıyla kıyıları karşılıklı devletler arasında kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmasının ilgili uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak ortay hatta göre yapılması gerektiğinin tekrarını; bu yöntemin

³⁹² 1992 Saint Pierre ve Miquelon Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası, paragraf 1170.

³⁹³ Yayıncı, *agm*, s. 24.

³⁹⁴ Aksar, *agm*, s.234.

Kıbrıs Cumhuriyeti ve Mısır'ın arasındaki MEB Sınırlandırma anlaşması da dahil genel devlet uygulamaları ile onaylandığını ifade etmiştir.³⁹⁵

2.7.6. İsrail

İsrail, 1990 yılında karasularının genişliğinin 12 mil olduğunu ve derinliğin işletmeye izin verdiği deniz üstü ve toprak altını da içeren kıta sahanlığı olduğunu bildiren yasayı kabul etmiştir.³⁹⁶ İsrail'in Doğu Akdeniz'de arama çalışmaları, Tethys Deniz Ortaklığı'nın 1999 yılı itibariyle Ashkelon açıklarındaki Noa sahasında gerçekleştirilmesi ile başlamıştır. Haritada 22'de görüldüğü gibi İsrail, ilan ettiği deniz yetki alanlarında 2000'li yıllar itibariyle hidrokarbon yataklarını arama ve işletme ruhsatları vermeye başlamıştır. 2000 yılında Noble Energy tarafından Noa sahasının yanındaki Mari-B adlı doğalgaz sahası keşfedilmiştir. Bu saha 43,6 milyar m³ 'lük bir hidrokarbon potansiyelini ortaya çıkarmıştır. İsrail, 2004 yılında Mari-B sahasını ulusal talepleri gerçekleştirmek adına üretime açmıştır. Ocak 2009 yılında Noble Energy ve İsrail'e ait Delek Group tarafından yapılan araştırmalar sonucu Tamar ve Dalit sahaslarını keşfetmiştir. Tamar sahasında doğalgaz rezervinin yaklaşık 283 milyar m³ olduğu tespit edilirken Dalit sahasında yaklaşık 14,1 milyar m³ olduğu açıklanmıştır.³⁹⁷ 2010 yılında Tamar ve Dalit sahaslarının batısında yaklaşık 509 milyar m³ olduğu sanılan Leviathan sahasının keşfi ile İsrail'in Doğu Akdeniz'de yaklaşık 1 trilyon m³ hidrokarbon rezervine sahip olduğu düşünülmektedir. Bu sahasların çoğunda Noble Energy ve Delek Group faaliyet göstermektedir.³⁹⁸

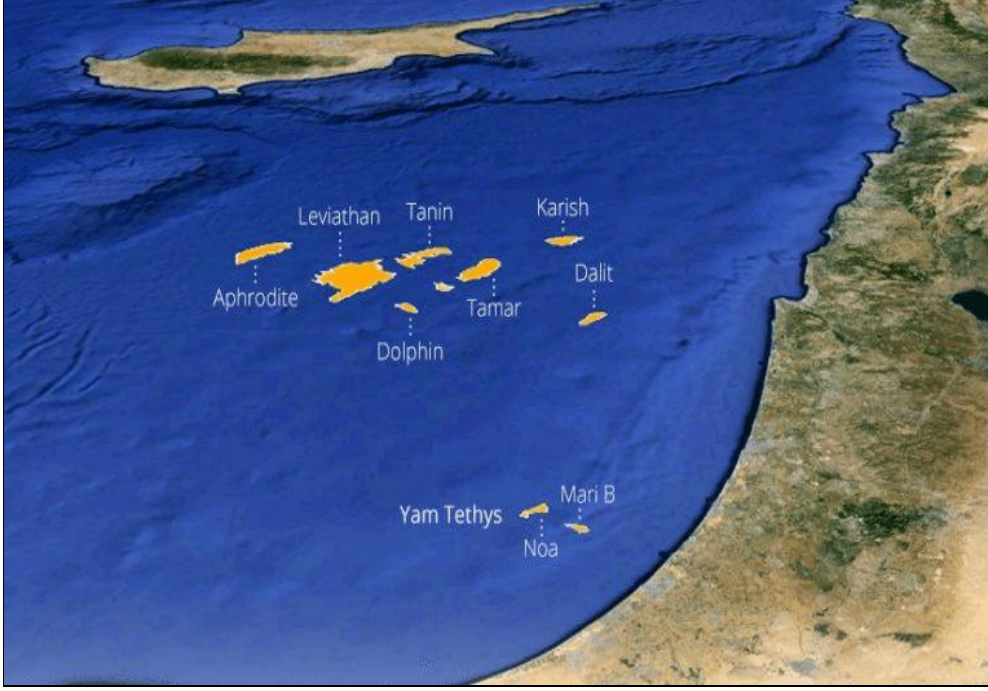
³⁹⁵ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.9.

³⁹⁶ Kaya, 2016, s. 163.

³⁹⁷ "Oil and Gas Exploration in Israel", Ministry Of Energy, Exploration and Production of Natural Gas and Petroleum, 4 Temmuz 2018, https://www.gov.il/en/departments/general/gas_oil_history, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

³⁹⁸ "The Israeli Natural Gas Industry: Where Do We Go Now?", Pipelines International, 20 Eylül 2016, <https://www.pipelinesinternational.com/2016/09/20/israeli-natural-gas-industry-go-now>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

Harita 22 :İsrail'in Keşfedilen Doğalgaz Havzaları

Kaynak: Özer Balkaş, *İsrail, Doğu Akdeniz'deki 24 Petrol ve Doğal Gaz Arama Ruhsatında İhaleye Çıkıyor*, 2016, www.researchgate.net/publication/314379565_Israil_Dogu_Akdeniz'deki_24_Petrol_ve_Dogal_Gaz_Arama_Ruhsatinda_Ihaleye_Cikiyor Erişim Tarihi: 06.05.2019

Bu bilgiler ışığında İsrail, 17 Aralık 2010 tarihinde GKRY ile MEB Sınırlandırma Antlaşması imzalamıştır. Ancak diğer kıyıdaş devletlerle herhangi bir anlaşma sağlamadan 12 Temmuz 2011 tarihinde MEB sınırlarını gösteren haritayı BM'ye bildirmiştir. İsrail 12 Temmuz 2011 tarihinde MEB ilanında bulunduğu, İsrail'in kendisine ait olduğunu ileri sürdüğü MEB alanının, Lübnan'ın ilan ettiği MEB ile özellikle 9 numaralı parselde yani Karish sahasında kesişmektedir.

Harita 23: GKRY- İsrail MEB Sınırlandırma Anlaşması Sınırları

Kaynak: Yaycı, *agm*, s.27.

Son yıllarda Türkiye ve İsrail arasında bozulmaya başlayan ilişkiler özellikle 2010 tarihinde Gazze'ye yardım malzemesi götüren Mavi Marmara Feribotu'na, uluslararası sularda İsrail'in yaptığı saldırı ile ilişkiler bozulmuştur. Yine İsrail'in Gazze Şeridi'ne yaptığı askeri faaliyetler ve Türkiye'nin tepkisi gerginleşmeye neden olmuştur.³⁹⁹ İsrail'in Kıbrıs konusunda hamle yapmasının arkasında Ada'ya pek çok yatırımı gerçekleştirmesinden kaynaklanmaktadır. İsrail, Rum tarafı ile birlikte yaptığı faaliyetler kapsamında Kıbrıs'ta askeri üs edinme politikası izlemektedir. Kıbrıs'ta Limasol'e bağlı Vasiliko'da doğalgaz çevrim santrali yapımında ve sonrasında güvenlik için pek çok İsrail vatandaşını yerleştirme amacı taşıdığı düşüncesi oluşmaktadır. Bu durum İsrail'in askeri bakımdan güçleneceği anlamında gelmektedir. Zira İsrail ve GKRY 16 Şubat 2102 tarihinde Savunma ve İşbirliği Antlaşması imzalamıştır. Bu bağlamda İsrail, Akdeniz'deki doğalgaz ve petrol üretimini güvenceye almak için askeri bakımdan yenilenmeye karar vererek, yüksek fiyatlı savaş gemileri, insansız hava araçları, radar sistemleri almayı planlamaktadır. Ayrıca İsrail'deki bazı kesimlerde Doğu Akdeniz'de keşfedilen petrol kuyularına Gazze veya Sina'dan saldırı olabileceği düşünce bulunmaktadır. Bu sebeple İsrail Yönetimi, deniz kuvvetlerini doğalgaz ve petrol kuyularını koruma amacıyla görevlendirmektedir.⁴⁰⁰

³⁹⁹ Kedikli; Deniz, *agm*, s. 411.

⁴⁰⁰ Kedikli; Deniz, *agm*, s. 411.

Bunun yanı sıra Filistin, Gaza Marine bölgesinde İsrail ile bir uyumsuzluk yaşamaktadır. İsrail'in ve Filistin'in deniz yatakları ve kıta sahanlıkları bitişiktir. İsrail ve Filistin arasında anlaşmazlığa neden olan bu durum özellikle Filistin adına büyük bir sorun olmaktadır. İsrail, 2004 ile 2013 yılları arasında Gazze kıta sahanlığında Gazze Şeridi'nin deniz yetki alanlarını ihlal etmektedir. 2011 yılında Benjamin Netanyahu ve Mahmud Abbas, İsrail ve Filistin arasında Noa bölgesindeki yataklarda faaliyetlerin ilerlemesi için iş birliği konusunda anlaşmıştır. Ancak bölgedeki arama ve çalışma faaliyetinde Filistin'in hakları gözetilmemiştir. 2012 yılında İsrail'in Delek Group şirketi tarafından Noa sahasında sondaj çalışmalarına başlanmış ve doğalgaz rezervlerine ulaşılmıştır. İsrail'in yaptığı bu tek taraflı sondaj faaliyetleri, Filistin'in egemenliğini ihlal ederek kıta sahanlığına doğru genişlemiştir. İsrail, 2014'te Gazze'ye yaptığı saldırının arkasında doğalgaz yataklarına sahip olma isteği açıkça belli olmaktadır.⁴⁰¹

Gaza Marine bölgesinde yapılan tüm çalışmalar kıta sahanlığı açısından direk Filistin Devleti'ni ilgilendirmektedir. Bu sahanın, Filistin'in dışa bağımlılığını azaltacak nitelikte olduğu görülmüştür. Ancak bu sahanın ilerleme kaydetmesinde en büyük sorun siyasi anlaşmazlıklar ve güvenlik problemleridir. Kayda değer bir enerji ihracatı yapabilecek büyüklükte enerji yatağına sahip olan İsrail, enerji kaynaklarından elde edeceği refah ile çevresinde güvenlik barikatı kurmak istemektedir. Ancak Gazze İsrail'in bu hedeflerine engel olmaktadır. Kıbrıs Adası'nın güneyi ve Suriye'den İsrail kıyılarına kadar olan alanda Leviathan sahasındaki gaz rezervleri İsrail'in ablukası altındaki Gazze açıklarında yer almaktadır. Ancak Filistin Devleti'nin ileri dönemlerde doğalgaz ve petrol haklarından yararlanmak istemesi kaçınılmaz bir durum olmaktadır.⁴⁰² İsrail, Filistin'in deniz yetki alanlarını ihlal ederek 1982 BMDHS'ye aykırı davranışlarda bulunmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Sözleşme'nin 56. maddesi gereğince MEB, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek şekilde deniz yatağı ve toprak altı canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi ve muhafazası hakkı ile aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgârdan enerji üretimi gibi bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılması ve işletilmesine yönelik egemen hakları sahildevlete tanınmaktadır. İsrail'in BMDHS'ye aykırı davrandığı bu ihlallerin gerekçeleri Sözleşmenin MEB sınırlarının belirlenmesine yönelik 74. maddesi ve kıta

⁴⁰¹ Merve Aksoy, "Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti", 2016, https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html, Erişim Tarihi 28.07.2019.

⁴⁰² "Doğu Akdeniz'deki krizlerin nedeni enerji savaşları", 20.06.2017, <https://www.aydinlik.com.tr/dunya/2017-haziran/dogu-akdeniz-deki-krizlerin-nedeni-enerji-savaslari>, Erişim Tarihi: 25.07.2019.

sahaneliğini dzenleyen 83. maddesi çerçevesinde tespit edilebilmektedir. Yine Sözleşme'nin 300. maddesine göre, İsrail uluslararası deniz hukukunun kıyı devletine vermiş olduğu bu hakkı Gazze Şeridi'ne ait deniz yetki alanları ihlal etmesi uluslararası hukukun getirdiği kurallara aykırılık teşkil etmektedir. Dolayısıyla İsrail'in geçmişte karadaki topraklarını hukuka aykırı şekilde genişletme çabaları, deniz yetki alanlarında da devam etmektedir. Yapılan bu deniz yetki alanları ihlali, UAD Statüsü'nün 38. maddesinin uygun gördüğü hakkaniyet ilkelerine ve uluslararası yargı organlarının ortaya koyduğu kapatmama ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

Ayrıca İsrail, doğalgaz kaynaklarını pazara açarken ilk olarak bölgesel anlamda bir ağ oluşturma çabası içine girdiği görölmektedir. Bugünkü ispatlanmış verilere göre Avrupa enerjide kaynak çeşitliliğini İsrail'in ihracatıyla sağlayabilir. 2015 yılında ihracat anlamında Delek Group, Mısır'da bulunan Dolphinus Holdings ile Leviathan sahasındaki doğalgazın ihracatı için anlaşma imzalamıştır.⁴⁰³ Aynı anlaşmayı Ürdün'ün NEPCO şirketi ile yaparak Tamar sahasından çıkarılacak gazın İsrail'in iç tüketimini sağladıktan sonra ortaya çıkacak fazlalığı bir boru hattı ile Mısır'a ve Ürdün'e ihraç etmesi düşünülmektedir.⁴⁰⁴ Bunun yanında İsrail çıkaracağı doğalgazın çoğunluğunu büyük pazarlara ulaştırmayı düşünmektedir. Dolayısıyla en uygun yol Türkiye'ye boru hattı seçeneği olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ile İsrail arasında görüşmeler 2016 yılında sona ermiştir. Doğalgaz kaynaklarının pazara açılması için Türkiye üzerinden geçecek bir boru hattı ile taşınması seçeneği, denizde yaklaşık olarak 100 km uzunluğu ile en kısa yol olmaktadır.⁴⁰⁵ İsrail, Yunanistan'a ait Energean Oil&Gas Group ile Leviathan ve Tamar'dan sonra 50,9 milyar m³ Karish ve 33,9 milyar m³ olan Tanin sahaslarını üretime açmak için anlaşma imzalamıştır. İsrail, Leviathan sahasında 2019 yılının son dönemlerinde doğalgaz üretimine geçmeyi planlamaktadır.⁴⁰⁶ Bunun için Delek Drilling, Avner Oil ve Ratio Oil şirketleri ile 2019 sonu üretime geçmek için anlaşma imzalamıştır.

Son olarak GKRY ile Noble Energy şirketinin, Kıbrıs Adası'nın sözde MEB alanında kalan ve blok 12 olarak bilinen sahada sondaj çalışması için işbirliğine varmaları,

⁴⁰³ "Tamar Gas Goes To Egypt", Offshore Energy Today, 18 Mart 2015, <https://www.offshoreenergytoday.com/tamar-gas-goes-to-egypt>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

⁴⁰⁴ "Export", Gas Markets, Ministry Of Energy, <http://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Pages/Gas%20Markets/Israels-Export-Options.aspx>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.

⁴⁰⁵ Kedikli; Deniz, *agm*, s. 413.

⁴⁰⁶ "Greece's Energean Signs First Deal to Supply Gas to Israel", Bloomberg Markets, 28 Mayıs 2017, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-05-28/greece-s-energean-signs-first-deal-to-supply-gas-to-israel>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

GKRY ve İsrail görüşmesini hızlandırmıştır. Zira Blok 12, İsrail'in Hayfa Limanına 90 km. mesafede bulunmaktadır. Son olarak 2019 yılı itibariyle Energean Oil and Gas şirketi İsrail'in Karish sahasında sondaj çalışmalarına başlamıştır. Bu sahada 1,3 trilyon m³ doğalgaz üretimi hedeflenmektedir.⁴⁰⁷ Ayrıca İsrail, Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya'nın Doğu Akdeniz doğalgazının Avrupa'ya EastMed adlı boru hattı inşası ile Avrupa'nın enerji ithalatının çeşitliliğini arttırmak için doğalgaz ihracatını artırma yoluna giderek işbirliği anlaşması imzalanmıştır.⁴⁰⁸

2.7.7. Lübnan

Lübnan'ın Doğu Akdeniz'de hidrokarbon yatakları arama ve MEB ilanı için bazı girişimleri olmuştur. Bu girişimler, 1970 yılından 1975 yılına kadar İngiliz, Rus ve Amerikan şirketlerine denizde araştırma çalışmaları yaptırarak başlamıştır. Ortaya çıkan analizlerde, petrol ve doğalgazın çıkarılma faaliyetlerine yönelik maliyetinin gelecek olan gelirden daha fazla olabileceği ortaya çıkmıştır. Sonraki yıllarda ülkede siyasi krizler ve İsrail işgali sebebiyle bu tarz büyük maliyetli bir işe kalkışmamak gerektiğine kanaat getirilmiştir.⁴⁰⁹

Lübnan 2005 yılında GKRY ile bir memorandum süreci başlatarak 17 Ocak 2007 yılına gelindiğinde GKRY ile MEB Sınırlandırma Anlaşmasını imzalamıştır. Anlaşmaya göre sınır, tarafların esas hatları üzerindeki en yakın noktalardan ortay hatta göre çizilmiştir. Ancak yaşanan bu gelişme sonrasında Türkiye ve KKTC, GKRY'nin Kıbrıs Adası'ndaki Türk toplumunu temsil etmediğini ve GKRY'nin Türk tarafını dikkate almadan gerçekleştirdiği ve Ada'yı hukuken bağlayabilecek tek taraflı faaliyetlerin ve uluslararası anlaşmaların geçersiz olduğunu her fırsatta dile getirmektedir.⁴¹⁰ Lübnan ile yapılan sınırlandırma anlaşması sonrasında Türkiye, Lübnan'a verdiği notada, yapılan anlaşmanın Türkiye ve KKTC'nin Kıbrıs Adası çevresindeki deniz alanlarında mevcut hak ve çıkarlarını dikkate almadığı ve GKRY'nin bütün Ada'yı temsil edemeyeceği dile getirilmiştir. GKRY anlaşmayı onaylamasına rağmen, Lübnan yönetimi 2010 yılına kadar anlaşmayı Türkiye'nin de diplomatik temaslarıyla onaylamamıştır.⁴¹¹ Bunu yanında

⁴⁰⁷ "Energean Starts Four-Well Drilling Program In Israel", 4 Mart 2019, Offshore Energy Today, <https://www.offshoreenergytoday.com/energean-starts-four-well-drilling-program-in-israel>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.

⁴⁰⁸ "Doğu Akdeniz", Sputniknews, 26 Kasım 2018, https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201811261036324258-dogu-akdenizde-dogal-gaz-anlasmasi, Erişim Tarihi:07.05.2019.

⁴⁰⁹ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.23.

⁴¹⁰ Kedikli; Deniz, *agm*, s.407.

⁴¹¹ Kedikli; Deniz, *agm*, s. 407.

İsrail'in, GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalaması sonrası, İsrail'in BM'ye bildirdiği MEB alanı ile Lübnan'a ait MEB alanı yaklaşık 9 km²'lik bir alanda çakışmaya neden olmaktadır. Bu durum Lübnan ile İsrail arasında gerginlik yaratmaktadır. Lübnan-İsrail sınırına oldukça yakın olan Karish sahası üzerinde anlaşmazlık bulunmaktadır. Lübnan Yönetimi tarafından şimdiye kadar beş kez ertelenen uluslararası petrol ve doğalgaz arama ihalesi 2 Şubat 2017'de başlamıştır. Lübnan'ın MEB alanında ve sondaj çalışmalarına açılan sahada 1, 4, 8, 9, 10 numaralı parseller yer almaktadır. Fakat bu parsellerden 8, 9, 10 numaralı parseller İsrail ile anlaşmazlığın yaşandığı alanlardır. Ayrıca Lübnan Yönetimi, 2011 yılında BM Genel Sekreterliği'ne GKRY ile İsrail arasında imzalanan anlaşmanın "Lübnan egemenlik ve ekonomik haklarının ihlali" ve "bölgedeki barış ve güvenliğe" karşı bir tehdit olarak algıladığını bildiren bir mektup yollamıştır.⁴¹² Lübnan, GKRY ile 19 Ekim 2010 tarihinde yaptığı sınırlandırma anlaşmasını iç hukukunda onaylanarak BM'ye bildirmiştir.

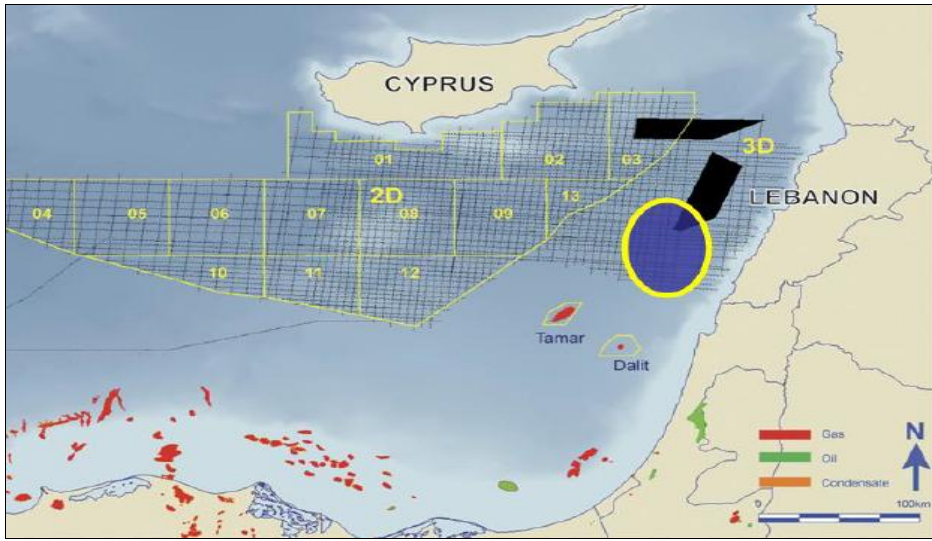
Uluslararası hukuk ilkelerine ve uluslararası hukuk mahkemelerinin kararlarına uygun şekilde, KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak kendi deniz yetki alanlarına sahip olduğu ve Türkiye'nin de Kıbrıs Adası'nın güneyinde kıta sahanlığı ve MEB olmak üzere deniz yetki alanları üzerinde hakkı bulunmaktadır. KKTC'nin ve GKRY'nin Kıbrıs Adası'nda ülke sınırları belli iki ayrı devlet olmasından dolayı KKTC'nin; Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır ile deniz yetki alanları sınırlandırması için karşılıklı kıyıları bulunmaktadır Ayrıca aşağıdaki Harita 24'de görüldüğü gibi GKRY'nin ilan ettiği 3 ve 13. parsellerin tümü ile 2, 9, ve 12. parsellerinin bir kısmında KKTC'nin doğrudan hakları bulunmaktadır. Bu durumda KKTC ve Lübnan arasındaki uyuşmazlık alanı değerlendirildiğinde ise 1, 2, 3, 9 ve 13. parseller ile Lübnan'ın 1, 2, 3, 9 ve 13. parsellerde de MEB alanı birbiriyle çakışmaktadır. Lübnan'ın MEB alanına giren 1, 8, 9. parseller ile GKRY'nin arama yaptığı parseller 8 ve 9. parseller çakışmaktadır. KKTC'nin TPAO'ya petrol ve doğalgaz arama ruhsatı verdiği E, F ve G sahaları, Rum Yönetimi'nin belirlediği 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaralı bloklar ile çakışmaktadır. GKRY'nin 7. parsel enerji şirketlerini daveti ise, Türkiye'nin bölgedeki kıta sahanlığındaki haklarını ihlal etmektedir.⁴¹³

⁴¹² Kedikli; Deniz, *agm*, s. 407.

⁴¹³ "Total ve ENI Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne Başvurdu", 18 Kasım 2018, <https://www.enerjiportali.com/total-ve-eni-guney-kibris-rum-yonetimine-basvurdu/>, Erişim Tarihi:25.07.2019.

Öyleyse uluslararası deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusuna ilişkin 1985 Libya-Malta Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası ile 2001 Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda Mahkeme; hakkaniyet ilkesine ve coğrafi üstünlük ilkesine; 1992 Saint Pierre-Miquelon Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası ve 2009 Romanya-Ukrayna Serpents Adası Davası'nda, adaların anakaralar kadar deniz yetki alanına sahip olamayacağını bildirmiştir. Bu davalarda anakaraların kıyı uzunlukları dikkate alınarak orantılılık ilkesi çerçevesinde sınırlandırma yapılmaya çalışmıştır. Buna bağlı olarak Türkiye ve Mısır Doğu Akdeniz'de nüfus yoğunluğu ve anakaralarının kıyı uzunlukları bakımından kıyıdaşlar arasında daha fazla yetki alanına sahip olması gereken ülkelerdir. Dolayısıyla GKRY'nin diğer kıyıdaşların haklarını ihlal ederek yaptığı ve ortay hatta göre çizilen sınırlandırma anlaşmaları kabul edilemez niteliktedir. Lübnan'ın GKRY ile yaptığı sınırlandırma anlaşmasının sonunda, Lübnan kendi MEB alanında 3957 km²'lik bir kayıp yaşamak durumunda kalmıştır.

Harita 24: GKRY ile Lübnan MEB'lerinin Çakıştığı Alan

Kaynak: Yaycı, *agm*, s.30.

Dolayısıyla Lübnan'ın GKRY ile yaptığı anlaşmanın sonucuna göre, Lübnan'ın deniz yetki alanına giren 1, 2, 8, 9. parsellerde kısmen ve 3, 13. parsellerin tamamında, GKRY'nin uluslararası hukuk ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde ihlali bulunmaktadır. Bu bağlamda GKRY'nin, MEB'ini uluslararası hukuka uygun şekilde Türkiye,

Yunanistan, KKTC, Mısır, Lübnan, Suriye, İsrail ve Filistin ile hakça ilkeler çerçevesinde tespit etmesi gerekmektedir.⁴¹⁴

GKRY, Türkiye ve KKTC'nin tüm itirazlarına rağmen tek taraflı olarak sözde MEB alanlarını ilan ettikten sonra, 19 Eylül 2011 tarihinde faaliyetlere başlamış ve parselleri ihale süreçlerini başlatmıştır. Lübnan kıyıları ile Kıbrıs Adası kıyıları arasında kalan 3. ve 13. parseller dışında, Türkiye'nin haklarına tecavüz eden alanlarda dahil olmak üzere geri kalan 11 sahada ruhsat için ihaleye çıkmıştır. Rum tarafının, 2011 yılında 12. parselde büyük oranda hidrokarbon kaynağı keşfetmesinin ardından, 2012 yılında 2, 3, 9 ve 11. parselleri ihaleye açmıştır. Bu parsellerden 2. ve 3. parseller İtalyan ENI ile Güney Kore merkezli KOGAS şirketine ihale edilmiştir. 9. parsel ise Fransız TOTAL, NOVATEC ve GASPROM'un ortaklığına verilmiştir. Geriye kalan 11. parsel yine Fransız TOTAL şirketine ihale edilmiştir.⁴¹⁵ GKRY'nin bu uygulamaları KKTC'nin de haklarını ihlal etmektedir. GKRY'nin ihaleye açtığı alanların yüz ölçümü 55.000 km² ye ulaşmaktadır. Bu açılan ihalelerin hepsinde KKTC'nin de hakkı bulunmaktadır. Ancak GKRY, Yunanistan'ın Rodos-Meis-Kıbrıs hattının güneyinde Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını gasp etme politikasıyla doğru orantılı bir tavır sergilemektedir. Bu bağlamda Kıbrıs'ın kıta sahanlığı sınırlandırılmasını Türkiye'yi dışlayarak halletmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla GKRY Lübnan ile de temas halinde olmaktadır. Ancak 17 Ağustos 2010 tarihinde denizlerde hidrokarbon rezervlerinin araştırılmasına yönelik yasa çıkartmıştır. Yasa 2012 yılında onaydan geçirilmesi ile ruhsatlandırma sürecine başlayacağını açıklayarak uluslararası petrol şirketlerinin dikkatini çekmiştir.

⁴¹⁴Kedikli; Deniz, *agm*, s. 408.

⁴¹⁵ Kedikli; Deniz, *agm*, s. 409.

Harita 25: Lübnan'ın 19 Ekim 2010'da BM'ye Bildirdiği MEB Sınırları,

Kaynak: Yaycı, *agm*, s.26.

Bunun dışında Lübnan'ın, GKRY ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmasından başka bir kıyıdaş devletle sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır.⁴¹⁶ Lübnan tarafından 2 Şubat 2017 yılında petrol ve hidrokarbon arama ihalesi açılmıştır. Lübnan, bölgede iki blokta doğalgaz ve petrol sondajı yapma kararı almasının ardından, Lübnan Enerji ve Su Bakanı Nada al-Bustani, Nisan 2019'dan itibaren başlattığı arama faaliyetlerini arttırmayı planlamaktadır. 4 ve 9. parsellerde, arama faaliyetlerinin yapılması için Fransa'nın Total, İtalya'nın ENI ve Rusya'nın NOVATEC şirketleri ile anlaşılmıştır. Bustani, kuzey ve Suriye sınırı hakkında ise 1 ve 2 numaralı sondaj teklifleri çerçevesinde müzakerelerin henüz başlamadığına, ancak yakın bir zaman başlayacağına dikkati çekmiştir.⁴¹⁷ İsrail ve GRKY ile Levant havzasında paylaşan ve Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetlerine, başlamayan tek ülke olan Lübnan, Levant havzasında 1, 4, 8, 9 ve 10 numaralı parseller için 52 şirket ihaleye dahil edilmiştir. Fransız TOTAL, İtalyan ENI ve Rus NOVATEC şirketlerinin 4. ve 9. parsellerde ruhsat başvuruları 2017 yılında onaylanmıştır. Ayrıca, Lübnan, 2019 Nisan ayında 1, 2, 5, 8 ve 10 numaralı parseller için son teklif verme tarihini de 31 Ocak 2020 olarak belirlemiştir.⁴¹⁸ Doğu Akdeniz'deki konumu ile ihracatçı ülke kapasitesine sahip olan Lübnan, doğalgazın enerji piyasasındaki payını arttırarak ülkede

⁴¹⁶ Arda Özkan, "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı", *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 2012, s. 375.

⁴¹⁷ "Lübnan Doğu Akdeniz'de Keşif Sondajına Başladı", 26 Temmuz 2019, <https://aawsat.com/turkish/home/article/1830776/1%C3%BCbnan-do%C4%9Fu-akdenizde-ke%C5%9Fif-sondaj%C4%B1na-ba%C5%9Flad%C4%B1>, Erişim tarihi: 27.07.2019.

⁴¹⁸ "Doğu Akdeniz'de Lübnan-İsrail Anlaşmazlığı Türkiye'ye Yarayabilir", 02.08.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizde-lubnan-israil-anlasmazligi-turkiye-yarayabilir/1547663>, Erişim Tarihi: 02.08.2019.

istikrarlı bir ekonomiyi hedeflemektedir. Aynı zamanda ekonomisini düzeltmek adına doğalgaz talep eden ülkelerin isteklerini de kendi iç arzını gerçekleştirdikten sonra dış piyasaya açılmak istemektedir. Dolayısıyla bu açıdan en uygun ülke Türkiye olmaktadır. Lübnan, bölgede büyük bir güç olan Türkiye'nin Orta Doğu ve Orta Asya gazını Avrupa'ya taşımada en ucuz rota olduğunu savunmaktadır.⁴¹⁹

2.7.8. Suriye

Suriye, ilk olarak 28 Aralık 1963 tarihinde kıta sahanlığını 200 deniz mili ya da işletilebilir derinliğe kadar olan bölge olarak belirlemiştir.⁴²⁰ 19 Kasım 2003'te karasularının genişliğini 12 mil, bitişik bölgesinin 24 mil ve MEB alanının da 200 mil olduğunu düzenleyen "Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesi" ilişkin yasayı onaylamış ve BM'ye bildirmiştir. Bu yasa ile bölgeye ilişkin alanların hukuki rejimlerini de belirlemiştir. Bu yasa da sadece esas hatları dikkate alarak dış sınırı tespit ettiği, buna karşın komşu devletlerle olan yan sınıra değinmediği görülmektedir.⁴²¹ GKRY'nin yaptığı siyasi ve hukuka aykırı faaliyetlerine karşı, Türkiye ve Suriye kıyıdaş devletler olmalarına rağmen iki devlette anlaşmaların dışında bırakılmıştır.⁴²² Ancak 1982 BMDHS'nin 55. ve 56. maddelerine göre; "kıyıdaş devletlerin karasularının bittiği hattan itibaren 200 millik alan içerisinde deniz yatağındaki sulara, deniz yatağında ve bunların toprak altında doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi ve korunması ile ilgili diğer devletlerin haklarını göz önünde bulunduracak şekilde faaliyetlerde bulunması hakkı vardır" şeklinde ifadesinden kıyıdaş devletlerin anlaşma yoluyla hakça çözüme varacak şekilde sınırlandırma yapılması anlaşılmaktadır.⁴²³

Suriye, BM'ye yaptığı bildirim sonrasında ilan ettiği bölgede sismik araştırma ve yeni kaynaklar için araştırma izni vermiştir.⁴²⁴ Suriye milli petrol şirketi ve Amerikan Veritas şirketi aralarında bir sözleşme imzalayarak 4700 km²'lik alanda araştırma yapılması için anlaşılmıştır. Suriye, 2011 yılı Mart-Ekim dönemleri içinde arama izni

⁴¹⁹ "Doğu Akdeniz'de Lübnan-İsrail Anlaşmazlığı Türkiye'ye Yarayabilir", 02.08.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizde-lubnan-israil-anlasmazligi-turkiyeye-yarayabilir/1547663>, Erişim Tarihi: 02.08.2019.

⁴²⁰ Kaya, 2016, s.161.

⁴²¹ Madde 4- Suriye Arap Cumhuriyeti'nin kara suları, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 12 deniz milidir.

Madde 5- Suriye Arap Cumhuriyeti'nin kara sularında, deniz yatağında, üstünde yer alan hava sahasında Suriye'nin egemenliği tamdır. Uluslararası Hukuka göre zararsız geçiş düzenlenmiştir. Bknz: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf.

⁴²² Kedikli; Deniz, *agm*, s.413.

⁴²³ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Erişim Tarihi:28.07.2019

⁴²⁴ Yayıncı, *agm*, s.26.

vermiştir. İzin verilen sahaların kuzey bölgesindeki bazı kısımlar, Türkiye'nin yetki sahaları ile çakışmaktadır. Çünkü bu sahaların kuzeyi iki ülkenin kara sınır hattının bittiği noktadan 30 mil batısına yani Türkiye'nin deniz alanına denk gelmektedir.⁴²⁵ Suriye ile Türkiye arasındaki sınırlandırmayı etkileyecek olan sorun yan sınırın belirlenmesi ile ilgili olmaktadır. Kıta sahanlığı ve MEB bölgenin sınırlandırılması çalışmanın amacı olmasına rağmen, bu alandaki sınırlandırmada karasuları da önem kazanmaktadır. Prof. Dr. Yücel Acer'e göre, kıyıları yan yana olan iki devletin karasularının yan sınırının tespitinde, belli bir yöntem olmamakla birlikte coğrafi şartlara bakılarak, kıyı şekilleri benzer ve kıyı uzunlukları yaklaşık iki devlet arasındaki sınırın eşit uzaklığa göre hakkaniyete uygun olacağı değerlendirilmektedir. Kıyı uzunlukları değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Mersin açıklarına kadarki kıyı şeridinin dikkate alınması gereken kıyı şeridi olduğu kabul edilmelidir. Türkiye ile Suriye arasındaki deniz yan sınırının kıyı esas çizgisinden itibaren tespitinde, kıyıların genel olarak kuzey-güney doğrultusunda uzandığı gerçeğinden hareketle, sınırın kuzey-güney yönünde dik bir şekilde oluşturulması gerektiği düşünülebilir. Ancak sınırın kuzey-güney doğrultusunda yapılması hakça çözüme katkı sağlamayacağını gösteren coğrafi unsurlar göz ardı edilmemelidir. İskenderun Körfezi'nden başlamak üzere, Akdeniz'in doğu kıyılarının genel doğrultusu Kuzey-güney doğrultusunda bulunmaktadır. Bu dikkate alındığında Türkiye kıyıları üzerinde denize doğru bir kara çıkıntısı bulunmaktadır. Bu çıkıntı, Suriye-Türkiye kara sınırının denizle birleştiği noktadan kuzeye doğru girintisi bulunan Akıncı Burnu'na uzanan kara parçasıdır. Bu durumun yan sınırı belirleme de etki yaratabilme durumu bulunmaktadır.⁴²⁶ Suriye kıyısı üzerinde ise kısmen daha küçük bir çıkıntı olan Basit Burnu bulunmaktadır. Basit Burnu'ndan güneyine doğru ise Suriye kıyılarının bir kısmı denize doğru girinti yapmaktadır. Ancak Türkiye kıyıları ile karşılaştırıldığında sınırlı bir etki yapmaktadır. Ancak yine de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sonuç olarak iki tarafında sınırın kıyı genel doğrultusunda dik olarak tespit edilebilir olduğu değerlendirilmektedir.⁴²⁷

MEB ve kıta sahanlığı konusunda ise sınırlandırmanın nasıl yapılacağına tespiti henüz yapılamamıştır. Devam eden iç savaş sebebiyle, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusu öncelikler arasında bulunmamaktadır. Suriye'nin yukarıda bahsedilen yasada yan sınırların tespiti konusunda bir ifadeye yer verilmemiş olmasının ilgili ülkeler arasında konunun tartışılması ihtiyacını ortadan kaldırmayıp aksine ilerde

⁴²⁵ Kaya, 2016, s.163.

⁴²⁶ Acer, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Ve Türkiye*, s. 3,8.

⁴²⁷ Kaya, 2007, s.84.

kıyıları yan yana olan ülkeler açısından bir sınırlandırma anlaşması yapılmasını gerekli kılabilmesi düşünülmektedir. Suriye'nin deniz yetki alanlarına yönelik hakkını saklı tutması, Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına yönelik egemenlik hakları ve menfaatlerine yansımalarının olabilme durumu bulunmaktadır.⁴²⁸ Ancak Suriye'nin yaşadığı iç karışıklar nedeniyle bu doğrultuda attığı somut bir adım bulunmamaktadır.

2.7.9. İngiltere

İngiltere 1878 yılından itibaren Kıbrıs Adasında etkin bir politika izlemektedir. Kıbrıs'ta halen varlığını sürdüren üsleri aracılığıyla Orta Doğu ve tabii ki Süveyş Kanalı'nın kuzey kesiminde etkili olmaktadır.

Kıbrıs, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere tarafından 16 Ağustos 1960 tarihinde imzalanan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Dair Anlaşmada⁴²⁹, Kıbrıs'a iki egemen üssüden çizilen dört çizgi arasında kalan suların karasularının bir parçası olduğunu ileri sürmeme mükellefiyeti getirmektedir. Ancak diğer deniz alanlarının sınırlandırılması bakımından herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.⁴³⁰ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Dair Anlaşma diğer deniz alanlarının sınırlandırılmasını düzenlememiştir. GKRY sınırları içindeki İngiliz üslerinin karasuları dışında MEB veya kıta sahanlığının olup olmadığı tartışmalıdır. Hükümde karasularından başka diğer deniz alanlarının herhangi bir kaynak gösterilmemiştir. Ancak özellikle 2010 yılından itibaren başlayan keşifler bağlamında Yunan medyasında İngiltere'nin Kıbrıs'ta toprağı olduğu gerekçesiyle bulunan kaynaklardan hak iddia edebileceğine dair yorumlar yapılmaktadır. Kıbrıs Adası'nda sahip olduğu üslerin İngiltere açısından da stratejik anlamda önemli kılmaktadır. İngiltere Dış İşleri Bakanlığı'nın "üslerin jeopolitik öneme sahip olması ve Birleşik Krallık'ın uzun vadede milli güvenlik çıkarları açısından öncelikli bir coğrafyada olduğu ifade etmesi ve pek çok askeri operasyonda Ada'nın üs olarak kullanılması değerlendirildiğinde Akdeniz güvenliğinde Ada'nın değeri ortaya çıkmaktadır.⁴³¹

İngiltere'nin Kıbrıs'ta bulunan üsleri aslında sabit bir uçak gemisi konumundadır. Ancak İngiltere bu üslerin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne bağlı olmadığını her zaman dile

⁴²⁸ Kaya, 2007, s.50.

⁴²⁹ "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Dair Anlaşma" http://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyeti_nin_kurulusuna-iliskin-temel-antlasma_-1960_ingilizce_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 29.07.2019.

⁴³⁰ Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, s.27.

⁴³¹ Kedikli; Deniz, *agm*, s.405.

getirmiştir. Annan Planı çerçevesinde İngilizlerin varlığını koruyan hususlar yer almıştır. Bu hususlara göre adadaki egemen İngiliz üslerinin varlığının ve yasal statüsünün, Kıbrıs'ın kurucu anlaşmalarının bir parçası olduğu ifade edilmiştir. 2013 yılından önce Rum Yönetimi keşfedilen doğalgazın Türk tarafıyla paylaşımına sıcak bakmamıştır. Ancak sonrasında bu tutumu bırakarak doğalgazı tüm adayla paylaşabileceklerini belirtmişlerdir. Tabi ki bu değişikliğin temelinde küresel güçlerin Kıbrıs'a karışmak istediklerini gösteren tavırlar yatmaktadır. Bunun yanında İngiliz üsleri İngiltere'nin adadaki varlığını hukukileştirmektedir.⁴³² Ayrıca pek çok basın haberine göre İngiltere'nin kıta sahanlığı ve MEB alanı ilan edebileceği göz önüne alınması gerektiği ifade edilmektedir.⁴³³

⁴³² Uğur Özgöker; Hüseyin Çelik, “Kıbrıs'ta Enerji Politikaları Ve İngiltere İlgisi” https://www.academia.edu/34239849/KIBRISTA_ENERJ%C4%B0_POL%C4%B0T%C4%B0KALARI_VE_%C4%B0NG%C4%B0LTERE_%C4%B0LG%C4%B0S%C4%B0.pdf , Erişim Tarihi:07.05.2019.

⁴³³“Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri Brexit Masasında”, 12.10.2017, <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1staki-ingiliz-%C3%BCsleri-brexit-masas%C4%B1nda/a-40930763>, Erişim Tarihi: 29.07.2019.

SONUÇ

Deniz hukuku, uluslararası hukukun gelişmekte olan bir alt dalıdır. Gelişmekte olan bir alt hukuk dalı olması dolayısıyla kendi içinde hukuki boşlukları barındırmaktadır. Aslında örf ve adet hukuku kurallarıyla ortaya çıkmış olan bu hukuk dalının içindeki boşluklar, uluslararası yargı kararları ve sözleşmeler temelinde ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturması bakımından önem arz etmektedir. Ancak her olaya aynı derecede yaklaşılacakla birlikte çözüm için devreye somut olaya yönelik uluslararası yargı kararları girmektedir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında başvuru ve örf ve adet hukukuyla benimsenmiş ilke ve kuralların çoğu Uluslararası Adalet Divanı ve hakem mahkemelerinin ortaya koyduğu yargı kararları ile belirlenmektedir. Uluslararası deniz hukuku bağlamında ulaşım, iletişim ve doğal kaynaklardan yararlanma maksadıyla kullanımı uygun olan deniz alanlarında devletlerin ne gibi yetkilerinin olduğunun açık bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bu sayede devletlerin aralarında ortaya çıkabilecek herhangi bir hukuki veya siyasi anlaşmazlık da engellenmiş olacaktır. Genel anlamda tüm deniz alanlarında aynı kural ve ilkeler çerçevesinde sınırlandırmaya gidilmektedir. Burada önemli olan taraflar arasında bir anlaşma ile sınırlandırma işleminin gerçekleştirilmesi olmaktadır. O halde tüm bunlar uyuşmazlığa taraf olan devletler arasındaki deniz alanlarının uluslararası hukuka ve aynı zamanda hakkaniyet ilkelerine de uygun şekilde sınırlandırılması ile sonuçlanmalıdır. Sınırlandırmaya uygulanan metot değişse bile sonucun tek bir amaca hizmet etmesi gerekmektedir. Sınırlandırma yöntemi ne olursa olsun bölgenin tüm coğrafi özellikleri ve ilgili koşulları dikkate alınmalıdır. Aynı zamanda sınırlandırmada hakça bir çözüme ulaşılması için sadece coğrafi unsurların değil, diğer bütün ilgili unsurların da dikkate alınması gerekmektedir. İlgili unsurların başında doğal kaynakların varlığı gelmektedir. Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının asıl çıkış nedeninin doğal kaynaklardan faydalanmak olduğu göz ardı edilmemelidir. Bölgedeki varlığı bilinen doğal kaynakları orantısız şekilde paylaştıran bir sınırlandırma çizgisi hakkaniyete aykırılık teşkil etmektedir. 1977 Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nın 84. paragrafında ve 1993 Jan-Mayen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nın 73 ve 74. paragraflarında bu durum açıkça ifade edilmiştir.

Bir sınırlandırma sürecinde öncelikle iki anakara arasında, anakara ülkelerinin coğrafi niteliklerini yansıtan bir sınırlandırma çizgisi belirlenmektedir. Eğer iki ülkenin kıyı şekilleri benzer ve kıyıların uzunlukları birbirine yakın ise sınırlandırma çizgisi

başlangıç olarak eşit uzaklık çizgisi olmaktadır. Eğer kıyı şekillerinde önemli bir fark varsa sınırın, eşit uzaklık dışında bir sınır olmasını gerektiren unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Sınırlandırmanın diğer aşamasında ise mahkemeler, belirlenen sınırın diğer ilgili coğrafi unsurlar dikkate alındığında da hakça bir sonuca ulaşmış olduğunu değerlendirmektedirler. Bu diğer ilgili coğrafi unsurların başında adalar gelmekte ve bu aşamada adalara nasıl bir etki verileceği tespit edilmektedir. Adalar bazı durumlarda, coğrafi konumları, ekonomik ve sosyal özellikleri gibi durumları çerçevesinde sınırlandırma çizgisini ya etkilememekte ya da sınırlı olarak etkilemektedir. Başka bir ülkenin kıyılarına yakın adalarının, sınırlandırmadaki durumu, iki anakara arasındaki sınırlandırmada, anakaraların gerektirdiği sınırlandırma çizgisi üzerinde hakkaniyete uygun sonuç vermeyecek şekilde ise bu adalara çoğu kez etki tanınmamaktadır. Mutlak uygulanabilir bir metodun olmaması 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda Divan'ın eşit uzaklık ilkesini uygulamaması ve 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda coğrafyanın üstünlüğü ilkesine göre bir sınırlandırma yapılması bu durumu daha iyi ifade etmektedir. İki davada da önemli olan ortaya çıkacak sınırın hakkaniyet çerçevesinde bir sonuç vermesi amaçlanmıştır. Hakkaniyet prensipleri çerçevesinde dikkate alınması gereken en önemli durumun coğrafi yapı olduğu önceden belirtilmiştir. Öyleyse coğrafi yapı bakımından kıyıları girintili ve çıkıntılı ve kıyı uzunlukları fazla olan devletler için aynı zamanda kapatmama ilkesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İki prensip kapsamında ortay hat metoduna konu olan adalara karasuları dışında deniz yetki alanının verilmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda UAD'ın ve hakemlik mahkemelerinin pek çok kararı bulunmaktadır. 1977 Manş Denizi Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası'nda Mahkeme, ortay hattın ters tarafında kalan İngiltere'ye ait Kanal Adaları'na yalnızca karasuları genişliğinde bir kıta sahanlığı tanımıştır. 1982 Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası'nda Divan orta hatta göre Tunus kıyılarına yakın olan Kerkennah ve Cerbe Adalarından Kerkennah Adası'na yarım etki tanıırken, bölgede yer alan diğer unsurların daha önemi olduğunu belirterek Cerbe Adası'nı hiç dikkate almamıştır.

Doğu Akdeniz bölgesel ve küresel anlamda barışın ve istikrarın temsili açısından önemli bir bölgedir. Bu bölge yüzyıllardır var olan stratejik önemi sahip olduğu enerji kaynakları ile daha da artmaktadır. Kıyı ülkelerinin deniz yetki alanlarının belirlenmesi ve bu alanların paylaşım rekabeti bölge içi ve bölge dışı aktörler arasında siyasi mücadelelere sahne olmaktadır. Doğu Akdeniz'deki paylaşım sorunu yalnızca hukuki bir mesele olmaktan çıkmıştır. Konunun siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutları da bulunmaktadır.

Doğu Akdeniz, dünyada deniz ulaşımı açısından stratejik olarak İstanbul, Çanakkale, Aden, Hürmüz ve Süveyş Kanalı'na olan yakınlığı ve dünya petrol kaynaklarının çoğunluğunu barındıran Ortadoğu'yu kontrol edebilmesi ve Kıbrıs Adası gibi sabit bir uçak gemisi niteliği taşıyan coğrafi yapıyı barındırması açısından kilit bir role sahiptir.

Hukuk kuralları çerçevesinde yapılacak sınırlandırma anlaşmalarının arkasında bölgede oluşturulacak dengeler içinde sahip olunması gereken güç önem teşkil etmektedir. Türkiye'nin son dönemlerde bölgede oluşan dengelerin dışında yer almıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin bölgede aleyhine olan güç dengesini, İsrail ve Mısır gibi Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı ile ilgili sorunlarda etkisi olabilecek ülkelerle ilişkilerini değerlendirmesi gerekmektedir. Doğu Akdeniz, bölge devletlerinin münhasır egemenlik yetkilerinin uzandığı deniz alanları her devletin istediği 200 millik kıta sahanlığı ve MEB deniz alanı ilan etmesi için yeterince büyük bir alan değildir. Bu durumda da Doğu Akdeniz havzasının bahsedilen istikrarının korunması bakımından bölge devletlerinin tek taraflı politika ve uygulamalardan kaçınması gerekmektedir. Orta Doğu çemberinde konjonktürü etkileyen önemli sorunların yaşandığı bu coğrafyada çok eski zamanlardan beri başat güçlerin etkin olmaya çalıştıkları bilinmektedir. Bu bölge özelinde özellikle Kıbrıs Adası dünyanın merkezi konumunda önemini korumaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs sorunu ve yine bu coğrafyanın bir türlü düze çıkaramadığı Filistin sorunu artık kökleşmiş bir mesele halini almıştır.

Bölgenin bu karmaşık durumuna son yıllardaki enerji kaynaklarının keşifleri de eklenmiştir. Bu keşifler Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının çıkarılmasını ve bunların paylaşım sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan enerji keşiflerinin sağlıklı sonuçlara yol açması için iki değerlendirme yapılabilir. İlk olarak, bölgedeki enerji kaynakları bölge devletleri tarafından ekonomik bir değer olarak kabul edilip, aynı zamanda da dünyanın kalbi konumunda bulunan bu coğrafyaya refahı ve barışı getirebilir. İlgili devletler aralarında işbirliğine giderek, var olan enerjinin çıkarılmasında, işlenmesi ve işletilmesinde ve tüketici pazara yollanmasını bir bütün olarak sağlayabilecek durumdadır. İkinci olarak ise deniz yetki alanı paylaşımına ilişkin uyuşmazlıklar kıyıdaş ülkelerin arasındaki sorunları daha da arttırıp derinleştirerek çözülmesi güç bir konuma getirir ve keşfedilen enerji kaynaklarından gelecek olan potansiyel verimi yok edebilir. Özellikle 2009 yılı itibarıyla keşiflerin artması ve bulunan havzaların büyüklüğü düşünüldüğünde bölge devletlerinin zaten sallantıda olan siyasi tutumları daha da karamsar boyutlara ulaşarak zor bir döneme girilebilir. Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB deniz yetki alanlarına yönelik, kıyıdaş ülkelerin üzerinde uzlaşmaya vardığı herhangi çok

tarafli bir anlaşma bulunmamaktadır. Bunun yanında özellikle tek tarafli ve hukuka aykırı davranışlarda bulunan Yunanistan, GKRY ve İsrail'in de yetkili makamlar tarafından uyarılması gerekmekte veya bir yaptırıma gidilmesi gerekmektedir. Özellikle GKRY'nin Kıbrıs'ın kıta sahanlığı sınırlandırılması aşamasında tek tarafli olarak bölge devletleri ile anlaşma yapması, Kıbrıs'ın kurucu anlaşmaları olan 1959 Zürih, Londra ve 1960 Lefkoşa Anlaşmalarına aykırıdır. Bu bağlamda GKRY'nin Kıbrıs'ın tümünü bağlayacak anlaşmalar yapma yetkisinin bulunmadığı ve bu bölgedeki sınırlandırma işleminin Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan tüm kıyıdaş devletlerin de içinde olması gerektiği dile getirilmelidir.

Durum Türkiye özelinde ele alınırsa, Doğu Akdeniz'de gelişen olaylarda bölgenin istikrarının sağlanması açısından Türkiye kendine çözüm için yer açmalıdır. Türkiye'nin Mısır, Suriye, İsrail gibi Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımında doğrudan ya da dolaylı olarak etkisini göreceği devletler ile ilişkilerini gözden geçirerek geliştirmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Doğu Akdeniz'deki gelişmelerde Türkiye'nin en önemli sorunu bölge içindeki yalnızlığı denilebilir. Türkiye'nin gelecekte olabilecek bir çözümün parçası olarak anlaşmanın zeminini oluşturmak için kendi verilerini ve buna uygun tezlerini hazır hale getirmelidir. Nitekim Türkiye'nin olası kıta sahanlığı ve MEB deniz alanlarının sınırlarının belirlenmesi, Doğu Akdeniz'de hem Türkiye'nin hem de kıyı devletlerinin politikalarını ve uygulamalarını etkileyecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin deniz yetki alanlarını sınırlandırılması için uygun stratejileri göz önüne alarak belirlemesi çok önem arz etmektedir. Deniz yetki alanlarının paylaşımına yönelik olarak Türkiye'nin BMDHS'ye taraf olması ve bir an önce tek tarafli MEB ilanını gerçekleştirmesi gerekmektedir. Çünkü UAD'ın kararları Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu lehine çevirebilecek durumdadır. Bu kararlar temel alınarak haklılığını ortaya koyması, dünya siyasetine yön veren doğalgazın ve petrolün de üzerindeki etkisini attıracaktır. Türkiye açısından yalnızlıktan sıyrılmak adına Mısır ile karşılıklı MEB ilanında bulunarak bu duruma bir son vermelidir. Çünkü Türkiye ve Mısır arasındaki deniz alanı 400 mil üzerine çıkamamakta ve dolayısıyla ortak bir MEB ilanı yapılmalı ve bölgede yalnızlıktan kurtularak avantaj sağlayabilecektir. İki ülke arasında çizilecek sınır 36°D boylamından başlamalı, Deveboynu'nun en batı noktasından geçen boylama kadar uzanmalıdır. Aynı şekilde Türkiye'nin MEB ilanında bulunabileceği ülke Libya'dır. Ancak belirtilen iki ülkenin de ortak noktaları siyasi anlamda istikrarsız bir dönemden geçiyor olmalarıdır. Bu sebeple bu durumun bölgedeki istikrarı nasıl etkileyeceği bilinmemektedir.

Türkiye Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuku kendine rehber edinerek ileri sürebileceği tezleri çerçevesinde; deniz alanlarının sınırlandırılması sürecinde tek tarafli

olarak eylemde bulunulamayacağını ve örf ve adet kurallarını dikkate alarak çok taraflı anlaşmaların yapılarak sonuca ulaşılması gerektiğini savunmuştur. Yine tezini, doğal uzantı esasını temel bir prensip olarak kabul ederek, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Davaları'nda alınan kararda "her devletin kıta sahanlığı o devletin ülkesinin doğal uzantısı olmalıdır." şeklindeki açıklamasını temel alarak uluslararası hukukun kabul ettiği bu görüşü göz önünde bulundurması gerekmektedir. Hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kullanabileceği görüş Meis, Rodos gibi pek çok adaların var olmasıdır. Yunanistan 1982 BMDHS'nin 121. maddesine dayanarak adaların MEB hakkı olduğunu ve Girit, Kaşot, Çoban ve Meis Adalarını birleştiren çizgi üzerinden MEB sınırlarını belirlemeyi dolayısıyla da bölgedeki en uzun kıyıya sahip olan Türkiye'yi Antalya Körfezi'nde sıkıştırmayı planlamaktadır. Ancak bu adalara verilecek tam kıta sahanlığı etkisi Türkiye'nin bölgedeki haklarının ihlali ve hakkaniyet ilkelerine aykırılık oluşturur.

Uluslararası hukuka göre, Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında hakkaniyeti uygun sonuca ulaşmada ortaya hattın kullanılması zorunlu olmamaktadır. Amaç sonucun hakkaniyete uygunluğunu oluşturmaktır. Bu amaç göz önüne alınırsa, başlangıç aşamasını Anadolu'nun ilgili kıyıları ile Mısır'ın ve Kıbrıs Adası'nın ilgili kıyıları arasında çizilecek ortaya hat esasına göre sınırlandırma yapılması gerektirmektedir. Türkiye'nin sınırlandırma sahasına bakan ilgili kıyıları, Antalya Gazipaşadan Muğla Deveboynuna kadar uzanmaktadır. Bu kıyıların uzunluğu yaklaşık 294 mildir. Ancak GKRY'nin batı kıyılarının uzunluğu 32 deniz milidir. Türkiye'nin daha uzun olan kıyılarının, açık deniz alanlarına azami erişiminin kesilmemesi için Türkiye ile GKRY'nin ilgili kıyıları arasında çizilecek ortaya hattın, Türkiye sahillerinin önünü açacak şekilde doğuya çekilmesi gerekmektedir.

Doğu Akdeniz'de sahil devletleri arasında sağlıklı bir anlaşma ile sınırlandırmaya gidildiğinde ne olabilir? Bölgede ortaya çıkan neredeyse tüm sorunların doğal kaynak varlığından ve güvenlik sebepli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla yeni çatışmalara yol açmadan, bu büyüklükteki ekonomik değerin ve menfaatin bölgedeki başat güçlere ve kıyıdaşlara yeteceğini de dikkate alarak, adil bir şekilde çözüme gidip sonrasında Kıbrıs adasına münhasır ekonomik bölge kaynakları diğer devletlerin faydalanabileceği bir şekilde hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda paylaşımına gidilmesi gerekmektedir. Bölgede deniz yetki alanlarını sınırlandırma da sadece Türkiye değil, diğer kıyıdaş devletlerde sorun yaşamaktadır. Lübnan ve İsrail'in ilan ettikleri MEB alanları birbiriyle çakışması hala çözüme kavuşturulamayan mesele olarak ortaya çıkmaktadır.

Kıbrıs konusunda da henüz bir barış ortamı sağlanamamış ve çözüm planı ortada yokken Kıbrıslı Rumların tek taraflı ilanlarla hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin haklarını gasp ederek sondaj çalışmaları konusundaki hamleleri, Kıbrıs sorunun çözülememesindeki etkenlerden birini oluşturmaktadır. Türkiye, GKRY'nin tek taraflı ilanını ve açtığı ihale süreçlerini tanımamaktadır. Türkiye'nin atacağı bir geri adım Rum tarafının bu ilan tanınması olarak algılanacaktır. Dolayısıyla Türkiye, bu konuda haklılığını ve kararlılığını göstermek için yeni adımlar atması gerekmektedir. Türkiye, bugüne kadar bölgedeki haklarını korumadaki kararlılığını göstermek için bölgeye sismik araştırmalarla beraber devlet uygulamaları yaparak ve muhtemel MEB alanındaki haklarının ihlallerini engellemiştir. Ancak faaliyetlerine devam GKRY'nin faaliyetleri, Mısır, Lübnan ve İsrail ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmaları, Türkiye'nin bölgede yalnız kalmasını sağlayacak türden adımlardır. Bunun yanında Doğu Akdeniz havzasında çıkarı olan devletlerden özellikle Fransız, İngiliz ve Rus gemileri bölgede seyir sürelerini attırmak istemektedir. GKRY, kendine ait sözde deniz yetki alanlarına giren Türkiye'nin alanlarda arama çalışmaları yapmasına ve Türkiye'nin askeri tatbikatlarda bulunmasına tüm küresel güçlerin tepkisini çekmeye çalışmaktadır. Bunun yanında Türkiye için olabilecek en kötü senaryo Yunanistan ile GKRY arasında imzalanacak bir sınırlandırma anlaşmasıdır. Bu anlaşma Türkiye'yi Meis Adası'nın doğusunda bırakarak hakkı bulunduğu deniz alanlarını kaybetmesine neden olabilir. Dolayısıyla bu kötü senaryonun gerçekleştirilmeden önce Türkiye'nin uluslararası deniz hukukunun getirdiği kurallar ve ilkeler ile uluslararası mahkeme ve hakem kararları çerçevesinde sadece Mısır ve KKTC ile değil, ilgili kıyıdaşları olan İsrail, Lübnan ve Suriye ile de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik adımlar atmalıdır. Zira yapılacak bu sınırlandırmalar yalnızca Türkiye'nin haklarını değil aynı zamanda diğer kıyıdaşların da menfaatinedir. Eğer Türkiye, Mısır ve İsrail ile sınırlandırma anlaşması yaparsa, Kıbrıs Adası'nın güneyinde ilan edilen 1, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12 numaralı parsellerde MEB haklarına sahip olabilir. Aynı şekilde KKTC'de egemen bir devlet olarak deniz yetki alanına sahip olup, sınırlandırma anlaşması imzalama hakkı bulunmaktadır. Bu bağlamda KKTC; Suriye, Lübnan, İsrail, Türkiye ve Mısır ile karşılıklı kıyıları bulunmaktadır. Bu durumda GKRY'nin ilan ettiği MEB'de 3, 13 numaralı parsellerde tam, 2, 9 ve 12 numaralı parsellerde ise kısmen doğrudan hakları bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin çok zaman geçirmeden özellikle GKRY-Yunanistan ikilisi arasında bir sınırlandırma anlaşması imzalanmadan, bir MEB alanı ilan etmesi ve sahil devletlerle sınırlandırma anlaşmaları yapılmasına yönelik çalışmaların başlatması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye Doğu Akdeniz'de MEB

sınırlandırmasındaki tezini savunabilmesi amacıyla öncelikle; hakkaniyet ve ilgili koşulları dikkate alarak başta Mısır ve Libya olmak üzere kıyıdaşlarıyla anlaşma yapmalıdır. Türkiye'nin Mısır ile yapacağı bir sınırlandırma anlaşması Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi güçlü kılacaktır. Bunun yanında Türkiye, Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmemesini fırsat bilen pek çok yabancı kurumların haritalarına karşılık olarak kendisi de ilgili kurumlarıyla gerekli düzenlemeleri yapması gerekmektedir. Son olarak ulusal çıkarını korumak amacıyla TPOA haricinde yabancı şirketlerle anlaşarak bölgedeki egemenliğini uluslararası alanda göstermeye çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

Abdullahzade, Cavid; Doğu Akdeniz'de Mısır'la Anlaşma Şart.» *Doğu Akdeniz Deniz yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset* içinde, yazar Sertaç Hami Başeren, 337-352. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:608, 2013.

Acar, Mehmet Sadık; Dünya Ticaretinde Globalleşmenin Siyasal Sonuçları: Kıbrıs ve Irak. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi* Cilt 18, Sayı 1 ,2003, s.1-9.

Acer, Yücel; Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku.» *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset* içinde, yazar Yayın hazırlayan: Sertaç Hami Başeren, 307-326. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 608, 2013.

Acer, Yücel; Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Ve Türkiye.» *Deniz Hukuku Sempozyumu Bildiri Metinleri, Tamamlayıcı Bigiler, Soru Ve Cevaplar*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Haziran 2004. 3/1-3/31.

Acer, Yücel; Ege Kıta Sahaneliği Sorunu Ve Uluslararası Yargı Kararları.» *Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı , 2002. 60-103.

Acer, Yücel; Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü Ve Devletlerarası Uygulama.» *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2008: s.1-18.

Acer, Yücel; İbrahim Kaya; *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu(USAK), 2010.

Açıkgönül, Yunus Emre; *Deniz Yetki Alanlarının Hakça ilkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*. İstanbul: Legal Yayınları, Kasım 2012.

Akdeniz'de Dengeleri Değiştirecek Doğalgaz Keşfi . 29 Haziran 2018. <https://sptnkne.ws/hUq3> (Mayıs 07, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Akkutay, Berat Lale; *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.

Aksar, Yusuf; «Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı.» *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012-2013: 224-238.

Alptekin, Gökhan; *Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinden Sonra Akdeniz Uyumu Fırsatı ve Bölge Devletlerinin Politikaları*, (2009-2015). 2015. https://www.academia.edu/10219760/Do%C4%9Fu_Akdeniz_Enerji_Ke%C5%9Fiflerinde

n_Sonra_Akdeniz_Uyumu_F%C4%B1rsat%C4%B1_ve_B%C3%B6lge (06 20, 2018 tarihinde erişilmiştir).

Anlar, Şule Güneş; «Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Ve Deniz Çevresinin Korunması.» 2007: s.1-37.

Arıdemir, Hakan; «Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Devletlerin Açık Denizlerdeki Hakları.» *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2018: 789-804.

Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean USGS Fact Sheet 2010-3027.» U.S. Geological Survey. Mart 2010. <https://soundwaves.usgs.gov/2010/05/research3.html> (31 Ekim, 2018 tarihinde erişilmiştir).

Aşçı, Bahar; «Medeniyetler İçin Coğrafyanın Önemi ve Bereketli Hilal.» *21. Yüzyıl Enstitüsü*, 2013: s.41-45.

Award of the Arbitral Tribunal in the second stage of the proceedings between Eritrea and Yemen Maritime Delimitation, (17 Aralık 1999)

Balık, İsmet; «Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Uyuşmazlığı.» *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi* Cilt 11 (Mart 2018): ss. 86-97.

Başeren, Sertaç Hami; *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010.

Başeren, Sertaç Hami; «Doğu Akdeniz’de Son Gelişmeler ve Türkiye’nin Bölgedeki Kıta Sahaneliği ile Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları.» *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, no. Sayı 393 (Temmuz 2007): ss.23-37.

Başeren, Sertaç Hami; «Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu.» *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk Ve Siyaset* içinde. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 608, 2013.

Bayıllıoğlu, Uğur; *Uluslararası Hukuk Açısından Ege Karasuları Sınırlandırılması*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2011.

Bayıllıoğlu, Uğur; Uluslararası Adalet Divanının Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitleri, *Çankaya University Journal of Law*, 2010, No.7/1, s.35

«Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı Üzerine Bir Değerlendirme.» *Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu*. İstanbul, 2002. ss.104-117.

Birsel, Haktan; Olcay Özkaya Duman; «Kıbrıs Ve Doğu Akdeniz'in Enerji Sorunsalı.» *Uluslararası Tarih Sempozyumu*. 2015.

Brownlie, Ian. *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Canyaş, Hüseyin; Süha Kocakuşak; F.Orkunt Canyaş; «Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri.» *Amme İdaresi Dergisi*, 6 2013: 111-128.

Case Concerning The Continental Shelf between Libyan Arab Jamahiriya and Malta. (International Court Of Justice, 3 Haziran 1985).

Case Concerning Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen. (ICJ, 14 Haziran 1993).

Case Concerning The Continental Shelf Tunisia/ Libyan Arab Jamahiriya. (ICJ, 1981).

Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area. (ICJ, 12 Ekim 1984).

Court Of Arbitration for the Delimitation of Maritime Areas Between Canada and France: Decision on Case Concerning Delimitation of Maritime Areas (Saint Pierre and Miquelon), ILM, paragraf 66-74. (10 June 1992).

Çomak, Hasret; «Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları.» Düzenleyen Hasret Çomak, İttr A.Görentaş ve Derya Özveri. *Uluslararası Orta Doğu Kongresi Bildiri Kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2012. 27-49.

Doğru, Sami.; «Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanelığı Ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması.» *Türk Barolar Birliği Dergisi*, 2015: 503-554.

Ediger, Ş.Volkan; Balkan Devlen; Deniz Bingöl McDonald; «Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği.» *Uluslararası İlişkiler*, 2012: 73-92.

Energean Starts Four-Well Drilling Program In Israel. 4 Mart 2019. <https://www.offshoreenergytoday.com/energean-starts-four-well-drilling-program-in-israel> (Mayıs 07, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Erol, Emin. «Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynaklar Ve Bölgesel Barış.» *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset* içinde, düzenleyen Sertaç Hami Başeren, ss.197-221. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 608, 2013.

Evans, Malcolm D. *International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Gökçalp, İbrahim. *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*. İstanbul: Beta Yayıncılık, Aralık 2008.

Gökçe Çiçek Ceyhun, Ersel Zafer Ora. «Türkiye'nin Deniz Alanlarındaki Sınır Anlaşmaları ve Güncel Durum.» *Uluslararası Deniz Hukuku'nda Kıyı Devletinin Gemilere El Koyma Yetkisinin Sınırları Sempozyumu* içinde, yazar Gökçe Çiçek Ceyhun ve Ersel Zafer Oral, düzenleyen Ersan Başar, ss.6-26. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2011.

Greece's Energean Signs First Deal to Supply Gas to Israel. 28 Mayıs 2017. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-05-28/greece-s-energean-signs-first-deal-to-supply-gas-to-israel> (05 06, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Gündüz, Aslan. *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, İstanbul: Beta Yayınları, 2000.

Hacıahmetoğlu, İmdat, ve Umut Kedikli. «Etnik Çatışma Bağlamında Kıbrıs'ta Türk-Rum İlişkileri,» *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi(İTOBİAD)* Cilt 7, no. Sayı 5 (Aralık 2018): s.194.

İnan, Yüksel, *Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 171, 1982.

ICJ, Reports. "(1969),North Continental Shelf Case, (Federal Republic of Germany v. Denmark and the Netherlands), Judgment." n.d.

İsrail, Doğu Akdeniz'de doğalgaz anlaşması imzalandığını açıkladı: Arap gücüne karşı bir ağırlık olacak. 26 Kasım 2018. https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201811261036324258-dogu-akdenizde-dogalgaz-anlasmasi (05 07, 2019 tarihinde erişilmiştir).

İşcan, İsmail Hakkı. «Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları.» *Uluslararası İlişkiler*, 2004: 47-79.

Işık, Nursel Gökdemir. «Kıta Sahaneliği, Hukuki Rejimi Ve Ege Sorunu.» *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Deniz İşletmeleri ve Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi*. 2009.

Katman, Filiz. «Levant-Doğu Akdeniz Ve Enerji Satrancı.» *İstanbul: Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi* Yıl:8, no. 29-30 (2013).

Kaya, İslam Safa. *Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları*. 2. Ankara: Adalet, 2016.

Kaya, Şenay. «Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları.» *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Kedikli, Umut; Önder Çalağan, «Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi.» *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2017: s.120-138.

Kedikli, Umut; Taşkın Deniz, «Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası Ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı.» *Alternatif Politika*, 3 Ekim 2015.

Koç, Mustafa; Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması.» *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara, 2006.

Kuran, Selami. *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016.

Kütükçü, Mehmet Akif; İslam Safa İslam, «Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları İle Türkiye'nin Hukuki Durumu.» *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* Cilt 6, no. 2 (2016): 81-96.

Libya-Malta Kıta Sahaneliği Davası: Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta),. (International of Court Justice Reports, 1985).

Manş Denizi Davası: Channel Continental Shelf Arbitration.» *International Law Reports*, 1979, s.11.

North Sea Continental Shelf Case between Federal Republic of Germany and Denmark, Federal Republic of Germany and Netherlands. (ICJ, 20 Şubat 1969).

Oil and Gas Exploration in Israel Ministry Of Energy, Exploration and Production of Natural Gas and Petroleum. 04 07 2018. https://www.gov.il/en/departments/general/gas_oil_history (05 06, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Özbek, Dolunay. «Ege Kıta Sahaneliği Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık Ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri.» *Ege Kıta Sahaneliği Ve İlişkin Sorunlar Sempozyumu Bildirileri* içinde, düzenleyen Aslan Gündüz ve Hüseyin Öztürk, 44-60. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, Aralık 2002.

«Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı.» İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004.

Özer, Sanem; Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği ve Savaşları.» *Ortadoğu Analiz*, Aralık 2013: ss.68-80.

Özgen, Cenk. «Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekatı.» *Akademik Orta Doğu*, 2013: s.101-114.

Özgöker, Uğur; Hüseyin Çelik, *Kıbrıs'ta Enerji Politikaları Ve İngiltere İlgisi*. tarih yok. https://www.academia.edu/34239849/KIBRISTA_ENERJ%C4%B0_POL%C4%B0T%C4%B0KALARI_VE_%C4%B0NG%C4%B0LTERE_%C4%B0LG%C4%B0S%C4%B0_.pdf (Mayıs 7, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Özkan, Arda. «Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı.» *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*. Ekim 2012. 374-380.

Öztürk, Osman Metin. *Kıbrıs Annan Belgeleri I,II,III Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara: Gazi Kitapevi, 2004.

Reports, ICJ. «(1969),North Continental Shelf Case, (Federal Republic of Germany v. Denmark and the Netherlands).

Sander, Oral. *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi, 2013.

Sandıklı, Atilla; Türkan Budak; Bekir Ünal; *Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri Ve Türkiye*. İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2013.

Sevim, Cenk. « Küresel Enerji Jeopolitiği Ve Enerji Güvenliği.» *Journal of Yaşar University*, 2012: 26(7) 4378 – 4391.

Shaw, Malcolm. *International Law*. New York: Cambridge University Press, 2008.

Sur, Melda. *Uluslararası Hukukun Temel Esasları*. İstanbul: Beta Yayınları, Eylül 2018.

Şeker, Burak Şakir. «Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Ve Akdeniz Güvenliği.» *Uluslararası Orta Doğu Kongresi Bildiri Kitabı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2012. 114-134.

Tamar Gas Goes To Egypt. 18 Mart 2015. <https://www.offshoreenergytoday.com/tamar-gas-goes-to-egypt> (05 06, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Tamçelik, Soyalp; Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs’ın Önem.» *Center for Turkish Studies Occasional Paper Series Vol 3, no. 1* (2011): 1-32.

Tamçelik, Soyalp; Kurt, Emre; Değişen Doğu Akdeniz Denklemine Mısır’ın Hidrokarbon Politikası ve Türkiye’ye Yansımaları, s.445

The Israeli Natural Gas Industry: Where Do We Go Now? 20 Eylül 2016. <http://www.pipelinesinternational.com/2016/09/20/israeli-natural-gas-industry-go-now> (05 06, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Taşdemir, Fatma. «Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol Ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik Ve Siyasi Boyutları.» Rapor No:2012-03, Ankara Strateji Enstitüsü, Ankara, 2012.

Tatlısöz, Tuğçe. «Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu Ve Türkiye.» *Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi* 1, no. 1 (2013).

Topsoy, Fevzi. «Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında “Hakkaniyet İlkesi” ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü.» *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Eylül 2012: 191-203.

Ülker, Hali İ., Poyraz Gürson, Mustafa K. Topçu, ve Turan E. Erkan. « Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Ekonomisine Etkileri.» *International Conference On Eurasian Economies*. 2013.

Yaycı, Cihat. « Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye.» *Bilge Strateji*, 2012.

Yıldız, Dursun. *Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz’in Doğusu*. İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi, 2008.

Dursun Yıldız; Doğan Yaşar, Doğu Akdeniz’de Küresel Satranç, Truva Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.38

Dursun Yıldız, Doğu Akdeniz’de Isınan Sular, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2009

Yılmaz, Emre. «Doğu Akdeniz’de Enerji Çıkmazı.» *SETA Perspektif* 188 (3 2018).

Akdeniz’de Dengeleri Değiştirecek Doğalgaz Keşfi, 29 Haziran 2018.
<https://sptnkne.ws/hUq3> (07 Mayıs, 2019 tarihinde erişilmiştir).

Doğu Akdeniz Gaz Forumu, Bugün Kahire’de Başlıyor, 25 Temmuz 2019,
<https://aawsat.com/turkish/home/article/1829266/do%C4%9Fu-akdeniz-gaz-forumu-bug%C3%BCn-kahire%E2%80%99de-ba%C5%9Fl%C4%B1yor>, Erişim Tarihi: 27.07.2019

Total ve ENI Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ne Başvurdu, 18 Kasım 2018,
<https://www.enerjiportali.com/total-ve-eni-guney-kibris-rum-yonetimine-basvurdu/>, Erişim Tarihi: 25.07.2019

Lübnan Doğu Akdeniz’de Keşif Sondajına Başladı, 26 Temmuz 2019,
<https://aawsat.com/turkish/home/article/1830776/1%C3%BCbnan-do%C4%9Fu-akdenizde-ke%C5%9Fif-sondaj%C4%B1na-ba%C5%9Flad%C4%B1>, Erişim Tarihi: 27.07.2019

Doğu Akdeniz’deki Krizlerin Nedeni Enerji Savaşları, 20.06.2017,
<https://www.aydinlik.com.tr/dunya/2017-haziran/dogu-akdeniz-deki-krizlerin-nedeni-enerji-savaslari> Erişim Tarihi: 09.01.2018

Kıbrıs ve Doğu Akdeniz Gazı Nasıl Paylaşılacak, Doğu Akdeniz’de Enerji Savaşları, 14 Şubat 2018,
<https://www.birgun.net/haber-detay/kibris-ve-dogu-akdeniz-gazi-nasil-paylasilacak-dogu-akdeniz-de-enerji-savaslari> Erişim Tarihi: 30.10.2018

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1: Uluslararası Hukuka Göre Deniz Yetki Alanları.....	24
Şekil 2 : Kıta Sahanelığı	29
Şekil 3 : Múnhasır Ekonomik Bölge.....	33

HARİTALAR LİSTESİ

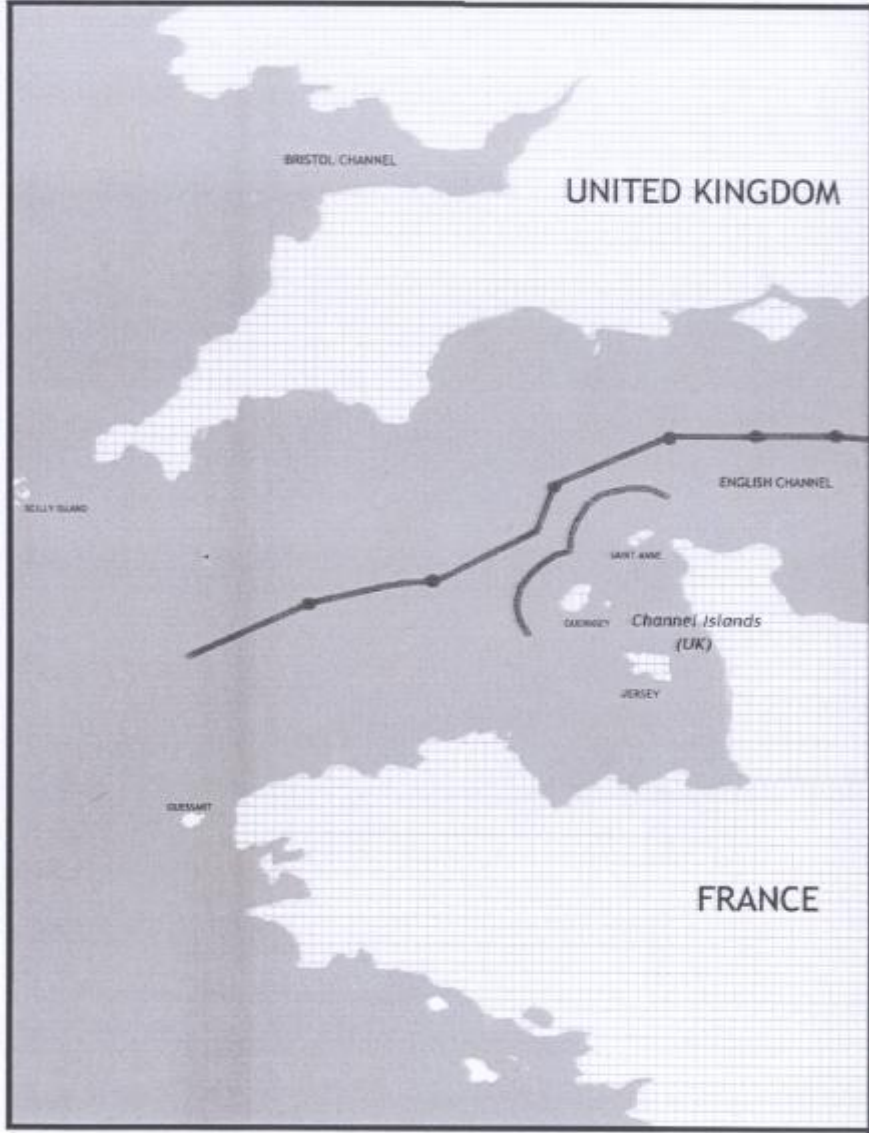
Harita 1: Doğu Akdeniz Havzası ve Doğu Akdeniz Kıyıdaş Devletleri.....	77
Harita 2: Süveyş Kanalı	82
Harita 3: Cebelitarık Boğazı	83
Harita 4: Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri	85
Harita 5: Doğu Akdeniz'deki Önemli Havzalar	100
Harita 6: Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Hidrokarbon Sahaları.....	101
Harita 7: Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı kitabına göre Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Türk Kıta Sahaneliği Olarak Beyan Ettiği Alan	108
Harita 8 : KKTC'nin Sınırlandırma Antlaşmasına Konu Olan Sınır Ve TPAO'ya Ruhsat Verdiği Sahalar.....	110
Harita 9: Emekli Yarbay Ümit Yalım'a göre Türk Kıta Sahaneliği Sınırları	117
Harita 10 : Türkiye- KKTC Kıta Sahaneliği Sınırı, KKTC'nin TPOA'ya verdiği Ruhsat Alanları, Piri Reis'in araştırma Sahası, GKRY Ruhsat blokları ve çizilmesi önerilen ek Türkiye-KKTC kıta Sahaneliği Sınırı	121
Harita 11: Türkiye'nin Muhtemel MEB'i ve GKRY'nin 1, 4, 5, 6,7 numaralı Sözde Parsellerinin İhlalini Gösterir Harita	122
Harita 12 : Türkiye'nin Görüşüne Göre GKRY'nin Sahip Olabileceği Alan	124
Harita 13: Uluslararası Hukuka Göre Olması Gereken Türkiye-Mısır Sınırlandırması..	125
Harita 14: Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Ortay Hatta Göre Çizilen Sınırlandırma.....	126
Harita 15: Türkiye için Olabilecek En Kötü Durum.....	129
Harita 16: Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Anlaşması	133
Harita 17 : GKRY'nin İlan Ettiği Ruhsat Blokları ve TPOA'ya verilen Ruhsat Blokları	134
Harita 18: GKRY'nin İlan Ettiği Petrol Arama Sahaları ve Anlaşma Bilgileri	138
Harita 19: GKRY'nin Sınırlandırma Anlaşması İmzaladığı Ülkelerin Kayıplar	143
Harita 20: Mısır'ın Olası Kayıpları. Mısır'ın GKRY ile yaptığı anlaşma neticesinde yaşadığı kayıp ve Yunanistan ile yapılacak olası anlaşma halindeki kayıpları.....	146
Harita 21 : Türkiye'nin 145.000 km ² 'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY- Yunanistan İkिलisinin Türkiye İçin İleri Sürdüğü 41.000 km ² 'lik MEB Alanının Karşılaştırılması	150

Harita 22 :İsrail'in Keşfedilen Doğalgaz Havzaları	154
Harita 23 : GKRY- İsrail MEB Sınırlandırma Antlaşması Sınırları.....	155
Harita 24 : GKRY ile Lübnan MEB'lerinin Çakıştığı Alan	160
Harita 25 : Lübnan'ın 19 Ekim 2010'da BM'ye Bildirdiği MEB Sınırları,	162

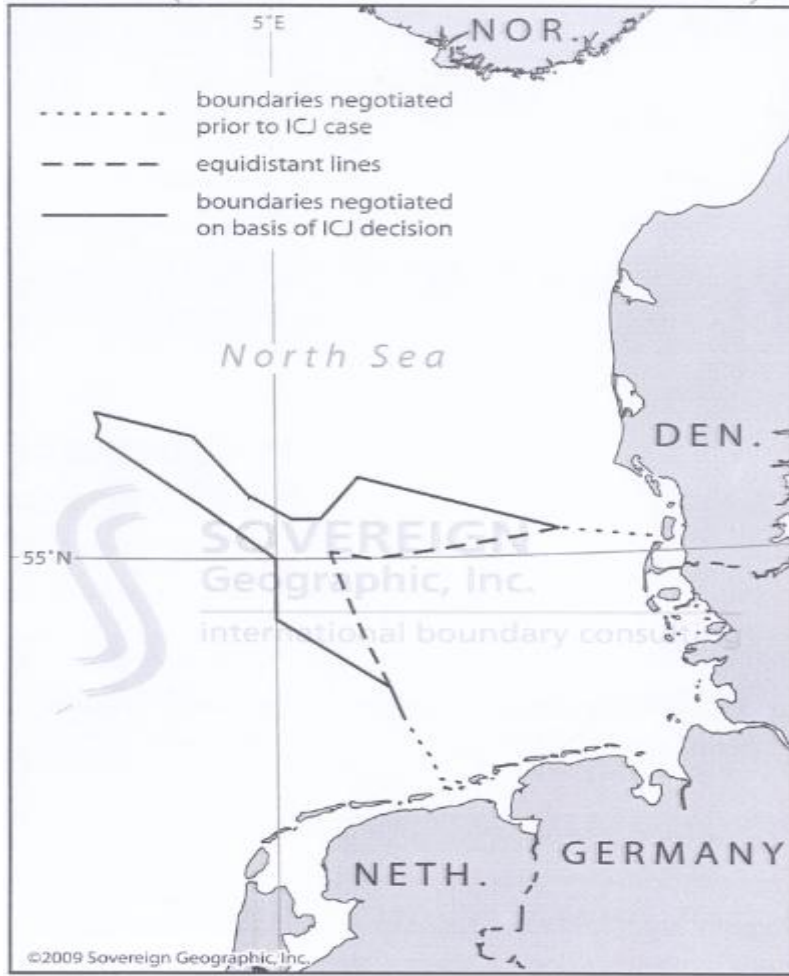
TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: GKRY'nin açtığı ihaleler, TPOA ruhsat sahaları ve Türkiye ile çakışan parseller	140
--	-----

EKLER

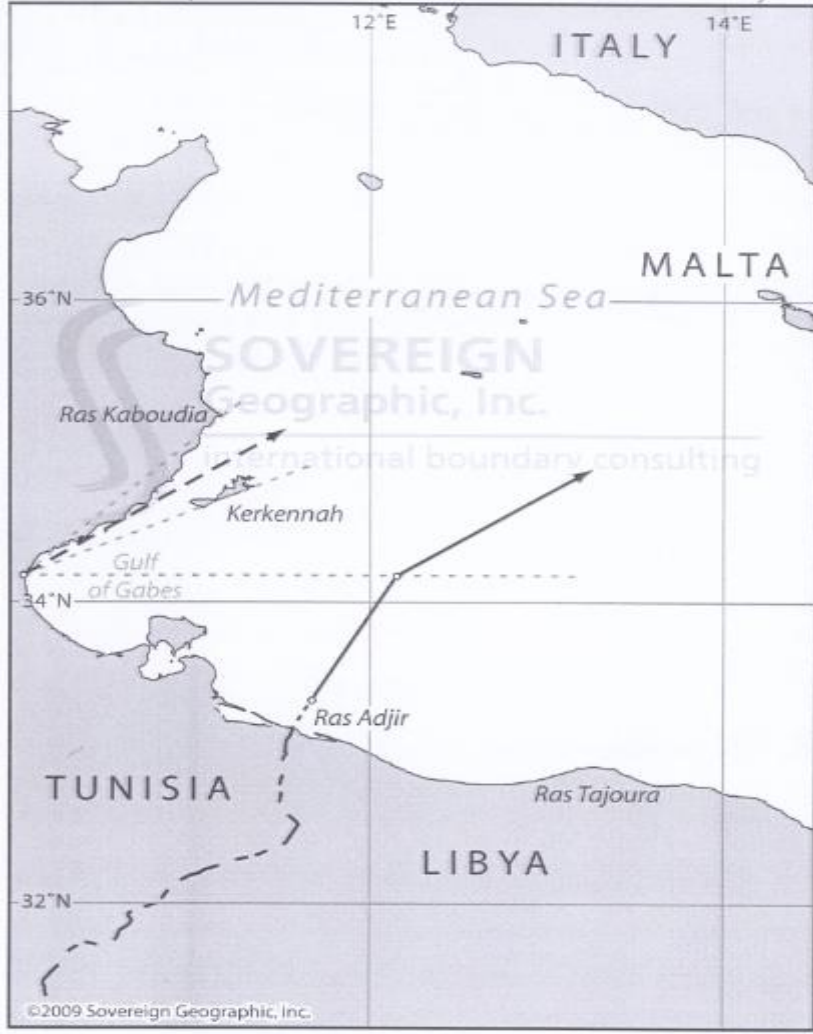
Ek 1: Manş Denizi Kararı (Kaynak: Yunus Emre Açıkgönül, Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, Legal Yayınları, 2012)

Ek 2- Kuzey Denizi Kararı (Kaynak: Yunus Emre Açıkgönül)

Ek 3- Maine Körfezi Kararı(Kaynak: Yunus Emre Açıkgönül)

Ek 4- Tunus-Libya Davası (Kaynak: Yunus Emre Açıkgönül)

ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında Kocaeli’nde doğdu. Orta ve lise öğrenimini Kocaeli’nde tamamladı. 2011 yılında başladığı Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Lisans programını 2016 yılında bitirdi. Aynı yıl içerisinde Karabük Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı.